

JOHN GALSWORTHY

FORSYTE SAGA

* *

VARA TÂRZIE A UNUI FORSYTE **ÎNCĂTUȘAȚI DE LEGE**

VARA TÂRZIE A UNUI FORSYTE

"Prea scurt răgaz răstimpul verii are"

INTERLUDIU

În primul an al ultimului deceniu din veacul al nouăsprezecelea, în cea din urmă zi a lunii mai, pe la șase seara, bătrânul Jolyon ședea sub stejarul din fața terasei casei sale din Robin Hill. Aștepta să-l ciupească țânțarii pentru a se despărți de această strălucitoare după-amiază. Mâna lui slabă, brună, cu vine albastre proeminente, ținea o țigară de foi aproape terminată între degetele subțiri, cu unghii lungi — păstrase obiceiul de a le purta lungi, ascuțite și lustruite ca odinioară, pe la începutul domniei reginei Victoria, când era atât de distins să nu te atingi de nimic, nici chiar cu vârful degetelor. Fruntea boltită, mustața mare, albă, obrații supti și bărbia-i lungă, slabă erau adumbrite de o pălărie de Panama veche, cafenie, care-l apăra de razele soarelui ce apunea.

Ținuta lui — ședea picior peste picior — dovedea seninătate și un fel de eleganță firească pentru un bătrân care, în fiecare dimineață, își parfuma batista de mătase cu apă de colonie. La picioarele lui era întins un câine flocos, bălțat alb și cafeniu, corcitură de Pomeranian — câinele Balthazar; antipatia, de la început, dintre el și bătrânul Jolyon se transformase, de-a lungul anilor, în prietenie. Lângă fotoliul său se afla un leagăn, iar în leagăn ședea una din păpușile lui Holly — "Alice Proasta" — cu trunchiul căzut peste picioare și cu nenorocitu-i nas ascuns într-o fustă neagră. Stăpâna ei n-a iubit-o niciodată, de aceea îi era indiferent cum stătea. La marginea terasei pietruite începea pajiștea ce se așternea peste dealul care cobora chiar din dreptul stejarului și se întindea până la un câmp de ferigă; apoi se desfășurau semănăturile, până la marginea lacului, iar dincolo de ele era crângul. Priveliștea era "frumoasă, remarcabilă", după cum spusese Swithin Forsyte privind-o, cu cinci ani în urmă, când venise în trăsură cu Irene să viziteze casa. Bătrânul Jolyon auzise despre acesta ispravă a fratelui său, căci plimbarea aceea ajunsese celebră la "*Bursa Forsyte*". Swithin! Bietul băiat plecase dintre cei vii, murise în luna noiembrie a anului trecut, în vârstă de abia șaptezeci și nouă de ani. Cu acel prilej s-a reînnoit îndoiala membrilor

neamului Forsyte, care credeau că vor trăi veșnic — îndoială care apăruse pentru prima oară la moartea mătușii Ann. Murise! Și n-au mai rămas decât Jolyon, James, Roger, Nicholas, Timothy, Julia, Hester și Susan! Iar bătrânul Jolyon se gândea: "Optzeci și cinci! Nu-i simt... numai când mă apucă durerea aceea".

Își scruta memoria. Nu-și mai simțise vârsta de vreo trei ani de zile, de când a cumpărat casa care-i purtase atâta ghinion nepotului său Soames și se mutase aici la Robin Hill. Parcă în fiecare primăvară întinerea de când trăia la țară cu fiul său și cu nepoții: June și cei doi nepoți din a doua căsătorie, Jolly și Holly. Aici, departe de larma Londrei și de croncăneala de la "*Bursa Forsyte*", fără Consilii de Administrație, într-o atmosferă încântătoare, viața nu era muncă, ci jucărie, deși era tot timpul ocupat cu desăvârșirea și înfrumusețarea casei și a celor douăzeci de acri din jurul ei, precum și cu satisfacerea capriciilor lui Holly și Jolly. Toate necazurile și amărăciunile strânse în inima lui de-a lungul acelei lungi și tragice întâmplări cu June, cu Soames și soția lui, Irene, și cu sărmanul tânăr Bosinney, s-au risipit. Chiar și June s-a scuturat, în cele din urmă, de melancolia ei, dovadă această călătorie în Spania pe care o face împreună cu tatăl ei și cu mama ei vitregă. După plecarea lor, casa a fost cuprinsă de o pace cu totul deosebită; senină dar pustie, căci ducea dorul fiului său. În ultima vreme Jo era pentru el o adevărată mângâiere și bucurie; bun băiat! Femeile însă, chiar și cele mai bune, îți calcă uneori puțin pe nervi, firește, fac excepție acelea pe care le admiri.

În depărtare cânta cucul; pe primul ulm de pe câmp uguia un porumbel sălbatic, și ce frumos crescuseră margaretele și piciorul cocoșului după ultima coasă! Vântul bătea dinspre sud-vest: ce aer încântător, plin de sevă! Își dădu pălăria pe ceafă, pentru ca soarele să-i cadă pe obraji și pe bărbie. Nici el nu știa de ce, dar astăzi simțea nevoia să fie cineva lângă el, dorea să privească o față frumoasă. Oamenii se poartă cu bătrânii de parcă ei n-ar mai avea nici o dorință. Și, cu filozofia — atât de puțin potrivită cu aceea a unui Forsyte — care de multă vreme pusese stăpânire pe sufletul său, gândi: "Pe om nimic nu-l îndeestulează niciodată! Chiar când e cu un picior în groapă e în stare să mai dorească ceva!" Aici — departe de îndatoririle pe care i le impuneau afacerile — nepoții, florile, pomii, păsările de pe moșioara lui, fără a mai vorbi despre soare, lună și stele, toate îi spuneau ziua și noaptea. "Deschide-te, Sesam". Și Sesam s-a deschis, poate că nu știa nici el cât anume se deschisese. Fusesse totdeauna sensibil la ceea ce oamenii de azi numesc pur și simplu "natură"; acum încerca însă un sentiment aproape religios, cu toate că nu-și pierduse obiceiul de a numi un apus de soare "apus de soare", o priveliște "priveliște", orișicât de profund l-ar fi emoționat ele. Dar, de la o vreme încoace, când privea natura, simțea o durere în suflet, în fiecare din aceste zile liniștite, senine, din ce în ce mai lungi, hoinărea, ținând-o de mână pe Holly; înaintea lor mergea câinele Balthazar, căutând cu îndârjire ceva ce nu găsea niciodată; urmărea cum se deschid trandafirii, cum mijesc fructele pe pomi, cum razele soarelui luminează frunzele de stejar și lăstarii din crâng, urmărea cum se desfac și strălucesc frunzele de

nufăr și grâul argintiu, abia încolțit, de pe singurul său teren arabil; asculta cântecul graurilor și al ciocârlilor, asculta cum rumegau vacile de rasă Alderney, mișcând încet cozile cu smoc de păr în vârful. Și în fiecare din aceste zile frumoase, dragostea lui adevărată pentru toate acestea îl înjunghia în suflet... Poate că, în adâncul lui, simțea că nu mai are multă vreme pentru a se bucura de ele. Ideea că într-o bună zi, poate peste mai puțin de zece ani, poate peste mai puțin de cinci, i se va lua toată această lume, înainte ca el să-și fi consumat puterea de a o iubi, i se părea o nedreptate din partea naturii, nedreptate care îi întuneca orizontul. Chiar dacă după viața aceasta ar veni ceva, nu va fi ceea ce dorește el. Nu va fi Robin Hill, cu flori, păsări și fețe frumoase, care, chiar și acum, sunt prea puține în jurul lui! Pe măsură ce treceau anii, aversiunea lui pentru artificialitate crescuse; tradiționalismul său fanatic, de pe când avea șaiszeci de ani și purta favoriți, din pură extravaganta, dispăruse. Acum nu mai prețuia decât trei lucruri: frumusețea, o purtare loială și simțul de proprietate. Dar, cea mai importantă era, totuși, frumusețea. Se interesase întotdeauna de fel de fel de lucruri, ba chiar și azi, putea citi încă *The Times*, dar în orice moment era gata să-l lase din mână dacă auzea o mierlă cântând. Parcă, totuși, purtarea loială și proprietatea îl mai oboseau; mierlele și apusul de soare nu-l osteneau niciodată, dar, în schimb, grija că nu se poate satura de ele îi trezea un sentiment neplăcut. În strălucirea liniștită a serii ce se lăsa, privind floricelele aurii și albe de pe pajiște, îi veni un gând: vremea aceasta de seară semăna cu muzica din *Orfeu*, operă pe care o auzise de curând la Covent Garden. Frumoasă operă, nu ca aceea a lui Meyerbeer, nici chiar ca a lui Mozart, dar, în felul ei, poate chiar mai drăguță. Avea ceva clasic, ceva din epoca de aur, pur și melodios, iar Ravogli cântă "aproape tot atât de bine ca acelea de odinioară" — și aceasta era cea mai mare laudă pe care o putea el acorda. Dorul fierbinte pe care-l simțea Orfeu pentru frumusețea pe care o pierduse, pentru iubirea lui care coborâse la Hades, așa după cum pleacă frumusețea și iubirea din viață, același dor care răsună și vibra în muzica aceea frumoasă plutea și în frumusețea rătăcitoare a lumii. Și, fără să vrea, bătrânul Jolyon lovi cu vârful ghetii sale cu elastic și talpă de plută coastele câinelui Balthazar, trezi animalul din somn și îl făcu să-și caute puricii. Căci, deși se presupunea că nu-i are, nimic nu-l putea convinge de acest fapt. După ce isprăvi, frecă locul pe care-l scărpina de pulpa stăpânului său și se întinse din nou pe jos, cu botul peste căputa ghetii care îl supăraseră. Și deodată, în mintea bătrânului Jolyon se trezi o amintire, o față pe care o văzuse acum trei săptămâni la operă: Irene, soția distinsului său nepot Soames, "Proprietarul"! Cu toate că n-o mai întâlnise din ziua "reuniunii" care avusese loc în vechea lui reședință de la Stanhope Gate — când sărbătorise nefericita logodnă a nepoatei sale, June, cu tânărul Bosinney — o recunoscuse imediat, căci întotdeauna o admirase. Era o făptură foarte frumoasă. Auzise că după moartea tânărului Bosinney, a cărui amantă devenise în mod atât de condamnat, îl părăsise pe Soames. Numai Dumnezeu știe ce-o fi devenit de atunci. Abia când i-a văzut obrazul — din profil — în rândul din față, și-a adus aminte, pentru prima dată în acești trei ani, că Irene mai este încă în viață. Nimeni n-a mai

pomenit de ea. Totuși Jo îi spusese odată ceva, ceva ce-l indignase din cale-afară de tare. Pare-se că băiatul aflate de la George Forsyte — care-l văzuse pe Bosinney în ceața din ziua în care fusese călcat de omnibuz — ceva ce explica deznădejdea tânărului arhitect, un act săvârșit de Soames față de soția sa, un act josnic. De altfel Jo a văzut-o în acea după-amiază, după ce se răspândise vestea, a zărit-o doar o clipă, dar descrierea pe care i-a făcut-o bătrânului Jolyon a rămas neștearsă în amintirea lui: "sălbatică și pierdută". Iar a doua zi dimineață, June s-a dus la ea — și-a înfrânt sentimentele și s-a dus acolo — dar servitoarea, plângând, i-a povestit că stăpâna ei ieșise pe furiș noaptea din casă și dispăruse. În orice caz, tragică poveste! Un lucru era cert: Soames n-a mai reușit niciodată să o stăpânească pe Irene. Acum el locuia la Brighton, venea în fiecare zi la Londra și se întorcea înapoi cu trenul. Soartă bine meritată pentru un bogătaș! Căci dacă bătrânul Jolyon prindea necaz pe cineva — așa cum prinsese pe nepotul său — nu-i mai trecea niciodată. Încă și acum mai ținea minte sentimentul de ușurare cu care primise vestea dispariției lui Irene. Prea era greu de suportat gândul că trăia prizonieră în casa aceea în care fusese silită să se întoarcă, atunci când o văzuse Jo; dar se întorsese doar pentru o clipă, cum se întoarce un animal rănit la vizuina lui. Citise și ea afișul de pe stradă: *Moartea tragică a unui arhitect*. În seara aceea, la operă, fața ei l-a emoționat pe bătrânul Jolyon — era mai frumoasă decât o ținea el minte, dar semăna cu o mască în dosul căreia se petrecea ceva. Era încă o femeie tânără, să fi avut vreo douăzeci și opt de ani. Oh, da! Se prea poate să aibă acum un alt iubit. Dar la acest gând revoltător — o femeie măritată nu trebuie să iubească niciodată, chiar și o dată fusese prea mult — ridică piciorul și trase cu căputa drept în capul câinelui Balthazar. Animalul, deștept, se ridică și se uită drept în fața bătrânului Jolyon, parcă l-ar fi întrebat: "plimbare?"; iar bătrânul Jolyon îi răspunse:

— Hai să mergem, flăcău bătrân!

Ca de obicei, străbătând constelații de piciorul cocoșului și margarete, intrară în plantația de ferigă. Această parte a parcului, cu vegetație abia mijindă, a fost intenționat săpată mai jos decât nivelul pajiștii, pentru ca mai târziu, când feriga va crește, să ajungă la același nivel cu ea, dând astfel impresia de variație, atât de importantă în horticultură. Câinelui Balthazar îi plăceau mult stâncile și pământul, căci, uneori, găsea pe-acolo câte o cârțiță. Bătrânul Jolyon ținea în mod deosebit să treacă pe aici, deși plantația nu era încă frumoasă, dar știa că într-o bună zi va fi, și se gândea: "Trebuie să-l chem aici pe Varr ca să-și dea părerea, el e mai priceput decât Beech". Căci plantele, ca și casele sau metehnele oamenilor, cer să fie îngrijite de cei mai buni specialiști. Printre ferigi erau mulți melci, și când trecea pe acolo cu nepoții săi, le arăta câte unul, spunându-le povestea micului băiat care întrebuse: "Mamă, prunele au piciorușe?" "Nu, puișor". "Atunci să știi c-am înghițit un melc mare". Iar când copiii săreau în sus și-l strângeau de mână, gândindu-se la melcul mare care cobora pe beregata micului băiat, bunicul clipea din ochi. După ce ieși din plantația de ferigă, deschise porțița gardului de nuiele și păși pe cea dintâi pajiște, o suprafață mare, ce semăna cu un

parc, din care se despărțise, printr-un zid de cărămidă, o grădină de zarzavat. Bătrânul Jolyon o ocoli, căci azi nu era dispus s-o viziteze, și coborî dealul spre iaz. Balthazar, care știa că pe acolo se află unul sau doi șobolani de apă, mergea înainte sărind, cu umbletul unui câine ce îmbătrânește și care face în fiecare zi aceeași plimbare. Ajuns la marginea apei, bătrânul Jolyon se opri, căci se mai deschisese încă un nufăr; mâine i-l va arăta lui Holly, dacă până atunci scumpa micuță se va vindeca de deranjamentul de stomac pe care l-a avut din pricina unei roșii mâncate la micul dejun — micile ei măruntaie erau foarte delicate. Acum, că Jolly plecase la școală — era în clasa întâi — Holly era cu el aproape toată ziua, de aceea astăzi îi lipsea foarte mult. Apoi, mai simțea și durerea aceea care în ultima vreme îl cam supăra: un mic junghi în partea stângă. Se întoarse și privi în sus, pe deal. Într-adevăr, sărmanul tânăr Bosinney a realizat ceva cu totul deosebit prin casa aceasta; ar fi ajuns departe dacă ar mai fi trăit! Oare pe unde o fi el acum? Poate că spiritul lui mai este încă pe aici, prin preajma ultimei sale lucrări și a tragicei sale iubiri. Sau poate că spiritul lui Bosinney s-a topit în infinit? Cine poate ști? Câinele își murdărise picioarele cu noroi! Porni spre crâng. Acolo erau cele mai frumoase zambile, cunoștea el un loc în care nu bătea soarele și unde ele înfloreau ca niște mici pete de cer, căzute jos printre pomi. Trecu pe lângă gardurile vacilor și cotețele de găini și merse pe o potecă îngustă în desișul de lăstari, pentru a ajunge la unul din acele locuri pline cu zambile. Balthazar, care mergea din nou înainte, scoase un mârâit ușor. Bătrânul Jolyon îl atinse cu piciorul, dar câinele rămase nemișcat, tocmai într-un loc strâmt, care închidea poteca; pe mijlocul spatelui său flocos, părul i se ridică în sus. Fie din pricina mârâitului și a părului care se zbârlise pe spinarea câinelui, fie din pricina senzației pe care o are omul când umblă singur prin pădure, bătrânul Jolyon simți un fior pe șira spinării. Aici poteca ocolea un buștean bătrân, acoperit cu mușchi; pe el ședea o femeie. Era cu fața întoarsă, iar el abia avu vreme să gândească: "N-avea voie să vină aici, trebuie să pun o tablă cu *Intrarea oprită*", și ea își îndreptă fața către el... Doamne, Dumnezeu! Era chiar aceea pe care o văzuse la operă, chiar femeia la care se gândise adâncuri! În clipa aceea nu mai văzu nimic deslușit în jurul său — stranie senzație, parcă ar fi fost un spirit — poate că era doar efectul razelor soarelui care cădeau pieziș pe fusta ei gri-mov! Apoi ea se ridică în picioare și se opri zâmbind, cu capul puțin aplecat într-o parte. Bătrânul Jolyon gândi: "Ah, cât e de frumoasă!" Nu rostiră nici un cuvânt și bătrânul, cu vădită admirație, pricepu motivul tăcerii ei. Nu încăpea îndoială că o aduseseră aici amintirile și nu avea de gând să încerce a se scuza prin explicații banale.

— Bagă de seamă să nu-ți atingă câinele rochia, are picioarele ude. Vino mai aproape!

Dar câinele Balthazar merse către musafir, care întinse mâna și îl mângâie pe cap. Bătrânul Jolyon îi zise:

— Deunăzi te-am văzut la operă, dumneata nu m-ai observat?

— Ba da, v-am văzut.

Răspunsul ei avea o nuanță de compliment, ca și cum ar fi însemnat:

"Vă închipuiți că puteți trece neobservat"?

— Sunt plecați cu toții în Spania, continuă el brusc. Sunt singur aici și m-am dus cu trăsura la operă. Ravogli cântă frumos. Ai văzut grajdurile vacilor?

În situația aceasta atât de plină de mister și cu emoții atât de ciudate, instinctul îl mână spre acest petic de proprietate, iar Irene îl urmă. Trupul ei se legăna ușor, cu eleganța celor mai grațioase franțuzoaice; rochia ei avea reflexe de *gris-perle*. Zări două sau trei fire argintii în părul ei de culoarea chihlimbarului, care contrasta neobișnuit cu ochii negri și pielea albă. O privire bruscă, aruncată peste umăr din ochii ei catifelați, îl tulbură. Părea că vine de departe și din străfunduri, ca dintr-o altă lume, sau în orice caz de la o ființă care nu mai trăiește chiar pe pământ. O întrebă mecanic:

— Unde locuiești acum?

— Am un mic apartament în Chelsea.

Nu voia să știe cu ce se ocupă, nu voia să știe nimic, totuși îi scăpă întrebarea indiscretă:

— Singură?

Ea dădu din cap. Bătrânul Jolyon primi răspunsul cu ușurare. Și îi trecu prin minte că numai dintr-un capriciu al sorții nu este ea stăpâna acestui crâng și nu îi arată ea lui — ca vizitator — grajdurile.

— Toate sunt de rasă Alderney, mârâi el: vacile astea dau laptele cel mai bun. Privește-o pe asta, ce frumos animal. Hoo, Myrtle!

Vaca, roșiatică, cu ochii blânzi și negri ca ai lui Irene, stătea absolut liniștită, căci fusese mulsă mai adâncuri. Îi privea din colțul ochilor ei lucioși, blânzi, cinici, iar din buzele ei cenușii curgeau pe paie încet firisoare subțiri de bale. În lumina slabă din grajdul răcoros plutea miros de fân, vanilie și amoniac; bătrânul Jolyon zise:

— Trebuie să vii sus să iei masa cu mine. Trăsura mea te va duce apoi acasă.

Simți că în sufletul ei se dă o luptă; era firesc să se lupte cu Amintirile. Dar el simțea nevoia să stea lângă ea, o față atât de drăgălașă, un trup atât de încântător, o frumusețe! Fusese toată după-amiaza singur. Probabil că ochii lui trădau melancolie, căci ea îi răspunse:

— Mulțumesc, unchiule Jolyon. Cu plăcere.

El își frecă mâinile și zise:

— Strașnic! Hai să mergem sus!

Și porniră peste câmp, cu câinele Balthazar în frunte. Razele soarelui cădeau acum aproape orizontal pe fețele lor, iar Jolyon văzu nu numai firele de argint din păr, ci și mici dungulițe, destul de adânci, pe obrazul ei, tocmai suficiente pentru a-i pecetlui frumusețea de medalie — semnul distinctiv al omului care nu-și împarte viața cu alții. "Am s-o conduc peste terasă", gândi el, "n-am s-o primesc ca pe-un musafir de rând".

— Și cu ce te ocupi toată ziua?

— Dau lecții de muzică, și în afară de asta mai am și alte preocupări.

— Muncă! zise bătrânul Jolyon, ridicând păpușa din leagăn și netezindu-i fusta neagră. Nu-i așa că nu există ceva mai frumos? Eu acum nu mai lucrez. Am îmbătrânit. Și ce alte preocupări mai ai?

— Încerc să ajut femeile căzute în nenorocire.

Bătrânul Jolyon nu prea înțelegea.

— Căzute în nenorocire? repetă.

Apoi se cutremură la gândul că ea voia să spună exact ce ar fi înțeles și el prin aceste cuvinte. Ajută adică pe Magdalenele Londrei! Ce preocupare îngrozitoare și sinistă! Dar curiozitatea fiind mai mare decât reticența lui naturală, întrebă:

— Cum adică? Ce faci pentru ele?

— Nu prea mare lucru. N-am bani de prisos. Nu le pot da decât simpatie și câteodată mâncare.

Fără să vrea, bătrânul Jolyon duse mâna la portofel. Apoi o întrebă grăbit:

— Și cum ajungi la ele?

— Mă duc la spital.

— Spital! Pfu-u-u!

— Ceea ce mă doare mai mult este că aproape toate au fost odată frumoase!

Bătrânul Jolyon netezi păpușa.

— Frumusețe! strigă el. O, da! Tristă ocupație! și porni spre casă.

Prin ușa cu geamlâc, cu rulourile pe jumătate lăsate, trecu întâi el, apoi o pofti în camera în care, de obicei, studia ziarul *The Times* și paginile unei reviste de agricultură, cu ilustrații enorme, reprezentând sfecă și alte asemenea lucruri, material bogat pentru picturile lui Holly.

— Peste o jumătate de oră luăm masa. Poate vrei să te speli pe mâini. Am să te conduc în camera lui June.

O văzu privind ager în jurul ei; s-o fi gândind poate la schimbările care s-au produs aici de când fusese ea ultima oară în această casă, cu bărbatul ei, sau cu iubitul ei, sau poate cu amândoi, cine ar fi putut spune? Tot trecutul era învăluit în întuneric și el dorea să rămână așa. Dar ce schimbări! Și când ajunsese în hol, spuse:

— Fiul meu Jo este pictor, după cum știi, el are mult gust. Firește că nu se potrivește cu al meu, dar l-am lăsat să facă cum a vrut.

Ea stătea nemișcată, cu privirile rătăcind prin hol și prin sala de muzică, transformate acum într-o singură piesă, sub marele luminator. Vizitatoarea îi făcu bătrânului Jolyon o impresie stranie. Oare încerca să evoce pe cineva din umbra acestei încăperi scăldată toată în *gris-perle* și argint? El ar fi preferat culori mai vii și mai solide, tonuri aurii. Dar Jo avea gusturi franțuzești și de aceea coloritul încăperii era umbrit, întrerupt doar ici și colo de o mică rază albastră sau roșie, și îți dădea impresia că totul e învăluit în fumul țigaretelor pe care le fuma mereu băiatul lui. Nu era tocmai ceea ce visase el! El ar fi atârnat pe pereți acele multiple capodopere de natură moartă, în rame aurite, pe care le cumpăraseră pe vremea când se prețuia cantitatea. Dar unde erau tablourile lui? Vândute pe nimica! Căci acel ceva, care îl deosebea de ceilalți membri ai familiei Forsyte, l-a făcut să țină pas cu vremea, ferindu-l să se lupte pentru a le păstra. Dar în biroul lui mai avea încă tabloul intitulat *Bărți pescărești olandeze în apusul soarelui*.

Încet, căci îl dureau într-o parte, porni împreună cu ea sus pe scări.

— Toate acestea sunt camerele de baie și alte dependințe. Le-am îmbrăcat complet în faianță. Camerele copiilor sunt una lângă alta. Aceasta este a lui Jo și a soției lui. Odăile comunică între ele. Dar cred că-ți mai aduci aminte.

Irene dădu din cap. Trecură mai departe, pe galerie, și intrară într-o încăpere mare, cu un pat îngust și multe ferestre.

— Aceasta este a mea, zise el.

Pereții erau acoperiți cu fotografiile copiilor și cu schițe în acuarelă. Apoi adăugă, cu oarecare timiditate:

— Sunt făcute de Jo. Priveliștea e minunată. Când e vreme senină, poți vedea tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom.

Soarele apusese în spatele casei și peste priveliște se așternuse o ceață de lumină, emanația acelei zile lungi și însorite. Se vedeau abia câteva case, dar câmpurile și pomii străluceau aievea, până departe, în vale.

— Regiunea se schimbă, zise el brusc, dar totuși va rămâne pe loc și după ce noi nu vom mai fi. Uită-te numai la sturzii aceia: dimineața, cântecul păsărilor este atât de dulce! Mă bucur c-am scăpat de Londra.

Obrazul ei era aproape lipit de fereastră și tristețea din expresia ei îl izbi. "Cum aș vrea s-o fac fericită! se gândi el. Frumoasă fată, dar atât de tristă"! Și ridicând ulciorul cu apă caldă, ieși pe coridor.

— Aceasta e camera lui June, zise, deschizând ușa de alături și puse ulciorul jos; cred că vei găsi acolo tot ce-ți trebuie.

Și după ce închise ușa, se întoarse în odaia lui. În timp ce-și peria părul cu periile lui mari, cu mâner de abanos, și își ștergea fruntea cu apă de colonie, căzu pe gânduri. Femeia aceasta venise într-un mod cu totul straniu; un fel de fantomă misterioasă, chiar romantică, venită parcă pentru a împlini dorința lui de-a avea pe cineva lângă el, de a vedea o față frumoasă... Oricum ar fi fost, i se părea că fusese trimisă pentru a-i potoli dorul. Și, stând în fața oglinzii, își îndreptă trupul care se ținea încă destul de drept, trecu cu peria peste mustața lui mare, albă, își șterse sprâncenele cu apă de colonie și sună.

— Am uitat să spun că o doamnă va lua masa la noi. Bucătăreasa trebuie să pregătească ceva mai deosebit, apoi trebuie să-i spui lui Beacon să pregătească landoul și doi cai pentru ora zece și jumătate, spre a o conduce în oraș chiar în această seară. Domnișoara Holly a adormit?

Servitoarea răspunse că nu crede. Bătrânul Jolyon trecu pe galerie, se furișă în vârful picioarelor spre odaia copiilor și deschise ușa ale cărei țâțâni poruncise să fie întotdeauna unse perfect, pentru a se putea strecura seara la ei fără a fi auzit.

Dar Holly adormise și era culcată ca o Madonă în miniatură, în genul acelor pe care pictorii de odinioară nu le puteau deosebi de Venus, după ce isprăveau tabloul. Genele lungi, negre, îi umbreau obrazii. Pe fața ei citeai pace desăvârșită, probabil că micul ei stomac era în ordine. Și bătrânul Jolyon, stând în camera aproape întunecată, o privi cu adorație. Fețișoara ei era atât de fermecătoare și atât de solemnă și dulce! Capacitatea lui bine

cunoscută de a trăi prin cei tineri era mai mult decât satisfăcută. Ei reprezentau pentru el viața lui viitoare, poate că era singura viață de dincolo de mormânt pe care păgânismul lui sănătos o admitea. Această mică făptură avea toată viața înaintea ei, iar în vinele-i subțiri curgea sângele lui, o parte din sângele lui. Era mica lui tovarășă pe care o va face fericită cât îi va sta în putință, pentru ca să nu cunoască altceva decât iubire. Inima i se umplu de fericire și ieși, străduindu-se să nu-i scârțâie ghetetele de lac. Ajuns pe coridor, îl cuprinse un gând nesăbuit: "Ce-ar fi dacă și ea ar ajunge în starea despre care îi vorbise Irene? Femei, care toate au fost odată fete mici ca și aceasta ce doarme alături!... Trebuie să-i dau un cec; nu pot suporta nici măcar să mă gândesc la ele", își zise. N-a suportat niciodată să se gândească la acele sărmăne femei declassate: imaginea lor rănea prea mult rafinamentul pur din miezul ființei lui, ascuns sub straturile așternute de simțul de proprietate. Da, rănea în mod dureros ceea ce era cel mai profund înrădăcinat în sufletul său: iubirea de frumos care făcea și acum să-i tresară inima la gândul că va petrece o seară în societatea unei femei frumoase. Coborî, trecând prin ușile cu arcuri, spre partea din spatele casei. Acolo, în pivniță, avea un vin scump, prețuit la cel puțin două lire sterline sticla, un *Steinberg Cabinet*, mai bun decât orice *Johannisberg* care a trecut vreodată prin gâtul unui om. Un vin cu un buchet desăvârșit, dulce ca o piersică, adevărat nectar! Scoase o sticlă și, mânuind-o ca pe un nou-născut, o ridică în fața ochilor pentru a o privi la lumină. Sticla, de culoare caldă, cu gâtul subțire, învăluită în haina ei de praf, îi produse o adâncă plăcere. Trecuseră trei ani de când le mutase aici, de la oraș, și vinul avusese vreme să se așeze; trebuia să fie în stare perfectă! Cumpărase sticlele acestea de treizeci și cinci de ani. Slavă Domnului, mai avea încă cerul gurii în bună stare, și își cucerise dreptul de a bea un vin bun. Ea va ști să-l prețuiască: nu există nici urmă de aciditate în toate cele douăsprezece sticle. Șterse sticla, trase dopul cu mâinile lui, puse nasul la capul sticlei, îi inhală parfumul și se întoarse în sala de muzică.

Irene stătea lângă pian; își scosese pălăria și eșarfa de dantelă, astfel încât i se putea vedea părul, de culoarea aurului, și paloarea gâtului. Văzând-o în fața pianului de lemn de trandafir, în rochia ei gri, bătrânul Jolyon avu senzația că se află în fața unui tablou frumos.

Îi oferă brațul și porniră cu solemnitate. Încăperea era atât de mare, încât douăzeci și patru de persoane puteau mânca într-însa comod. Acum însă nu era așternută decât o mică masă rotundă. Bătrânul Jolyon, simțindu-se singur la masa aceea mare de sufragerie, care îl întrista, dispusese să fie scoasă și înlocuită cu una mică, până la întoarcerea fiului său. Aici avea el obiceiul să mănânce singur, întovărașit doar de două *Madone* ale lui Rafael, în reproduceri foarte bune. În aceste zile frumoase de vară, ora de masă era singurul ceas mohorât din toată ziua. Cum niciodată nu fusese mândăcios, ca grasul acela de Swithin, sau ca Sylvanus Heythorp, sau Antony Thornworthy — prietenii lui de pe vremuri — masa luată de unul singur, sub privirile celor două *Madone*, era o ocupație prea tristă, de aceea trecea repede peste ea, pentru a ajunge la cafea și țigară, care îi dădeau mai multă bucurie. Dar astă-seară era cu totul altceva! Ochii lui clipeau când o priveau, de cealaltă

parte a mesei. Vorbi despre Italia și Elveția, povestindu-i despre călătoriile lui, și alte întâmplări pe care nu le mai putea istorisi fiului sau nepoatei sale, căci ei le cunoșteau. Un auditor proaspăt era de mare preț pentru el; de altfel niciodată n-a ajuns ca acei bătrâni care bat neîncetat câmpii amintirilor. Cum oamenii nesimțiți îl oboseau întotdeauna, se ferea, instinctiv, să-i obosească pe alții și, curtenitor din fire, era deosebit de atent când stătea cu o femeie frumoasă. I-ar fi plăcut să afle ceva despre ea, dar, cu toate că murmură și zâmbea părând că ascultă cu plăcere tot ceea ce îi povestea, bătrânul Jolyon o simțea învăluită într-o misterioasă izolare, care constituia jumătate din farmecul ei. Niciodată nu putuse suferi femeile care dau din umeri și își dau ochii peste cap, vorbind în neștire; nici pe acelea cu gură rea, care pronunța mereu sentințe și pretind că sunt atotștiutoare. El aprecia o singură calitate la o femeie: farmecul; și cu cât era mai liniștită, cu atât îi plăcea mai mult. Iar aceasta avea farmec, iar vraja ei era dulce ca soarele de după-amiază de pe dealurile și văile din Italia, care îi plăcuseră atât de mult. Apoi senzația că și Irene trăia singură, izolată, îl făcea să se simtă și mai aproape de ea, să găsească în ea o ființă a cărei societate o dorea în mod cu totul neobișnuit. Când un bărbat este foarte bătrân și nu mai aleargă în cursa vieții, îi place să fie ferit de rivalitatea tinereții, căci încă ar vrea să fie primul în inima frumuseții. Astfel, sorbind vinul de Rin, urmărea buzele ei și se simțea aproape tânăr. Dar și câinele Balthazar ședea culcat, urmărind buzele ei, însă în inima lui simțea un dispreț profund când conversația lor se oprea și se auzea clinchetul paharelor verzui, pline cu un lichid auriu, pe care el nu-l putea suferi.

Când se întoarseră în sala de muzică, începuse să se întunece de-a binelea. Și, cu țigara în gură, bătrânul Jolyon zise:

— Cântă-mi ceva din Chopin.

După țigările pe care le fumează și după compozitorii care le plac, poți cunoaște structura sufletească a oamenilor. Bătrânul Jolyon nu fuma țigări tari și nu suporta muzica lui Wagner. Lui îi plăceau Beethoven și Mozart, Haendel, Gluck și Schumann, iar din anumite motive tainice, îi plăceau și operele lui Meyerbeer. Dar în ultimii ani fusese sedus de Chopin, întocmai cum, în pictură, îl cucerise Botticelli. Își dădea bine seama că, cedând acestor gusturi, se abate de la idealurile epocii de aur. Poezia acestor doi artiști nu era ca aceea a lui Milton, Byron și Tennyson; ca a lui Rafael și Titian; ca a lui Mozart și Beethoven. Ascunsă în dosul unui vâl, poezia lor nu te izbea în față, ci degetele ei îți alunecau între coaste și acolo se mișcau, se încolăceau și-ți topeau inima. Și, cu toate că niciodată n-a fost convins că aceste senzații sunt sănătoase, nu-i păsa deloc atâta vreme cât putea privi picturile unuia și asculta muzica celuilalt.

Irene se așeză la pian, sub lampa electrică cu abajur *gris-perle*, iar bătrânul Jolyon, picior peste picior, trăgând încet din țigara de foi, se așeză într-un fotoliu din care o putea privi. Irene întârzie câteva momente cu mâinile pe clape, gândindu-se, desigur, la ce anume să-i cante, apoi începu. În sufletul bătrânului Jolyon se născu o bucurie tristă, care nu semăna cu nimic pe lume. Încetul cu încetul fu cuprins de visare, întreruptă doar de

mișcarea mâinii lui pentru a scoate țigara din gură, la intervale foarte lungi, și a o pune din nou la loc. Irene era aproape de el, vinul de Rin era în el, ca și mireasma tutunului; dar tot acolo mai era și o lume scăldată în soare, care fusese învăluită, pe nesimțite, în lumina lunii, lacuri cu cocostârci și cu copaci ce păreau albăstrii deasupra apei, și trandafirii roșii-vișinii, și câmpuri cu levănțică pe care pășteau vaci albe ca laptele și — în umbră — o femeie cu ochii negri și gâtul alb, zâmbind cu brațele deschise: iar prin aerul care parcă era numai muzică, o stea căzu și se opri în cornul unei vaci. Deschise ochii. Splendidă bucată; cânta bine, tușeu de înger! Apoi îi închise din nou. Se simțea miraculos de trist și fericit, așa cum se simte omul când stă sub un tei în plină floare. Nu voia să mai retrăiască o dată propria lui viață, dorea numai să stea pe loc, să se încălzească la zâmbetul acestei femei și să soarbă parfumul ei. Brusc, își trase mâna: câinele Balthazar se ridicase și o lungea.

— Splendid! zise. Mai cântă-mi tot din Chopin!

Ea începu să cânte din nou. De data aceasta îl izbi asemănarea dintre ea și "Chopin". Mlădierea pe care o văzuse în mersul ei se simțea și în interpretarea ei; iar *Nocturna* pe care o alesese se potrivea cu întunecimea suavă a ochilor ei și cu lumina reflectată de părul ei, care era ca razele de aur ale lunii. Era, într-adevăr, fermecătoare, dar nici ea, nici muzica aceea nu avea nimic din Dalila. O spirală albastră, lungă, se înălță din țigara lui și se risipi. "Așa ne stingem și noi! cugetă el. Și frumusețea se mistuie! Oare nu mai rămâne nimic?"

Irene se opri din nou.

— Dorești ceva de Gluck? El avea obiceiul să compună într-o grădină însorită, cu o sticlă de vin de Rin alături de el.

— Da, da! Cântă-mi ceva din *Orfeu*.

În jurul lui se iviră iar câmpuri cu flori de aur și argint, forme albe ce se legănau încoace și încolo. Peste tot era vară. Valuri-valuri se revărsau în sufletul său dulceța și regretele. Căzu puțin scrum din țigară, și scoțând batista de mătase pentru a-l scutura, simți miros de tutun și apă de colonie. "Oh! gândi el, vară târzie — asta-i tot!" Apoi zise:

— Nu mi-ai cântat *Che faro!*

Ea nu răspunse, nici nu se mișcă. Bătrânul Jolyon simți ceva — o tulburare stranie. Deodată văzu cum se ridică de la pian și întoarce capul. Îl cuprinseseră remușcărilor. Ce neghiobie săvârșise! Desigur că și ea, ca și Orfeu, căuta pe cel pierdut în acest loc al amintirilor! Și, tulburat până în adâncul sufletului, se sculă din fotoliu. Ea se dusesse la fereastra cea mare, în celălalt capăt al sălii. Ușurel, o urmă. Brațele ei erau încrucișate peste piept, obrazul îi era alb ca varul. Foarte emoționat, îi zise:

— Vino, vino, iubita mea!

Vorbele îi scăpaseră fără să vrea, căci erau acelea pe care i le spunea lui Holly când o durea ceva; dar de data aceasta avură un efect dezastruos. Ea desfăcu mâinile, își îngropa fața în palme și izbucni în plâns.

Ochii bătrânului Jolyon — adânciți în orbite de bătrânețe — se ațintiră asupra ei. Se vedea că e rușinată peste măsură pentru că-și pierduse cumpătul, ceea ce nu se potrivea cu ființa ei atât de stăpânită și liniștită. Se

vedea că nu i se mai întâmplase niciodată să izbucnească așa în fața unei alte ființe.

— Haide, haide! șopti el, și, întinzând reverențios mâna, o atinse.

Ea se întoarse, își luă mâinile de pe obraz și le puse pe pieptul lui. Bătrânul Jolyon stătea nemișcat, ținând o mână slabă pe umărul ei. Ce bine i-ar face dacă și-ar descărca odată sufletul! Iar câinele Balthazar, zăpăcit, se ridică pentru a-i studia mai îndeaproape.

Fereastra era încă deschisă, perdelele nu fuseseră trase, ultimele raze de lumină de afară se amestecau, timid, cu acelea ale lămpii ce ardea înăuntru. Venea un miros de iarbă cosită de curând. Cu înțelepciunea pe care i-o dăduse viața lui lungă, bătrânul Jolyon nu spuse nici o vorbă. Cu timpul, chiar și durerea își leapădă amarul; numai timpul vindecă tristețea — timpul care vede cum trec toate, cum o emoție ia locul alteia; timpul așterne liniște peste toate. Apoi îi veniră în minte vorbele: "După cum cerbul suspină după șuvoaie reci"... Dar pentru el nu mai însemnau nimic. Apoi, simțind miros de violete, își dădu seama că Irene își usucă lacrimile. Ridică bărbia, își lipi mustața de fruntea ei și simți cum întregul ei trup e cuprins de un freamăt și tremură asemenea unui pom care-și scutură stropii de ploaie. Își lipi buzele de mâna lui, ca și cum ar fi spus: "Acum a trecut totul! Iartă-mă!"

Sărutarea pe care i-o dădu îl liniști în mod ciudat pe bătrânul Jolyon; o conduse înapoi la locul de unde plecase atât de tulburată. Iar câinele Balthazar, care se ținea după ei, depuse la picioarele lor osul unuia din coteletele pe care le mâncaseră.

Pentru a șterge cât mai bine amintirea celor petrecute, nu putu născoci ceva mai bun decât porțelanurile. Astfel o conduse încet de la un dulap la altul scoțând de-a rândul piese de porțelan de Dresda, Lowestoft și Chelsea. Cu mâinile lui slabe, pline de vine, cu pielea cam pistriuată, atât de îmbătrânite, le întorcea pe toate fețele.

— Asta am cumpărat-o la Jobson, m-a costat treizeci de lire. E foarte veche... Câinele ăsta își lasă oasele peste tot!... Pe cana asta de marinar am pus mâna la licitație când distinsa pușlama, Marchizul, a ajuns cu cuțitul la os. Dar tu nu-ți mai aduci aminte. Iată o piesă frumoasă din Chelsea. Ia spune-mi, ce crezi că este?

Simțea că, având atâta gust, ea se interesa cu adevărat de aceste lucruri și asta îl ușura. De altfel, știa că nimic nu odihnește mai bine nervii decât o piesă de porțelan.

În sfârșit, când se auzi zgomotul roților de la trăsură, îi zise:

— Trebuie să mai vii; trebuie să vii la dejun, atunci am să ți le pot arăta pe toate la lumina zilei și ai s-o vezi și pe scumpa mea nepoțică — e adorabilă micuța... Câinele ăsta pare să te fi îndrăgit!

Într-adevăr, Balthazar, simțind că Irene se ridicase pentru plecare, își freca spinarea de piciorul ei. Apoi Jolyon, ieșind cu ea prin portic, îi zise:

— Într-un ceas și un sfert vei fi acasă. Primește, te rog, aceasta pentru "protejatele" tale; și îi strecură în mână un cec de cincizeci de lire. Văzu cum ochii ei se luminară și o auzi șoptind:

— Oh! Unchiule Jolyon!...

Un fior de bucurie străbătu întreaga lui ființă. Banii aceștia însemnau un mic ajutor pentru una sau două făpturi necăjite, dar poate că, datorită lor, Irene va mai veni. Își vârî mâna prin fereastra cupeului și i-o strânse încă o dată pe a ei. Trăsura porni. El se opri în loc, privind luna și umbra pomilor, și gândi: "Ce noapte dulce! Ea..."!

II

Două zile de ploaie și apoi vara blândă și însorită se arătă din nou. Bătrânul Jolyon se plimba și povestea cu Holly. La început se simțise mai înalt și plin de vigoare proaspătă; apoi nu-și mai găsi locul. Aproape în fiecare după-amiază intrau în crâng și mergeau până la buturugă, unde bătrânul Jolyon își zicea: "Uite că nu-i aici! Firește că nu-i aici!" Apoi se simțea mai puțin înalt, și abia își trăgea picioarele urcând dealul spre casă, cu mâna pe coasta din stânga. Din când în când, în cugetul său se năștea gândul: "Oare să fi fost aici, sau am visat?", și stătea cu privirile rătăcite în gol, în timp ce câinele Balthazar căsca ochii la el. Desigur, nu va mai veni! Scrisorile care-i soseau din Spania le deschidea cu mai puțină emoție. Ei nu se vor întoarce până în luna iulie; și oricât de ciudat ar părea, simțea că le suportă bine lipsa. În fiecare zi, la masa de seară, își încorda ochii și privea spre locul în care șezuse ea. Dar nu era acolo; și privirile lui rătăceau mai departe, în gol.

În a șaptea după-amiază se gândi: "Trebuie să merg în oraș să-mi cumpăr niște ghetе". Porunci lui Beacon să înhame caii și plecă. Trecând, dinspre Putney spre Hyde Park, gândi: "Aș putea foarte bine trece prin Chelsea, să-i fac o vizită"! Și prin fereastra cupeului, strigă vizitiului:

- Du-mă la adresa la care ai condus-o pe doamna aceea deunăzi seara. Acesta întoarse către el obrazul lui lat, roșu, și cu buzele ude îi răspunse:
- Doamna în gri, domnule?
- Da, doamna în gri.

Despre ce alte doamne mai putea fi vorba?! Ce cap sec. Trăsura se opri în fața unui mic bloc cu trei etaje, în care erau apartamente închiriate.

Casa era așezată destul de aproape de râu. Cu un ochi de cunoscător, bătrânul Jolyon văzu că erau case pentru care se plătea o chirie mică. "Cred că o costă cam 60 de lire pe an", gândi el. Intră și-și aruncă ochii pe tabelul locatarilor. Numele de "Forsyte" nu se găsea nicăieri, dar în dreptul apartamentului C, de la etajul I, scria: "Doamna Irene Heron". Ah! Își luase din nou numele ei de fată! Asta îi făcu oarecum plăcere. Urcă încet scările, simțind o durere ușoară într-o parte. Se opri o clipă în loc înainte de a suna, ca să se odihnească un pic și să-și potolească emoția. Probabil că nu era acasă! Și-apoi, el trebuia să se ducă să-și cumpere ghetе! Îl năpădiră gânduri negre. Ce să facă cu ele la vârsta lui? N-o să apuce să le uzeze nici pe toate acelea pe care le are.

- Doamna e-acasă?
- Da, domnule.
- Anunță-l pe domnul Jolyon Forsyte.

— Da, domnule, poftiți înăuntru.

Bătrânul Jolyon se lăsă condus de o fată foarte tânără, care probabil n-avea mai mult de șaisprezece ani; intră într-un salon mic ale cărui ferestre aveau storurile trase. Se afla aici un pian din acelea care se găsesc de obicei într-o vilă, iar în rest camera nu prea avea mare lucru, în afară de un parfum vag și... bun-gust. Bătrânul Jolyon stătea în mijlocul camerei, cu țilindrul în mână, și-și spunea: "Cred c-o duce foarte prost". În oglinda de deasupra căminului își revăzu reflectat propriul chip. Un chip de om bătrân. Auzi un foșnet și se întoarse. Irene se afla atât de aproape încât bătrânul Jolyon era cât p-aci să-i atingă fruntea cu mustața, tocmai pe sub firele de argint din părul ei.

— Am venit în oraș și m-am gândit să trec pe la dumneata, să te întreb cum ai sosit acasă în seara aceea.

Și, văzând că-i zâmbește, se simți deodată ușurat. Poate că, într-adevăr, se bucură că-l vede.

—Vrei să-ți pui pălăria și să vii să faci cu mine o plimbare în parc?

Dar în timp ce ea se dusesese să-și pună pălăria, bătrânul Jolyon se încruntă. Parcul! James și Emily! Doamna Nicholas sau vreun alt membru al distinsei lui familii ar putea fi pe acolo, fudulindu-se în sus și în jos. Și, după aceea, s-ar porni pe o cleveteală și le-ar umbla limba ca o moară de vânt, că l-au văzut împreună cu ea. Mai bine nu! El nu voia să reînvie la "*Bursa Forsyte*" ecourile trecutului. Scutură un fir de păr alb de pe reverul redingotei lui închise până în gât. Își netezi cu mâna obrazii, mustățile și bărbia pătrată. Simțea că sub umerii obrazilor i se săpaseră niște gropi adânci. În ultima vreme nu prea mâncase mult, ar fi bine să ceară și el un tonic de la secătura aceea care a îngrijit-o pe Holly. Dar Irene se întoarse și, când se suiră în trăsură, îi zise:

— N-ar fi mai bine să ne ducem în Kensington Gardens și să ne așezăm acolo pe-o bancă? Și adăugă clipind: Acolo nu se fudulește nimeni în sus și-n jos, ca și cum ea ar fi pătruns gândurile lui ascunse.

Coborâra din trăsură, intrară în frumosul parc și se îndreptară agale către apă.

— După cum văd, ți-ai reluat numele de fată. Nu-mi pare rău.

Ea își strecură brațul pe sub al lui:

— Unchiule Jolyon, oare June m-a iertat?

El răspunse blând:

— O, da, da, desigur, de ce nu?

— Dar dumneata m-ai iertat?

— Eu? Eu te-am iertat de îndată ce-am văzut cum stau lucrurile.

Și se prea poate c-o iertase. El, instinctiv, ierta întotdeauna greșelile oamenilor frumoși. Irene răsuflă adânc.

— N-am regretat niciodată, n-am putut. Unchiule Jolyon, dumneata ai iubit vreodată mult de tot?

La această întrebare bizară, bătrânul Jolyon deschise ochii mari și privi înaintea lui. Să fi iubit el oare cu adevărat? Nu-și amintea. Dar ar fi vrut să i-o spună tinerei femei care-și rezema mâna pe brațul lui, și a cărei viață fusese,

într-un fel, frântă de tragicul ei amor. Și se gândi: "Dacă te-aș fi întâlnit când eram tânăr, poate că și eu, și eu, mi-aș fi pierdut mințile". Și îl cuprinse dorința de a evada în generalități.

— Iubirea e un lucru ciudat, zise, adeseori e fatală. Grecii, nu-i așa?, au făcut din iubire o zeiță; și pot să-ți spun că au avut dreptate, dar pe atunci ei trăiau într-o epocă de aur.

— Phil îi adora.

Phil! Cuvântul acesta îl cutremură, căci deodată, cu capacitatea lui de a pătrunde dedesubturile lucrurilor, înțelese de ce era atât de caldă cu el. Dorea să vorbească despre iubitul ei. Fie! Dacă aceasta îi face plăcere! Și zise:

— Ah! Îmi închipui că avea talent la sculptură.

— Da. Iubea echilibrul și simetria. Iubea pe greci pentru că se dăruiseră cu tot sufletul artei.

Echilibrul! Dacă-și aducea bine aminte, tânărul acela nu avea deloc echilibru; iar în ceea ce privește simetria — era destul de bine făcut, nu încape îndoială; dar avea ochii atât de ciudați și umerii obrajilor atât de proeminenți! — Simetrie?

— Și dumneata ești din epoca de aur, unchiule Jolyon.

Bătrânul Jolyon întoarse privirea către ea. Oare își bătea joc de el? Nu, ochii ei erau atât de suavi și catifelați! îi făcea oare un compliment? Dar ce interes avea? Doar nu se putea aștepta la nimic din partea unui flăcău bătrân ca el.

— Asta era părerea lui Phil despre dumneata. Adeseori îmi spunea: "Dar nu-i pot spune niciodată că-l admir".

Ah! Din nou aceeași temă. Iubitul ei mort; dorința ei de a vorbi despre el! O strânse de braț, jumătate supărat pe acele amintiri, jumătate recunoscător, căci își dădea seama că ele constituiau legătura strânsă între ea și el.

— Era un tânăr foarte talentat, mârâi el. E cald; de câteva zile nu mai suport căldura. Hai să ne așezăm.

Ocupară două scaune sub un castan ale cărui frunze late îi apărau de strălucirea liniștită a soarelui de după-amiază. Era o plăcere să stea aici, s-o privească și să simtă că Irene e bucuroasă că e împreună cu el. Și dorința de a o face și mai bucuroasă, pe cât îi stătea în putință, îl îndemna să continue

— Îmi închipui că ție ți s-a dezvăluit așa cum eu nu l-am cunoscut niciodată. Ție ți-a dat tot ce a avut mai bun. Ideile lui despre artă erau puțin cam noi pentru mine; înghiți cuvântul "moderne".

— Da; dar întotdeauna spunea că dumneata ai un adevărat simț al frumosului.

Bătrânul Jolyon gândi: "Pe dracu, spunea!", dar răspunse clipind din ochi:

— O fi spus! Căci altfel n-aș sta aici cu tine.

Iar ea, când zâmbea din ochi așa ca acum, era fermecătoare!

— El era de părere că dumneata ai o inimă care nu îmbătrânește niciodată. Phil era un bun cunoscător de oameni.

Bătrânul Jolyon nu se lăsă sedus de aceste complimente exprimate în trecut, care veneau din dorința ei de a vorbi despre iubitul ei mort; nu, deloc; totuși, îi făcea mare plăcere să le asculte, căci Irene era o desfătare pentru ochii și pentru inima lui care, într-adevăr! n-a îmbătrânit niciodată. Să nu fi îmbătrânit oare pentru că el n-a iubit niciodată cu desperare și și-a păstrat întotdeauna, spre deosebire de ea și iubitul ei, echilibrul și simțul pentru simetrie? Da! El are și acum, la optzeci și cinci de ani, puterea de a admira frumusețea! Și gândi: "Dacă aș fi pictor sau sculptor! Dar sunt un flăcău bătrân! Grâul se coace numai când bate soarele".

O pereche cu brațele înlănțuite trecu pe iarba din fața lor, tocmai la marginea umbrei aruncate de castanul sub care ședeau. Razele soarelui luminară cu cruzime fețele lor tinere, palide, neîngrijite, aspre. Deodată bătrânul Jolyon zise:

— Urâți mai suntem noi, oamenii! Mă miră când văd cum iubirea învinge și asta!

— Iubirea trece peste orișice!

— Așa cred oamenii tineri, mârâi el.

— Iubirea nu cunoaște vârste, nu are margini și n-are moarte.

Obrazul palid îi strălucea, pieptul i se înălța și cobora, ochii ei erau mari, negri și suavi, semăna cu Venus trezită la viață! Dar acest elan produsese imediat reacția cuvenită și, clipind, Jolyon îi zise:

— Așa este! Dacă ar avea margini, nu ne-am fi născut; căci, zău, multe avem de pățimit din pricina ei!

Apoi își scoase ținutul din cap și îl șterse cu manșeta. Pălăria aceea mare și incomodă îi încingea fruntea; în zilele din urmă simțise adeseori un val de sânge năvălindu-i în cap; nu mai avea circulația de odinioară.

Ea ședea tot cu privirile rătăcite și deodată murmură:

— E destul de ciudat că *eu mai sunt* în viață.

Atunci el își reaminti cuvintele lui Jo: "Sălbatică și pierdută".

— Ah, da! Fiul meu te-a zărit o clipă în ziua aceea.

— Era fiul dumitale? Am auzit o voce în vestibul; pentru o secundă am crezut că era Phil.

Bătrânul Jolyon văzu că buzele ei tremurau. Își apăsă mâna peste ele, apoi o lăsă în jos și continuă, liniștit:

— În noaptea aceea m-am dus pe malul Tamisei o femeie m-a oprit, trăgându-mă de rochie. Mi-a vorbit despre ea. Când omul află cât suferă alții, se rușinează.

— Una din *acelea*?

Ea dădu din cap. Iar el se cutremură de oroare, de oroarea care cuprinde pe un om care n-a cunoscut lupta cu deznădejdea și, aproape fără să vrea, mârâi:

— Vrei să-mi povestești și mie?

— Îmi era indiferent dacă trăiesc sau mor. Când ajungi într-o asemenea stare, soarta nu mai dorește să te ucidă. Femeia aceea s-a ocupat de mine vreme de trei zile, nu s-a mișcat de lângă mine nici un moment. Eu nu aveam bani. Iată pentru ce fac acum eu, la rândul meu, tot ce pot pentru ele.

Dar bătrânul Jolyon gândea: "N-avea bani!" Există oare destin mai amarnic? În sărăcie erau învăluite toate celelalte necazuri.

— Ce bine era dacă veneai la mine! De ce n-ai venit?

Irene nu răspunse.

— Probabil pentru că numele meu era Forsyte. Sau, poate, din pricina lui June? Dar acum, cum te descurci?

Fără să vrea îi măsură din ochi trupul. Te pomenești că și acum era... Și totuși nu era slabă, nu, într-adevăr!

— Oh! Cu venitul meu de cincizeci de lire pe an, am tot ce-mi trebuie.

Răspunsul acesta nu-l liniști; nu mai avea încredere. Și Soames! Dar simțul lui de dreptate l-a oprit să-și condamne nepotul. Desigur că Irene ar fi preferat să moară decât să primească un ban *de la el*. Cu toate că pare atât de dulce, undeva în ființa ei trebuie să fie tărie, forță și fidelitate. Dar ce i-o fi venit tânărului Bosinney să se lase călcat de omnibuz și s-o părăsească așa, fără nici un ajutor?!

— De acum încolo, trebuie să vii la mine ori de câte ori ai nevoie de ceva, altfel mă supăr foc. Își puse pălăria-țilindru și se ridică. Hai să luăm un ceai. Am spus leneșului acela de vizitiu să tragă undeva cu caii, să-i lase să se odihnească un ceas și apoi să vină să mă ia de la locuința dumitale. Acum o să luăm o birjă; eu nu mai pot umbla pe jos ca pe vremuri.

Plimbarea aceea până la marginea parcului Kensington îi făcu o deosebită plăcere; sunetul glasului ei, strălucirea ochilor frumusețea delicată a unui trup fermecător ce se mlădia alături de el... Ceaiul pe care l-au luat la "Ruffel" în High Street a fost o desfătare, și plecă de acolo cu o cutie mare de bomboane de ciocolată pe care o legăna pe degetul lui cel mic. Întoarcerea la Chelsea, cu țigara fumată în birjă, a fost o bucurie. Irene i-a făgăduit că va veni la el duminica viitoare și îi va cânta din nou la pian; îndată s-a gândit că va culege garoafe roșii și primii trandafiri pentru a-i oferi când va pleca înapoi în oraș. Era o bucurie pentru el să-i facă puțină plăcere și ei, dacă un flăcău bătrân ca el mai poate *face* o plăcere!

Când sosiră la Irene acasă, trăsura lui îl aștepta. "Asta seamănă cu vizitiul meu, când am nevoie de el, vine totdeauna prea târziu!" Bătrânul Jolyon intră un moment pentru a-și lua rămas-bun. Micul vestibul întunecos al apartamentului ei mirosea neplăcut a paciuli, și pe o bancă lipită de perete — de altfel singura mobilă — văzu șezând o femeie. O auzi pe Irene spunând încetișor:

— Iartă-mă numai un minut.

După ce închise ușa micului salon, el întrebă:

— Una din protejatele dumitale?

— Da; acum, grație dumitale, pot s-o ajut.

Oprit în picioare, Jolyon privea fix și își mângâia bărbia aceea a cărei fermitate speriasse atâta lume pe vremuri. Gândul că acum ea este în contact nemijlocit cu această lume proscrisă îl mâhnea și-l înspăimânta. Ce putea face Irene pentru ele? Nimic. Cel mult se murdărește și intră în bucluc. Apoi zise:

— Bagă de seamă, draga mea! Lumea interpretează totul cât se poate

mai rău.

— Știu.

Zâmbetul ei liniștit îl dezarma.

— Atunci, pe duminică, mârâi el. La revedere.

Ea îi întinse obrazul ca s-o sărute.

— La revedere, îi spuse încă o dată, și ai grijă de dumneata. Leși fără a se uita la femeia de pe bancă.

Se întoarse acasă pe drumul care trece prin Hammersmith, pentru a se opri la un negustor pe care-l cunoștea, și comandă pentru ea două duzini din cel mai bun vin de Burgundia, care să-i fie trimis la domiciliu. Poate că și ea simte nevoia să ia câteodată un întăritor! Abia când ajunsese în Richmond Park își aduse aminte că venise în oraș pentru a-și comanda o pereche de ghete și se miră c-a putut avea o idee atât de nesăbuită.

III

Micile fantome ale trecutului, care năvălesc în viața unui om bătrân, niciodată nu și-au arătat mai puțin chipul decât în aceste șaptezeci de ceasuri câte mai erau până duminică. În locul lor a apărut duhul viitorului, purtând pe buze vraja necunoscutului. Acum bătrânul Jolyon nu mai era neliniștit, nu se mai ducea la buturugă, deoarece știa că ea *va veni la masă*. O masă este ceva minunat prin faptul că este un lucru foarte cert, care înlătură toate îndoielile din lume, căci nimeni nu renunță la mesele cotidiene decât din motive care depășesc voința lui. Adeseori se juca cu Holly pe pajiște, o învăța *cricket*, căci se apropia vacanța și trebuia să fie pregătită pentru a juca în partidă cu Jolly. Căci ea nu era o Forsyte, dar Jolly era, și cei din neamul Forsyte trag vârtos în minge până la vârsta de optzeci și cinci de ani, când abia se resemnează. Câinele Balthazar era, bineînțeles, de față și se culca cu burta pe minge ori de câte ori putea, iar băiatul care strângea mingile alerga de i se făcea fața ca o lună plină la vremea secerișului. Și pentru că timpul de așteptare se scurta, fiecare zi i se părea mai lungă și mai fericită decât cea din ajun. Vineri seara luă o pilulă pentru ficat, căci îl durea cam tare într-o parte; cu toate că durerea era tocmai în partea opusă ficatului, el nu cunoștea leac mai bun. Dacă cineva i-ar fi spus că și-a creat emoții noi în viață și că aceste emoții nu-i făceau bine, ar fi avut de întâmpinat privirile pătrunzătoare și cam sfidătoare ale ochilor săi cenușii ca oțelul, adânciți în orbite, care păreau a zice: "Eu știu mai bine decât oricine ce am de făcut!" Și, într-adevăr, așa a fost întotdeauna și așa va fi și de aici încolo.

Duminică dimineața, pe când Holly era cu guvernanta la biserică, el vizită straturile de căpșuni. Acolo, însoțit de cănele Balthazar, examinează îndeaproape plantele și reuși să găsească, în cele din urmă, cam două duzini de căpșune coapte. Nu-i făcea bine să se aplece, de aceea fruntea i se înroși și-i veni amețală. După ce așeză căpșunile, într-o farfurie pe masa din sufragerie, se spală pe mâini și-și șterse fruntea cu apă de colonie. În fața

oglinzii, băgă de seamă că slăbise. Ce "tras prin inel" fusese el în tinerețe! E frumos să fii zvelt — el n-a putut suferi niciodată oamenii grași — dar parcă obrazii îi erau prea scofâlciți! Ea va sosi cu trenul de douăsprezece și jumătate și va veni pe șosea până la ferma lui Gage, de acolo va intra în crâng și apoi va urca dealul. După ce intră în camera lui June pentru a vedea dacă este apă caldă, porni într-o întâmpinare a ei, foarte agale, căci îi bătea inima. Aerul adia miresme dulci, ciocârliile cântau și tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom se vedea deslușit. Splendidă zi! Desigur că așa fusese și ziua aceea în care Soames — cu șase ani în urmă — îl adusese acolo pe tânărul Bosinney pentru a alege locul înainte de-a începe să clădească. După cum îi spusese adeseori June, Bosinney a fost acela care a stabilit locul exact în care avea să ridice casa. În zilele din urmă se gândise mult la acest tânăr, parcă spiritul lui s-ar fi aflat, într-adevăr, în preajma ultimei lui lucrări, sperând, poate, s-o vadă pe Irene. Bosinney, singurul bărbat care posedase inima ei, căruia îi dăruise, cu atâta încântare, întreaga ei ființă! Firește că, la vârsta lui, omul nu-și mai poate închipui asemenea lucruri, totuși gândul acesta îi trezi o stranie și vagă durere, parcă ar fi fost fantoma unei gelozii impersonale; dar, în același timp, încercă și un sentiment mai generos, mila pentru o iubire care s-a stins atât de curând. Da, da! Înainte de a intra în pădurice se uită la ceas: era abia douăsprezece și un sfert, mai avea de așteptat douăzeci și cinci de minute! Dar, cotind pe potecă, o văzu șezând pe buturugă, tocmai pe locul în care o întâlnise prima oară. Își dădu atunci seama că venise cu un tren mai de dimineață și că de cel puțin două ore ședea acolo, singură, pierduse deci două ceasuri în care ar fi putut sta cu ea! Ce amintire o leagă atât de mult de această buturugă? Pe obraz i se puteau citi toate gândurile, căci Irene zise imediat:

— Iartă-mă, unchiule Jolyon; aici, în locul acesta, mi-am dat seama pentru prima oară.

— Bine, bine; locul te așteaptă ori de câte ori dorești să vii. Arăți puțin cam "londonez"; dai prea multe lecții.

Îl supăra gândul că era silită să dea lecții. Lecții la o grămadă de fete tinere care, cu degetele lor groase, ciocănesc gamele pe pian!

— Și unde dai lecții? Întrebă.

— Majoritatea în familii evreiești, din fericire.

Bătrânul Jolyon deschise ochii mari. Pentru toți cei din neamul Forsythe, evreii treceau drept oameni ciudați și suspecti.

— Ei iubesc muzica și sunt foarte amabili.

— Așa se cuvine să fie! Zău!

Îi luă brațul, la urcuș îl cam supăra încă într-o parte și zise:

— Ai mai văzut vreodată ceva atât de frumos ca aceste flori? Uite, așa cum le vezi au înflorit peste noapte.

Ochii ei păreau că zboară peste câmp, așa cum zboară albinele după flori și miere.

— Doream să le vezi și tu, de aceea nu i-am lăsat să dea drumul vacilor la păscut în locul acesta.

Apoi, aducându-și aminte că ea venise aici pentru a vorbi despre

Bosinney, ridică mâna arătându-i ceasul de pe turnul ce se ridica deasupra grajdurilor.

— Cred că e/ nu mi-ar fi îngăduit să pun ceasul acela; după câte-mi amintesc, el n-avea noțiunea timpului.

Dar Irene îl strânse de braț și vorbi mai departe despre flori. Bătrânul Jolyon își dădea seama că o face ca el să nu simtă că venise aici pentru a vorbi despre iubitul ei mort.

— Cea mai aleasă floare pe care ți-o pot arăta, îi zise cu un fel de triumf, este mica mea nepoțică. Acum trebuie să se întoarcă de la biserică. Are ceva ce mă face să mă gândesc la tine!

Nu i se păru deloc curios să se exprime astfel, în loc de-a spune: "Ai ceva ce mă face să mă gândesc la ea".

— Dar iat-o!

De sub stejar, Holly venea spre ei în goană, urmată de aproape de guvernantă, o franțuzoaică bătrânicioasă, care își distrusese stomacul cu douăzeci și doi de ani în urmă, pe vremea asedierii Strasbourgului. La vreo doisprezece pași de ei, fetița se opri pentru a-l mângâia pe Balthazar, ca și cum numai pentru asta ar fi alergat ea așa. Bătrânul Jolyon, care știa ce se petrece în capul ei, zise:

— Uite, scumpa mea, aceasta este doamna cu rochie gri de care ți-am vorbit.

Holly se ridică și se uită la ei. Îi privi clipind din ochi; Irene zâmbea, iar Holly, care la început o scrutase cu gravitate, zâmbi timid. Copilul acesta avea simțul frumosului, știa pe cine are în față! Când le văzu sărutându-se, inima lui se umplu de bucurie

— Doamna Heron, *Mam'zelle* Beauce. A fost frumoasă predica, *Mam'zelle*?

Acum, că nu mai avea mult de trăit, singura parte din liturghie care-l mai interesa era predica, deoarece avea legătură cu viața. *Mam'zelle* Beauce întinse niște degete de păianjen îmbrăcate într-o mănușă neagră de piele de căprioară. Ea fusese în serviciul celor mai distinse familii, și ochii ei, cam triști în fața gălbuie, păreau a întreba: "Ești bine c-r-r-r-escută"? Căci ori de câte ori Holly sau Jolly făceau ceva ce nu era pe placul ei, lucru care se întâmpla destul de des, le spunea: "Copiii Taylor nu făceau niciodată una ca asta, erau atât de bine c-r-r-r-escuți". Jolly îi ura pe copiii Taylor; Holly era grozav de mirată cum de nu poate ajunge și ea ca ei. Bătrânul Jolyon o socotea *Mam'zelle* Beauce "o mică făptură ciudată și uscată".

Masa fu foarte reușită; ciupercile pe care le culesese chiar el din pivnița de ciuperci, căpșunele alese de el și încă o sticlă de *Steinberg Cabinet* îl umplură de-o anumită spiritualitate aromată, dându-i convingerea că a doua zi va avea puțină eczemă. După masă se așezară sub stejar și băură cafea turcească. Nu-i păru deloc rău când *Mademoiselle* Beauce se retrase, pentru a-și scrie, ca în fiecare duminică, scrisoarea către sora ei, al cărei viitor fusese pus în primejdie de un ac pe care-l înghițise mai demult. Acest eveniment era povestit în fiecare zi copiilor, pentru a-i învăța să mănânce încet și să mestece bine pentru a digera bucatele. La picioarele băncii, pe o

pătură, se jucau Holly și câinele Balthazar, sâcâindu-se reciproc. Iar bătrânul Jolyon, picior peste picior, la umbră, își gusta cu desfătare țigara, privind-o pe Irene care ședea în leagăn. Era o silueta ușoară, gri, ce se legăna încet, cu buzele întredeschise, cu ochi negri și suavi sub pleoapele puțin lăsate, pe care, ici și colo, juca o pată de soare. Părea mulțumită; desigur, vizita aceasta i-a făcut bine! Egoismul vârstei nu-l prinsese încă în ghearele lui, căci încă mai găsea plăcere în plăcerile altora și înțelegea că, deși ceea ce dorea el era foarte important, nu era chiar totul

— E liniște aici, îi zise; nu trebuie să mai vii dacă găsești că e plictisitor. Dar pentru mine e o plăcere să te privesc. În afară de fața ta, singura care-mi face plăcere e aceea a scumpei mele Holly.

Din zâmbetul ei, bătrânul Jolyon pricepu că lui Irene îi plăcea încă să fie admirată, și asta îl liniști.

— Să știi că nu sunt vorbe goale; n-am spus niciodată unei femei c-o admir fără să fi fost adevărat. De fapt, nici nu știu dacă am spus vreunei femei c-o admir, în afară de soția mea, iar și asta a fost demult de tot; de altfel, nevestele sunt atât de ciudate!

Tăcu, apoi deodată continuă:

— Avea obiceiul să-mi ceară să-i spun asta mult mai des decât o simțeam, dar n-aveam ce-i face.

Pe fața lui Irene apărură o tulburare neobișnuită și, speriat că poate a spus un lucru dureros pentru ea, continuă repede:

— Când scumpa mea Holly se va căsători, nădăjduiesc că își va găsi un bărbat care să înțeleagă sensibilitatea femeilor. Atunci eu n-am să mai fiu; dar în căsătorie sunt cam multe lucruri alandala și tare n-aș vrea să se lovească de ele. Și, când își dădu seama că în loc să dreagă lucrurile le stricase și mai rău, adăugă: Câinele acesta te va zgâria.

Urmă un răstimp de tăcere. La ce s-o fi gândind această frumoasă creatură a cărei viață era distrusă: care terminase cu dragostea și care era, totuși, făcută pentru iubire? Poate că într-o bună zi, când el nu va mai fi în viață, își va găsi un alt bărbat, nu atât de zănată ca tânărul acela care s-a lăsat călcat de omnibuz. Ah! dar bărbatul ei?

— Soames nu te supără niciodată? Întrebă.

Ea dădu din cap. Și brusc, fața i se crispă. Căci, cu toată dulceața, avea în ea ceva de neînduplecat. Și prin mintea lui trecu o licărire de lumină și se gândi la aversiunea sexuală care nu cunoaște îndurare. Gândirea lui se formase în mentalitatea de a începutul epocii victoriene — era mult mai veche decât cea actuală — și nu se gândise niciodată la lucruri atât de primitive.

— Asta mă liniștește, îi zise. Azi se vede tribuna cea mare. Vrei să facem o plimbare?

O conduse prin grădina de flori și fructe, pe lângă ale cărei ziduri exterioare se înșirau, în plin soare, piersici și nectarine; pînă la grădini, în pivnița unde se cultivau ciuperci, printre straturile de sparanghel, în grădina de trandafiri, în chioșc — bal se duse chiar și în grădina de zarzavat pentru a-i arăta mazărea verde, cu boabe mărunte, pe care Holly le scotea cu atâta

plăcere din păstăi, iar apoi le culegea, cu limba, din palma ei arsă de soare. Îi arătă multe lucruri frumoase, în timp ce Holly și câinele Balthazar se jucau înaintea lor, sau veneau din când în când lângă ei pentru a nu fi trecuți cu vederea. Aceasta a fost una din cele mai fericite după-amieze ale vieții lui, dar era cam obosit, de aceea a fost bucuros când s-a putut așeza în sala de muzică, unde Irene i-a servit ceaiul. Venise în vizită o mică prietenă intimă a lui Holly, o copiliță blondă, cu părul tuns scurt, băiețește. Cele două fete se jucau prin casă, pe sub scări, pe scări și jos, în galerie. Bătrânul Jolyon o rugă din nou să-i cânte ceva din Chopin. Ea îi cântă studii, mazurci, valsuri, până când cele două fete se apropiară, încet-încet, se așezară la capătul pianului — un cap brun și altul blond, aplecate înainte, în ascultare. Bătrânul Jolyon le urmărea.

— Dansați ceva amândouă?

Sfioase, cu pași greșiți, începură. În ritmul valsului săltau, se învârtteau, serioase, dar nu prea îndemânatic, ocolind de câteva ori fotoliul său. El le privea, și fața celei care cânta se întorcea zâmbind către micile dansatoare, iar el gândi: "Unul din cele mai frumoase tablouri pe care le-am văzut vreodată". O voce zise:

— Holly-i-i! *Mais enfin! Qu'est-ce que tu fais là? Danser, le dimanche! Viens donc!*¹

Dar fetițele se refugiară lângă bătrânul Jolyon, știind că el le va salva, și se uitară în ochii lui, în care se citea deslușit că "fusese prins".

— Cu cât e mai bună ziua, cu atât e mai bună fapta, *Mam'zelle!* Eu sunt de vină. Haide, puișorilor, duceți-vă repede la ceai.

Și după ce plecară, urmate de câinele Balthazar, care nu scăpa nici o masă, se uită clipind la Irene și zise:

— Ei, asta este! Spune și tu dacă nu sunt dulci! Ai și tu fete atât de mici printre elevii tăi?

— Da, trei. Două dintre ele sunt foarte drăguțe.

— Frumoase?

— Drăgălașe!

Bătrânul Jolyon oftă; el nu se putea satura de copiii mici

— Scumpa mea Holly adoră muzica: într-o bună zi va deveni pianistă. Vrei să fii drăguță și s-o asculți cum cântă, și apoi să-mi spui părerea ta?

— Firește că vreau.

— Probabil că n-ai vrea să...

Dar nu mai rosti cuvintele "să-i dai lecții". Ideea că ea dădea lecții îi era neplăcută; dar dacă ar fi acceptat, ar fi putut-o vedea în mod regulat. Ea se ridică de la pian și veni spre fotoliul lui:

— Aș face-o cu mare plăcere, dar ce mă fac cu June? Când se întorc?

Bătrânul Jolyon își încreți fruntea.

— Nu vin înainte de mijlocul lunii viitoare. Dar ce importanță are?

— Ai spus că June m-a iertat, dar nu va uita niciodată, unchiule Jolyon.

Uitare! *Trebuie* să uite, dacă dorește el. Dar, drept răspuns, Irene dădu

¹Ia te uită! Ce faci acolo? Dansezi, duminica! Hai, vino! (fr.)

din cap.

— Știi bine că nu poate; omul nu uită niciodată! Mereu trecutul acela blestemat! Și puțin supărat, dar hotărât, spuse:

— Bine; vom vedea.

Îi vorbi un ceas, sau poate și mai mult despre copii și nenumărate alte fleacuri, până când sosi trăsura pentru a o duce acasă. După ce plecă, se întoarse în fotoliul său, și netezindu-și obrazii și bărbia, visă la ziua care-a trecut.

În aceeași seară, după masă, se duse în biroul său și luă o coală de hârtie. Câteva clipe stătu pe loc, fără să scrie, apoi se ridică și se apropie de tabloul intitulat *Bărci pescărești olandeze în apusul soarelui*.

Nu se gândea la pictura aceea, ci la viața lui. Hotărâse să-i lase și ei ceva prin testament, căci nimeni și nimic pe lume nu răscolise atât de adânc liniștea gândurilor și amintirilor lui. Astfel îi va lăsa și ei o parte din bogăția lui, din aspirațiile, acțiunile, însușirile, înfăptuirile lui — adică tot ceea ce realizase această bogăție. Îi va lăsa, de asemenea, o parte din tot ceea ce el nu gustase în viață, pentru că și-o trăise după principii sănătoase și înțelepte. Ah! Ce pierduse oare? "Bărcile pescărești olandeze" nu-i dădură răspuns. Se duse până la ușa de sticlă, dădu la o parte perdelele și o deschise. Se stârnise vânt, și una din frunzele de stejar din anul trecut, uscată, care scăpase de mătura grădinarului, se târa cu un foșnet ușor, de-a lungul terasei pietruite. Se însera. În afară de acest zgomot delicat, domnea o liniște adâncă; dinspre heliotrop venea un miros plăcut, fusese udat mai adineauri. Un liliac trecu în zbor. O pasăre își cânta ultimele triluri. Tocmai deasupra stejarului apăru cea dintâi stea. Faust, la operă, și-a vândut sufletul pentru câțiva ani de tinerețe. Nebună idee! Asemenea târguri nu se pot face, și asta era *o adevărată tragedie*! Omul nu se poate reînnoi nici pentru iubire, nici pentru viață și nici pentru altceva. Lui nu-i mai rămăsese decât să se bucure de frumusețe de la distanță, atât cât va mai putea, și apoi să-i lase ceva prin testament. Dar cât? Atmosfera de libertate și pace din această noapte la țară nu era nimerită pentru a face socoteli, de aceea se întoarse în birou și se duse spre cămin. Pe el erau așezate câteva statui de bronz la care ținea el cel mai mult: Cleopatra cu șarpele la piept; Socrate; un ogar care se juca cu puii lui; un bărbat puternic care ținea câțiva cai în frâu. "Acestea rămân", cugetă el, și o durere adâncă îi străpunse inima. Acestea aveau o mie de ani de viață în fața lor!

"Cât să-i lase lui Irene?" În orice caz, atâta cât să-i ajungă pentru a nu îmbătrâni înainte de vreme, pentru a se feri cât se poate mai mult de brazdele de pe obraz și firele cenușii care i-ar mânji părul strălucitor. El poate va mai trăi cinci ani. Atunci ea va fi bine trecută de treizeci. "Cât?" În vinele ei nu curgea nici o picătură de sânge de-al lui! Fidel principiului pe care îl avusese în viață, de patruzeci de ani încoace, și poate și mai mult, adică de când s-a căsătorit și a întemeiat acea așezare misterioasă, familia, în mintea lui apăru ideea: "Nici o picătură de sânge străin nu are dreptul la nimic!" Deci, acest gând era un lux din partea lui, o extravaganță, un răsfăț pornit din fantezia unui om bătrân, una din prostiile pe care le fac bătrânii când cad

în mintea copiilor. Adevăratul lui viitor îl reprezentau cei de un sânge cu el, și în ei va trăi el mai departe după ce va muri. Se întoarse de la bronzuri și se opri pentru a privi fotoliul său vechi de piele, în care a fumat atâtea sute de țigări. Și, deodată, i se păru c-o vede șezând acolo, îmbrăcată în gri, parfumată, dulce plină de grație, cu ochii negri îndreptați către el. Ei, aș! Nici nu-i păsa de el; ea nu se gândea decât la iubitul ei pe care l-a pierdut. Dar, cu sau fără voia ei, Irene intrase în viața lui frumusețea și grația ei îi dăruiau bucurie. Nimeni nu are dreptul s-o poftască la el și s-o roage să-i cante la pian în timp ce-o privea, fără a da ceva în schimb. În lumea aceasta plăcerea se plătește. "Dar cât?" În definitiv, el avea destul; fiul său și cei trei nepoți ai săi nu vor simți lipsa unei frânturi din averea lui. El a agonisit singur aproape fiecare *penny*; deci, poate să lase cât pofteste, are dreptul să-și permită această mică plăcere. Se întoarse la birou. "Am s-o fac", gândi el. "Lasă-i să creadă ce-o vrea. Am s-o fac!" Și se așează.

"Cât?" Zece mii, douăzeci de mii — cât? Măcar dac-ar putea cumpăra cu banii aceștia un an, chiar și numai o lună de tinerețe. Și, înfiorat de acest gând, scrisese iute:

"Dragă Herring,

Te rog întocmește un codicil la testamentul meu, care să aibă următorul cuprins: «Las nepoatei mele Irene Forsyte, născută Heron, nume pe care-l poartă actualmente, cincisprezece mii de lire sterline libere de orice taxă de moștenire»

Al dumatiale, Jolyon Forsyte."

După ce închise și pecetlui plicul, se întoarse la fereastră și răsuflă adânc. Era întuneric, dar pe cer străluceau multe stele.

IV

Noaptea, la ora două și jumătate, se trezi din somn; știa din lunga lui experiență că această oră intensifică până la panică toate gândurile negre. Dar tot experiența îl învățase că, la ora obișnuită — opt dimineața — deșteptarea îi va arăta că panica aceea fusese nebunie. Gândul care luase proporții nemăsurate în noaptea aceea fusese că, dacă se îmbolnăvește — lucru verosimil la vârsta lui — n-o va mai putea vedea. De aici nu mai era decât un pas până la gândul că n-o va mai putea vedea nici după ce se vor întoarce din Spania fiul său și June. Cum ar putea justifica el dorința de a sta în preajma unei femei care a furat — la ore atât de mici omul nu-și mai prea măsoară cuvintele — logodnicul lui June? Logodnicul acela era mort; însă June era o făptură mică și încăpățânată; nu era rea la suflet, dar încăpățânată ca un catâr și — într-adevăr! — era o ființă care nu uită! Către mijlocul lunii următoare ei se vor întoarce. Avea abia cinci săptămâni pentru a se bucura de această nouă preocupare care îi umplea zilele ce le mai avea de trăit, întunericul nopții îl făcu să vadă foarte deslușit că sentimentul său

era absurd. Admirație pentru frumusețe — dorința arzătoare de a privi pe aceea ce-i desfăta ochii, la vârsta lui, ce nebunie! Și totuși, nu găsea alt argument pentru a-i cere lui June să îndure răscolirea unor amintiri atât de dureroase; și cum să facă pe fiul său și pe soția fiului său să nu-l socotească foarte bizar? Nu-i mai rămânea decât să se furișeze din când în când la Londra, lucru istovitor pentru el; și apoi cea mai mică indispoziție îl va împiedica să meargă acolo. Ședea culcat, cu ochii deschiși, strângând din dinți la această perspectivă, zicându-și că e un nebun bătrân, în timp ce inima îi bătea tare, ca apoi să i se pară că se oprește și nu mai bate deloc. Înainte de a readormi, prin crăpăturile jaluzelor, văzu zorile, auzi păsările ciripind, cocoșii cântând și întâmpină dimineața obosit, dar bine dispus. Mai erau cinci săptămâni până să înceapă grijile; la vârsta lui, o eternitate! Dar panica din timpul nopții lăsase urme: întărise voința unui om care făcuse întotdeauna tot ce-a vrut. O va vedea atât de des cât va dori! De ce să nu se ducă chiar el în oraș, la avocatul său pentru a face cu mâna lui codicilul la testament, în loc să dispună prin scrisoare? Poate că ei i-ar face plăcere să meargă la operă! Dar va merge cu trenul, căci nu vrea ca grăsanul acela de Beacon să râdă de el. Servitorii erau așa de proști; și apoi, foarte probabil, cunoșteau toată povestea aceea a lui Irene cu Bosinney; servitorii știu totul, și ceea ce nu știu bănuiesc. În aceeași dimineață îi scrisese:

"Scumpa mea Irene,

Mâine trebuie să vin în oraș. Dacă-ți face plăcere să mergi la operă, vino să luăm masa împreună, liniștiți..."

Dar unde? Au trecut zeci de ani de când el nu mai mâncase la Londra în altă parte decât la clubul său sau într-o casa particulară. Ah, da! hotelul acela "șic" de lângă Covent Garden...

"Lasă-mi o vorbă mâine dimineață la «Piemont Hotel», ca să știu dacă e cazul să te aștept acolo la ora 7 seara.

Al tău, cu tot dragul

Jolyon Forsyte

O să priceapă că nu dorea decât să-i facă o mică plăcere; căci gândul că ea ar putea ghici cum tânjește după bucuria de a o vedea îi displăcea profund. Nu se prea cuvenea ca un om atât de bătrân să se abată într-atât de la stilul vieții lui pentru a privi frumusețea, mai ales la o femeie.

Călătoria din ziua următoare, deși scurtă, apoi vizita la avocatul său îl obosiră. Era și cald, așa că, după ce se îmbrăcă pentru seară, se întinse pe canapeaua din camera lui de la hotel pentru a se odihni puțin. Trebuie să fi avut un fel de leșin, căci după ce-și reveni, avu o senzație foarte ciudată și se sculă cu destulă greutate pentru a suna. Cum? Trecuse de ora șapte! Probabil ea îl aștepta și el era încă aici. Dar, brusc, amețeața îi reveni și fu silit să se întindă din nou pe canapea. Auzi vocea servitoarei:

— Ați sunat, domnule?

— Da, vino aici; n-o putea vedea deslușit, căci avea un nor în fața ochilor. Nu mă simt bine, adu-mi niște săruri de mirosit.

— Da, domnule, zise ea cu vocea speriată.

Bătrânul Jolyon făcu un efort.

— Nu pleca. Du-te până la nepoata mea, o doamnă care așteaptă jos, în hol, o doamnă în gri. Spune-i că domnul Forsyte nu se simte bine — din pricina căldurii. Îi pare foarte rău; dacă nu va coborî la timp, este rugată să nu-l aștepte cu masa.

După ce fata plecă, amețit, gândi: "De ce i-oi fi spus o doamnă în gri? Poate că e îmbrăcată altfel. Săruri de mirosit"! Cu toate că nu mai leșină, nu-și dădu seama cum a ajuns Irene să stea lângă el, ținându-i sărurile la nas și împingându-i o pernă sub cap. O auzi spunând, speriată:

— Dragă unchiule Jolyon, ce s-a întâmplat?

Simți, vag, apăsarea dulce a buzelor ei pe mâna lui; apoi inspiră adânc din săruri și deodată le simți tăria și strănută.

— Ha! nu e nimic. Cum ai ajuns aici? Du-te, te rog, jos și ia masa; biletele sunt pe masa de toaletă. Peste un minut am să-mi revin complet.

Simți mâna ei rece pe frunte, mirosi parfum de violete, ezitând între plăcerea de a fi îngrijit de ea și hotărârea de a se face bine.

— Uite! Ești îmbrăcată în gri! îi zise. Ajută-mă să mă ridic.

Când se văzu în picioare, se scutură.

— Ce mi-o fi venit să leșin așa?

Și merse încet spre oglindă. Ce mutră cadaverică! Dar în spatele său, vocea lui Irene șopti:

— Nu trebuie să cobori, unchiule. Trebuie să te odihnești.

— Da' de unde! Un pahar de șampanie mă va reface imediat. Nu se poate să scapi opera din pricina mea.

Dar călătoria de-a lungul coridorului fu penibilă. Ce covoare aveau ăștia în hotelurile acestea moderne, atât de groase, încât te poticnești la fiecare pas! În lift băgă de seamă că Irene era îngrijorată și îi zise, încercând să zâmbească:

— Frumoasă gazdă, n-am ce zice!

Când liftul se opri, ea îl sprijini de scaun, căci altfel ar fi căzut. După supă și un pahar de șampanie, se simți mult mai bine și începu să se bucure de această boală care o făcuse să se poarte atât de cald față de el.

— Mi-ar fi plăcut să fii fata mea, îi zise deodată; și văzând zâmbetul din ochii ei, continuă: La vârsta ta nu trebuie să te îngropi în amintiri; ai parte de ele din belșug când ajungi la vârsta mea. Frumoasă rochie ai — îmi place linia ei.

— Mi-am făcut-o singură.

Ah! O femeie care știe să-și facă singură o rochie nu și-a pierdut interesul pentru viață.

— Grâul se coace cât mai bate soarele, îi zise; și bea, te rog, paharul acesta. Aș vrea să-ți văd obrații îmbujorați. Nu trebuie să ne irosim viața; n-are nici un rost. Astă-seară apare o nouă Margaretă; să sperăm că nu va fi grasă. Iar Mefisto — eu nu-mi pot închipui ceva mai îngrozitor decât un actor gras jucând rolul diavolului.

Dar, în cele din urmă, tot nu s-au dus la operă, căci, după ce s-au ridicat

de la masă, îl apucară din nou amețelile, iar ea insistă să stea liniștit și să se culce devreme. Când s-a despărțit de ea, la intrarea hotelului, după ce plătitise unui birjar s-o ducă la Chelsea, se mai așeză o clipă pentru a se bucura de amintirea cuvintelor ei: "Ești atât de bun cu mine, unchiule Jolyon!" Cum? Dar cine n-ar fi? I-ar fi plăcut să rămână în oraș încă o zi pentru a o duce la Grădina Zoologică, dar două zile petrecute cu el ar plictisi-o, desigur, de moarte! Nu! Trebuia să aștepte până duminică următoare să-i dea lecții lui Holly, numai pentru o lună. Și atât și tot e ceva. Mica *Mam'zelle* Beauce n-o să fie mulțumită, dar va trebui să înghită. Închise vechiul lui clat apăsându-l de piept și se urcă în lift.

A doua zi dimineață luă o birjă și porunci să-l ducă la gara Waterloo, luptându-se cu dorința de a spune: "Du-mă în Chelsea". Dar prea avea mult bun-simț. Și apoi, în afară de aceasta, se simțea cam slăbit și nu voia să riște să-și piardă din nou cunoștința ca în seara trecută, departe de casă. Mai era și Holly care-l aștepta, pe el și ceea ce era în geamantan pentru ea. Nu că scumpa lui ar fi fost interesată — doar era toată numai afecțiune! Apoi, cu cinismul cam amar al omului bătrân, se gândi o clipă dacă nu cumva și Irene era atât de drăguță cu el din vreun interes oarecare? Nu, nici ea nu făcea parte din acel soi de oameni. Dimpotrivă, biata făptură avea prea puțin simț practic nu știa cum să-și ungă pâinea cu unt, n-avea simț de proprietate. Și, în afară de acestea, el nu suflase o vorbă despre acel codicil și nici n-avea de gând s-o facă — ajunge zilei bucuria ei.

La gară îl aștepta trăsura cu Holly, care abia îl putea stăpâni pe câinele Balthazar, iar dezmierdările lor făcură din drumul până acasă o întoarcere triumfală. Restul acelei zile frumoase și calde, ca și cele ce-i urmară, a fost plin de pace și mulțumire; se odihnea la umbră, în timp ce razele soarelui, ce zăboveau mult pe cer, revărsau aur peste pajști și flori. Dar joi seara, când luă masa singur, începu a număra ceasurile; mai erau șaiszeci și cinci până când va coborî în vale pentru a o întâlni din nou în micul crâng și pentru a se întoarce peste câmp alături de ea. Se gândise să consulte un doctor pentru leșinul pe care-l avusese, dar era sigur că acesta va insista să stea liniștit, să nu aibă emoții și alte asemenea; iar el nu avea de gând să se lase legat de picioare, nu voia să i se vorbească de boală, chiar dacă ar fi suferit de ceva; nu era momentul să i se vorbească despre asta, acum când în viața lui apăruse o nouă preocupare. De aceea, în scrisoarea către fiul său, avu grijă să nu pomenească despre ceea ce i se întâmplase. Căci așa ceva i-ar face să se întoarcă imediat! Bătrânul Jolyon nu a avut timp să se întrebe dacă tăcerea lui se datora grijii de a nu tulbura plăcerea lor sau pentru a nu și-o tulbura pe a lui.

În seara aceea era în birou; își isprăvisese tocmai țigara și moțăia ușor, când auzi un foșnet de rochie și simți parfum de violete. Deschise ochii și o văzu, îmbrăcată în gri, în picioare, lângă cămin, cu brațele deschise. Ceea ce era mai ciudat, însă, era că, deși brațele acelea nu păreau a cuprinde ceva, erau totuși îndoite în jurul gâtului unui om, iar capul ei era dat pe spate, buzele întredeschise și ochii închiși. Ea dispăru de îndată, și în locul ei rămase căminul cu statuetele lui de bronz. Dar bronzurile acelea și căminul

nu fuseseră acolo când o văzuse pe ea; nu fusese decât ușa căminului și peretele! Se ridică, clătinându-se tulburat. "Trebuie să iau o doctorie", gândi el; "se vede că nu mi-e bine". Inima îi bătea prea iute, avea o senzație de apăsare în piept; se duse la fereastră și o deschise pentru a răsufla. Undeva, în depărtare, lătra un câine; nu încapă îndoială că era unul din câinii de la ferma lui Gage, dincolo de crâng. Era o noapte minunată, liniștită, dar întunecată. "Am ațipit", se gândi; "asta e tot! Totuși, pot jura că aveam ochii deschiși!" Drept răspuns, auzi un sunet ce semăna cu un suspin.

— Ce-i asta? spuse cu vocea aspră. Cine e aici?

Duse mâna în dreptul inimii pentru a-i mai potoli bătaile și ieși pe terasă. Ceva moale se strecură pe lângă picioarele lui. "Ș-ș-ș-t!" Era un pisoi mare, cenușiu. Apoi gândi: "Tânărul Bosinney semăna cu un pisoi! El era acela pe care ea... pe care ea l-a... Și acum e tot a lui!" Se duse până la marginea terasei și privi în jos, în întuneric; abia putea vedea petele albe ale margaretelor, presărate pe pajiștea necosită. Azi aici, mâine pe cealaltă lume. Apoi răsări luna, care vedea toată lumea, tineri și bătrâni, vii și morți, și nici nu-i păsa de ei! În curând vine și rândul lui. Pentru o singură zi de tinerețe ar da tot ce-i mai rămăsese de trăit! Se întoarse din nou cu fața spre casă. Privi ferestrele de la camerele copiilor. Scumpa lui mititică o fi adormit. "Sper că n-o va trezi din somn câinele acela!" gândi. Ce ne-o fi făcând să iubim, și ce ne-o fi facând să murim? Trebuie să mă duc la culcare!"

Și, pășind pe pietrele de pe terasă, care în lumina lunii păreau cenușii, se întoarse în casă.

Un bătrân trebuie să-și petreacă zilele visând la vremurile frumoase de odinioară. O asemenea preocupare nu-i dă nici fierbințeală și nici emoții, e ca soarele de iarnă cu raze palide. Carapacea bătrâneții rezistă bine la valurile memoriei. Căci omul bătrân trebuie să fie neîncrezător față de prezent, iar de viitor trebuie să se păzească. Dacă stă la umbră deasă, poate privi soarele strălucitor, dar razele lui să nu-i atingă decât vârful ghetelor! Arșița soarelui de vară nu-i pentru el! Soarele de toamnă — de vară târzie! — e singurul de care se mai poate bucura. Trăind astfel, cu prudență, se va stinge ușor, încetîșor, pe nesimțite; iar într-o bună zi, în zori, pe când toată lumea doarme, nerăbdătoarea Natură îl va strânge mai tare în brațe, îi va tăia răsuflarea, și omul își va da sufletul. Iar pe piatra funerară se va scrie: "Mort în plină putere!" Da! Un Forsyte care-și respectă principiile poate trăi chiar și după moarte.

Bătrânul Jolyon admitea toate aceste teorii, dar, acum, în sufletul său ardea o flacăra neforsyteiană. Căci, de când lumea și pământul, stă scris: "Un Forsyte nu trebuie să iubească frumusețea mai mult decât rațiunea și nici plăcerea mai mult decât sănătatea" ...Dar în ultima vreme zvâcnea ceva în ființa lui și fiecare zvâcnet îi rodea carapacea vieții, subțîind-o neîncetat. Mintea lui ageră era conștientă de bătaile inimii lui, dar în același timp știa că nu le poate domoli. Ba chiar dacă ar fi putut, bătrânul Jolyon nu le-ar fi împiedicat. Și totuși, dacă cineva i-ar fi spus că trăiește din capitalul ființei lui, l-ar fi doborât cu privirea. Nu, nu! Nu se cade să trăiești din capital! Crezul unei vieți trecute este mai puternic decât realitățile prezentului.

Pentru bătrânul Jolyon a trăi din capital a fost și era păcat de moarte, de aceea n-ar fi îngăduit nimănui să vorbească astfel cu el. Plăcerea e sănătoasă, iar frumusețea îți face bine s-o privești; să trăiești din tinerețea celor tineri e bine – și făcea el oare altceva?

Cu metoda pe care o avusese toată viața, își organizase și acum timpul. În fiecare marți pleca cu trenul la oraș; Irene lua masa cu el și se duceau apoi la operă. În fiecare joi se ducea cu trăsura la oraș; vizitiul cel gras, împreună cu caii, trăgeau într-altă parte, el se întâlnea cu Irene în Kensington Gardens, iar după ce o conducea acasă, își lua trăsura și se întorcea acasă la timp, pentru cină. Inventase pretextul că în aceste două zile avea treabă la Londra. Miercurea și sâmbăta venea Irene pentru a da lecții de pian lui Holly. Cu cât plăcerea de a sta cu ea devenea mai mare, cu atât devenea mai atent la conveniențe și se purta ca un unchi prietenos. Într-adevăr, nici sentimentele lui nu depășeau această realitate — căci, oricum, era un om bătrân. Și totuși, dacă ea întârzia, era din cale-afară de îngrijorat. Dacă cumva nu venea, ceea ce s-a întâmplat de două ori, ochii săi se întristau ca aceia ai unui câine bătrân, și noaptea nu putea dormi.

Astfel a trecut o lună — o lună de vară pe câmpuri și în inima lui, cu arșița verii și cu osteneala ei. Cine ar fi crezut acum câteva săptămâni că bătrânul Jolyon va aștepta reîntoarcerea fiului său și a nepoatei sale cu un sentiment ce semăna cu spaima? Săptămânile acestea cu vreme minunată îi dăduseră o libertate încântătoare, redobândise acea independență de care se bucură un bărbat înainte de a întemeia o familie; și apoi mai era această nouă prietenie cu o ființă care nu-i cerea nimic, care îi rămăsese tot timpul cam necunoscută, vrăjindu-l prin misterul ei. Era ca și cum ar fi băut vin, el, care de atâta vreme băuse numai apă, încât aproape uitase tulburarea pe care vinul i-o produce în vine și amețeala pe care i-o dă în creier. Florile aveau culori mai vii, miresele, muzica și razele soarelui aveau o valoare reală, nu erau deloc reminiscențe ale bucuriilor din trecut. Acum avea pentru ce să trăiască, ceva ce-l mâna neîncetat spre planuri de viitor. Trăia, dar nu privind în urmă; iar deosebirea între aceste două stări era enormă la un om de vârsta lui. Plăcerile mâncării care, la un om cumpătat ca el, nu avuseseră niciodată rol important, își pierduseră orice valoare. Mânca puțin; nu știa ce mănâncă; slăbea cu fiecare zi ce trecea și părea din ce în ce mai ostenit. Devenise din nou "tras printr-un inel"; iar la acest trup slab, fruntea lui masivă, cu tâmplele scobite, îi dădea mai multă demnitate decât avusese el vreodată. Își dădea foarte bine seama că ar trebui să consulte un doctor, dar libertatea îi era prea dulce. El nu-și putea permite să se răsfete cu accesele în timpul cărora abia putea respira și cu durerea dintr-o parte, căci ar fi însemnat să plătească asta cu libertatea lui. Să se întoarcă la viața vegetativă pe care o dusesese între revistele de agricultură cu fotografii de sfeclă în mărime naturală, înainte ca această nouă preocupare să fi apărut în viața lui — nu! Depăși apoi și rația de țigări îngăduită. Fumase întotdeauna două pe zi. Acum fuma trei și uneori patru țigări, așa cum fumează omul când e plin de spirit creator. Dar adeseori se gândea: "Trebuie să renunț la tutun și la cafea; trebuie să renunț la plecările în oraș". Dar nu făcea nimic

din toate acestea; nu exista nimeni în preajma lui care să fi avut autoritatea de a-i atrage atenția, și acesta era un privilegiu din cale-afară de mare. Poate că servitorii se mirau, dar — firește — rămâneau muți. *Mam'zelle* Beauce era prea preocupată cu propria-i digestie și prea "bine c-r-r-rescută" pentru a face vreo aluzie de ordin personal. Holly nu avea încă ochiul format pentru a percepe schimbarea din înfățișarea bunicului ei, care era, pentru ea, o jucărie și un zeu. Nu rămânea decât Irene care să-l roage să mănânce mai mult, să stea culcat în ceasurile calde ale zilei, să ia un tonic și așa mai departe. Dar nu-i spunea că tocmai ea e pricina slăbiciunii lui — căci omul nu vede dezastrul pe care-l produce el însuși. Un om de optzeci și cinci de ani nu are pasiuni, dar frumusețea care face să răsară pasiunea lucrează după vechiul ei meșteșug, până când moartea închide ochii care tânjesc după ea.

În prima zi din a doua săptămână a lunii iulie, primi o scrisoare de la fiul său din Paris, în care îl înștiința că sosesc cu toții vineri. Acesta era un eveniment care, pentru el, fusese tot timpul mai real decât chiar moartea; dar, cu nepăsarea impresionantă pe care natura le-o dăruiește celor bătrâni pentru ca să poată îndura totul până la sfârșit, bătrânul Jolyon a refuzat să-l realizeze cu adevărat. Acum însă nu mai avea încotro și trebuia să facă ceva. Nu mai concepea viața fără această nouă preocupare, dar câteodată te izbești și de lucruri pe care omul nu le poate concepe; și cei din neamul Forsyte au avut neconținut prilejul să constate asta pe pielea lor. Șezând în vechiul său fotoliu de piele îndoi scrisoarea, în timp ce mesteca între buze capătul unei țigări neaprinse. De mâine încolo, excursiile lui — de fiecare marți — în oraș încetează. Poate că va mai putea pleca o dată pe săptămână, pretextând că are de lucru cu omul lui de afaceri. Dar chiar și aceasta va depinde de starea sănătății lui, căci de acum înainte iarăși vor începe să se ocupe cu toții de el. Lecțiile! Lecțiile trebuie să continue! Ea va trebui să-și înghită scrupulele, iar June trebuie să-și pună sentimentele în buzunar. De altfel o mai făcuse o dată, a doua zi după moartea lui Bosinney; desigur că poate face din nou acum ceea ce făcuse atunci. Trecuseră patru ani de când suferise acea jignire; nu-i creștinesc să ții minte dureri atât de vechi. June avea o voință puternică, dar a lui era și mai puternică, deoarece lui îi fugea pământul de sub picioare. Irene era blândă și nu încape îndoială că va face aceasta pentru el; mai degrabă își va înfrânge reticențele ei explicabile, decât să-l facă pe el să sufere! Lecțiile trebuie să meargă înainte și, dacă aveau să continue, e salvat. În sfârșit, își aprinse țigara și începu să cugete cum anume le-ar putea prezenta faptele și cum le-ar putea tălmăci această stranie intimitate; cum ar putea învălui și acoperi, în fața lor, adevărul pur, că nu poate îngădui să i se răpească plăcerea de a privi frumusețea. Ah! Holly! Holly era îndrăgostită de ea, lui Holly îi plăceau lecțiile cu ea. Ea îl va salva, scumpa lui micuță! Și la această idee fericită se însenină și se minună c-a putut să-și facă atâtea griji și atâtea spaimă. Nu trebuie să fie îngrijorat; întotdeauna după o asemenea stare se simțea cam slăbit, era o senzație curioasă, ca și cum și-ar simți trupul numai pe jumătate.

În seara aceea, după masă, i-au revenit amețelile, dar n-a leșinat. N-a vrut să sune, pentru că știa că ar începe de îndată agitația în jurul său și s-ar

pune, eventual, în discuție plecarea lui de mâine. De ce oare când omul îmbătrânește, toată lumea din jurul lui țese o conspirație pentru a-i mărgini libertatea? Și numai pentru a-l mai ține în viață câțeva vreme! Dar cu un asemenea preț nu o dorea. Numai câinele Balthazar l-a văzut revenindu-și singur din această amețeală; el își urmărea îngrijorat stăpânul care se dusesse la dulap pentru a bea un pahar de *brandy*, în loc să-i fi dat lui un biscuit. În sfârșit, când se simți în stare să urce, cu greu, scările, bătrânul Jolyon se duse la culcare. Și, cu toate că a doua zi dimineața se simți cam slăbit, ideea că va petrece seara cu ea îl învioră și îi dădu putere. Întotdeauna îi făcea plăcere să-i ofere o masă bună: bănuia că nu mănâncă destul când e singură; iar la operă, când vedea cum ochii ei se luminează și strălucesc, cum pe buzele ei apare, fără să vrea, un zâmbet!... Ea nu avea prea multe plăceri, și astăzi e ultima seară în care îi poate oferi o distracție. Dar în timp ce-și pregătea trusa, se surprinse că dorea să scape de osteneala de a-și schimba hainele pentru seară și de efortul de a-i vorbi despre întoarcerea lui June.

În seara aceea, la operă, se reprezenta *Carmen*, și abia în ultimul antract îi spuse Jolyon vestea; o amânase în mod instinctiv până în ultimul moment. Ea o primi în liniște, ciudat; de fapt nici nu și-a putut da seama cum o primise, căci muzica aceea capricioasă reîncepu, impunându-le tăcere. Fața ei era acoperită de o mască, masca aceea în dosul căreia se petreceau atâtea lucruri pe care el nu le putea vedea. Îi trebuia timp, desigur, pentru a se gândi la vestea pe care i-o dăduse! N-avea de gând s-o zorească, deoarece tot va veni mâine după amiază la lecție și atunci, după ce se va fi obișnuit cu ideea, va vedea el ce gândește. În birjă au vorbit numai despre *Carmen*; el văzuse odinioară și reprezentații mai bune, dar nici aceasta nu fusese rea. Când i-a strâns mâna pentru a-i spune noapte bună, ea se aplecă și îl sărută pe frunte.

— Rămas bun, dragă unchiule Jolyon, ai fost atât de bun cu mine!

— Pe mâine, zise el. Noapte bună! Somn ușor!

Ea îi răspunse în șoaptă:

— Somn ușor!

Și din fereastră cupeului care pleca, o văzu cum întoarce capul după el și cum ridică mâna în semn de despărțire.

Găsi cu greu camera. Nu-i dădeau niciodată aceeași cameră și cu greu se putea obișnui cu aceste camere "nou-nouțe", cu mobile noi și cu covoare gri-verzui presărate cu trandafiri stacojii. Nu putea dormi și blestemata aceea de *Habanera* îi suna mereu în cap. Nu știa destul franțuzește pentru a pricepe cuvintele cântecului, dar îi cunoștea sensul, dacă avea vreun sens ceva țigănesc — sălbatic și greu de tălmăcit. Da, *există* în viața ceva care-ți răstoarnă toată prevederea și toate planurile, ceva ce face pe bărbați și pe femei să cadă în cursă. Și stătea așa, culcat cu ochii săi adânciți în orbite privind în bezna în care se legăna acel ceva greu de tălmăcit! Crezi că ești stăpânul vieții tale, dar iată că-ți scapă, și acel ceva te prinde de ceafă, te împingi înapoi și încolo, pentru ca după aceea, de cele mai multe ori să stoarcă viața din tine! Așa o fi cu stelele, n-ar fi de mirare să le ia și pe ele,

să le frece una cu nasul de cealaltă, apoi să le arunce, una într-o parte, alta în alta; căci viața nu se satură niciodată de farsele ei. În învălmășeala acestui oraș trăiesc cinci milioane de oameni și toți sunt la discreția acestei forțe vitale, ca o grămadă de boabe de mazăre mărunte și uscate care sar încoace și încolo pe masă, dacă dai cu pumnul în ea. El însă nu va mai sări multă vreme; ce bine are să-i prindă un somn bun și lung!

Ce cald era aici sus! Ce gălăgie! Fruntea îi ardea: ea-l sărutase tocmai în locul unde-l dureau întotdeauna; chiar acolo ca și cum ar fi cunoscut locul exact și ar fi vrut să-i șteargă toată durerea prin sărutarea ei. Dar în loc s-o șteargă, buzele ei lăsaseră o pată de neliniște dureroasă. Niciodată nu-i vorbise cu asemenea voce până acum, niciodată nu făcuse gestul acela de despărțire și nici nu întorsese capul după trăsura cu care pleca el. Se ridică din pat și trase perdelele la o parte; camera lui dădea spre Tamisa. Aerul nu era prea proaspăt, dar acea apă lată, care curgea liniștită, veșnică, îl domoli. "Cel mai important este", cugetă el, "să nu devin pentru nimeni o povară. Am să mă gândesc la scumpa mea mititică și am să mă culc." Dar trecu multă vreme până când căldura și zgomotul acelei nopți londoneze se stinseră în scurtul somn al dimineții de vară. Iar bătrânul Jolyon abia ațipi puțin.

A doua zi, când ajunse acasă, se duse în grădina de flori și, cu ajutorul lui Holly, care știa să se poarte cu gingășie față de flori, adună un buchet mare de garoafe. Îi spusese că erau pentru "doamna în gri" — căci așa îi ziceau când vorbeau între ei. Le așeză într-un vas din biroul lui, căci acolo avea de gând să discute cu Irene — chiar în momentul sosirii ei — problema June și lecțiile de pian din viitor. Parfumul și culorile florilor îl vor ajuta. După masă se culcă, deoarece se simțea foarte ostenit, iar trăsura nu va sosi cu ea de la gară înainte de ora patru. Dar pe măsură ce se apropia ceasul, deveni din ce în ce mai neliniștit și se duse în odaia de lucru a copiilor, de unde putea vedea șoseaua. Jaluzelele erau lăsate. Holly și *Mademoiselle* Beauce erau și ele acolo, adăpostindu-se de arșița înăbușitoare a acestei zile de iulie și ocupându-se de viermii de mătase. Bătrânul Jolyon avea o antipatie firească împotriva acestor făpturi metodice, găsea că seamănă cu elefanții în ceea ce privea culoarea și capetele; și rodeau prea multe găuri în frunzele frumoase, verzi și — după părerea lui — aveau un miros îngrozitor. Se așeză liniștit lângă fereastră, pe o banchetă acoperită cu cint, de unde se vedea drumul și unde putea lua și puțin aer, iar câinele Balthazar — care în zilele calde prețuia cintul — sări lângă el. Peste pianină era o acoperitoare mov, decolorată, aproape gri, iar pe ea erau primele flori de levănțică, al căror parfum umplea încăperea. Cu toate că era răcoare, poate tocmai din pricina răcorii, pulsațiile vieții izbeau din plin simțurile sale care se stingeau. Fiecare rază de soare care străbătea prin crăpăturile jaluzelelor avea o strălucire supărătoare; câinele mirosea foarte tare; parfumul de levănțică era amețitor; viermii aceia de mătase, ridicându-și spatele verde-cenușiu, i se păreau înspăimântător de vii; iar capul lui Holly — cu părul ei negru — aplecat asupra lor avea o strălucire splendidă, ca mătasea. Când omul e bătrân și slab, viața e un lucru minunat, puternic și dur; parcă își bate joc de tine cu nenumăratele ei forme de manifestare și cu vitalitatea care pulsează în ea.

Până în aceste câteva săptămâni nu simțise niciodată acea senzație ciudată, că o jumătate din ființa lui era purtată cu iuțeală de valurile vieții, iar cealaltă stătea pe mal urmărind acea înaintare în care nu poate interveni. Numai când era și Irene cu el își pierdea această dublă conștiință.

Holly întoarse capul, arătă cu micul său pumn ars de soare spre pian — căci nu era "bine c-r-r-rescut" să arăți cu degetul spre pian — și zise cu șiretenie:

— Uită-te la doamna în gri, bunicuțule; nu-i așa că e frumoasă azi?

Inima bătrânului Jolyon zvâcni, și pentru o secundă camera i se păru învăluită într-un nor; apoi se lumineă, și îi zise clipind:

— Cine a îmbrăcat-o?

— *Mam'zelle*.

— Holly! Nu vorbi prostii!

A naibii franțuzoaică! Nu i-a trecut încă necazul că nu-i mai dă ea lecții de pian lui Holly. Dar n-are a face! Scumpa lui mititică era singura lor prietenă. Lecțiile erau lecții. Și nu va ceda pentru nimic în lume. Mângâie părul încins de pe capul lui Balthazar, și o auzi pe Holly spunând:

— Nu-i așa că după ce se întoarce mama nu se face nici o schimbare? Știi că ei nu-i plac străinii.

Vorbele rostite de fetiță l-au făcut parcă să simtă atmosfera aceea glacială de opoziție pe care o va avea în preajma lui și i-au dezvăluit toată amenințarea iminentă la libertatea pe care abia și-o găsisese. Ah! Va trebui ori să se resemneze că este un om bătrân care depinde de grija și dragostea altora, ori să lupte pentru a-și menține această nouă și prețioasă prietenie; dar lupta îl obosea de moarte. Se uită la ceasul lui, bătrân și subțire ca și el; îl purta de cincizeci de ani. Trecuse de ora patru! Sărută pe Holly în creștet, trecu mai departe și coborî în hol. Voia să pună mâna pe ea înainte de a urca la lecție. La primul zgomot al roților ieși în ușă și văzu că trăsură e goală.

— Trenul a sosit, domnule, dar doamna n-a venit.

Bătrânul Jolyon îl măsură aspru de jos în sus, ca și cum ochii lui ar fi vrut să alunge curiozitatea grăsanului aceluia, pentru a nu vedea amarnica dezamăgire pe care o simțea.

— Foarte bine, îi zise și se întoarse în casă. Se duse în biroul său și se așeză, tremurând ca varga. Ce-o fi însemnând asta? Să fi pierdut trenul? Știa el prea bine că nu acesta era motivul. "Rămas bun, dragă unchiule Jolyon!" De ce "rămas bun" și nu "noapte bună"? Și apoi mâna care făcea gesturile acelea! Și sărutul ei! Ce înseamnă asta? Deodată îl cuprinseseră spaima și o enervare violentă. Se ridică și începu să măsoare cu pași mari covorul turcesc dintre fereastră și perete. Adică, are de gând să-l părăsească! Era convins — și nu se putea apăra. Un om bătrân care dorește să privească frumusețea! Era ridicol! Vârsta îi închisese gura, îi paralizase puterea de luptă. El n-avea dreptul la căldură și viață, el n-avea dreptul la nimic în afară de amintiri și tristețe. Nu putea să discute cu ea; căci chiar și un om bătrân își are demnitatea lui. Nu se putea apăra! Fără a ține seama de oboseală, pași în sus și-n jos vreme de un ceas, trecând pe lângă vasul cu garoafe pe care le culesese și care, prin parfumul lor, își băteau parcă joc de el. Dintre

toate lucrurile greu de suportat, cel mai greu e să-ți simți voința zdrobită, mai ales când ai fost un om care a făcut întotdeauna ceea ce a vrut. Natura l-a prins în mrejele ei, și acum, ca un pește nenorocit, se învârtea și înota încoace și încolo, izbindu-se de ochiurile plasei fără să găsească o gaură, o ieșire. La ora cinci i se aduse ceaiul și o scrisoare. Pentru o clipă, nădejdea se trezi în sufletul lui. Tăie plicul cu cuțitul de unt și citi:

"Scumpul meu unchi Jolyon,

Îmi vine foarte greu să-ți scriu ceva ce te-ar dezamăgi, dar ieri-seară am fost lașă pentru a ți-o spune. Acum, că June se întoarce, simt că nu mai pot veni la voi pentru a-i da lecții lui Holly. Anumite lucruri sunt prea profund înrădăcinate pentru a putea fi uitate. Pentru mine a fost o mare plăcere să te văd atât pe dumneata, cât și pe Holly. Poate că am să te mai întâlnesc când vei veni în oraș, cu toate că sunt convinsă că nu-ți face bine; văd că te obosești prea mult. Cred că trebuie să stai liniștit atâta vreme cât mai ține căldura, și acum, după ce se întorc fiul dumitale și June, ai să fii atât de fericit!

Îți mulțumesc mult, mult de tot, pentru cât ai fost de bun cu mine.

Cu tot dragul, a dumitale.

Irene."

Deci, așa stau lucrurile! Nu-i făcea bine să aibă nici o plăcere și nici să se bucure de ceea ce îi era cel mai scump; nu-i făcea bine să încerce a scăpa de senzația că sfârșitul e inevitabil, că moartea se apropie cu pași furiși, ce abia se aud. Nu-i făcea bine! Nici Irene nu văzuse că tocmai ea îi dădea o nouă preocupare în viață, că ea întruchipa toată frumusețea pe care simțea că-o pierde încetul cu încetul!

Ceaiul se răci, țigara rămase neaprinsă; și el continua să străbată încăperea cu pași mari în sus și-n jos, zvârcolindu-se între demnitatea lui și setea de viață. Nu putea îndura să fie stors de viață așa, pe nesimțite, fără a spune măcar o vorbă, să trăiască așa, cu voința în mâinile altora, încălcată de grija și de dragostea lor apăsătoare. Nu, așa ceva nu putea îndura! Voia să vadă ce efect va avea dacă îi va spune adevărul — adevărul că dorește mai mult s-o vadă decât să trăiască tânjind. Se așeză la biroul său vechi și luă un toc. Dar nu putea scrie. Îl revolta să-și pledeze cauza în felul acesta; s-o roage să vină ca să-și încălzească ochii privind frumusețea ei. Era ca și cum ar mărturisi că a căzut în mintea copiilor. Nu putea face una ca asta. De aceea scrisese următoarele:

"Am sperat că nu vei îngădui ca amintirea rănilor din trecut să stea în calea plăcerii și a beneficiului meu și al micii mele nepoate. Dar oamenii bătrâni învață să renunțe la bucuriile lor; ei sunt siliți s-o facă, trebuie să renunțe — mai devreme sau mai târziu — chiar și la dorința de a trăi și poate că, cu cât o fac mai devreme, cu atât e mai bine.

Cu tot dragul,

Jolyon Forsyte."

"Amarnic", gândi el, "dar n-am ce face. Sunt ostenit". Pecetlui plicul și-l introduse în cutie, pentru poșta de seară. Când îl auzi căzând, gândi: "Iată cum trece tot, tot ce speram!"

În seara aceea, după masa de care abia se atinse, după țigara pe care o fuma numai pe jumătate, căci îi venea amețea, se urcă încet la etaj și se duse pe furiș în dormitorul copiilor. Se așează pe banca de la fereastră. Lampa de pe masa de noapte ardea și putea vedea fața lui Holly, cu o mână sub obraz. Un cărăbuș, apărut înainte de vreme, bâzâia în foița cu care acoperiseră gura căminului; iar în grajd, unul din cai dădea neîncetat din picioare. Să dormi așa, ca un copil! Întredeschise jaluzelele și privi afară. Luna tocmai răsărea, era roșie ca sângele. Nu văzuse niciodată o lună atât de roșie. În ultimele licăriri ale soarelui de vară, pădurile și câmpurile se așterneau și ele pentru somn. Iar frumusețea, ca o fantomă, se plimba. "Am avut o viață lungă", cugeta, "am avut aproape tot ce-a fost mai bun din toate lucrurile. Sunt un nerecunoscător; am avut parte de frumusețe la vremea mea. Sărmanul Bosinney a spus că am avut simțul frumosului. Astă-seară se vede un chip de om în lună!" Trecu un fluture de noapte, apoi altul și iarăși altul. "Doamna în gri!" închise ochii. Îl cuprinse sentimentul că nu-i va mai deschide niciodată; adânci acest simțământ, se lăsă dus de el; apoi, cu un fior, se scutură și-și desfăcu pleoapele. Nu încape îndoială că se petrece ceva prost cu el, ceva foarte prost. Trebuie să cheme un doctor, așa nu mai merge. Acum, nu mai avea importanță! Jos, în crâng, trebuie să fi pătruns luna, aruncând umbre; iar acele umbre sunt singurele care nu dorm. Nu mai sunt păsări, flori sau insecte; se mișcă numai umbrele. "Doamna în gri!" Umbrele se cațără pe buturuga aceea și șușotesc între ele. Ea cu Bosinney? Ce idee smintită! Broaștele și vietățile mici șoptesc pe acolo! Ce tare ticăie ceasul aici în cameră! Acolo, afară, în lumina acelei luni roșii, totul era din altă lume. Dar și aici, înăuntru, cu mica lumină a lămpii, cu ceasul care ticăie și cu capotul guvernantei atârnat de colțul paravanului, înalt, ca silueta unei femei, era o altă lume. "Doamna în gri!" Deodată îl cuprinse un gând straniu: "Să fi existat oare? Să fi venit ea vreodată la el? Sau poate că nu era decât emanația iubirii lui nemărginite pentru frumusețea de care trebuie să se despartă în curând? N-o fi numai o fantomă gri, cu reflexe de mov, cu ochii negri și cu o coroană de păr ca chihlimbarul, care umblă pe aici în lumina lunii și în zorii zilei, la vremea când înfloresc zambilele? Ce era ea, cine era ea, o fi existat oare?" Se ridică și stătu o clipă în picioare, strângând în mână pervazul ferestrei, pentru a redobândi o senzație reală; apoi porni în vârful picioarelor spre ușă. Se opri la capătul patului, iar Holly, ca și cum și-ar fi dat seama că privirile îi sunt ațintite asupra ei, se mișcă, oftă și se ghemui mai strâns, parcă se apăra. Merse mai departe în vârful picioarelor și ieși din coridorul întunecat; ajunse în camera lui, se dezbracă și se opri, în cămașă de noapte, în fața oglinzii. Ce momâie — cu gropi în tâmpile și cu picioare subțiri! Ochii săi priviră cu îndrăzneală chipul din oglindă, și pe fața lui apără o expresie de mândrie. Toate se uniseră pentru a-l doborî, chiar și imaginea lui din oglindă, dar el încă nu era dărâmat! Intră în pat și rămase multă

vreme culcat, fără a dormi, încercând să se resemneze, deși știa prea bine că frământarea și dezamăgirea îi făceau foarte rău.

Dimineața se deșteptă atât de abătut și fără putere, încât trimise după doctor. După ce acesta îl ascultă, făcu o mutră lungă cât brațul și îi recomandă să stea în pat și să nu mai fumeze. Aceasta nu era prea greu, n-avea pentru ce se scula din pat, și când se simțea bolnav, tutunul își pierdea întotdeauna gustul. Petrecu toată dimineața zăcând moleșit, cu storurile lăsate, răsfoind ziarul *The Times*, fără a citi prea mult, câinele Balthazar stând întins lângă patul său. O dată cu prânzul, veni o telegramă cu următorul cuprins:

"Primit scrisoarea; sosesc după-amiază; voi fi la dumneata la ora patru și treizeci minute. *Irene.*"

Vine! În sfârșit! Deci ea exista, iar el nu era părăsit! Vine la el! Un val de căldură îi trecu prin mădule; obrații și fruntea îi erau fierbinți. Bău supă, împinse la o parte tava și rămase nemișcat în pat până când au strâns masa și l-au lăsat singur; dar din când în când clipea mulțumit din ochi. Vine! Inima îi bătea iute, apoi se oprea, parcă nu mai bătea deloc. La ora trei se sculă și se îmbracă încetișor, fără a face zgomot. Holly și *Mam'zelle* erau în odaia copiilor, iar servitorii, foarte probabil, își dormeau somnul de după amiază. Cu multă prudență deschise ușa și coborî scările. Câinele Balthazar era singur, culcat pe jos, în hol; și, urmat de el, bătrânul Jolyon trecu în birou și de acolo ieși afară, în dogoreala după-amiezei. Avea de gând să pornească la vale, pentru a o întâmpina în crâng, dar simți deodată că în arșița aceea nu era în stare să facă atâta drum. De aceea se așeză sub stejar, lângă leagăn, iar câinele Balthazar, care suferea și el din pricina căldurii, se întinse alături. Și rămase acolo, zâmbind. Ce desfătare, ce clipe fericite! Ce zumzet de insecte și ce uguiu de porumbei! Nu poate exista o zi de vară mai frumoasă ca asta! Splendid! Iar el era fericit — fericit ca un copil! Ea vine; nu l-a părăsit! Avea tot ce și-a dorit în viață — numai de-ar putea răsufla mai bine și de l-ar apăsa mai puțin — chiar în locul acesta! O va vedea ieșind din desișul de ferigă, venind spre el, mlădiindu-se ușor, o siluetă gri, cu reflexe mov, care trece printre margarete și păpădii și printre "soldații" pajiștii, floarea-soarelui cu coroanele ei înflorite. El va rămâne pe loc, iar ea va veni spre el, zicându-i: "Dragă unchiule Jolyon, îmi pare foarte rău!", și se va așeza în leagăn, iar el o va putea privi în timp ce-i va povesti că nu s-a simțit prea bine, dar că acum i-a trecut totul; iar câinele îi va linge mâna. Câinele știa că stăpânul său o iubea; câinele ăsta era un câine bun.

Sub stejar era umbră deasă; soarele nu ajungea până acolo, dar restul lumii strălucea în razele lui, și bătrânul Jolyon vedea, departe în zare, foarte departe, tribuna cea mare de la Epsom, precum și vacile care pășteau trifoiul de pe câmp și alungau muștele cu cozile. Simțea miros de tei și levănțică. Ah, da! de aceea făceau albinele atâta zarvă. Erau emoționate, agitate, întocmai cum era și inima lui, emoționată și agitată. Erau adormite, da, erau adormite și se îmbătaseră de miere și fericire; și inima lui era adormită și

beată. Ca și cum albinele mari și albinele mici, ba chiar și muștele, spuneau: vară, vară!

Ceasul de la grajd bătu patru; peste o jumătate de oră va fi aici. O să ațipească puțin, deoarece în ultima vreme dormise foarte puțin. Apoi va fi înviorat pentru a se bucura de ea, de tinerețea și frumusețea care va veni spre el peste pajiștea scăldată în soare: doamna în gri! Și, rezemându-se de spătarul fotoliului său, închise ochii. Pe aripile unei adieri abia simțite, veni un fulg de scaiete care se prinse de mustața lui; era mai alb decât ea. El nu-l văzu, dar cum era prins de mustață, se mișcă la fiecare răsuflare. Prin frunze pătrunse o rază de soare și i se așează pe gheată. Un bărzăun se lăsă jos și se plimbă pe fundul pălăriei lui de panama. Și valul minunat al somnului aceluia ușor ajunse la capul de sub această pălărie, capul îi căzu înainte și se sprijini pe piept. Și zumzetul continua: vară, vară!

Ceasul de la grajd bătu ora patru și jumătate. Câinele Balthazar se întinse și ridică ochii către stăpânul lui. Fulgul de scaiete nu se mai mișcă. Câinele își așează botul peste piciorul luminat de soare. Nici piciorul nu se mișcă. Câinele își retrase iute botul, se ridică și urcă pe genunchii bătrânului Jolyon, se uită în fața lui și chelălăi; sări jos, se așează pe picioarele dinapoi și-și țintui privirea în sus. Apoi, deodată, scoase un urlet, lung, lung de tot.

Dar fulgul de scaiete rămase nemișcat ca moartea, întocmai ca și fața bătrânului său stăpân.

Vară — vară — vară! Pașii fără sunet, peste iarbă!

ÎNCĂTUȘAȚI DE LEGE

*"Și două case mândre și bogate
Străvechea ură-o vor preface-n moarte".*
Romeo și Julieta

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I LA TIMOTHY

Instinctul de proprietate nu stă niciodată pe loc. În vremuri de înflorire ca și în vremuri de bejenie, pe ger și pe arșiță, el urmează legile evoluției chiar și în familia Forsythe, care credea că-l ține pe loc pentru veșnicie. Întocmai cum calitatea cartofilor depinde de pământul în care sunt cultivați, nici acest instinct nu se poate despărți de mediul lui înconjurător.

Când va veni vremea să se scrie istoria ultimelor două decade ale

veacului al nouăsprezecelea din Anglia, istoricul va descrie evoluția relativ rapidă de la un provincialism, satisfăcut de sine, la un imperialism și mai satisfăcut de sine, dar mai puțin moderat; se va vedea, cu alte cuvinte, desfășurarea "instinctului de proprietate" al națiunii. Și conformându-se acestei tendințe, familia Forsyte a evoluat în același sens. Ea s-a dezvoltat nu numai în afară, ci și în miezul ei.

Când, în anul 1895, Susan Hayman, singura căsătorită dintre surorile Forsyte, și-a urmat soțul la o vârstă ridicol de mică, șaptezeci și cinci de ani, și a fost arsă la crematoriu, cei șase frați Forsyte din generația bătrână au fost destul de puțin tulburați. Apatia lor avea trei pricini. Mai întâi: înmormântarea aproape clandestină, în anul 1892, a bătrânului Jolyon la Robin Hill. Era primul din familia Forsyte care dezertase din cavoul familial din cimitirul Highgate. Această înmormântare care avusese loc abia la un an de la înmormântarea lui Swithin — care fusese săvârșită așa cum se cuvine — provocase multe discuții la "*Bursa Forsyte*", în locuința lui Timothy Forsyte din Londra, Bayswater Road, unde se mai adunau și acum, răspândind apoi cleveteala familială. Erau diferite păreri, de la tânguiriile mătușii Juley până la afirmația rostită de Francie, că "e foarte bine să se pună capăt poveștii aceleia cu înmormântările din Highgate". În ultimii ani ai vieții lui — adică chiar de atunci când se petrecuse acea întâmplare stranie și lamentabilă dintre tânărul Bosinney, logodnicul nepoatei sale June, și Irene, soția nepotului său Soames — unchiul Jolyon zgâlțâise puternic încheieturile familiei; și, cu toate că mersese întotdeauna pe calea lui, familia începu să se cam minuneze de ceea ce făcea. Firește că înclinarea lui spre filozofie l-a predispus întotdeauna spre încălcarea principiilor pe care era clădit forsyteismul pur, așa încât familia fusese pregătită, în oarecare măsură, pentru înmormântarea lui în loc străin. Totuși, întreaga poveste era stranie, iar când cuprinsul testamentului său a devenit monedă curentă la "*Bursa Forsyte*", întregul clan s-a cutremurat. Din averea lui (în valoare de 145 304 lire sterline cifră brută, cu un pasiv de 35 lire 7 șilingi și 4 *penny*) lăsase 15 000 lire sterline — "cui crezi tu, scumpa mea? Lui Irene!" — soția nepotului său Soames, care fugise de acasă! Femeia care a adus cea mai mare rușine asupra familiei, și, ceea ce era mai uluitor, nu era rudă de sânge cu el. Desigur, nu trecuse chiar banii în proprietatea ei; îi lăsase numai o rentă viageră, venitul sumei! Totuși, aceasta era situația; și pretenției bătrânului Jolyon de a fi un Forsyte desăvârșit i se pusese capăt, o dată pentru totdeauna. Acesta era deci primul motiv pentru care înmormântarea lui Susan Hayman, la Woking, n-a făcut prea mare vâlvă.

Al doilea motiv era mai cuprinzător și mai puternic. În afară de casa din Campden Hill, Susan avea o reședință (pe care Hayman i-o lăsase ei când a murit) în apropiere de Hants; pe moșia aceea învățaseră băieții Hayman să tragă la țintă și să călărească atât de bine. Lucrul le făcea, firește, cinste, dar înțarea și prestigiul familiei. Iar faptul că Susan avea o proprietate cu adevărat rurală părea a justifica, în oarecare măsură, împrăștierea rămășițelor ei pământești — cu toate că familia n-a putut ghici cine-i vârâse în cap ideea incinerării! Totuși s-au făcut invitațiile cuvenite, iar Soames și

tânărul Nicholas s-au dus chiar la moșie; iar testamentul a fost perfect satisfăcător, cu atât mai mult cu cât ea nu avea decât renta viageră a averii, așa că totul s-a împărțit simplu, în părți egale, între copii.

Al treilea motiv pentru care înmormântarea lui Susan a produs puțină vâlvă era cel mai cuprinzător dintre toate. El a fost rostit cu îndrăzneală de către Euphemia cea palidă și slabă:

— Ei bine, *eu* cred că oamenii au dreptul să facă ceea ce vor cu corpul lor, chiar și după moarte.

Având în vedere că aceste vorbe fuseseră spuse de fiica lui Nicholas, un liberal din școala veche și tiran din cale-afară, observația ei a produs consternare și a arătat, fulgerător, câtă apă a curs pe sub podurile Tamisei de la moartea mătușii Ann, în 1886, tocmai pe vremea când dreptul de proprietate al lui Soames asupra corpului soției sale devenise atât de incert, iar certitudinea lui produsese un dezastru atât de mare. Euphemia a vorbit, firește, ca un copil fără experiență; căci, cu toate că trecuse de treizeci de ani, purta încă numele Forsyte. Dar, chiar dacă i se acordă toate scuzele, remarca ei dovedește, negreșit, o lărgire a principiului de libertate, descentralizarea și deplasarea centrului de gravitate al proprietății de la ceilalți în bloc, la fiecare individ în parte. Când Nicholas a aflat, de la mătușa Hester, remarca fiicei sale, a izbucnit furios:

— Neveste și fete! În vremurile astea libertatea lor nu mai are margini! Cazul Jackson — am știut-o — va avea urmări; așa se întâmplă când exagerarea nu mai cunoaște limită!

De fapt, el n-a iertat cu adevărat niciodată legea în legătură cu averea dotală a femeilor măritate, care i-ar fi stricat mult socotelile dacă n-ar fi avut norocul să se însoare mai înainte de promulgarea ei. E drept că nimeni nu putea nega revolta generației tinere împotriva faptului de a fi socotită proprietatea altora; întocmai după cum se dezvoltă neîncetat dorința de independență a coloniilor, dorință care — oricât de paradoxal i se părea — fusese pionierul imperialismului. Toți cei din generația tânără erau acum căsătoriți, în afară de George, care își petrecea viața între turf și clubul "Iseeum"; de Francie, care își desăvârșea cariera muzicală într-un conservator din King's Road, în Chelsea, și care poftea încă pe "curtezanii" ei la balurile pe care le dădea la ea acasă; de Euphemia, care trăia mai departe în casa părintească și se plângea de Nicholas; și cei doi frați siamezi, Giles și Jesse Hayman. A treia generație era încă prea puțin numeroasă; tânărul Jolyon avea trei copii, Winifred Dartie patru, tânărul Nicholas șase, tânărul Roger unul, Marian Tweetyman tot unul, St. John Hayman doi. Dar restul din cei șaisprezece căsătoriți: Soames, Rachel și Cicely din familia lui James; Eustace și Thomas din aceea a lui Roger; Ernest, Archibald și Florence din a lui Nicholas; Augustus și Annabel Spender din familia Hayman își trăiau zilele fără urmași.

Astfel, din cei zece Forsyte bătrâni, se născuseră douăzeci și unu de Forsyte; dar cei douăzeci și unu de Forsyte tineri dădură abia șaptesprezece urmași; și părea destul de puțin probabil să se sporească cu mai mult de unul sau doi. Un statistician ar fi putut constata că numărul nașterilor variază în

raport cu procentele pe care le dădeau banii. Bunicul "Superior Dosset" Forsyte, care trăise la începutul veacului al nouăsprezecelea, lua zece la sută pentru banii lui, deci a avut zece copii. Dintre aceștia zece, exceptând pe cei patru care nu s-au căsătorit și pe Juley, al cărei bărbat — Septimus Small — murise, desigur, prea devreme, luau patru până la cinci la sută pentru banii lor, de aceea numărul copiilor fusese în raport cu procentele. Cei douăzeci și unu de urmași ai lor nu luau decât trei la sută dobândă după rentele de stat în care își transformaseră părinții lor averea pentru a scăpa de taxele de moștenire. Astfel că cei șase Forsyte, din a doua generație care au avut urmași, au avut șaptesprezece copii, adică tocmai doi și cinci șesimi pentru fiecare ramură a arborelui familial.

Această progenitură, redusă la număr, mai avea și altă explicație. Așa cum este firesc, în familiile în care bunăstarea e asigurată, tinerii nu aveau încredere în puterea lor de a câștiga bani, și apoi fiecare era convins că tatăl său nu va muri curând, ceea ce îi făcea să nu-și creeze noi obligații familiale. Dacă omul avea copii și venitul nu era prea mare, nivelul de trai, luxul și confortul trebuia să scadă; ceea ce era destul pentru doi, nu ajungea pentru patru, și așa mai departe — deci, era mai bine să aștepte pentru a vedea ce face tata. În afară de toate acestea, mai era și foarte plăcut să-ți petreci vacanțele nestingherit. De aceea, în loc să aibă copii, au preferat să-și concentreze toată afecțiunea asupra persoanei lor, conform tendinței din ce în ce mai accentuate în vremea aceea numită *fin de siècle*². Așa că, nu aveau aproape nici un risc și fiecare își putea permite să aibă un automobil. E drept că Eustace și-a cumpărat unul, dar îl scutura îngrozitor, și-a rupt chiar și un dinte canin; așa încât era mai bine să aștepte până când se vor fabrica unele mai sigure. Iar între timp, nici un copil în plus! Chiar și tânărul Nicholas și-a mai redus pretențiile, și de trei ani încoace n-a mai adăugat nici unul la cei șase pe care-i avea.

Cu toate că familia Forsyte, ca grup, decăzuse, adică mai degrabă se risipise — toate cele de mai sus fiind simptomele acestui fapt — ei nu se destrămaseră într-atât încât să nu se adune la moartea lui Roger, în anul 1899. Fusese o vară minunată; toți își petrecuseră vacanța în străinătate sau la mare și se întorseseră la Londra când Roger, cu originalitatea lui din totdeauna, și-a dat sufletul pe neașteptate, în casa lui din Prince Gardens. La Timothy se șoptea, cu tristețe, că sărmanul Roger a fost întotdeauna prea excentric în ceea ce privea digestia lui: nu era el, de pildă, acela care prefera berbecul din Germania tuturor celorlalte soiuri de carne de berbec?

Dar oricum ar fi fost, înmormântarea lui la Highgate a fost desăvârșită; și la întoarcere, Soames Forsyte se duse aproape automat la unchiul Timothy, în Bayswater Road, să povestească. Desigur că "Bătrânelor" — mătușii Juley și mătușii Hester — le va face plăcere să asculte. Tatăl său — James — care avea optzeci și opt de ani, nu se simțise în stare să reziste la oboseala înmormântării, iar Timothy, firește, nu s-a dus, așa încât singurul frate care a luat parte a fost Nicholas. Totuși, fusese o înmormântare

²Sfârșit de veac (fr.).

frumoasă, iar mătușile Juley și Hester se vor bucura când le-o va descrie. Dar acest gând binevoitor era amestecat și cu dorința inevitabilă de a trage un folos din orice faptă, caracteristica principală a neamului Forsyte și — ca să fim drepți — a tuturor elementelor sănătoase din sânul unei națiuni. În obiceiul de a merge la Timothy, în Bayswater Road, pentru a discuta chestiunile familiale, Soames pășea pe urmele tatălui său, care toată viața lui se ducea cel puțin o dată pe săptămână la Timothy pentru a-și vizita surorile. La vârsta de optzeci și șase de ani a fost însă silit să renunțe la acest obicei, căci nu mai avea putere să umble singur, fără ajutorul lui Emily. Iar să meargă acolo cu Emily n-avea nici un rost, căci cine poate sta de vorbă așa cum se cuvine, dacă e de față și nevasta lui? Întocmai cum făcea odinioară James, Soames găsea timp aproape în fiecare duminică pentru a ședea în micul salon în care — cu gustul lui de netăgăduit — reușise să facă unele schimbări însemnate; le hotărâse să pună câteva porțelanuri — deși nu erau chiar pe gustul lui atât de ales, și, în sfârșit, două îndoielnice tablouri din școala de la Barbizon, dăruite de el de Crăciun. El făcuse afaceri foarte bune cu tablourile din Școala de la Barbizon; în ultimii ani se îndreptase către Maris³, Israels⁴ și Mauve⁵, sperând să facă afaceri și mai bune. În casa lui, aproape de Mapledurham, așezată pe malul Tamisei, avea o galerie de tablouri splendid orânduite și luminate, pe care o cunoșteau aproape toți negustorii de tablouri din Londra. Colecția lui constituia atracția recepțiilor de duminică după amiază, pe care i le organizau câteodată surorile lui, Winifred și Rachel. Căci, cu toate că nu prea vorbea mult când își prezenta tablourile, calmul și siguranța lui influențau întotdeauna pe vizitatori, care știau că reputația lui nu se întemeia numai pe fantezie estetică, ci și pe capacitatea lui de a prevedea ce anume pânze vor crește în valoare.

Aproape de fiecare dată când mergea la Timothy, avea de povestit câte o victorie asupra unui negustor de tablouri și, într-adevăr, îi făceau plăcere exclamațiile pline de mândrie cu care îl primeau mătușile. Însă în această după-amiază era în cu totul altă dispoziție; înapoindu-se de la înmormântarea lui Roger, îmbrăcat elegant în haine negre — nu chiar negre de tot, căci un unchi nu era decât un unchi, iar el nu putea suferi manifestarea exagerată a sentimentelor — ședea rezemat într-un fotoliu cu cochetărie și, peste nasul său ridicat, se uita fix la pereții albaștri, împodobiți cu rame aurite. Era extraordinar de tăcut. Fie din pricină că fusese la o înmormântare, fie din alte pricini, în această după-amiază se vedea foarte deslușit trăsătura caracteristică a feței lui de Forsyte; cu toate că o față concavă și lungă, cu o bărbie atât de osoasă, era ceva destul de neobișnuit,

³Mans, Matthys (1839-1917), pictor (de peisaje și compoziții cu figuri) și grafician olandez, unul dintre conducătorii școlii de la Haga.

⁴Israels, Joseph (1824-1911), grafician și pictor (de gen și portrete) olandez. Unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai picturii realiste din Olanda secolului al XIX-lea.

⁵Mauve, Anton (1838-1888), pictor (peisagist și animalier) olandez. Pictura lui se caracterizează printr-un desen viguros și un colorit strălucitor.

fața lui, aproape numai bărbie, nu era urâtă deloc. Simțea mai intens ca oricând că nu mai era nici o speranță pentru a moderniza casa lui Timothy și că mătușile aveau mentalitatea îngrozitor de demodată de pe la mijlocul erei victoriene. Despre un singur subiect i-ar fi plăcut să vorbească — situația lui de om nedivorțat — dar era cu neputință. Și totuși, problema îl preocupa mai presus de orice. Abia de astă-primăvară începuse frământarea aceasta și simțea că se trezește în el un sentiment care îl împinge spre un lucru despre care știa prea bine că e o nebulă din partea unui Forsyte în vârstă de patruzeci și cinci de ani. În ultima vreme și-a dat din ce în ce mai bine seama că "începe să îmbătrânească". Poseda o avere destul de mare în momentul când s-a decis să construiască, la Robin Hill, casa aceea care, în cele din urmă, a distrus căsătoria lui cu Irene, apoi averea a crescut surprinzător de mult în ultimii doisprezece ani, în care timp a trăit singur și nu s-a ocupat de aproape nimic altceva. Astăzi avea mult mai mult de o sută de mii de lire sterline și nu avea cui să-i lase moștenire și nici un scop pentru care să meargă înainte în munca lui, devenită religie. Chiar dacă nu s-ar mai strădui atâta, banii tot produc bani și simțea că, azi-mâine, va avea o avere de o sută cincizeci de mii de lire sterline. Soames a fost întotdeauna om gospodăruș și foarte dornic de copii dar, respins și dezamăgit, și-a ascuns această latură a firii lui. acum însă, în "floarea vârstei", dorința de copii încolțise din nou. De câțeva vreme îl atrăgea frumusețea de netăgăduit a unei tinere fete, și astfel dorința lui se concentrase și se fixase devenind o adevărată obsesie.

Fata era franțuzoaică, și nu părea să-și piardă capul într-atât încât să accepte o situație ilegală. De altfel nici lui Soames nu-i convenea acest lucru. De-a lungul nenumăraților ani de burlăcie forțată, gustase și el din murdăria vieții sexuale nelegitime; pe ascuns, și întotdeauna cu dezgust, căci era pretențios și avea înăscut simțul legalității și al ordinii. Nu dorea o legătură suspectă și ascunsă. O căsătorie la Ambasada din Paris, urmată de o călătorie de câteva luni, l-ar fi putut ajuta s-o aducă pe Anette la Londra, despărțind-o cu desăvârșire de un trecut care, într-adevăr, nu era prea distins, deoarece ea ținea socotelile în restaurantul mamei sale din cartierul Soho. Cu gustul ei parizian și stăpânirea de sine care o caracteriza, s-ar putea întoarce cu ea prezentând-o drept o noutate, o femeie *chic*, care va fi stăpâna casei lui din apropiere de Mapledurham. La "*Bursa Forsyte*" și printre prietenii săi distinși se va răspândi zvonul că într-una din călătoriile lui a întâlnit o tânără franțuzoaică încântătoare, cu care s-a căsătorit. O soție franțuzoaică ar însemna o nuanță de romantism și o anumită originalitate. Nu! Acestea nu-l îngrijorau deloc; numai de nu s-ar mai afla în această blestemată situație de bărbat nedivorțat! Mai era și întrebarea dacă Anette l-ar lua, dar nu îndrăznea s-o întrebe până ce nu-i va putea oferi un viitor precis și chiar uluitor.

În salonul mătușilor sale abia auzea, cu jumătate de ureche, întrebările obișnuite: "Ce face scumpul tău tată?" Desigur, acum nu mai ieșea căci vremea se răcise. Oare nu va uita Soames să-i spună tatălui său că ceea ce i-a astâmpărat cel mai bine mătușii Hester durerea aceea dintr-o parte au fost frunze de ilice fierte? O cataplasma pusă din trei în trei ore și apoi o flanelă

roșie pe deasupra. Și, ar putea gusta măcar un borcănel din excelenta lor dulceață de prune — le reușise excepțional de bine în anul acesta și ar avea un efect minunat. Oh! și apoi despre familia Dartie — "auzise Soames că Winifred, draga de ea, are mari necazuri cu Montague?" Timothy era de părere că, într-adevăr, ar avea nevoie să fie ajutată. Se zice — dar Soames nu trebuie să fie chiar sigur de acest lucru — că ar fi dat o parte din bijuteriile lui Winifred unei abjecte dansatoare. Îi dădea o pildă atât de rea lui Val, și asta tocmai acum, când intră în universitate! Soames nu auzise nimic? Oh! Trebuie să se ducă neapărat pe la sora lui să vadă cum stau lucrurile! Și apoi "crede Soames că burii aceia vor rezista cu adevărat?" Timothy era foarte îngrijorat. Rentele de stat aveau preț atât de ridicat, și el avea atâția bani investiți în ele! "Crede oare Soames că vor scădea dacă se va face război?" Soames dădu din cap. Dar se va sfârși foarte repede. Dacă nu, ar fi foarte rău pentru Timothy, și, desigur, și iubitul lui tată, la vârsta lui, va fi foarte impresionat. Din fericire sărmanul Roger, dragul de el, a scăpat de această teamă îngrozitoare. Și mătușa Juley scoase o batistă mică pentru a șterge o lacrimă mare, prinsă în umflătura de pe obrazul ei stâng, veștejit de tot; își adusese aminte de dragul ei Roger cât era de original și cum avea obiceiul s-o înțepe cu ace, pe vremea când erau amândoi copii mici. Mătușa Hester care, instinctiv, se ferea de tot ceea ce era neplăcut, interveni în acel moment: "Crede oare Soames c-o să-l facă chiar acum prim-ministru pe domnul Chamberlain?" El ar aranja totul în foarte puțină vreme. Tare i-ar plăcea să-l vadă pe acel bătrân Kruger trimis la Sfânta Elena. Își aducea aminte atât de bine de moartea lui Napoleon și de ușurarea pe care i-o produsese bunicului său. Desigur că ea și Juley — "Eram încă în pantalonași, scumpul meu" — nu știau prea bine ce însemna această veste.

Soames luă ceașca de ceai pe care i-o oferă, o bău iute și mănă treia din acele pricomigdale care făceau renumele casei lui Timothy. Zâmbetul său vag, palid și disprețuitor se adânci puțin, într-adevăr, familia lui era provincială și nu era nici o nădejde să se schimbe cu toate că membrii ei erau proprietarii unei părți din Londra. În zilele acestea de dezvoltare rapidă, provincialismul lor te izbea mai mult ca de obicei. Cum să nu fie așa, când bătrânul Nicholas susținea încă principiile Comerțului Liber și era membru în clubul "Remove", acel cămin antediluvian al Liberalismului, deși, nu încapă îndoială, toți membrii clubului erau acum Conservatori, altfel el n-ar fi putut intra în rândurile lor; și apoi, se zice că Timothy dormea și acum cu bonețică pe cap. Mătușa Juley vorbi din nou. "Scumpul Soames arată foarte bine, abia pare cu o zi mai bătrân decât atunci când a murit Ann, draga de ea, și când erau cu toții împreună, Jolyon, Swithin, dragii de ei, și sărmanul Roger." Se opri și șterse lacrima care se prinsese acum de umflătura de pe obrazul drept. "A mai — a mai auzit ceva în ultima vreme despre Irene?" Mătușa Hester o lovi în mod vizibil cu umărul, într-adevăr, Juley spunea întotdeauna câte ceva deplasat! Zâmbetul de pe fața lui Soames dispăru; puse ceașca pe masă. Iată subiectul care îi convenea și, cu toate că dorea să vorbească despre el, nu putu profita de ocazie.

Mătușa Juley continuă destul de grăbită:

— Se zice că la început Jolyon, dragul de el, i-a lăsat în deplină proprietate cincisprezece mii de lire sterline; și că, firește, după aceea și-a dat seama că nu e bine ceea ce face și i-a lăsat numai venitul acelei sume.

"Auzise Soames despre asta?"

Soames dădu din cap.

— Vărul tău Jolyon e vădov acum. Și e fideicomisul ei. Desigur că știi, nu-i așa?

Soames făcu semn că nu știe. De fapt știa, dar voia să arate că nu-l interesează. Nu se întâlnise cu tânărul Jolyon din ziua morții lui Bosinney.

Mătușa Juley continuă pe un ton visător:

— Acum trebuie să fi ajuns și el om în toată firea. Ia să vedem. S-a născut când scumpul tău unchi locuia în Mount Street; mult înainte de a se muta în Stanhope Gate, în luna decembrie a anului 1847, înainte de Comună. Are peste cincizeci de ani! Cum trece vremea! Ce copil frumos și cât am fost de mândri de el, noi toți; a fost primul dintre voi toți!

Mătușa Juley oftă, și o șuviță de păr — care nu era tocmai părul ei — se desfăcu și se răsfiră în așa fel, încât mătușa Hester se cutremură. Soames se ridică; făcuse o descoperire ciudată în legătură cu propria lui ființă. Vechea rană, în mândria și respectul său de sine, nu se vindecase încă. Venise aici crezând că va putea vorbi despre Irene, ba chiar dorea să vorbească despre situația lui de bărbat cu libertatea îngrădită și, iată, dă îndărăt în fața amintirilor trezite de mătușa Juley, care era renumită pentru faptul că spunea totdeauna tocmai ceea ce nu era nimerit.

"Oh! Soames pleacă atât de repede!"

Soames zâmbi puțin răzbunător și spuse:

— Da! La revedere. Transmiteți, vă rog, cele convenite unchiului Timothy!

Și după ce le sărută cu răceală frunțile, ale căror zbârcituri păreau că încearcă să se agațe de buzele lui, ca și cum ar fi dorit să fie netezite prin sărut, plecă, în timp ce amândouă îl urmăreau cu ochii strălucitori: "scumpul meu Soames, ce frumos din partea lui c-a venit la ele azi, când nu se simțeau prea..."

Cu inima strânsă de regrete, Soames coborî scările care miroseau întotdeauna, destul de plăcut, a camfor și vin de *porto*, căci în casa aceea nu era îngăduit să se aerisească deoarece se făcea curent. Bietele bătrâne, n-a vrut să fie nepoliticos cu ele! Dar în stradă le uită brusc, căci fu cuprins din nou de imaginea lui Anette și de blestemele lanțuri în care era legat. De ce n-a pus el capăt întregii povești atunci când nenorocitul acela de Bosinney a fost călcat de omnibuz și când avea suficiente dovezi pentru a cere divorțul? Și porni spre locuința surorii lui, Winifred Dartie, în Green Street, Mayfair.

Capitolul II

PLEACĂ UN "OM DE LUME"

Faptul că un om de lume atât de supus vicisitudinilor soartei ca

Montague Dartie încă mai locuia în aceeași casă de cel puțin douăzeci de ani ar fi fost o mare minune dacă chiria, dobânzile, taxele și reparațiile ei n-ar fi fost plătite de socrul său. Printr-o măsură simplă, poate prea generală, James Forsyte asigurase o oarecare stabilitate în viața fiicei sale și a nepoților săi. Căci un acoperiș sigur peste capul unui "*sportsman*" atât de îndrăzneț ca Dartie merită orice sacrificiu. În tot cursul anului, până la evenimentele din ultimele câteva zile, Dartie fusese de o seriozitate aproape supranaturală. Cumpărase jumătate dintr-o mână a lui George Forsyte, care era nelipsit de la curse, spre marea desperare a lui Roger, desperare astâmpărată numai de mormânt. *Sleeve-links* era o mână roșcată, născută din *Martyr* care era, la rândul ei, născută din *Shirt-on-fire* și *Suspender*; avea trei ani și, din diferite motive, nu se arătase încă în adevărata ei "formă". Faptul că era proprietarul unei jumătăți din acest animal plin de speranțe trezise tot idealismul latent din Dartie — existent în oricare alt bărbat — și-l potolise pentru câteva luni. Când un bărbat are o perspectivă frumoasă, pentru care merită să trăiască, devine de o sobrietate uimitoare; dar perspectiva lui Dartie era cu adevărat frumoasă, o șansă de unul la trei pentru handicapul de toamnă, prețuită în public pentru douăzeci și cinci la unu. Demodatul rai era un fleac pe lângă visul lui, iar el își mizase și cămașa pe fiica lui *Martyr*. Dar de nepoata lui *Suspender* depindea nu numai cămașa lui Dartie! Vârsta primejdioasă, de patruzeci și cinci de ani, care pusese la încercare chiar și pe bărbații din neamul Forsyte, cu toate că e o vârstă ca oricare alta, îl pusese în primejdie chiar și pe Dartie Montague, care-și fixase fantezia rebelă asupra unei dansatoare. Nu era o pasiune oarecare; dar fără bani, chiar fără mulți bani, risca să rămână un amor eteric, așa cum erau și fustele dansatoarei; iar Dartie nu avea bani niciodată, abia își ducea zilele cu ceea ce împrumuta sau cerșea de la Winifred, femeie cu caracter ferm, care ședea cu el pentru că era tatăl copiilor ei și pentru că mai păstra vagi urme de admirație pentru frumusețea lui, acum dispărută, dar care, în tinerețea lor din Wardour Street, o fermecase. Ea, împreună cu câte cineva care îi împrumuta bani, precum și pierderile lui la cărți și la curse (este extraordinar cum știu unii oameni să profite și din pierderi), erau singurele lui mijloace de subzistență; căci James era acum prea bătrân și nervos pentru a se mai putea apropia de el, iar Soames era din cale-afară de neînduplecat. Nu exagerăm dacă spunem că Dartie a trăit luni de zile din speranțe. El n-a ținut niciodată la bani în sine, a disprețuit întotdeauna pe cei din neamul Forsyte pentru obiceiul lor de a investi, cu toate că avea grijă să profite de ei cât mai mult. El iubea banii numai pentru ceea ce putea cumpăra cu ei — senzații personale.

"Un adevărat *sportsman* nu se sinchisește de bani", zicea el când împrumuta de la cineva un șiling, văzând că nu-i rost de-o liră. Montague Dartie avea totuși ceva delicios. După cum spunea George Forsyte, era "o perlă".

Dimineața zilei în care avea loc cursa, ultima zi a lui septembrie, se arătă senină și luminoasă, iar Dartie, care în noaptea precedentă se întorsese de la Newmarket, se găti într-un costum cadrilat, imaculat, și se urcă pe o colină pentru a privi mîna, care era pe jumătate proprietatea lui,

făcându-și ultimul galop. Dacă va câștiga, va pune în buzunar trei mii de lire sterline — recompensă destul de mică pentru sobrietatea și răbdarea din aceste trei săptămâni de speranță, în care o dădăciseră pentru alergare. Dar mai mult decât atât, Dartie n-ar fi putut face. Oare ar fi bine să reducă pariul la opt la unu, până la cât ajunsese mânia? Acesta era singurul lui gând, în timp ce ciocârlile îi cântau deasupra capului; din pământul așternut cu iarbă se ridica o aromă dulce, iar frumoasa mână trecu prin fața lui cu capul ridicat semeț, strălucitoare, ca mătasea. În sfârșit, dacă pierde, nu va plăti el, dar dacă reduce pariul, câștigul lui scade cam cu o mie cinci sute de lire — bani care abia îi ajung pentru a pune mâna, în deplină proprietate, pe dansatoare. Dar mai puternică decât orișice, era dorința de emoții cât mai mari, dorință ce curgea în sângele fiecărui Dartie. Se întoarse către George și zise:

— Fuge ca vântul! O să-i bată pe toți! Eu merg până-n pânzele albe.

George pariase pe toți banii pe care-i avea, ba chiar și mai mult, și era sigur că va câștiga, orice s-ar întâmpla. Îl privi de la înălțimea staturii sale masive, zâmbindu-i, și zise:

— Așa, zău! Dar sălbatic mai ești!

Căci, după o ucenicie care-l pusese la grea încercare, ucenicie ale cărei speze le suportase Roger cu profundă mâhnire, sângele lui de Forsyte începuse a-i fi de folos în meseria de proprietar de cal de curse.

În viața oamenilor există momente în care deziluziile sunt atât de mari, încât un observator sensibil se ferește să le înregistreze. E de ajuns dacă spunem că speranțele s-au spulberat, *Sleeve-links* nu s-a clasat. Dartie își pierdu cămașa de pe el. Câte nu se întâmplaseră din ziua în care s-au petrecut acestea, și până în ziua în care Soames se îndrepta spre Green Street! Când un om cu firea lui Montague Dartie a trăit luni de zile într-o autodisciplină din motive religioase și la urmă nu este răsplătit, nu-l blestemă pe Dumnezeu și se omoară, ci-l blestemă pe Dumnezeu și trăiește, spre nenorocirea familiei lui.

Winifred — o femeie energică, cu toate că puțin prea mondenă — care-i răbdase vreme de douăzeci și unu de ani împliniți capriciile, n-ar fi crezut niciodată că Dartie va săvârși ceea ce a făcut de data aceasta. Ca multe alte soții, credea că pățise tot ce putea păți mai rău, dar nu știa totuși ce ar putea zace în el la vârsta de patruzeci și cinci de ani când Montague, ca și alți bărbați, simțea că a sosit momentul: "acum ori niciodată", în ziua de 2 octombrie ea făcu o vizită de inspecție la caseta ei de bijuterii și rămase înspăimântată văzând că îi lipsește podoaba și mândria feminității ei, perlele pe care i le dăruise Montague în anul 1886, când l-a născut pe Benedict, și pe care James a fost silit să le plătească în anul 1887 pentru a evita un scandal. Winifred își întrebă imediat soțul. Acesta încercă să treacă ușor peste chestiune. "Las' că vin ele înapoi"! Dar când ea îi spuse, apăsător: "Atunci foarte bine, Monty, mă voi duce *chiar eu* la Scotland Yard", el consimți să vadă ce e de făcut. Ce păcat că fermitatea și hotărârea necesare pentru ducerea la bun sfârșit a unor operații atât de importante sunt zădărnice de băutură! În noaptea aceea Dartie se întoarse acasă într-o

stare care-l făcea să nu-i pese de nimeni pe lume, și-i alunga orice reticență. În împrejurări normale, Winifred se încuia în camera ei și îl lăsa să doarmă singur până se trezea; dar îngrijorarea și spaima pentru perlele ei o făcură să-l aștepte. Dartie scoase un mic revolver din buzunar și, sprijinindu-se de masa din sufragerie, îi spuse de-a dreptul că, atâta timp cât stă liniștită, lui nu-i pasă dacă ea trăiește, dar în ceea ce-l privește pe el, s-a săturat de viață. Winifred, sprijinindu-se de cealaltă parte a mesei, răspunse:

— Nu face pe clovnul, Monty. Spune-mi, ai fost la Scotland Yard?

Dartie puse revolverul în dreptul pieptului și apăsă de mai multe ori pe trăgaci. Nu era încărcat. Apoi, înjurând, îl trânti pe masă și mârâi:

— De dragul copiilor, și se prăbuși într-un scaun.

Winifred ridică revolverul și îi dădu puțin sifon. Băutura avu un efect magic. Viața a fost nedreaptă cu el: Winifred nu l-a "î-î-î-nț'les" niciodată. N-avea oare dreptul să ia acele perle pe care chiar el i le dăruise? Mânza aceea spaniolă le-a mâncat. Dacă Winifred are de făcut vreo "o-o-bi'cțiune", el își va "t-t-t-ăia" beregata. Ce importanță are? (Probabil că în asemenea împrejurări s-au născut aceste cuvinte folosite atât de des — cele mai clasice fraze au origini atât de obscure!)

Școala vieții lui Winifred a fost dură, de aceea învățase să se stăpânească. Se uită la el și-i spuse:

— Mânza spaniolă! Vrei să spui, fata aceea pe care am văzut-o dansând în baletul de la "Pandemonium"? Ești un hoț și-un ticălos!

Acesta a fost ultimul fir de pai azvârlit pe o conștiință amarnic împovărată; din fotoliul în care ședea, Dartie se întinse și o prinse pe Winifred de braț; apoi, aducându-și aminte de eroismele copilăriei lui, i-l răsuci bine. Ea rabdă durerea cu ochii plini de lacrimi, dar fără murmur. Pândi un moment de slăbiciune din partea lui și-și smulse brațul. Apoi, trecând de cealaltă parte a mesei, îi zise printre dinți:

— Monty, ești un om de nimic.

(Nu încape îndoială că în împrejurări asemănătoare s-a născut această frază). Winifred se urcă sus, lăsându-l pe Dartie cu spume albe pe mustața-i neagră; după ce încuie ușa camerei, își puse brațul în apă caldă și nu închise ochii toată noaptea, gândindu-se la perlele ei care împodobeau gâtul unei alte femei și la răsplata pe care soțul ei o primise, probabil, în schimbul lor. Omul de lume se trezi cu sentimentul că e pierdut pentru această lume și cu o vagă amintire că fusese numit "om de nimic". În zorii zilei șezu vreme de o jumătate de ceas în fotoliul în care dormise și petrecu poate cea mai nefericită jumătate de ceas din viața lui, căci chiar și pentru Dartie un sfârșit are ceva tragic. Și el știa prea bine că a ajuns la sfârșit. Nu va mai dormi niciodată în sufrageria lui și nici nu-l va mai trezi lumina care se filtra prin perdelele cumpărate de Winifred la "Nickens and Jarveys" cu banii lui James. Nu va mai mânca niciodată la masa aceasta din lemn de trandafir, rinichi la grătar, după o baie fierbinte și comprese cu cearșafuri reci. Scoase portofelul din buzunarul redingotei. Patru sute de lire în hârtii de câte cinci și zece, iată ce i-a produs jumătatea lui din *Sleeve-links*, vândută aseară cu bani peșin lui George Forsyte care, câștigând ceva în acea alergare, nu fusese cuprins, ca

el, de un dezgust subit pentru mână. Poimâine baletul pleacă la Buenos Aires și el de asemenea. Încă nu primise răsplata completă pentru perle; ajunsese abia la aperitive.

Urcă în vârful picioarelor la etaj. Nu îndrăzni să facă baie sau să se bărbierească (de altfel la ora aceea apa era rece), dar își schimbă hainele și împacheta pe furiș tot ce putu. Era greu să lași aici atâtea ghetă lustruite, dar omul trebuie să sacrifice ceva. Apoi, ducând în fiecare mână câte o valiză, ieși pe coridor. Casa era foarte liniștită, casa aceasta în care concepușe cei patru copii ai săi. Momentul era ciudat; el, afară, în fața ușii de la camera soției sale, pe care a admirat-o odinioară, pe care poate că a și iubit-o, și care i-a zis "om de nimic". Aceste cuvinte îi mai dădură puțin curaj și merse în vârful picioarelor mai departe; dar prin fața ușii următoare a fost mai greu de trecut. Era camera în care dormeau fetele lui. Maud era la pension, dar Imogen era, desigur, în pat; și ochii nedormiți ai lui Dartie se umeziră. Dintre cei patru copii, ea îi semăna cel mai mult. Avea părul negru și ochii negri, dulci. Frumoasă fată, tocmai acum va ieși în lume! Puse jos cele două valize. Această abdicare, aproape categorică, de la rolul său de tată, îl durea. Lumina dimineții cădea pe un obraz chinuit de o emoție reală. Nu era mișcat de sentimente false, cum ar fi pocăința; dar avea simțământul firesc al unui tată, și apoi melancolia pe care ți-o dă cuvântul "niciodată". Își umezi buzele și o desăvârșită nehotărâre îi paraliza — pentru o clipă — picioarele în pantalonii cu carouri. Era greu, greu să fii silit să-ți părăsești căminul în acest fel. "Să fie al dracului", mârâi el, "niciodată n-am crezut c-o să ajung aici"! Zgomotele de la etajul de sus îi dădură de veste că servitoarele au început să se trezească. Prinse din nou cele două valize și, în vârful picioarelor, coborî scările. Obrajii îi erau umezi, dar constatarea acestui fapt îi făcu plăcere, ca și cum ar fi fost o dovadă că face un sacrificiu adevărat. Mai zăbovi puțin în camerele de la parter, pentru a-și împacheta toate țigările pe care le avea, câteva hârtii, un clac, o tabacheră de argint și un ghid de-al lui Ruff. Apoi își făcu un *whisky and soda* tare, își aprinse o țigară și se opri în fața fotografiei cu ramă de argint a celor două fiice ale sale. Ezită: aparținea lui Winifred. Apoi gândi: "Nu-mi pasă! Ea își poate procura alta, eu nu!" O strecură în valiză. Își îmbracă pardesiul, își puse pălăria, luă pe braț celelalte două pardesii, în mână cel mai bun baston din trestie de Malacca, o umbrelă, și deschise ușa de la ieșire. După ce o închise ușurel în urma lui, ieși în stradă, împovărat, cum nu fusese niciodată în viața lui, și merse până la primul colț, unde se opri, așteptând să treacă o birjă...

Astfel a părăsit Montague Dartie — în al patruzeci și cincilea an al vieții sale — casa despre care zicea că e a lui...

Când Winifred coborî, își dădu seama că nu e în casă; primul ei sentiment a fost o mânie surdă, pentru că în felul acesta Dartie se eschivase din fața dojenilor pe care i le pregătise cu atâta grijă de-a lungul acelor ceasuri nesfârșite de veghe. Foarte probabil că a plecat la Newmarket sau la Brighton, cu femeia aceea. Dezgustător! Era obligată să ascundă totul în fața lui Imogen și a servitoarelor, își dădea bine seama că nervii tatălui ei nu mai suportă această veste, așa că nu s-a putut reține de-a nu merge, în aceeași

după-amiază, la Timothy pentru a-și vărsa focul, povestind mătușilor Juley și Hester — în mare taină — întâmplarea cu perlele. Abia a doua zi de dimineață, observă că dispăruse fotografia. Ce înseamnă asta? După ce cercetă cu grijă obiectele rămase de la soțul ei, pricepu că plecase definitiv. După ce această convingere i se întări, se opri nemișcată în mijlocul camerei lui de toaletă, cu toate sertarele deschise, încercând sa-și dea seama de ceea ce simte. Nu era nicidecum ușor! Cu toate că era "un om de nimic", el făcea parte din proprietatea ei și deci, trebuia să recunoască, n-avea încotro, că devenise mai săracă. Să fii singură și să nu fii totuși văduvă, la patruzeci și doi de ani, cu patru copii; să te arate lumea cu degetul, să fii obiectul milei oamenilor! El plecase în brațele unei curtezane spaniole! Amintiri, sentimente pe care le crezuse moarte de multă vreme prinseră viață în sufletul ei cu o nedomolită durere și tristețe. Cu mișcări mecanice împinse la loc sertar după sertar, se duse la pat, se întinse și își îngropă obrazul în perne. Nu plânse. La ce-ar folosi? Când se ridică de pe pat, pentru a coborî la micul dejun, simți că un singur lucru i-ar putea face bine: să-l aibă pe Val lângă ea. El, cel mai mare băiat al ei, era la Littlehampton cu antrenorul, făcând ultimele exerciții de galop pentru examenul de admitere — așa s-ar fi exprimat tatăl său — la Universitatea din Oxford, unde spera să intre în luna următoare, pe cheltuiala lui James. Scrise o telegramă și o trimise la poștă.

— Trebuie să mă ocup de hainele lui. Nu-l pot trimite la Oxford așa, oricum. Băieții aceia sunt atât de ciudați. Îi spuse lui Imogen.

— Val are o grămadă de lucruri, îi răspunse Imogen.

— Știu, dar trebuie împrăștiat. Sper că va veni.

— Va veni ca din pușcă, mamă. Dar, foarte probabil, va cădea la examen.

— N-am ce-i face, zise Winifred. Am nevoie de el.

Imogen privi nevinovat, dar pătrunzător, fața mamei sale, și nu mai scoase nici o vorbă. Desigur, e din pricina tatălui ei! Val sosi "ca din pușcă" la ora șase seara.

Dacă vă închipuiți o încrucișare între o haimana și un Forsyte, îl vedeți pe tânărul Publius Valerius Dartie. De altfel, un tânăr cu asemenea nume nici nu putea ieși altfel. Când se născuse el, Winifred, în culmea fericirii și a dorinței de distincție, hotărî să dea copiilor ei nume pe care nu le purtase nimeni niciodată. (Acum își dădea seama ce noroc a avut că n-a botezat-o pe Imogen — Thisbe). Dar numele lui Val se datorează lui George Forsyte, care se ținea întotdeauna de glume. Și iată cum s-a întâmplat: o săptămână după nașterea fiului și moștenitorului său, Dartie lua masa împreună cu el, la club, și îi povesti dorința lui Winifred.

— Botează-l Cato, zise George, e al dracului de picant! Tocmai atunci câștigase o hârtie de zece lire pe un cal cu acest nume.

— Cato! repetă Dartie, nu, e prea exagerat, nu e un nume creștin.

— *Hallo*, dom'le! strigă George unui chelner cu pantaloni scurți. Adu-mi din bibliotecă volumul cu litera C din Enciclopedia Britanică.

Chelnerul i-l aduse.

— Ei poftim! îi zise George, arătând cu țigara: "Cato — Publius Valerius,

născut din Virgil și Lydia". Tocmai ceea ce dorești. Publius Valerius sunt nume destul de creștine!

Ajuns acasă, Dartie i le comunică lui Winifred. Ea fu încântată! Era atât de *chic*! Și astfel, micuțul băiețel fu numit Publius Valerius, cu toate că mai târziu aflară că s-au luat după numele celui mai puțin însemnat Cato. Dar în anul 1890, când micul Publius avea aproape zece ani, cuvântul *chic* nu mai era la modă, îi luase locul sobrietatea: Winifred începu să aibă îndoieli. Acestea i-au fost confirmate chiar de micul Publius care, întorcându-se acasă după primul semestru de școală, se plânse că pentru el viața e o povară! Colegii îi ziceau *Pubby*⁶. Winifred, femeie cu adevărat hotărâtă, i-a schimbat imediat școala, iar numele de Publius nu i-a mai rămas nici măcar ca inițială.

La vârsta de nouăsprezece ani era un tânăr zvelt, pistriuat, cu gura carnoasă, ochii albaștri, gene lungi și negre, un zâmbet aproape fermecător, cu bogate experiențe în domenii pe care n-ar fi trebuit să le cunoască și cu prea puține cunoștințe despre ceea ce ar fi trebuit să cunoască și să înfăptuiască. Puțini băieți au fost mai aproape de eliminarea din școală — era o secătură atrăgătoare. După ce își sărută mama și o ciupi pe Imogen, alergă sus pe scări — sărind peste trei trepte deodată — se îmbracă pentru masa de seară și coborî sărind peste patru trepte deodată. Îi părea foarte rău, dar nu putea mânca acasă, deoarece "antrenorul" său, care venise și el la Londra, îl poftise să ia masa la clubul "Oxford and Cambridge", și nu-l putea refuza — bătrânul s-ar supăra. Winifred îl lăsa să plece; era mândră, dar nenorocită. Ar fi dorit ca Val să rămână acasă, dar îi făcea mare plăcere că preparatorul lui îl iubea atât de mult. Leși, trăgând cu ochiul la Imogen și zise:

— Ascultă, mamă, se poate să mi se pregătească două ouă de fluierar pentru când mă întorc acasă? Am văzut că bucătăreasa a adus câteva. Sunt atât de bune pentru sfârșitul mesei! Oh! și încă o chestie, ai ceva bani? A trebuit să iau cu împrumut o hârtie de cinci lire de la bătrânul Snobby.

Winifred îl privi aspru, dar și cu dragoste, și răspunse:

— Scumpul meu, ești cam ușuratic cu banii. În orice caz, nu trebuie să-i plătești chiar în această seară, când ești invitatul lui. Ce frumos și zvelt era în vesta lui albă —, cu genele acelea bogate, negre!

— Oh, mamă! Dar mergem și la teatru și, înțelegi și tu, eu trebuie să plătesc biletele. El e în criză de bani întotdeauna, după cum știi prea bine.

Winifred scoase o hârtie de cinci lire sterline, zicând:

— Bine, poate că e mai bine să-i achiți datoria, dar atunci nu trebuie să plătești și biletele.

Val puse hârtia în buzunar.

— Dacă îi restitui datoria, nici nu mai pot plăti biletele. Noapte bună, mami!

Leși cu capul sus, cu pălăria într-o parte, vesel, sorbind aerul din Piccadilly ca un câine de vânătoare căruia i s-a dat drumul în pădure. Faină afacere. După Littlehampton — clubul acela vechi, mucegăit și plicticos!

Firește că nu și-a întâlnit "preparatorul" la "Oxford and Cambridge", ci la

⁶Joc de cuvinte: *Pubby* înseamnă "cârciumioară".

"Goat Club". "Preparatorul" său era cu un an mai mare decât el, un tânăr chipeș, cu ochi negri frumoși, cu păr mătășos, gură mică, față ovală, albă, subțire; în oarecare măsură, rece; era tipul tinerilor care, fără efort, dobândesc ascendent moral față de colegii lor. Era cu un an înaintea lui Val la școală și scăpase și el ca prin urechile acului de eliminare: făcuse un an la Oxford și Val vedea aproape o aureolă în jurul capului său. Îl chema Crum și nimeni nu-l întrecea în cheltuirea banilor. Acesta părea a fi singurul țel al vieții lui, iar Val era uluit căci, din când în când, se trezea Forsythe-ul din el și se întreba pe ce oare se pot duce atâția bani.

Mâncară liniștit, distins și gustos; părăsiră clubul cu țigări de foi în gură, după ce băură exact două sticle de șampanie, și se așezară în două staluri de la teatrul Liberty. Melodiile cântecelor comice și perspectiva picioarelor frumoase care dansau erau întunecate și întrerupte de îngrozitoarea temere care-l cuprinsese pe Val, că nu va putea ajunge niciodată un *dandy* calm cum era Crum. Acesta era pentru el bărbatul ideal și, comparându-se cu el, Val nu se simțea niciodată la largul său. Desigur că gura lui era prea mare, jiletca lui nu avea croiala cea mai bună, nu avea trese pe pantaloni, iar mânușile lui de culoarea levănțicii n-aveau tigheluri subțiri, negre, pe dosul palmei. Și, apoi, râdea prea mult; Crum nu râdea niciodată, el zâmbea numai, ridicându-și ușor sprâncenele negre și arcuite în așa fel, încât formau un fel de streășină deasupra genelor lui ușor lăsate. Nu! nu va ajunge niciodată ca Crum! Cu toate acestea spectacolul era foarte bun, iar Cynthia Dark era pur și simplu încântătoare. În pauze, Crum l-a distrat împăratește povestindu-i o seamă de amănunte din viața particulară a Cynthiaei, iar Val ajunsese la grozava convingere că, dacă vrea, Crum poate pătrunde între culise. Nu avea altă dorință decât să-i spună: "Ascultă, du-mă și pe mine!", dar nu îndrăzneam, avea prea multe complexe; de aceea ultimele două acte au fost cam chinuitoare. La ieșire Crum zise:

— Mai e o jumătate de oră până la închidere, hai să mergem la "Pandemonium"!

Luară o birjă pentru a-i duce cei nici o sută de metri cât ar fi avut de mers, apoi cumpărară două bilete, care costară câte șapte șilingi și jumătate, deoarece spectacolul era aproape de sfârșit, și intrară pe promenada din fața scenei. Tocmai prin aceste fleacuri, prin această risipă nepăsătoare a banilor, Crum avea un stil fermecător. Erau ultimele dansuri și ultima reprezentație a baletului, de aceea circulația pe promenadă era destul de dificilă. Bărbații și femeile erau îngrămădiți pe trei rânduri în fața rampei. Vârtejul și lumina de pe scenă, care-ți luau ochii, semiîntunericul de pe promenadă, amestecul fumului de tutun cu parfumul femeilor, toate aceste ciudate ispite ale promiscuității caracteristice promenadelor începură să-l dezbrace pe Val de complexe de mai adineauri. Privi cu admirație fața unei femei tinere, văzu însă că nu era tânără deloc și întoarse iute capul. Nu aducea nici pe departe cu Cynthia Dark! Fără să vrea, femeia își atinse brațul de al lui: îi veni un miros de mosc și rezeda. Val se uită la ea cu coada ochiului. Poate că totuși era tânără. Ea îl calcă pe picior; apoi îi ceru iertare. Val zise:

— Nu face nimic; nu-i așa că baletul e frumos?

— Oh! pe mine m-a cam pictisit; pe dumneata nu?

Tânărul Val zâmbi cu gura lui cărnosă și zâmbetul lui fermecător. Mai departe decât atâtă nu putu merge, nu era încă convins. Sângele lui de Forsyte aștepta dovezi mai sigure. Iar pe scenă baletul se învârtea ca un caleidoscop format din diferite culori: alb ca zăpada, roșu-stacojiu, verde ca smaraldul, liliachiu, încremenind apoi deodată într-o piramidă mută și strălucitoare. Izbucniră aplauzele, și spectacolul se sfârși. Cortina cafenie puse capăt și aplauzelor. Semicercul format din bărbați și femei înghesuiți în jurul rampei se rupse, și femeia își apăsă brațul de acela al lui Val. La câțiva pași de el, pare-se că se iscase o mică învălmășeală în jurul unui bărbat cu garoafă roșie la butonieră; Val aruncă pe furiș o privire femeii care se uita într-acolo. Trei bărbați, clătînându-se, porniră ținându-se de braț. Cel din mijloc purta jiletcă albă, garoafă roșie și avea mustață neagră; se cam bălăbănea pe picioare. Crum zise cu voce joasă și egală:

— Uită-te la secătura aceea, e făcut de-a binelea!

Val se întoarse și privi. "Secătura" își desfăcu brațul și arătă spre el. Glasul lui Crum, egal ca întotdeauna, zise:

— Pare-se că te cunoaște! Iar "secătura" zise:

— *Hallo!* Uitați-vă acolo, băieți! Uite-l pe fiul meu, o pușlama!

Îl văzu și Val. Era tatăl lui! S-ar fi ascuns de rușine sub covorul cel roșu. Nu pentru că se întâlniseră în acest local, nici chiar pentru că tatăl lui era "făcut"; ceea ce-l durea era vorba lui Crum, "secătura", căci în acea clipă o revelație divină îi spusese că vorba era adevărată. Da, într-adevăr, tatăl său arăta ca o secătură, cu fața brună și chipeșă, cu garoafa roșie și cu mersul greoi, sigur de sine. Și, fără vorbă, Val se strecură în spatele tinerei femei și o șterse de pe promenadă. Auzi în spatele lui cuvântul "Val!", dar coborî în goana mare scările acoperite cu covoare groase, trecu pe lângă controlorii de bilete și se opri în scuar.

Poate că cea mai amarnică încercare din viața unui tânăr este aceea de a-i fi rușine de propriul său tată. În timp ce fugea în grabă, lui Val i se păru că, înainte de a începe, cariera lui s-a sfârșit. Cum să se mai ducă el la Oxford, între toți acei băieți distinși, prietenii lui Crum, care vor afla că tatăl său era o "secătură"! Și, deodată, îl urî pe Crum. Dar, la urma urmei, cine dracu era Crum ca să poată spune una ca asta? Dacă în momentul acela Crum ar fi fost lângă el, l-ar fi îmbrâncit și l-ar fi dat jos de pe trotuar. Tatăl lui, propriul lui tată! Simți că se sufocă; își vârî mâinile adânc în buzunarele pardesiului. Dracu' să-l ia pe Crum! Îi veni ideea nebunească să fugă înapoi, să-și caute tatăl, să-l ia de braț și să iasă cu el prin fața lui Crum; dar renunță iute și o porni pe Piccadilly. O femeie tânără îi tăie drumul.

— Nu fi atât de mânios, draguțule!

Val se sperie, o ocoli, dar se potoli brusc. Dacă Crum va spune vreodată o vorbă, o să-i spargă capul, și astfel o să pună capăt întregii povești. Satisfăcut de această idee, străbătu o sută de pași sau poate mai mult, și deodată fu cuprins din nou de neliniște. Problema nu era atât de simplă! Își aduse aminte că pe vremea când era la școală, dacă venea un părinte care nu era chiar la nivelul celorlalți, copilul rămânea pecetluit pe veci! De ce s-a

măritat maică-sa cu tatăl lui dacă acesta era o "secătură"? Ce nedreptate cruntă — frumoasă lovitură dată unui băiat — să-i dai o "secătură" drept tată! Ceea ce era mai grav, era că vorba aceasta fusese pronunțată de Crum; își dădea seama că, în subconștient, el știa de mult că taică-său nu era "ușă de biserică". Era cel mai îngrozitor lucru ce i se întâmplase unui om! Și cu sufletul zdrobit cum nu fusese încă niciodată, sosi în Green Street și intră în casă cu ajutorul unui șperaclu pe care-l șterpelise. În sufragerie îl așteptau, ademenitor, ouăle de fluierar, câteva felii de pâine cu unt, iar pe fundul unei carafe un pic de *whisky*. După părerea lui Winifred, atât era tocmai de-ajuns pentru a te simți bărbat. Dar numai privind, simțea că i se întoarce stomacul pe dos, de aceea urcă sus fără să le atingă. Winifred îl auzi trăncănind și gândi:

"Scumpul meu băiat s-a întors. Slavă Domnului! Dacă ar lua-o pe urmele tatălui său, nu știu zău ce m-aș face! Dar nici vorbă, seamănă cu mine. Scumpul meu Val!"

Capitolul III

SOAMES SE PREGĂTEȘTE SĂ IA MĂSURI

Când Soames intră în micul salon al surorii sale, mobilat în stil Ludovic al XV-lea, cu un balcon îngust, împodobit vara cu flori agățătoare de andrișel iar acum cu ghivece de crin, fu izbit de gândul că anumite lucruri din viața oamenilor rămân neschimbate. Totul era întocmai ca acum douăzeci și unu de ani, când făcuse prima vizită tinerilor căsătoriți. Mobilierul îl alesese chiar el și totul era atât de desăvârșit, încât nici o piesă cumpărată ulterior n-a putut schimba atmosfera încăperii. Da, o instalase bine pe sora lui, de altfel era un lucru necesar pentru ea. Într-adevăr, faptul că după atâția ani de conviețuire cu Dartie, Winifred mai era încă bine "instalată", era o dovadă că procedase just. Soames descoperise din primul moment firea lui Dartie, ascunsă sub aparența manierelor lui alese și a înfățișării lui chipeșe, care o amețise pe Winifred, pe mama ei și chiar pe James în așa măsură, încât i-au îngăduit acelui individ s-o ia în căsătorie pe fiica lor fără să aducă măcar o băncuță. Act fatal.

După ce se uită la mobilă, o văzu pe Winifred, care ședea la biroul său Boulle cu o scrisoare în mână. Se ridică și veni spre el. Era înaltă ca și el, cu umerii obrajilor puternici, bine îmbrăcată, dar ceva în expresia feței ei îl tulbură pe Soames. Mototoli scrisoarea în pumn, dar apoi, răzgândindu-se, i-o întinse lui. El era atât avocatul, cât și fratele ei.

Pe hârtia cu emblema "Iseeum Club", Soames citi următoarele:

"Nu vei mai avea prilejul să mă insulti la mine acasă. Măine plec din țară. Comedia s-a sfârșit. Am obosit de insultele tale. Ți-ai făcut-o singură. Nici un bărbat care se respectă nu le poate răbda. De azi înainte n-am să-ți mai cer nimic. Rămâi cu bine. Am luat fotografia celor două fete. Transmite-le dragostea mea. Nu-mi pasă de ce va spune familia ta. Totul este opera lor. Eu

încep o viață nouă.

M.D."

Acest bilet, scris după o masă bună, avea o pată ce încă nu se uscaseră complet. Soames se uită la Winifred — pata provenea, desigur, din ochii ei; de aceea își înghiți vorbele: "Drum bun! Cale bătută!" Apoi îi veni în minte că prin această scrisoare, ea ajunge în situația din care el caută să scape cu orice chip, situația unui Forsyte care nu era divorțat.

Winifred se întoarse și aspiră adânc dintr-o sticlă micuță, cu capac de aur. În inima lui Soames se trezi o compătimire surdă, împreună cu un vag sentiment că i se întâmplă lui o nedreptate. Venise aici pentru a-i vorbi despre situația în care se afla el și de a găsi înțelegere din partea ei, și iată-o și pe ea în aceeași situație și dorind, firește, să vorbească despre ea și să găsească înțelegere din partea lui. Așa se întâmplă întotdeauna. Nimănui nu-i trece prin gând că și celălalt își are necazurile și preocupările lui. Îndoi scrisoarea cu pata înăuntru și zise:

— la spune-mi, acum, ce s-a întâmplat?

Winifred povesti liniștită întâmplarea cu perlele.

— Soames, tu crezi că a plecat cu adevărat? Vezi bine în ce stare era când a scris-o.

Soames — care când dorea un lucru împlânzea Providența spunând că nu crede că se va întâmpla — răspunse:

— N-aș crede. Dar am să aflu mai precis la clubul său.

— Dacă George e acolo, el știe, desigur, totul, zise Winifred.

— George? L-am văzut la înmormântarea tatălui său.

— Atunci, desigur, e la club.

Bunul-simț al lui Soames constată cu plăcere că sora lui are un spirit atât de ager și zise mânios:

— Bine, am să trec pe la club. Ai spus ceva în Park Lane?

— I-am spus lui Emily, răspunse Winifred, care îi zicea mamei ei pe nume, pentru că așa era mai *chic*. Tata ar fi avut un șoc.

Într-adevăr, în ultima vreme se străduiau cu toții să-l ferească pe James de orice lucru neplăcut. După ce își mai roti o dată ochii peste mobile, ca și cum ar fi vrut să măsoare exact poziția socială a surorii sale, Soames ieși și porni pe Piccadilly. Se lăsa încet seara, ceața de octombrie te înfrigura. Merse iute, cu aerul său închis și preocupat. Trebuia să isprăvească repede, căci dorea să ia masa în Soho. Când portarul de la "Iseeum" îi spuse că domnul Dartie nu fusese în ziua aceea la club, privi mirat și se hotărî să mai întrebe dacă domnul George Forsyte era la club. Da, era. Soames l-a privit întotdeauna cu ochi răi pe vărul său, George, care nu pierdea nici un prilej de a face glume pe socoteala lui; de data aceasta păși însă în urma *boy*-ului cu oarecare liniște, căci se gândea că George și-a pierdut tatăl de curând. Trebuie să fi moștenit cam treizeci de mii de lire, pentru a scăpa astfel de taxele succesoriale. George ședea într-o firidă, uitându-se peste o farfurie cu briose pe jumătate goală. Silueta lui înaltă, corpulentă, îmbrăcată în negru, părea aproape amenințătoare, cu toate că își menținea eleganța aceea

supranaturală a bărbatului amator de curse. Pe fața lui apăru un rânjel vag și zise:

— *Hallo*, Soames! Vrei o brișă?

— Nu, mulțumesc, mârâi Soames, mângâindu-și pălăria, și căutând să spună ceva potrivit și cald, adăugă: Ce face mama ta?

— Mulțumesc, zise George; așa și așa. Nu te-am mai văzut de veacuri. Tu nu mergi niciodată la curse? Ce mai e nou în City?

Soames, simțind că se apropie o glumă, i-o tăie, și răspunse:

— Am vrut să te întreb despre Dartie. Aud că a...

— A șters-o, a zburat la Buenos Aires cu frumoasa Lola. E foarte bine pentru Winifred și copii. Dartie e o poamă bună.

Soames dădu din cap. Cu toate că între ei era o dușmănie înnăscută, Dartie îi făcu să simtă că sunt rude.

— Acum unchiul James poate dormi liniștit, încheie George; îmi închipui că a luat bani frumoși și de la tine.

Soames zâmbi.

— Oh! Tu l-ai cunoscut mai bine, zise George prietenos. E un adevărat șuieră-vânt! Tânărul Val va avea nevoie de puțin control. Mie mi-a părut întotdeauna rău de Winifred. E o femeie curajoasă.

Soames dădu din nou din cap.

— Trebuie să mă întorc la ea. Vreau să știu precis. Acum va trebui să luăm măsuri. Sper că nu încape nici o îndoială.

— Este absolut *O.K.*, zise George; el era inventatorul multor expresii originale care fuseseră atribuite altor surse. Astă noapte era beat turtă, dar de dimineață a plecat cu desăvârșire treaz. S-a îmbarcat pe "*Tuscarora*"; și, pescuind o carte de vizită din buzunar, citi pe un ton batjocoritor: "Domnul Montague Dartie, Poște Restante, Buenos Aires". Eu, dacă aș fi în locul tău, m-aș grăbi să iau măsurile convenite. Ieri seară mi-a fost chiar greață de el.

— Da, dar nu e întotdeauna ușor, zise Soames.

Apoi, simțind din privirea lui George că remarca aceasta îi trezește amintiri din propria lui viață, se ridică și îi întinse mâna. George se ridică și el.

— Transmite-i salutări lui Winifred. Dacă m-ai întreba pe mine, te-aș sfătui să intenteze imediat acțiune de divorț, cu toate riscurile.

Ajuns la ușă, Soames se întoarse și-i aruncă o privire piezișă. George se așezase din nou și privea fix înaintea lui; părea mare și izolat în hainele acelea negre. Soames nu-l cunoscuse niciodată atât de blând. "Îmi închipui că, într-un fel, l-a atins și pe el moartea tatălui său", cugetă el. "Toți spun că trebuie să aibă cam câte cincizeci de mii fiecare. Ar trebui să păstreze averea întreagă, fără s-o împartă. Dacă vine războiul, valoarea caselor va scădea. Totuși unchiul Roger a judecat bine". Mergând pe strada peste care se lăsa seara, îi apăru chipul Anettei: cu părul ei castaniu, ochii albaștri și genele negre, cu obraji proaspeți și buzele care, în ciuda aerului din Londra, erau umede și înfloritoare; și silueta ei desăvârșit franțuzească. "Să iau măsuri", gândi. Ajuns la Winifred, se întâlni cu Val și intrară împreună. Lui Soames îi veni o idee. Vărul său Jolyon era fideicomisul lui Irene, deci prima măsură de

luat este să-i facă o vizită la Robin Hill! Robin Hill! Ah, ce sentiment straniu — foarte straniu — îi reînviau aceste cuvinte! Robin Hill — casa pe care Bosinney a construit-o pentru el și Irene — casa pe care ei n-au locuit-o niciodată, casa fatală! Iar acum, Jolyon locuia în ea! H-m-m-m! Și deodată gândi: "Aud că are un băiat la Oxford! De ce să nu-l iau și pe Val, pentru a i-l prezenta? Acesta e un pretext bun. E mai natural, da, mult mai natural". Astfel, în timp ce urcau scările, îi spuse lui Val:

— Tu ai un văr care studiază la Oxford; dar nu l-ai văzut niciodată. Mi-ar plăcea să vii mâine împreună cu mine la el acasă, pentru a-ți face cunoștință cu el. Ai să vezi c-o să-ți fie de folos.

Val primi ideea cu entuziasm moderat, dar Soames ținea morțiș la ea.

— Mâine, după micul dejun, trec să te iau. Locuiește la țară, nu departe. O să-ți facă plăcere.

În pragul salonului își aduse aminte, cu efort, că măsurile pe care trebuia să le ia în momentul acela o priveau pe Winifred și nu pe el. Winifred ședea tot în fața biroului ei Boulle.

— E adevărat. S-a dus la Buenos Aires, a plecat azi-dimineață, ar fi bine să-l punem sub urmărire în momentul când acostează vaporul. Am să telegrafiez imediat. Altfel vom avea o groază de cheltuieli. Cu cât procedăm mai iute, cu atât e mai bine. Eu am regretat întotdeauna că n-am... se opri și privi dintr-o parte pe Winifred care tăcea. Dar până una alta, ai vreo dovadă de violență?

Winifred zise cu voce joasă:

— Nu știu. Ce înseamnă violență?

— Adică lovituri sau ceva asemănător.

Winifred se scutură și strânse din buze.

— Mi-a răsucit brațul. Sau, are vreo valoare că m-a amenințat cu pistolul? Sau că era atât de beat încât nu se putea dezbrăca, sau — nu! — nu pot amesteca copiii.

— Nu, zise Soames; nu. Ia să vedem! Firește că există separația legală, aceasta o putem obține. Dar separația... Hm!

— Ce înseamnă asta? Întrebă Winifred deznădăjduită.

— Înseamnă că el nu se poate atinge de tine sau tu de el. Fiecare din voi este căsătorit și necăsătorit.

Apoi gemu din nou. În fapt, nu era decât situația în care se afla el, dar consacrată prin justiție. Nu! într-o asemenea situație n-o va lăsa pe sora lui!

— Trebuie să se pronunțe divorțul, zise el cu hotărâre. În lipsă de violență, există părăsire de domiciliu conjugal. Există un mijloc de a scurta termenul de doi ani. Vom cere tribunalului să-l oblige a-ți satisface drepturile conjugale. Dacă el nu se supune, putem cere divorțul după expirarea unui termen de șase luni. Firește că tu nu dorești să se întoarcă înapoi. Dar instanța nu trebuie să știe. În orice caz riscăm ca el să se întoarcă. Tot mai bine e să încerc în baza violenței.

Winifred dădu din cap.

— E atât de dezgustător!

— Bine, mării Soames, poate că nu avem riscuri prea mari atâta vreme

cât este îndrăgostit și mai are bani. Nu spune nimănui nimic și nu plăti nici o datorie de-a lui.

Winifred oftă. Cu toate că trecuse prin atâtea necazuri, o apăsa sentimentul că a pierdut ceva. Iar ideea că nu trebuie să plătească datoriile o făcu să realizeze pierderea mai mult decât toate celelalte fapte. I se părea că o bogăție a dispărut din viața ei. Acum trebuie să apară în fața oamenilor fără bărbatul ei, fără perlele ei, fără sentimentul intim că a fost eroică în toate furtunile din căsnicia ei. Se simțea într-adevăr îndoliată.

În sărutarea rece pe care i-o dădu Soames pe frunte, era totuși mai multă căldură ca de obicei.

— Mâine trebuie să dau o fugă până la Robin Hill. Vizită de afaceri la tânărul Jolyon. El are un băiat care învață la Oxford. Mi-ar plăcea să-l iau cu mine și pe Val, pentru a-l prezenta, vino să petreci sâmbăta și duminica la mine, împreună cu copiii. Ah! dar uitam! Nu se poate. Am alți invitați.

Acestea spuse, se întoarse și plecă spre Soho.

Capitolul IV SOHO

Dintre toate cartierele aceluia amalgam ciudat și îndrăzneț lumit Londra, probabil că Soho se potrivește cel mai puțin cu Ispiritul Forsyte. "So-ho, nebunule!" ar fi spus George, dacă l-ar fi văzut pe vărul său mergând într-acolo. Acest cartier murdar, plin de greci, ismaeliți, pisici, italieni, pătlăgele roșii, restaurante, flașnete, țesături de toate culorile, nume bizare, oameni care-și scot capetele prin ferestruici de mansardă — cade în afara vieții sociale și politice a poporului britanic. Totuși are un instinct de proprietate specific lui, care îi dă o prosperitate economică specifică, datorită căreia chiriile de aci cresc, în vreme ce în alte cartiere scad. De mulți ani de zile avea Soames legături cu bastionul răsăritean al cartierului Soho, cu Wardour Street. Acolo cumpăraseră el multe tablouri bune, cu preț foarte mic. Chiar și de-a lungul celor șapte ani în care locuise la Brighton, cumpăraseră câteodată adevărate comori, cu toate că nu avea loc unde să le atârne. După ce Bosinney a murit și Irene a fugit de la el, a trecut vreme până să se convingă că îl părăsise definitiv, dar în cele din urmă s-a convins și a pus o tablă pe casa din Montpellier Square:

DE VÂNZARE

Informațum despre condițiunile de achiziționare a acestei locuințe confortabile se pot lua de la domnii Lesson și Tukes, Court Street, Belgravia.

În termen de o săptămână vându această locuință confortabilă, la adăpostul perfecțiunii căreia un bărbat și o femeie și-au mâncat sufletul.

Într-o seară cețoasă de ianuarie, tocmai înainte de a se scoate anunțul de pe casă, Soames s-a mai dus o dată acolo și, oprindu-se în fața ei, rezemat de gardul ce dădea spre scuar, a privit la ferestrele neluminate,

rumegând amintirile lui de proprietar care îi lăsau un gust atât de amar în gură. De ce oare nu l-a iubit ea niciodată? De ce? L-a dat tot ce-a dorit și în schimb, vreme de trei ani, ea i-a dat tot ceea ce dorea el, în afară de inima ei. Fără să vrea, îi scăpă un geamăt ușor, iar un sergent de stradă care trecea se uită bănuitor la el, la el care nu mai avea dreptul să intre pe această poartă verde cu ciocan de aramă cizelată, deasupra căreia era atârnată tabla *De vânzare!* Simțea că i se pune un nod în gât și porni cu pași grăbiți în ceață. În seara aceea s-a mutat la Brighton...

În timp ce se apropia de Malta Street, în Soho, și de restaurantul "Bretagne", unde Anette stătea cu inimoșii ei umeri aplecați peste notele de plată, Soames se gândea cu uimire la cei șapte ani petrecuți la Brighton. Cum a putut trăi el șapte ani de zile în acel oraș în care nu era miros de mazărice, în care nu avea nici măcar spațiu pentru a-și așterne comorile? E drept că aceștia au fost anii în care n-a avut deloc vreme să se uite la ele, în care patima lui a fost să câștige bani, în care "Forsyte, Bustard and Forsyte" deveniseră jurisconsulți ai atâtor societăți anonime, încât abia pridideau cu munca. Dimineața venea într-un vagon Pullman în City, seara într-alt vagon Pullman se întorcea din City. După cină studia dosare, apoi se culca ostenit, și dimineața pornea din nou. Sâmbăta și duminica le petrecea în oraș la clubul său — ciudată abatere de la viața lui obișnuită, călăuzită după principiul pe care și l-a stabilit instinctiv: că în timp ce lucrează atât de mult, are nevoie de aer de mare, pe care-l respira de două ori pe zi, o dată mergând spre gară și a doua oară când se întorcea de la tren. Iar în timpul liber se ocupa de plăcerile lui casnice. Vizita de fiecare duminică la familia lui în Park Lane, la Timothy și în Green Street, ca și vizitele ocazionale în alte părți i se păreau tot atât de necesare pentru sănătate ca și aerul de mare în zilele de lucru. Chiar și după ce se mutase la Mapledurham și-a menținut acele obiceiuri până când a cunoscut-o pe Anette. Așa după cum nu se știe unde începe circumferința cercului, tot așa nu știa nici el dacă Anette produsese revoluția din perspectivele lui de viitor, sau perspectivele lui de viitor o produsese pe Anette. Proiectele lui erau complicate și cu totul învăluite în convingerea, din ce în ce mai fermă, că averea fără urmași este o negație a principiilor unui adevărat Forsyte. De un an și mai bine, era obsedat de ideea că trebuie să aibă un moștenitor prin care să trăiască mai departe, care să înceapă acolo unde s-a oprit el, adică să se asigure că munca lui nu se întrerupe. Într-o seară din aprilie, după ce cumpăraseră un porțelan de Wedgwood, se duse în Malta Street pentru a vizita o casă de-a tatălui său care fusese transformată într-un restaurant — măsură cam riscantă și nu tocmai în acord cu prevederile contractului de închiriere. Se opri puțin pentru a privi fațada, zugrăvită într-o culoare gălbuie, convenabilă; în fața intrării, în niște firide, erau două vase mari de culoarea cozii de păun cu doi pomi mici de leandru iar deasupra lor cuvintele "Restaurantul Bretagne", scrise cu litere de aur. Impresia era destul de bună. Intră, văzu mai mulți oameni așezați la niște mese mici, rotunde, vopsite în verde; pe fiecare masă erau vase mici, cu flori proaspete, și farfurii de faianță englezească. Adresându-se unei chelnerițe curățele, îi spuse că vrea să stea de vorbă cu proprietarul. Fu poftit într-o

cameră dosnică unde, la un birou simplu, acoperit cu hârtie, ședea o fată, iar alături se afla o măsuță rotundă, așternută pentru două persoane. Impresia de curățenie, ordine și bun-gust i-a fost întărită când fata se ridică, spunându-i cu accent străin:

— Doriți s-o vedeți pe *Maman, Monsieur?*

— Da, răspunse Soames, sunt reprezentantul proprietarului dumneavoastră; adică sunt fiul său.

— Vreți să luați loc, vă rog? Spune-i lui *Maman* că o așteaptă un domn.

Faptul că tânăra părea impresionată i-a plăcut, căci asta dovedea că avea instinct comercial; și, brusc, observă că era foarte frumoasă, atât de frumoasă, încât cu greu și-a mai putut dezlipi ochii de pe fața ei. În mișcările pe care le făcu pentru a-i oferi un scaun, ea se mlădie într-un mod atât de deosebit, de parcă membrele i-ar fi fost legate între ele cu o măiestrie tainică: iar fața și gâtul ei decoltat păreau atât de proaspete, ca și cum ar fi fost stropite cu rouă. Probabil că în acele clipe a hotărât Soames că n-au fost violate clauzele contractului de închiriere; cu toate că atât el, cât și tatăl său, știau prea bine că aceste transformări erau ilicite, dar le-au îngăduit pentru că, pe de o parte clădirea corespundea acestui scop, iar pe de alta ridicau valoarea casei, și apoi *Madame Lamotte* era o persoană cu un spirit comercial remarcabil.

A avut grijă, bineînțeles, să lase unele probleme nerezolvate, care-l obligau să mai treacă pe acolo, astfel că a venit adeseori în mica încăpere dosnică; se obișnuiseră cu silueta lui slabă, destul de solidă, dar distinsă, și cu fața lui palidă, cu bărbia puternică, mustața tunsă și părul negru care începuse a încărungi la tâmplă.

Madame Lamotte găsi că este un *Monsieur tres distingué*¹ iar apoi, văzând că nu-și ia ochii de la fiica ei, adăugă:

— *Tres amical, tres gentil.*²

¹ Domn foarte distins (fr.).

² Foarte prietenos, foarte gentil (fr.)

Ea era una din acele franțuzoaice bine făcute, cu obrazul fin, cu părul brun, care prin tonul vocii și prin fiecare gest, îți inspiră o desăvârșită încredere în temeinicia spiritului gospodăresc, în priceperea la arta culinară și în grija neconținută de a-și mări depunerile la bancă.

După ce începură vizitele la restaurantul "Bretagne", celelalte încetară — fără să fi luat vreo hotărâre definitivă, firește — căci Soames, ca și toți cei din neamul Forsyte, și întocmai ca marea majoritate a compatrioților săi, era un empiric înnăscut. Dar această schimbare în felul lui de viață trezi în el, în mod definitiv, dorința de a-și schimba situația din aceea a unui bărbat necăsătorit și căsătorit totodată, în aceea a unui bărbat recăsătorit.

În seara aceea, de la începutul lunii octombrie 1899, mergând spre Malta Street, Soames cumpără un ziar pentru a vedea cum evoluează cazul

Dreyfus⁷ — problemă care-i era de mult ajutor pentru a se apropia de *Madame* Lamotte și de fiica ei, deoarece ele erau catolice și împotriva lui Dreyfus. Cercetă cu băgare de seamă coloanele ziarului, dar nu găsi nici o știre din Franța, în schimb observă o cădere generală la Bursă și un articol de fond pesimist despre situația din Transvaal. Intră în restaurant cu gândul: "Desigur, va fi război. Am să-mi vând rentele de Stat". El, personal, nu avea multe, dobânzile erau mult prea mici; dar va sfătui societățile al căror jurisconsult era — rentele de Stat vor scădea în mod cert. Când trecu prin ușa restaurantului, își dădu seama dintr-o singură privire că afacerile mergeau tot așa de bine ca de obicei și acest fapt — care în luna aprilie i-ar fi făcut plăcere — acum îl neliniștea în oarecare măsură. Dacă, în urma măsurilor pe care vrea să le ia, va reuși să se căsătorească cu Anette, i-ar conveni tare mult s-o vadă pe mama ei întoarsă și așezată le ea acasă, în Franța, dar bunul mers al restaurantului "Bretagne" ar putea fi o piedică la această mutare. N-avea încotro, va trebui să le cumpere întreprinderea, doar francezii nu vin în Anglia decât pentru a face bani; dar, cu cât afacerile merg mai bine, cu atât prețul va fi mai mare. Senzația aceea ciudată și dulce din fundul gâtului, ca și o ușoară accelerare a bătăilor inimii, pe care le încerca întotdeauna în fața ușii de la micuța cameră, l-au împiedicat să aprecieze cât de mare va fi prețul.

Intrând înăuntru, Soames zări o bogată fustă neagră care dispărea tocmai pe ușa dinspre restaurant și pe Anette care-și potrivea părul. Era, dintre toate, atitudinea în care o prefera — atât de minunat de dreaptă și de mlădioasă. Și îi spuse:

— Am venit să vorbesc cu mama dumitale despre despărțitura care trebuie făcută jos. Nu, n-o chema încă!

— *Monsieur* dorește să ia masa cu noi? Va fi gata în zece minute.

Soames, care-i ținea încă mâna, se simțea stăpânit de un îndemn care-l umplu de mirare.

— Ești atât de frumoasă în seara aceasta, îi spuse, foarte frumoasă! Știi cât ești de frumoasă, Anette?

Anette își retrase mâna și roși.

— Domnul este prea bun!

— Nu sunt bun deloc, spuse Soames, și se așeză posomorât.

Anette schiță câteva gesturi de înțelegere; un surâs îi înflori buzele roșii, neatinse de fard.

Și, uitându-se la buzele ei, Soames zise:

— Ești fericită aici, sau dorești să te întorci în Franța?

— Oh, îmi place Londra. Și Parisul, desigur. Dar la Londra e mai bine decât la Orleans, iar Anglia e o țară atât de frumoasă! Am fost la Richmond

⁷Proces intentat, sub acuzația falsă de spionaj, ofițerului francez Dreyfus. A fost înscenat în 1894 de clica militară reacționară franceză și s-a transformat într-o criză politică. Afacerea Dreyfus a fost folosită de cercurile reacționare drept punct de plecare pentru ofensiva împotriva libertăților democratice și a guvernului republican.

duminica trecută.

Soames petrecu un moment făcând calcule. Mapledurham! Să îndrăznească? La urma-urmelor, ar fi bine să îndrăznească și să-i arate calea pe care trebuie s-o urmeze. Da! Acolo se puteau spune lucrurile acestea. În camera asta, însă, era cu neputință.

— Aș dori ca dumneata și mama dumitale, spuse el pe neașteptate, să veniți duminică după amiază la mine. Casa mea e pe malul Tamisei, iar vremea e atât de blândă, încât nu e prea târziu; pot să vă arăt câteva tablouri bune. Ce părere ai?

Anette bătu din palme.

— O să fie foarte frumos. Tamisa e minunată.

— Atunci, ne-am înțeles. Am s-o rog eu pe *Madame*.

În seara aceea nu era cazul să spună mai mult, căci s-ar fi putut trăda. Dar oare nu spusese prea mult? Cine pofteste în casa lui de la țară proprietari de restaurant cu fete frumoase, fără un scop precis? Chiar dacă Anette nu pricepe, *Madame* Lamotte va ști despre ce e vorba. De altfel sunt puține lucruri pe lume pe care *Madame* Lamotte să nu le descopere. Și apoi, era pentru a doua oară că lua masa la ele, era obligat să le poftască și el...

În drum spre Park Lane — căci locuia la tatăl său — simțea încă atingerea mâinii moi și îndemânatică a Anettei, și gândurile lui erau foarte plăcute, ușor senzuale, dar mai ales încurcate. Să ia măsuri! Ce măsuri? Cum? Să-și spele rufele murdare în public? Uf! El, renumit pentru iscusința lui, pentru capacitatea de a vedea departe și de a descurca afacerile altora, el, reprezentantul intereselor atâtor oameni avuți, să ajungă o jucărie în mâna Justiției, el, unul dintre stâlpii ei! Gândul acesta era revoltător. Chestiunea lui Winifred era și ea destul de neplăcută! Doză dublă de publicitate în aceeași familie! N-ar fi mai bună o legătură, o legătură și un fiu pe care l-ar putea adopta? Dar *Madame* Lamotte, atentă, solidă, întunecată, stătea în calea acestei perspective. Nu! Asta nu va merge. Ar fi fost cu totul altceva dacă Anette ar fi făcut o adevărată pasiune pentru el; dar la vârsta ei nimeni nu se poate aștepta la așa ceva. Poate, dacă mama ei o dorea, dacă avantajele materiale erau destul de mari. Dacă nu, refuzul este cert. Și apoi, mai gândi: "Eu nu sunt un netrebnic. Nu vreau să-i fac rău; nu vreau nimic suspect. Dar o vreau pe ea, vreau un fiu! Deci, nu rămâne altceva decât divorțul — cum, necum, într-un fel oarecare — divorțul"! Sub umbra platanilor, în lumina felinarelor, pășea încet de-a lungul gardurilor din Green Park. Printre formele albăstriei ale pomilor din spatele șirului de felinare, plutea ceața. De câte sute de ori nu trecuse el pe lângă acești platani din fața casei tatălui său din Park Lane când era tânăr, și apoi pe lângă cei din fața casei lui din Montpellier Square, în cei patru ani cât fusese căsătorit! Iar în această seară, fiind hotărât să se elibereze — dacă putea — din acea legătură îndelungată, fără rost, a căsătoriei sale. Îi veni ideea să meargă înainte, prin Hyde Park Corner, să iasă la Knightsbridge Gate, întocmai pe drumul său obișnuit de odinioară, când se întorcea acasă la Irene. Cum o fi arătând ea acum? Cum o fi trăit ea în anii care au trecut de când a văzut-o ultima oară — doisprezece în total — trecuseră șapte ani de când unchiul

Jolyon îi lăsase moștenire banii aceia! Oare era încă frumoasă? Ar recunoaște-o oare dacă ar vedea-o? "Eu nu m-am schimbat mult", cugetă el; "dar cred că ea s-a schimbat. M-a făcut să sufăr". Îi veni brusc în minte o seară, întâia în care a ieșit în oraș să ia masa de seară singur — o masă cu foștii săi colegi de școală — în primul an al căsniciei lor. Cu câtă nerăbdare se întorsese acasă; și când intră, ușurel ca un pisoie, o auzi cântând la pian. Deschise fără zgomot ușa salonului și se opri privind expresia de pe fața ei — cu totul alta decât cea cunoscută de el — atât de deschisă, plină de încredere, ca și cum ar fi pus în muzică un suflet neștiut de el până atunci! Și își aduse aminte cum s-a oprit, l-a privit și cum fața ei s-a schimbat, devenind cea cunoscută de el, iar prin trupul lui trecuse un fior de gheață, ceea ce nu l-a împiedicat ca în clipa următoare s-o mângâie pe umeri. Da, a suferit din pricina ei. Divorțul! După atâția ani de separație completă, părea chiar ridicol! Dar trebuia! Altă cale nu exista! Apoi, deodată, deveni realist: "Problema este care din noi îl cere? Ea ori eu? Ea m-a părăsit. Deci să plătească pentru ceea ce a făcut. Cred că are pe cineva". Fără să vrea, scoase un geamăt ușor și, întorcându-se din drum, porni spre Park Lane.

Capitolul V JAMES ARE VIZIUNI

Majordomul îi deschise ușa și, după ce o închise ușor, chiar în prag, îi șopti:

— Tatălui dumneavoastră nu-i e bine. N-a vrut să se culce până nu veniți. Este încă în sufragerie.

Soames îi răspunse tot în șoaptă, căci acum nu se mai vorbea în casă decât pe tonul acesta.

— Ce are, Warmson?

— Cred că e nervos, domnule. Poate din pricina înmormântării; poate pentru că doamna Dartie a trecut azi după amiază pe aici. Cred c-a auzit ceva ce nu trebuia să audă. I-am dat un pahar de vin cald. Doamna a urcat mai adineauri.

Soames își atârna pălăria într-un corn de cerb făcut din lemn de mahon.

— Bine, Warmson, poți să te duci la culcare. Am să-l conduc eu sus.

Și intră în sufragerie.

James ședea în fața căminului, într-un fotoliu mare; pe umeri, peste redingotă, avea un șal foarte ușor și cald, din păr de cămilă, pe care cădeau favoriții săi albi, lungi. Părul lui alb, încă destul de des, strălucea în lumina lămpii; puțină umezeală, prelinsă din ochii lui cenușii-deschiși, cu privirea fixă, îi udase obrajii încă bine colorați, iar două brazde lungi și adânci coborau până în colțul buzelor rase complet care se mișcau ca și cum ar fi bolborosit ceva. Picioarele lui lungi și subțiri ca de cioară, vârate în niște pantaloni de flanelă, erau îndoite aproape în unghi drept, iar pe unul din genunchi o mână slabă, cu unghii ascuțite și lucioase, mișca neîncetat niște degete larg răsfireate. Alături de el, pe un scaun mic, stătea un pahar de vin

fiert, băut pe jumătate și voalat cu broboane de aburi calzi. Aici ședea el ziua întreagă, ridicându-se numai pentru a lua masa. Avea optzeci și opt de ani, era trupește sănătos, dar suferea groaznic la gândul că nimeni nu-i spune nimic. Într-adevăr, nu se știe cum aflase de înmormântarea lui Roger, căci Emily nu-i spusese nimic. Ea îi ascundea întotdeauna orice veste, Emily avea șaptezeci de ani! James era oarecum invidios pe tinerețea soției lui. Câteodată se gândea chiar că, dacă ar fi știut că ea va mai avea de trăit atâția ani, pe când el mai avea atât de puțini, nici nu ar fi luat-o de nevastă. Nici nu era firesc. Ea va mai trăi cincisprezece sau douăzeci de ani după moartea lui și va cheltui o groază de bani; căci a avut întotdeauna gusturi extravagante. După cum o cunoștea el, era în stare să-și cumpere chiar și un automobil. Cicely, Rachel, Imogen și toți cei tineri umblă cu bicicletele, și Dumnezeu știe pe unde se tot duc. Iar Roger a murit. El nu știa ce se întâmplă. Într-adevăr, familia se destramă. Soames trebuie să știe ce moștenire a lăsat unchiul lui. Curios! Se gândea la Roger în calitate de unchi al lui Soames, nu de frate al lui. Soames! Pe măsură ce trecea vremea, el devenea singurul punct ferm în această lume care dispărea încetul cu încetul. Soames era precaut; era un bărbat bun; dar nu avea nici un urmaș căruia să-i lase banii. Așa stau lucrurile! El nu mai știe ce să se facă! Și apoi mai era și individul acela, Chamberlain! Principiile politice ale lui James fuseseră stabilite între anii 1870 și 1885, când acel "Radical panglicar" era principalul ghimpe înfipt în coasta proprietății, și James și-a menținut până în ziua aceea neîncrederea față de el, cu toate că între timp Chamberlain s-a convertit; va duce țara de râpă, va scădea valoarea banului, înainte de a o scoate din încurcătură. Prea era furtunos! Dar oare unde o fi Soames? Desigur, s-a dus la înmormântarea pe care au încercat să i-o ascundă. El însă știa prea bine ce se întâmplase; văzuse pantalonii fiului său! Roger! Roger! În coșciug! Își aduse aminte cum, în 1824, întorcându-se de la școală, ședeau amândoi pe capra diligenței, și cum Roger a intrat apoi înăuntru și s-a culcat. James râse încet. Caraghios mai era Roger, un original! Nu mai pricepea nimic! Mai tânăr decât el și în coșciug! Familia se destramă. Iar Val intră acum în universitate; în ultima vreme n-a mai trecut pe la el. O să coste bani frumoși întreținerea lui acolo. Ce epocă extravagantă trăim! Iar în fața ochilor lui James dansau cifrele frumoșele, care reprezentau cheltuielile necesare pentru educația celor patru nepoți ai săi. Nu-i era atât de bani, cât de riscul pe care-l puteau avea chiar ei prin cheltuirea atâtor bani; *se temea că sunt din ce în ce mai puțin puși la adăpost*. Iar acum, că Cicely s-a măritat, va avea și ea copii. El nu mai știa nimic! Nu știa ce e de făcut! În zilele astea nimeni nu avea altă preocupare decât să cheltuiască bani, să umble încoace și încolo și să "petreacă", după cum spuneau ei. Prin fața ferestrei trecu un automobil. Ce obiect mare, urât și belaliu, și câtă larmă face! Dar n-ai ce-i face, țara merge de râpă! Oamenii sunt atât de grăbiți, încât nu mai au vreme să dea atenție stilului lor de viață; un echipaj ca trăsura lui cu doi murgi face cât toate aceste vehicule moderne. Iar rentele de Stat la 116! Trebuie să fie o grămadă de bani în țară! Și, apoi, mai există și acest bătrân Kruger! Toți au încercat să i-l ascundă pe bătrânul Kruger. Dar el știa prea

bine; o să iasă o frumoasă istorioară de acolo! Prevăzuse el ce-o să se întâmple de pe vremea când Gladstone — slavă Domnului, murise! — făcuse atâta gălăgie după afacerea aceea îngrozitoare din Majuba. N-ar fi de mirare dacă Imperiul s-ar fărâmița și s-ar duce de ripă. Iar această viziune despre Imperiul care se duce de râpă îl stăpâni vreme de un sfert de ceas, chinându-l din pricina marii îngrijorări care-l cuprinsese. Din pricina asta, abia se atinse de mâncare la micul dejun. Dar adevăratul dezastru pentru nervii lui veni abia după masă. Tocmai începuse să moțăie, când auzi voci, voci în șoaptă. Ah! lui nu-i spuneau niciodată nimic! Era glasul lui Winifred și al mamei ei. "Monty!" Adică Dartie, întotdeauna acel Dartie! Vocile se îndepărtară și James rămase singur, cu urechile ciulite ca un iepure, și în inima lui pătrunse frica. De ce l-au lăsat aici singur? De ce nu vin să-i spună și lui? În creierul său apăru din nou, viu, un gând înspăimântător, care îl chinuise mulți ani de-a rândul. Dartie a dat faliment — faliment fraudulos — și pentru a o salva pe Winifred și pe copii, el, James, va trebui să plătească! Oare n-ar putea el, nu l-ar putea Soames îngloba într-o societate pe acțiuni cu răspundere limitată? Nu, nu se putea! N-avea încotro! Cu fiecare minut care trecea, imaginea devenea din ce în ce mai fioroasă. O aștepta pe Emily. Te pomenești că e vorba de un fals în acte publice! James trecea prin torturi îngrozitoare și privea cu ochii ațintiți asupra tabloului — îndoielnic — de Turner din mijlocul peretelui. Îl vedea pe Dartie pe banca acuzării, pe nepoții săi pe drumuri, iar pe sine însuși în pat. Vedea cum îndoielnica pânză a lui Turner se vinde la licitație la Jobson, și tot edificiul măreț al averii lui în ruină. În închipuirea lui o văzu pe Winifred îmbrăcată demodat și i se păru că aude glasul lui Emily zicând: "James, nu te enerva"! Întotdeauna spunea: "Nu te enerva"! Ea n-avea nervi; n-ar fi trebuit să se căsătorească cu o femeie care avea cu optsprezece ani mai puțin decât el. Dar iată, vocea lui Emily se auzi cu adevărat:

— Ai tras un somnuleț bun, James?

Somnuleț! El era chinuit și ea, poftim ce-l întreba!

— Ce s-a întâmplat cu Dartie? îi zise, uitându-se drept în ochii ei.

Emily nu-și pierdea cumpătul niciodată, era stăpânită.

— Ce-ai auzit? Întrebă ea binișor.

— Ce e cu Dartie? repetă James. A dat faliment.

— Aș, de unde!

James făcu un mare efort și se ridică, îndreptându-și trupul care semăna cu al unui cocostârc.

— Voi nu-mi spuneți niciodată nimic. A dat faliment.

Emily își dădu seama că, pentru moment, cel mai important lucru era să-i scoată din cap această idee fixă.

— N-a dat faliment, îi răspunse ea hotărâtă. A plecat la Buenos Aires.

Dacă i-ar fi spus că: "A plecat în planeta Marte", vestea nu l-ar fi izbit mai mult; era năucit. În imaginația lui nu figurau decât valori exclusiv britanice, de aceea Buenos Aires sau planeta Marte nu se deosebeau între ele.

— Dar pentru ce s-a dus acolo? Bani n-avea. Ce-a luat cu el?

Enervată de veștile pe care i le dăduse Winifred și înfuriată de repetarea neîncetată a jeremiadei lui, Emily zise liniștită:

— A luat perlele lui Winifred și o dansatoare.

— Ce? zise James și se așează.

Prăbușirea lui bruscă o sperie și, mângâindu-i fruntea, îi zise:

— Ei, James, nu te enerva!

Un roșu închis se răspândi pe fruntea și obrajii lui James.

— Eu le-am plătit! zise el tremurând, e un hoț! Eu — eu am știut că așa o să se întâmple. Omul ăsta mă bagă în groapă; el...

Nu mai găsea cuvinte și rămase nemișcat. Emily, care era convinsă că-și cunoaște bine bărbatul, se sperie și se duse la dulapul în care ținea sărurile de mirosit. Ea nu vedea că în acel trup slab, tremurând, lucra spiritul dârz al unui Forsyte, luptând împotriva emoției pe care i-o provocase această nereușită violare a principiilor Forsyte. Spiritul Forsyte, adânc înrădăcinat în el zicea: "Nu te lăsa doborât, ține-te bine. Trebuie să-ți digeri dejunul. Dacă nu, ai să ai un atac"! Toate acestea ea nu le vedea, dar erau mai tămăduitoare pentru James decât sărurile ei.

— Bea, te rog, îi zise.

James îi dădu la o parte mâna în care ținea paharul.

— Dar ce i-a venit lui Winifred de l-a lăsat să-i ia perlele?

Emily văzu că primejdia crizei trecuse.

— Am să i le dau pe ale mele, zise ea pe un ton liniștitor. Eu nici așa nu le port niciodată. Mai bine să dea divorț.

— Asta-ți lipsește! zise James. Divorț! Noi n-am avut nici un divorț în familie. Unde-i Soames?

— Trebuie să se întoarcă acum.

— Nu, nu vine, zise James aproape furios; el e la înmormântare. Voi credeți că eu nu știu nimic!

— Foarte bine, zise Emily cu calm, n-ar trebui să te enervezi atât de mult când îți povestesc câte ceva.

Apoi îi așează pernele, puse sărurile de mirosit alături de el și părăsi camera.

Dar James rămase locului și avu viziuni: Winifred în fața Tribunalului de divorțuri și numele familiei în ziare; pământul care cade peste coșciugul lui Roger; Val care o ia pe urmele tatălui său; perlele pe care el le plătise și pe care nu le va revedea niciodată; dobânzile de la banii lui coborând la patru la sută și țara ducându-se de râpă; și pe măsură ce după-amiaza trecea și seara se apropia — trecu și vremea ceaiului, și vremea cinei — viziunile lui deveneau din ce în ce mai confuze și amenințătoare; lui nu-i spuneau nimic, până când nu-i va fi rămas nimic din averea lui, și tot nu-i spuneau nimic. Unde era Soames? De ce nu vine acasă?... Puse mâna pe paharul cu vin fiert și-l ridică să bea, când îl văzu pe fiul său, în picioare, privindu-l. Slobozi printre buze un scurt oftat de ușurare și, după ce puse paharul la loc, zise:

— Bine c-ai venit. Dartie a plecat la Buenos Aires.

Soames dădu din cap.

— E foarte bine, zise, drum bun și cale bătută!

Un val de destindere trecu peste chipul lui James. Soames știa ce spune. Dintre toți, Soames era singurul care avea bun-simț. De ce oare nu se mută el aici, acasă? El nu avea fiu. Și zise, pe un ton plângător:

— La vârsta mea am devenit nervos. Mi-ar plăcea să stai mai mult pe acasă, băiete!

Soames dădu din cap. Masca de pe obrazul lui nu trăda că ar fi înțeles aluzia, dar se apropie și, ca din întâmplare, atinse umărul tatălui său.

— Cei de la Timothy îți trimit salutări. Totul a decurs în ordine. Am trecut și pe la Winifred. Voi lua măsuri. Și gândi: "Da! dar dumneata nu trebuie să le afli".

James ridică privirea; favoriții lui lungi, albi, tremurau, gâtul subțire părea foarte zbârcit și golaș între colțurile îndoite ale gulerului.

— Toată ziua m-am simțit prost, îi zise; ei nu-mi spun niciodată nimic. Inima lui Soames se strânse.

— Totul e în ordine. N-ai nici un motiv de îngrijorare. Vrei să vii sus la culcare? și puse mâna sub brațul tatălui său.

James se ridică supus și tremurând, trecură încet prin camera foarte luminată de focul din cămin și ieșiră pe scări. Urcară foarte încet.

— Noapte bună, băiete, zise James din ușa camerei de culcare.

— Noapte bună, tată, răspunse Soames.

Își trecu mâna peste mâneca de sub șal; dar parcă nu era nimic în ea, atât de slab era brațul. Și, întorcând spatele luminii care se vedea prin ușa deschisă, urcă sus, la celălalt etaj, spre camera lui de culcare.

"Vreau să am un fiu", cugetă în timp ce ședea pe marginea patului, "vreau un fiu".

Capitolul VI

LA TÂNĂRUL JOLYON — CARE NU MAI ERA TÂNĂR — ACASĂ

Pomii nu prea țin seamă de trecerea Timpului, și bătrânul stejar de pe pajiștea de sus de la Robin Hill nu părea cu nimic mai bătrân decât atunci când Bosinney, întins sub el, îi declarase lui Soames: "Forsyte, am găsit locul pentru casa dumitale". De atunci, sub crengile lui visase Swithin și murise bătrânul Jolyon. Iar acum, chiar lângă leagăn, picta adeseori tânărul Jolyon, care nu mai era tânăr. De pe întreaga suprafață a luncii, acesta era locul cel mai sfânt pentru el, căci își iubise tatăl.

Privind trunchiul gros al stejarului — noduros și acoperit pe alocuri cu mușchi, dar încă negăunos — se gândea cum trece vremea. Poate că pomul acesta văzuse întreaga istorie a Angliei; n-ar fi de mirare să fi trăit și în zilele reginei Elisabeta. Cei cincizeci de ani ai lui erau nimic față de lemnul acestui stejar. Când casa din spatele copacului, care acum era proprietatea lui, va avea trei sute de ani în loc de doisprezece, stejarul acesta va sta tot aici, imens și scorbuos — căci cine ar putea săvârși sacrilegiul de a-l tăia? Poate că tot un Forsyte va locui în această casă, păzind-o cu gelozie. Și Jolyon se întreba cum va arăta casa peste care vor trece atâția ani. Pereții ei erau de

pe acum acoperiți cu glicină, nu mai părea o casă nouă. Își va păstra aerul, locul și demnitatea pe care i-o dăruise Bosinney, sau o va împresura uriașa Londră, făcând din ea o oază în mijlocul unei sălbăticii de case ieftine? Adeseori — când era în casă sau în afara ei — era convins că Bosinney fusese inspirat când a construit-o. Într-adevăr, și-a pus toată inima în această casă. Se prea poate să devină exemplu de "casă din Anglia", o realizare rară în zilele acelea când arhitectura era pe cale de a degenera. Iar simțul lui estetic, mână-n mână cu simțul său de proprietate ce se transmite din tată-n fiu — simț specific unui Forsyte — îl făcea să privească cu plăcere și mândrie această proprietate a lui. Dorința lui de a lăsa casa moștenire fiului său, și fiului fiului său, avea o nuanță de respect și de cult al strămoșilor (chiar dacă în acest caz nu era decât unul). Tatăl său iubise casa, iubise priveliștea, pământul, stejarul; cei din urmă ani ai vieții lui au fost fericiți aici, și înaintea lui nu locuise nimeni în casă. Ultimii unsprezece ani petrecuți la Robin Hill îi dăduseră lui Jolyon — în calitate de pictor — o perioadă de succes remarcabil. Ajunsese acum printre primii acuareliști, și picturile lui erau cotate ca fiind cele mai bune. Lucrările lui aveau prețuri mari. Cu dârzenia înăscută a neamului său, se specializase într-o singură ramură a artei sale și "reuşise" — ce-i drept, cam târziu — dar nu prea târziu pentru un membru al familiei care ține cu orice preț să trăiască veșnic. Arta lui devenise, cu adevărat, mai profundă și de mai bună calitate.

După cum îi cerea situația, își lăsase o barbă scurtă, blondă, care tocmai începea să încărunțească și care-i ascundea bărbia lui de Forsyte; fața brună nu mai avea expresia aceea întunecată din vremea când era ostracizat. S-ar fi putut spune chiar că întinerise. Pierderea soției sale, în anul 1894, a fost una din acele tragedii domestice care, în cele din urmă, se transformă în binefacere pentru toată lumea. O iubise cu adevărat și până în ultimul moment, căci el era sentimental, cu toate că viața cu ea fusese din ce în ce mai grea; era geloasă pe fiica ei vitregă June, geloasă chiar și pe propria ei fetiță Holly, și neconținut se plângea că el n-o poate iubi, bolnavă cum era, "nimănui de nici un folos, mai bine moartă". A plâns-o din tot sufletul, dar după moartea ei fața lui păru mai tânără. Cu cât mai fericiți ar fi fost cei douăzeci de ani ai conviețuirii lor, dacă ea ar fi fost convinsă că-l făcea fericit!

June nu s-a înțeles niciodată prea bine cu această femeie, care luase locul mamei ei într-un mod neîngăduit; după moartea bătrânului Jolyon, se instalase într-un fel de studio din Londra. Dar după moartea mamei sale vitrege s-a întors la Robin Hill și a luat hățurile gospodăriei în mâinile ei mici, dar hotărâte. Jolly, în vremea aceea, era la Harrow; iar Holly mai învăța încă cu *Mademoiselle* Beauce. Nu mai era nimic să-l țină pe Jolyon acasă, de aceea plecă, împreună cu necazurile și cu cutia de vopsele, în străinătate. Cel mai mult hoinărise prin Bretania, apoi s-a întors acasă cu fața întinerită și cu barba scurtă, blondă. El se simțea bine oriunde locuia, de aceea faptul că June domnea la Robin Hill îi convenea, căci era liber să plece cu șevaletul său când și unde poftea. E drept că June era pornită să considere casa aceasta mai degrabă drept azil pentru protejării ei; dar zilele pe care Jolyon le-a trăit

în calitate de "*paria*" l-au făcut și pe el să aibă o trainică simpatie pentru orice "*paria*", astfel că "neajutorații" pe care îi aducea June acolo nu-l supărau. Să și-i aducă și să le dea de mâncare cât vor voi ei; iar cu umorul său cam cinic, observa că aceștia îi satisfăceau pe de o parte dorința ei de dominație, pe de alta îi încălzeau inima generoasă, și el o admira mereu pentru că avea atâția oameni care depindeau de ea. Pe măsură ce treceau anii, atitudinea lui față de fiul și fiicele sale devenea din ce în ce mai detașată și frățească, tratându-i, în mod ciudat, ca pe niște egali ai săi. Când se ducea la Harrow pentru a-și vizita fiul, nu prea știa niciodată care e cel mai bătrân dintre ei doi, și ședeau amândoi alături, mâncând cireșe din aceeași pungă de hârtie, în timp ce un zâmbet cald și ironic îl făcea să ridice o sprânceană și-i curba puțin buzele. Avea întotdeauna grijă să aibă bani în buzunar și să fie elegant îmbrăcat, pentru ca fiul său să nu roșească din pricina lui.

Erau foarte buni prieteni, dar niciodată nu-și împărtășeau necazurile prin viu grai, fiind amândoi Forsythe ambițioși, cu conștiința valorii lor. Ei știau că la orice necaz vor fi unul alături de celălalt, dar nu simțeau nevoia s-o spună. Jolyon se ferea mai mult decât orice de a fi moralist — pe de o parte era un păcat înăscut al său, pe de alta provenea din fapta imorală pe care o săvârșise în tinerețe. El îi putea spune fiului său cel mult: "Ascultă, băiete, nu uita că ești un gentleman", și apoi, ciudat cum era, se întreba dacă nu cumva acest sentiment dovedea snobism. Se pare că cea mai neplăcută și grea încercare prin care treceau cei doi în fiecare an era marele meci de *cricket*⁸, căci Jolyon învățase la Eton.

În timpul meciului se străduiau să fie din cale-afară de atenți unul față de altul și de aceea, când se întâmpla vreun dezastru colegiului Harrow, iar inima lui Jolyon tresărea de bucurie, exclama: "Huraaa! Uh! N-ai avut noroc, băiatule!", iar când jocul se întorcea și colegiul Eton suferea vreo înfrângere, Jolly, încântat, striga: "Huraaa! Uh! Ghinion, tată!" Cu acest prilej, pentru ca fiul său să nu se simtă prost alături de el, purta pălăria-țilindru gri în loc de cea de fetru moale pe care o purta de obicei, dar țilindru negru nu pune pe cap cu nici un preț. Când Jolly a plecat la Oxford, Jolyon l-a întovărășit și a fost zâmbitor, smerit și puțin cam speriat, ca nu cumva să-l facă de rușine pe fiul său printre toți acei tineri care păreau mult mai bătrâni și mai siguri de ei decât dânsul. Adeseori gândea: "Ce bine că sunt pictor" — renunțase de mult la meseria de agent de asigurare la societatea "Lloyd's" — "e o meserie atât de inofensivă! Nu te poți uita de sus la un pictor, nu-l poți lua prea în serios". Jolly, care avea un fel de noblețe naturală, intrase de la început — în taină — într-un grup foarte restrâns, fapt care îl distra pe tatăl său. Băiatul avea păr blond, ușor ondulat, și ochi cenușii ca oțelul adânciți în orbite ca ai bunicului său. Era bine făcut și se ținea foarte drept, iar Jolyon, cu simțul lui estetic, îl privea întotdeauna cu plăcere, dar era și puțin cam speriat de el, așa cum se întâmpla întotdeauna cu artiștii care admiră fizicește o persoană de același sex cu ei. În asemenea ocazii, își lua inima-n dinți, își făcea curaj pentru a da

⁸Meci tradițional între colegiile Harrow și Eton

un sfat fiului său, și iată ce-i spunea:

— Ascultă, băiete, dacă vei intra în datorii, ține minte ce-ți spun, vino imediat la mine. Firește, am să ți le plătesc întotdeauna. Dar trebuie să știi că, până la urmă, omul se respectă pe sine mai mult dacă și le plătește singur. Și, te rog, să nu te împrumuți de la nimeni altul în afară de mine. Ne-am înțeles?

Iar Jolly zicea:

— Foarte bine, tată, n-am să fac datorii. Și nici n-a făcut niciodată.

— Și, apoi, mai este ceva. Eu nu știu prea multe despre moralitate și alte asemenea, dar una știu: înainte de a face ceva, merită să cântărești bine dacă nu cumva fapta ta face altei persoane un rău mai mare decât este absolut necesar.

Jolly părea îngândurat, dădea din cap, pe urmă strângea mâna tatălui său. Iar Jolyon se gândea: "Mă întreb dacă am avut dreptul să-i spun una ca asta"! Avusese întotdeauna un fel de groază ca nu cumva să piardă acea încredere mută pe care o aveau unul într-altul: căci își aducea aminte cum, atâta amar de vreme, el pierduse încrederea tatălui său, astfel că nu mai rămăsese între ei decât dragoste de la mare distanță. Nu încapă îndoială că Jolyon nu prețuisese la justa ei valoare schimbarea de mentalitate care se produsese din anul 1865, când el fusese la universitatea din Cambridge, și până acum, și probabil că nu prețuia la justa valoare nici puterea de discernământ a fiului său care pricepuse că tatăl său era îngăduitor până în măduva oaselor. Această îngăduință, și poate și scepticismul ei, au făcut ca în raporturile sale cu June să ia o atitudine ciudată, defensivă. Ea era o ființă hotărâtă: știa îngrozitor de bine ce voia; urmărea cu perseverență ceea ce dorea, încât până la urmă dobândea totul și apoi, firește, lăsa să-i scape totul din mână, ca un cartof fierbinte. Așa a fost și mama ei, și acesta fusese izvorul atâtor lacrimi. Nepotrivirea dintre el și fiica lui nu semăna nicidecum cu aceea dintre el și prima doamnă Jolyon, cea tânără. Când e vorba de fiica ta, poți să te distrezi pe socoteala ei; dar când e vorba de soția ta, nu mai este aceeași situație. Nu-l supăra când o vedea pe June punându-și în joc tot sufletul și toată bărbia până dobândea ceea ce dorea, căci niciodată voința ei n-a încălcat cu totul libertatea lui Jolyon; de altfel acesta era singurul lucru în care și bărbia lui era de o rigiditate absolută, o bărbie fermă, ascunsă sub acea barbă scurtă, ce începea a încărungi. Și apoi, n-au ajuns niciodată să se ciocnească fățiș. În asemenea cazuri, Jolyon se refugia în ironie, lucru pe care era nevoit să-l facă destul de des. Adevăratul necaz cu June era că nu-i satisfăcuse niciodată simțul lui estetic, cu toate că ar fi putut să-i placă, cu părul ei roșu-auriu, cu ochii ei albaștri și cu acel ceva de Berserker⁹ în firea ei. Holly era cu totul altfel, blândă și liniștită, tăcută și sentimentală, cu un drăcușor jucăuș, pe undeva.

Urmărise cu un interes deosebit dezvoltarea fetei lui în prima copilărie. O să fie oare frumoasă? Poate că da, poate nu; avea fața ovală gălbuie, ochi cenușii viștiori și gene lungi negre. Abia în anul acesta din urmă a putut

⁹Erou din legendele scandinave.

ghici. Da, va fi frumoasă ca o lebădă — cu pene cam negre, și sfinx ca întotdeauna, dar o lebădă adevărată. Acum avea optsprezece ani.

Mademoiselle Beauce plecase; distinsa doamnă se mutase — după ce unsprezece ani i-a chinuit cu pomenirea permanentă a "copiilor Taylor atât de bine c-r-r-r-rescuți" — la o altă familie, a cărei inimă va bate de aici încolo la pomenirea "copiilor Forsyte atât de bine c-r-r-r-rescuți". A învățat-o pe Holly să vorbească limba franceză întocmai ca ea. Jolyon nu era specialist în portrete, dar o pictase de trei ori pe cea mai mică fiică a lui, și, în după-amiaza zilei de 4 octombrie 1899, lucra tocmai la al patrulea portret al ei, când i se aduse o carte de vizită care îl făcu să-și ridice sprâncenele:

MR. SOAMES FORSYTE
The Shelter, Mapledurham.
Connoisseurs' Club. St James's.

Dar aici, Forsyte Saga trebuie să facă o nouă digresiune...

Un om atât de impresionabil și cald la suflet ca Jolyon n-a uitat niciodată, și nici nu poate uita vreodată, ziua aceea în care s-a întors dintr-o călătorie lungă în Spania și a găsit o casă mohorâtă, pe mica lui fetiță zăpăcită și înecată în lacrimi, iar pe tatăl său iubit întins și dormind în pace somnul său de veci. Totuși, peste acea zi tristă plutea un vâl de mister, care învăluia și sfârșitul acelui om a cărui viață a fost atât de bine rânduită, echilibrată și fără ascunzișuri. Era de necrezut ca tatăl său să se fi stins așa, fără a-i comunica intenția lui, fără a lăsa un ultim cuvânt către fiul său, fără să-și fi luat rămas bun, după cum se cuvenea. Apoi, acele aluzii greu de înțeles ale micuței Holly, despre "doamna în gri", precum și cele povestite de *Mademoiselle* Beauce și *Madame* Errant învăluiau totul într-o ceață care s-a ridicat puțin când a citit testamentul tatălui său și codicilul adăugat ulterior. Datoria lui — în calitate de executor testamentar — a fost să-i dea de știre lui Irene, soția vărului său Soames, că moștenise renta viageră după suma de cincisprezece mii de lire sterline. Jolyon i-a făcut o vizită pentru a-i spune că banii sunt investiți, conform dorinței exprese a testatorului, în acțiuni "India Stock" care îi vor produce o rentă de 430 de lire sterline anual, libere de orice impozit. Era pentru a treia oară că o vedea pe soția vărului său — dacă mai era încă soția lui; lucrul nu era sigur. Își aducea aminte că o văzuse așezată pe o bancă în Grădina Botanică, așteptându-l pe Bosinney — o făptură pasivă, fascinantă, care-l făcuse să se gândească la *Iubirea Divină* a lui Titian, apoi a mai văzut-o în Montpellier Square, trimis acolo de tatăl său, în după-amiaza zilei în care s-a aflat de moartea lui Bosinney. Imaginea de atunci era încă vie pentru Jolyon; apariția ei neașteptată în pervazul ușii de la salon, fața ei splendidă care, de la o expresie sălbatică de nădejde, încremenise în deznădejde. Ținea încă minte mila pe care o simțise față de ea, zâmbetul ursuz al lui Soames, vorbele lui: "Nu primim pe nimeni", și zgomotul cu care i-a trântit ușa în față.

A treia oară a văzut o față și un trup mult mai frumoase, care nu mai erau învăluite în acea urzeală de nădejde sălbatică și de deznădejde. Privind-

o, gândi: "Da, așa cum ești, nu mă mir că tata te-a admirat!" Și, încetul cu încetul, povestea stranie din "vara târzie" a tatălui său i se desluși. Ea a vorbit despre bătrânul Jolyon cu respect și cu lacrimi în ochi.

— A fost atât de neînchipuit de bun cu mine; și nu știu de ce. Era atât de frumos și atât de liniștit, așezat în scaunul acela de sub stejar; cred că știi că eu am fost prima care l-am văzut așa. Ce zi minunată era! Nu-mi pot închipui un sfârșit mai frumos. Toți am vrea să ne stingem în felul acesta.

"Da, ai dreptate!" cugetă el. "Cu toții am vrea să ne stingem în plină vară, cu frumusețea venind spre noi peste o pajiște."

Și, privind în jurul său, în micul salon aproape gol, o întrebă ce are de gând să facă de acum înainte.

— Am să încep din nou a trăi puțin, Jolyon. E minunat să ai banii tăi proprii. Eu n-am avut niciodată. Cred că am să rămân mai departe în acest apartament; m-am învățat cu el: dar am să pot pleca în Italia.

— Foarte bine! murmură Jolyon, privind buzele ei care zâmbeau ușor. Apoi plecă gândind: "Fermecătoare femeie! Ce păcat de ea! Ce bine îmi pare că tata i-a lăsat acești bani!" De atunci n-a mai revăzut-o; la fiecare trei luni îi semna un cec, pe care-l trimitea la banca indicată de ea, și în același timp îi trimitea o scrisoare la Chelsea pentru a o înștiința de expedierea banilor. De fiecare dată primea câteva rânduri de confirmare, de obicei de la ea de acasă, dar uneori din Italia; astfel că personalitatea ei era întruchipată într-o hârtie de scrisori gri, cu un parfum ușor, într-un scris frumos și drept, și în cuvintele: "Dragul meu văr Jolyon". Pentru că ajunsese un om bogat, adeseori, când semna cecul acela atât de neînsemnat, gândea: "Cred că abia își duce viața cu banii aceștia", și apoi îl cuprindea o vagă mirare: cum o fi putând trăi o femeie în lumea aceasta în care bărbații nu prea lasă frumusețea fără s-o posede? La început Holly vorbea uneori despre ea, dar "doamnele în gri" dispar repede din memoria copiilor. Apoi, văzând-o pe June cum strângea buzele ori de câte ori — în primele săptămâni după moartea bunicului ei — se pomenea numele fostei sale prietene, n-a mai îndrăznit să vorbească despre ea. Numai o singură dată a vorbit June deslușit: "Eu am iertat-o. Și mă bucur foarte mult că acum e independentă..."

Când primi cartea de vizită a lui Soames, Jolyon spuse servitoarei, căci el nu putea suferi servitorii bărbați:

— Condu-l, te rog, în birou și spune-i că sosesc îndată; se uită la Holly și întrebă: Îți aduci aminte de "doamna în gri" care-ți dădea lecții de pian?

— O, da! De ce? A venit?

Jolyon dădu din cap și nu mai spuse nici o vorbă. Schimbă bluza de olandă cu o haină și își dădu seama brusc că o poveste ca aceasta nu era făcută pentru urechile unei ființe atât de tinere. Iar în timp ce pășea spre birou, fața lui devenise întruchiparea curiozității și a uluirii.

În dreptul ușii cu geamuri, stăteau privind peste terasă, spre stejar, două siluete: un bărbat de vârstă mijlocie și altul tânăr; se întrebă: "Cine o fi băiatul acela? Doar e sigur că ei n-au avut copii".

Silueta cea mai mare se întoarce. Întâlnirea dintre doi Forsyte din a doua generație, cu mult mai emancipată decât prima, în casa clădită pentru unul

și care acum era proprietatea celui alt și locuită de acesta, a fost caracterizată prin multă răceală, ascunsă în dosul unei încercări de cât mai caldă cordialitate. Jolyon gândea: "Să fi venit pentru soția lui?", iar Soames: "Cum să încep?" în timp ce Val, adus pentru a sparge gheața, stătea nepăsător, scrutând pe sub genele lui negre și dese pe "leopardul cu barbă".

— Acesta este Val Dartie, zise Soames, fiul surorii mele. Intră chiar acum la Oxford. Și am crezut că e bine să-l cunoască pe fiul tău.

— Oh! Îmi pare rău, dar Jolly nu-i acasă. La ce colegiu?

— B.N.C., răspunse Val.

— Jolly e la Cămin, dar îi va face mare plăcere să te viziteze.

— Mulțumesc foarte mult.

— Holly e încă acasă, dacă te mulțumești cu o rubedenie feminină; îți va arăta ea casa. Dacă treci printre perdele, o găsești în hol. Tocmai îi făceam portretul.

Val zise din nou "mulțumesc foarte mult" și dispăru, lăsând în urmă pe cei doi veri, între care gheața nu fusese încă spartă.

— Am văzut câteva tablouri de-ale tale la expoziția de acuarele, zise Soames.

Jolyon tresări. De douăzeci și șase de ani nu mai avusese nici o legătură cu cea mai mare parte a familiei Forsyte, și în mintea lui ei erau legați de tabloul lui Frith *Ziua Derby*-ului și de reproducerile lui Landseer. Auzise de la June că Soames era expert în tablouri, ceea ce îl plictisea și mai rău. Apoi își dădu seama că simțea o ciudată repulsie față de el.

— Nu te-am văzut de multă vreme, îi zise.

— Nu, răspunse Soames printre buzele-i strânse, de atunci de când s-a întâmplat ceea ce m-a adus aici. Am auzit că ești fideicomisul ei.

Jolyon dădu din cap.

— Doisprezece ani sunt vreme lungă, zise Soames iute; m-am... m-am săturat.

Jolyon nu găsi răspuns mai potrivit decât:

— Dorești o țigară?

— Nu, mulțumesc. Jolyon aprinse o țigaretă.

— Vreau să fiu liber, zise Soames scurt.

— Eu n-o văd, murmură Jolyon prin fumul țigaretii.

— Dar îmi închipui că știi unde locuiește.

Jolyon dădu din cap. Fără consimțământul ei, nu avea de gând să-i dea adresa. Soames părea să-i fi ghicit gândul.

— Nu-mi trebuie adresa ei. O cunosc.

— Atunci ce anume dorești?

— Ea m-a părăsit. Vreau să divorțez.

— Nu ți se pare că e cam târziu?

— Ba da, zise Soames. Urmă o tăcere.

— Eu nu mă pricep prea bine la asemenea lucruri — adică, am uitat, zise Jolyon cu un zâmbet schimonosit. (El fusese silit să aștepte moartea, pentru a fi despărțit de prima doamnă Jolyon.) Vrei să vorbesc cu ea despre această chestiune?

Soames ridică privirea către obrazul vărului său.

— Cred că are pe cineva, îi zise.

Jolyon ridică din umeri.

— Eu nu știu nimic. Îmi închipui că fiecare din voi a trăit ca și cum celălalt ar fi fost mort. Așa se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări.

Soames se întoarse spre fereastră. Câteva frunze de stejar căzute înainte de vreme erau răspândite pe terasă și se rostogoleau în bătaia vântului. Jolyon văzu pe Holly împreună cu Val Dartie trecând peste pajiște, înspre grajduri, și gândi: "Nu pot ține doi pepeni într-o mână. Trebuie să apăr interesele ei. Așa ar fi dorit tata". Și, pentru o clipă, i se păru că-l vede — chiar în spatele lui Soames — pe tatăl său așezat în fotoliul cel vechi, picior peste picior, cu *The Times* în mână. Viziunea se șterse.

— Tatăl meu a iubit-o, zise el liniștit.

— Nu știu cum a putut-o iubi, răspunse Soames fără a întoarce capul. Ea a îndurerat-o pe fiica ta, June, ne-a îndurerat pe toți. Eu i-am dat tot ceea ce a dorit. I-aș fi dat chiar și iertarea, dar a preferat să mă părăsească.

Tonul acelei voci înfundate sugrumă mila lui Jolyon. Ce-o fi având omul acesta de-ți vine atât de greu să-i împărtășești necazurile?

— Dacă dorești, pot merge să vorbesc cu ea, îi zise. Cred că ar fi mulțumită să divorțeze, dar eu nu știu nimic.

Soames dădu din cap.

— Du-te, te rog. După cum ți-am spus, îi cunosc adresa; dar nu doresc s-o văd.

Își lîngea neîncetat buzele, ca și cum ar fi fost foarte uscate.

— Dorești un ceai? zise Jolyon înghițind cuvintele: "și să vizitezi casa."

Porni înainte spre hol. După ce sună și comandă ceaiul, se duse la șevalet și întoarse tabloul cu fața la perete. Simțea că n-ar suporta ca Soames să vadă ce lucra; acesta stătea în picioare în mijlocul încăperii mari, plănuită anume pentru a avea spațiu suficient spre a-și atârna tablourile. Privind fața vărului său care — prin acea pecete familială nevăzută — semăna atât de bine cu a lui, cu bărbia puternică, ovalul prelung, căutătura concentrată, Jolyon văzu ceva ce-l făcu să-și zică: "Omul acesta nu va putea uita niciodată nimic și niciodată nu se va trăda. E impresionant!"

Capitolul VII

MÂNZUL ȘI MÂNZA

Când tânărul Val plecă de lângă reprezentanții generației anterioare, gândi: "Plicticoasă afacere! Unchiul Soames mi-a făcut-o! Sunt curios cum arată mînzul!" Nu se aștepta să-i placă societatea ei; și, deodată, o văzu stînd în fața lui și privindu-l. Ah! dar era frumoasă! Ce noroc!

— Mă tem că nu mă cunoști. Mă cheamă Val Dartie — suntem neamuri, veri de-al doilea, sau așa ceva. Mama mea este născută Forsyte.

Holly, a cărei mînuță subțire, brună, rămase în mîna lui pentru că era prea sfioasă pentru a o retrage, zise:

— Eu nu cunosc pe nici una dintre rudele mele. Sunt mulți?

— O grămadă. Cei mai mulți sunt îngrozitori. În sfârșit, nu știu — o parte din ei. Rudele sunt întotdeauna îngrozitoare, nu-i așa?

— Îmi închipui că și ei, la rândul lor, îi socotesc pe ceilalți îngrozitori, zise Holly.

— Nu știu de ce ar gândi așa. În orice caz, pe tine nu te-ar putea găsi nimeni îngrozitoare.

Holly se uită la el; candoarea și seriozitatea din ochii aceia mari, cenușii, trezire deodată în Val sentimentul că trebuie s-o ocrotească.

— Adică, vreau să spun că sunt oameni și oameni, adăugă el, cu viclenie. De pildă, tatăl dumitale pare îngrozitor de cumsecade.

— O, da! zise Holly cu entuziasm; așa și este.

Obrajii lui Val roșiră — scena aceea de pe promenada de la "Pandemonium" — bărbatul brun cu garoafa roșie la butonieră, care s-a dovedit a fi tatăl său!

— Dar tu știi cum sunt cei din familia Forsyte, zise el aproape cu dușmănie. Oh! am uitat: tu nu-i cunoști.

— Dar cum sunt?

— Oh! Însălmântător de prudenți și deloc mărinimoși. Uită-te la unchiul Soames!

— Aș vrea să-l văd, zise Holly.

Val își reținu dorința de a o prinde de braț.

— O, nu! Hai să ieșim afară. Ai să-l vezi bine, în curând. Dar cum arată fratele tău?

Holly îl conduse peste terasă și apoi prin pajiște, fără a-i răspunde. Cum să-l descrie ea pe Jolly care, de când e lumea lume, a fost pentru ea domnul, stăpânul și idealul ei?

— Te bate mult la cap? Întrebă Val cu răutate. Am să-l cunosc la Oxford. Voi aveți cai?

Holly făcu semn din cap.

— Vrei să-i vezi în grajduri?

— Da, și încă cum!

Trecură pe sub stejar, apoi printre niște tufișuri din lăstari, și intrară în curtea cu grajduri. Acolo, sub un turn cu ceas, era culcat un câine flocos, băițat alb cu cafeniu, atât de bătrân, încât nu se mai putea ridica, dar dădea ușor din coada răsucită peste spinare.

— Acesta e Balthazar. E atât de bătrân, îngrozitor de bătrân, aproape tot atât de bătrân cât și mine. Biet flăcău bătrân! E foarte legat de tata!

— Balthazar! Ce nume original. Dar știi, nu-i rasă pură.

— Nu! dar e o comoară! și se aplecă pentru a mângâia câinele.

Amabilă și-i grațioasă, cu părul negru, cu gâtul și mâinile subțiri arse de soare, Holly i se păru lui Val atât de stranie și dulce, ca un obiect care s-a strecurat între el și tot ce văzuse până atunci.

— Când a murit bunicul meu, n-a vrut să mănânce două zile. Știi? El l-a văzut murind.

— Acela a fost bătrânul unchi Jolyon? Mama spune întotdeauna că era

un om cu totul deosebit.

— Așa și era, zise Holly simplu, și deschise ușa de la grajd.

Într-o boxă liberă, stătea o iapă bălțată cu reflexe argintii, înaltă cam de cincisprezece palme, cu coadă și coamă lungă, neagră.

— Aceasta e a mea: Fairy.

— Ah! zise Val. Frumoasă iapă de paradă. Dar ar trebui să-i tăiați coada. Ar părea și mai zveltă.

Apoi, văzând că-l privește cu atâta uimire, gândi: "Nu știu, nici asta nu-i pe placul ei"! Apoi respiră adânc aerul din grajd. Caii sunt ceva admirabil. Nu-i așa? Tatăl meu... dar se opri.

— Poftim? zise Holly.

Deodată îl cuprinse dorința de a-și deschide sufletul — se stăpâni însă.

— Oh! Nu prea știu, dar deseori a sărit peste cal. Și eu mă simt în largul meu la călărie și vânători călare. Îmi plac grozav cursele; mi-ar plăcea să fiu un *gentleman-rider*¹⁰.

Uitând că nu mai are decât o zi de stat la Londra și două întâlniri fixate, zise fără a sta pe gânduri:

— Ascultă, dacă închiriez mâine un cal, vrei să vii să facem o plimbare călare prin Richmond?

— O, da! Ador să călăresc. Dar iată aici calul lui Jolly, de ce nu-l încaleci? Poftim, îți stă la dispoziție. O să încălecăm după ceai.

Val se uită șovăielnic la picioarele lui cu pantaloni lungi. El se închipuise apărând în fața ochilor ei cu pantaloni de călărie speciali, cu cizme înalte cafenii și cu șireturi în josul carâmbului.

— N-aș încăleca cu plăcere calul lui. Poate că el nu ar fi de acord. Și apoi, cred că unchiul Soames vrea să se întoarcă acasă. Cu toate că, știi, nu mă las condus de el. Tu ai vreun unchi? Acesta e un animal frumos, adăugă măsurând din ochi calul lui Jolly, cafeniu-închis, care îi privea arătându-le albul ochilor. Pare-mi-se că voi nu aveți pe aici terenuri de vânătoare călare, nu-i așa?

— N-avem. Dar nici n-aș putea spune că mi-ar face plăcere să merg la vânătoare. Firește, trebuie să fie îngrozitor de emoționant, dar nu e oare cam brutal? June zice că e brutal.

— Brutal? exclamă Val. Da' de unde? Cine e June?

— Sora mea — știi, pe jumătate soră — mult mai mare decât mine.

Cuprinse între palme capul calului lui Jolly și își frecă nasul de botul lui cu un smiorcăit ușor, care avea parcă un efect hipnotic asupra animalului. Val privi prelung obrazul lipit de botul calului și ochii ei strălucitori care se uitau la el. "Într-adevăr, e încântătoare!" gândi.

În drum spre casă au fost mai puțin vorbăreți; de data aceasta câinele Balthazar se ținea după ei, mergând mai încet decât orice făptură de pe lume, și se vedea deslușit că pretindea să țină și ei pasul lui.

Se opriră sub stejar spre a-i îngădui câinelui Balthazar să-i ajungă din urmă, iar Val zise:

¹⁰Gentleman care aleargă la curse în chip de jocheu.

— E minunat aici.
— Da, zise Holly și oftă. Dar mie mi-ar plăcea să umblu peste tot. Mi-ar plăcea să fiu țigancă.

— Da, țigăncile sunt frumoase, răspunse Val cu o neașteptată convingere. Știi că tu semeni cu o țigancă?

Deodată fața lui Holly căpătă o strălucire puternică, de parcă era o frunză întunecată aurită de soare.

— Să umbli în voie peste tot, să vezi tot ce-ți place, să trăiești în aer liber... Oh! Nu e minunat?

— Hai s-o facem, zise Val.

— Bine, haidem!

— O să fie foarte frumos, numai tu și cu mine.

Apoi Holly își dădu seama că e cam îndrăzneță și roși.

— Bine, să știi c-o s-o facem, zise Val cu încăpățănare, roșind însă și el. Eu cred că e bine ca omul să facă ceea ce dorește. Acolo ce e?

— Grădina cu zarzavaturi și lacul cu crângul și ferma.

— Hai să mergem acolo!

Holly aruncă o privire înapoi spre casă.

— Cred că e vremea ceaiului. Uite că tata ne face semn.

Val mârâi mânios și o urmă spre casă.

Când intrară în hol, chipul celor doi Forsyte care luau ceaiul împreună avu un efect magic asupra lor, și tăcură amândoi. Într-adevăr, era un spectacol impresionant. Cei doi ședeau alături pe o canapea de trei locuri cu marchetărie, argintie cu stacojiu, iar în fața lor era o masă de ceai joasă. Parcă se așezaseră acolo atât de departe unul de altul, pe cât le îngăduia canapeaua, pentru ca să nu fie siliți a se privi prea mult în față; și mai mult mâncau și beau decât vorbeau; Soames avea un aer de dispreț față de *cake-ul* pe care-l consuma, iar Jolyon părea că se distrează. Dacă, întâmplător, i-ar fi privit cineva, nici unul nu i s-ar fi părut mâncăcios, cu toate că acum mâncau pe săturate amândoi. Chiar după ce au fost serviți și tinerii, ceilalți doi continuă să mănânce în tăcere și cu aceeași râvnă, până când Jolyon, aprinzându-și țigarea, i se adresă lui Soames:

— Și ce face unchiul James?

— Mulțumesc, e foarte slăbit.

— Nu-i așa că noi suntem o familie minunată? Deunăzi am calculat vârsta medie a celor zece Forsyte din generația bătrână — erau înscriși în Biblia familială a tatălui meu. Am ajuns la media de optzeci și patru de ani, dar cinci dintre ei sunt încă în viață. Aceștia vor bate recordul; și uitându-se cu viclenie la Soames, adăugă: Dar să știi că noi nu suntem cum erau ei.

Soames zâmbi. Părea să spună: "Tu crezi cu adevărat că eu admit să nu fiu ca ei?"; "sau că aş putea fi în stare să renunț la ceva și mai ales la viață?"

— Poate că vom atinge și noi vârsta lor, continuă Jolyon, dar să știi că conștiința de sine e un handicap și asta este deosebirea dintre ei și noi. Noi nu mai avem convingeri. Nu pot descoperi cum și când a luat naștere conștiința de sine. Tatăl meu o avea în mică măsură, dar nu cred că vreunul din bătrânii Forsyte să fi avut vreo picătură. Să nu te vezi niciodată așa cum

te văd alții e un mijloc extraordinar de conservare. Toată istoria veacului trecut face deosebirea dintre ei și noi. Iar între noi și voi, adăugă el, privind printr-un inel de fum spre Val și Holly, care nu se simțeau prea bine sub privirile lui batjocoritoare, va fi de asemenea o altă deosebire. Mă întreb chiar în ce va consta. Soames scoase ceasul.

— Trebuie să plecăm, zise, dacă vrem să mai prindem trenul.

— Unchiul Soames nu scapă trenul niciodată, mârâi Val cu gura plină.

— Și de ce l-aș scăpa? răspunse Soames simplu.

— Oh! Nu știu, dar alți oameni îl scapă, mormăi Val.

În fața ușii principale, strânse mâna subțire și brună a lui Holly prelung și pe furiș.

— Mâine după amiază la ora trei, îi șopti, așteaptă-mă pe șosea. Astfel câștigăm timp. Vom face o plimbare minunată.

De la ieșirea din parc mai întoarse o dată capul pentru a o vedea, și dacă nu l-ar fi împiedicat principiile lui de om de lume, i-ar fi făcut semn cu mâna. Nu era dispus să discute cu unchiul său. Dar această primejdie nu-l amenința. Soames era cu desăvârșire mut, preocupat de gânduri ce-l duceau departe.

Frunze galbene cădeau peste cei doi bărbați care parcurgeau pe jos acea milă și jumătate de drum pe care Soames îl făcuse atât de des în zilele de demult, când venea aici pentru a urmări cu tainică mândrie construcția casei — a casei ce trebuia să fie căminul lui și al ei — al ei, femeia de care voia acum să scape. Mai întoarse capul o dată spre priveliștea potecii nesfârșite ce șerpuia printre gardurile aurii ale toamnei. Parcă trecuse un veac! "Nu vreau s-o văd", îi spusese lui Jolyon. "Să fie oare adevărat? Poate că va fi necesar", se gândi el și se cutremură. Îl cuprinse unul din fiorii aceia stranii, despre care se spune că sunt pași ce te duc spre mormânt. Ce lume de gheață! Ce lume stranie! Și, uitându-se peste umăr la nepotul său, gândi: "Ah, de-aș fi de vârsta lui! Oare cum o fi arătând ea acum"?

Capitolul VIII

JOLYON ÎȘI ÎNDEPLINEȘTE MISIUNEA

După ce plecară cei doi oaspeți, Jolyon nu se mai întoarse la pictura lui, căci lumina zilei scăzuse, ci se duse la birou, străduindu-se, fără să știe, să reînvie viziunea aceea fulgerătoare, a tatălui său șezând în fotoliul vechi, de piele cafenie, picior peste picior, privind cu ochii săi pătrunzători pe sub bolta sprâncenelor masive. În această încăpere, cea mai comodă din toată casa, Jolyon căuta adeseori să prindă o clipă de comunicare cu tatăl său. Firește, nu credea deloc în supraviețuirea spiritului omenesc — acest sentiment nu era logic — dar era altceva, mai degrabă o mișcare în atmosferă, ca o mireasmă, sau una din acele puternice impresii de viață pe care o iau formele, sau efecte de lumină, pe care le percep atât de ușor ochii unui artist. Numai aici — în această mică odaie în care nu s-a schimbat nimic, și în care tatăl său petrecuse cele mai multe ceasuri de veghe — regăsea el

sentimentul că nu plecase de tot, că duhul acelui sfetnic bătrân care emana căldura iubirii lui dominante mai trăia încă.

Ce sfat i-ar fi dat tatăl său acum, la brusca recrudescență a vechii tragedii — ce-ar zice el la această amenințare împotriva aceleia de care se atașase în ultimele săptămâni ale vieții lui? "Trebuie să fac tot ce pot pentru ea", gândi Jolyon. "Tata mi-a încredințat-o mie prin testamentul lui. Dar cum *este* mai bine?" Și, ca și cum ar fi căutat să regăsească înțelepciunea, echilibrul și deosebitul bun-simț al acelui bătrân Forsyte, se așeză în vechiul fotoliu, picior peste picior. Dar simțea că în locul acela ședea o umbră vană; nu-i venea nici o inspirație, iar degetele vântului băteau ușor în geamurile ușii celei mari, care se întuneceau din ce în ce.

"Să mă duc la ea?" cugetă, "sau s-o rog să vină ea aici? Ce viață o fi ducând oare? Și, mă întreb, cum trăiește acum? Ce sălbăticie, să răscolești trecutul după atâta vreme!" Și iarăși îi apără în față chipul vărului său stând cu o mână pe ușa de la intrare, vopsită verde-măsliniu; imaginea era atât de vie, că semăna cu acele mici figurine ce apar din orologiile vechi când bate ceasul; iar vorbele lui răsunau în urechile lui Jolyon mai limpede decât orice clopot: "Eu îmi văd singur de treburile mele. Ți-am spus o dată, ți-o spun încă o dată: nu primim pe nimeni"! Antipatia pe care o simțise atunci pentru Soames — pentru obrazul său supt, ras, pe care era întipărită încăpățânarea lui de bulldog, pentru trupul său slab, pătrat, elegant, ușor aplecat înainte, ca și cum ar fi înghițit un os pe care nu-l putea digera — îi reveni acum mai vie ca oricând. "Nu-l pot suferi", cugetă el; "mi-e nesuferit până în străfundul ființei mele. Și asta e norocul meu, căci astfel îmi va fi mai ușor să-i apăr soția. Jumătate artist și jumătate Forsyte, Jolyon avea o aversiune înnăscută față de ceea ce numea el "frecături"; în afară de cazul când se înfuria, el era adeptul vechiului principiu: "fuga e rușinoasă, dar e sănătoasă." Un zâmbet ușor i se așeză peste barbă. Ce ironie a soartei! Ca Soames să vină la el, în această casă, pe care și-o clădise pentru el! Cum a măsurat totul din ochi, cum a privit cu gura căscată această ruină a planurilor lui de odinioară; cum a scrutat cu coada ochiului pereții, scările, și cum a prețuit în gând fiecare lucru! Și, fără să vrea, Jolyon gândi: "Cred că lui Soames i-ar plăcea să locuiască aici chiar și acum. El nu poate renunța niciodată la ceva ce a fost proprietatea lui! Ei, și acum, într-un fel sau altul, trebuie să trec la fapte. Dar e greu, foarte greu"!

În aceeași seară, târziu de tot, scrise lui Irene, întrebând-o dacă e dispusă să-l primească.

Veacul bătrân, care văzuse pomul individualismului înflorind cu atâta măreție, apunea acum sub un cer portocaliu, vestitor de furtună. Viața din Londra, la sfârșitul vacanței de vară, era și mai zbuciumată, din pricina zvonurilor de război. Iar lui Jolyon, care nu mergea deseori în oraș, străzile i se păreau foarte agitate, din pricina atâtor birje și a automobilelor, care-l supărau din punct de vedere estetic. Mergând în trăsură, începu să numere acele vehicule noi și stabili că proporția lor era de unu la douăzeci. "Acum un an, era unu la treizeci", gândi, "se vede că se încetățenesc. O să fie și mai mult uruit de roți și miros mai greu." Căci el era unul dintre acei liberali, de

altfel destul de rari, care se opuneau oricărui lucru nou când acesta se concretiza într-o formă materială. Porunci birjarului să iasă cât mai curând din străzile cu circulație mare și să ajungă pe malul Tamisei, căci dorea să privească apa prin perdeaua mlădioasă a platanilor. Ajuns în fața micului bloc de locuințe ieftine, care era așezat cam la cincizeci de pași de malul râului, spuse birjarului să-l aștepte, și urcă la etajul întâi.

"Da, doamna Heron era acasă!"

Observă de la prima aruncătură de ochi efectele produse de un venit sigur, chiar dacă era foarte modest; căci ținea încă minte rafinamentul jerpelit care domnea în acel mic apartament acum opt ani, când venise aici pentru a-i aduce lui Irene vestea cea bună. Totul era proaspăt, delicat și scăldat în miresme de flori. În general, coloritul era argintiu cu urme de negru, de culoarea hortensiilor și de auriu. "Femeia are un gust deosebit", gândi el. Timpul se purtase blând cu Jolyon, căci el era un Forsyte. Dar pe Irene parcă n-o atinsese — cel puțin aceasta a fost impresia lui. Cum stătea în fața lui, îmbrăcată într-o rochie de catifea de culoarea cârțiței, cu ochii suavi, negri, și părul de aur întunecat, cu mâna întinsă și un zâmbet ușor, i se păru că n-a îmbătrânit nici măcar cu o zi.

— Vrei să iei loc?

Probabil că niciodată nu s-a așezat într-un scaun cu mai multă emoție decât acum.

— Ești absolut neschimbată, îi zise.

— Iar dumneata, Jolyon, pari mai tânăr.

Jolyon își trecu mâinile prin păr, care, fiind des, îl mai liniști.

— Sunt bătrân, dar n-o simt. Pictura are un lucru bun: te menține tânăr.

Titian a trăit nouăzeci și nouă de ani, și atunci a trebuit să vină ciuma ca să-l omoare. Știi că prima oară când te-am văzut m-am gândit la una din picturile lui?

— Când m-ai văzut pentru prima oară?

— În Grădina Botanică.

— Cum m-ai recunoscut, dacă nu mă văzuseși niciodată până atunci?

— După cineva cu care te-ai întâlnit.

O privi atent, dar fața ei nu se schimbă; și Irene răspunse liniștit:

— Da; de atunci au trecut multe vieți.

— Ce rețetă folosești dumneata pentru tinerețe, Irene?

— Oamenii care nu trăiesc se conservă admirabil.

Hm! Amare vorbe! Oamenii care nu trăiesc! Dar putea intra în temă, și începu:

— Îți mai aduci aminte de vărul meu Soames?

Văzu că Irene zâmbește ușor la această viclenie a lui, și continuă fără oprire:

— A fost pe la mine alaltăieri! Vrea să divorțeze. Dumneata vrei?

— Eu? zise ea cu uimire. După doisprezece ani? Cred că e cam târziu. Nu o să fie greu?

Jolyon se uită fix în ochii ei și zise:

— Presupunând că...

— Presupunând că am acum un amant. Dar n-am și n-am avut nici un amant de atunci.

Ce-o fi simțit el când a auzit simplitatea și candoarea cu care au fost rostite aceste vorbe? Ușurare, surpriză, milă! Venus, vreme de doisprezece ani, fără iubit!

— Și totuși, cred că ai da mult ca să fii liberă?

— Nu știu. Ce importanță are, acum?

— Dar dacă te-ai îndrăgosti din nou?

— Aș iubi.

În acest răspuns simplu, ea concentrase toată filozofia unei ființe pe care lumea o dăduse la o parte.

— Bine. Ai ceva de spus, ca eu să-i transmit?

— Spune-i numai că-mi pare rău că nu e liber. Odată ar fi avut prilejul să fie. Nu pricep de ce nu l-a folosit.

— Pentru că era un Forsyte: dumneata știi că noi nu ne despărțim niciodată de ceva, până ce nu avem altceva în loc. Și uneori nici atunci.

Irene zâmbi.

— Nici dumneata, Jolyon? Eu cred că dumneata nu ești așa.

— Da, adevărat, eu sunt cam corcitură, nu sunt chiar Forsyte pur. Eu nu reduc niciodată sutimile din cecurile pe care le întocmesc, mai degrabă le rotunjesc, zise Jolyon cam stingherit.

— Ei, și ce pune Soames acum în locul meu?

— Nu știu; dar poate copii.

Ea tăcu puțin, cu ochii în pământ.

— Da, murmură ea; e greu. Dacă aș putea, l-aș ajuta să fie liber.

Jolyon își țintui privirea în pălăria pe care o ținea pe genunchi; emoția lui creștea din ce în ce mai mult, întocmai ca și admirația, uluirea și mila.

Femeia aceasta era atât de fermecătoare și atât de singură; și totul era atât de încurcat.

— Bine, îi zise. Am să-l caut pe Soames. Dacă-ți pot fi de folos, sunt întotdeauna la dispoziția dumitale. Trebuie să mă consideri un biet înlocuitor al tatălui meu. În orice caz, am să te țin la curent despre ceea ce voi vorbi cu Soames. Poate că va da chiar el un motiv valabil.

Irene dădu din cap.

— Vezi dumneata, el are mult de pierdut; eu nu pierd nimic. Aș vrea să-l știu liber, dar nu prea văd ce-aș putea face.

— Pentru moment, nu știu nici eu, zise Jolyon și, foarte curând, plecă.

Coborî la birjă. "Două și jumătate! Soames trebuie să fie încă la birou."

— Du-mă la Poultry, strigă birjarului.

În fața Parlamentului și în Whitehall, vânzătorii de ziare strigau: "Situație gravă în Transvaal!", dar abia auzea strigătele lor, căci era preocupat de amintirea acelei splendide femei, de privirea suavă a ochilor ei negri, și de vorbele: "N-am avut nici un amant de atunci". Cum o fi trăind o femeie pe care valurile vieții au dat-o la o parte? Singură, neocrotită, cu mâinile tuturor bărbaților îndreptate asupra ei, întinse pentru a pune mâna pe ea la cel mai mic semn din parte-i. Și, an de an, își ducea zilele astfel!

Cuvântul "Poultry", scris deasupra capetelor oamenilor care forfoteau, l-a readus la realitate.

"Forsyte, Bustard and Forsyte", scris cu litere negre pe un fond de culoarea supei de mazăre, îi dădu un fel de energie și porni să urce scările mârâind: "Ne mănâncă proprietatea! Și, totuși, nu putem fără ea!"

— Caut pe domnul Soames Forsyte, zise feciorului care îi deschise ușa.

— Pe cine să anunț?

— Pe domnul Jolyon Forsyte.

Tânărul se uită mirat la el, căci nu văzuse niciodată un Forsyte cu barbă, și dispăru.

Birourile "Forsyte, Bustard and Forsyte" au înghițit încetul cu încetul birourile "Tooting and Bowles" și acum ocupau etajul întâi în întregime. În prezent nu mai lucra în el decât Soames, asistat de numeroși secretari și funcționari. Retragera completă din activitate a lui James — cu șase ani în urmă — dăduse un imbold considerabil afacerilor, dar adevăratul succes a început după plecarea lui Bustard, istovit — după părerea multora — de procesul "Fryer contra Forsyte", care era adus în fața justiției mai des decât fusese vreodată, iar sortii de reușită erau mai reduși ca oricând. Soames, care prețuia lucrurile într-un fel mai sănătos, nu s-a lăsat tulburat niciodată de acest proces; dimpotrivă, își dăduse seama că providența îi dăruia prin el un venit net — permanent — de 200 de lire sterline anual, deci, de ce să nu-l lungească?

Când Jolyon intră, vărul său întocmea o listă a rentelor de Stat posedate de societățile al căror reprezentant era și pe care, din pricina zvonurilor de război, avea de gând să le sfătuiască să le pună imediat în vânzare înainte ca alte societăți să procedeze la fel. Privi cu coada ochiului pe Jolyon și zise:

— Ce mai faci? Iartă-mă un minut. Ia loc, te rog.

Mai scrise pe listă trei cifre, puse o linie în dreptul punctului până la care ajunsese în registru și se întoarse către Jolyon mușcându-și vârful degetului arătător, plat.

— Ei? zise.

— I-am vorbit.

Soames încreți fruntea.

— Și?

— A rămas fidelă amintirii.

După ce rosti aceste vorbe, Jolyon se rușină. Peste obrazul vărului său năvăli o roșeață gălbuie, întunecată. De ce asmuțea oare biata fiară?

— Vreau să spun că-i pare rău că nu ești liber. Doisprezece ani e vreme lungă. Tu cunoști legile mai bine decât mine, precum și posibilitățile pe care ți le dau.

Soames scoase un mic grohăit ciudat, apoi tăcură amândoi un minut întreg. "E ca ceara!" gândi Jolyon, urmărind fața aceea crispată, de pe care roșeața dispăruse încet. "N-o să aflu niciodată ce gândește sau ce are de gând să facă. E ca ceara!" Și își mută privirea către tabloul reprezentând acel înfloritor oraș, tablou pe care îl atârnaseră pe peretele biroului pentru a excita instinctul de proprietate al clienților. Îi trecu deodată prin minte o idee

fantastică. "Oare îmi întocmește o notă de plată pentru demersurile pe care le-am făcut — «Pentru vizita domnului Jolyon Forsyte în problema divorțului meu, pentru darea de seamă pe care mi-a făcut-o despre întrevvedere cu soția mea și pentru însărcinarea de a vorbi încă o dată cu ea, șaisprezece șilingi și opt pence»...?"

Brusc Soames zise:

— Eu nu mai pot trăi așa. Îți spun că așa nu mai merge.

Ochii îi umblau înapoi și încolo; era ca un animal încolțit care caută o cale de scăpare. Tânărul Jolyon gândi: "Suferă cu adevărat. Și tocmai pentru că nu-l pot suferi, trebuie să iau bine seama la acest lucru".

— Desigur, zise cu blândețe, totul depinde de tine. Un bărbat poate pune capăt acestor lucruri dacă ia totul asupra lui.

Soames se întoarse către el și, cu un glas care părea a veni de la mari adâncimi, zise:

— De ce să sufăr mai mult decât am suferit până acum? Pentru ce?

Jolyon nu-i putu răspunde, dădu doar din umeri. Nu știa de ce, rațiunea lui era de acord cu Soames, dar simțămintele îi erau potrivnice.

— Tatăl tău, continuă Soames, a simpatizat-o — de ce, Dumnezeu știe! Și-mi închipui că și tu, zise, privindu-l aspru pe Jolyon. Mi se pare că pentru a cuceri simpatia tuturor omul trebuie să facă doar un rău cuiva. Nu știu cu ce am greșit, n-am știut-o niciodată. Întotdeauna m-am purtat bine cu ea. I-am dat tot ce și-ar fi putut dori. Mi-era dragă.

Rațiunea lui Jolyon aproba din nou, dar instinctul era iarăși potrivnic. "Ce-o fi cu mine?" cugetă el; "e ceva care nu e în ordine. Dar dacă e așa, prefer să nu fie, decât să fie în ordine".

— În definitiv, zise Soames cu un fel de furie posomorâtă, a fost soția mea.

Ca fulgerul trecu prin mintea interlocutorului său gândul: "Asta e! Proprietatea! Da, posedăm cu toții obiecte. Dar — chiar și făpturi omenești! Oribil!"

— Trebuie să privești faptele, îi zise el sec, sau mai degrabă lipsa lor.

Soames îi aruncă din nou o privire iute și bănuitoare.

— Lipsa lor? îi zise. Da, dar nu sunt întocmai de părerea ta.

— Iartă-mă, te rog, răspunse Jolyon; eu ți-am relatat ceea ce a spus ea. Era deslușit.

— După experiența pe care am avut-o, nu pot avea încredere oarbă în vorbele ei. Vom vedea.

Jolyon se ridică.

— La revedere, zise el scurt.

— La revedere, răspunse Soames.

Jolyon ieși, încercând să descifreze expresia de pe fața lui Soames, pe de o parte uimită, și pe de alta amenințătoare. Porni foarte tulburat spre stația Waterloo, simțindu-se ca și cum învelișul ființei lui morale ar fi fost jupuit; și, pe tot drumul parcurs până la tren, se gândi la Irene, singură în apartamentul ei, și la Soames, singur în biroul său, și la strania paralizie pe care viața a așternut-o asupra amândurora. "Încătușați de lege!" cugetă el.

"Amândoi cu lațul de gât — și al ei e atât de frumos!"

Capitolul IX VAL AFLĂ VESTEA

Respectarea angajamentelor luate nu era una din însușirile caracteristice ale tânărului Val Dartie și astfel faptul că din cele trei întâlniri pe care le avea nu s-a dus la două, ținându-se de cuvânt numai față de o singură persoană, nu era un eveniment care să-l pună pe gânduri. Totuși plimbarea cu Holly a fost o surpriză, și la asta se gândea în timp ce se îndrepta, agale, spre Londra, venind dinspre Robin Hill. Era chiar mai frumușică decât i se păruse ieri, călare pe iapa ei argintie cu coadă lungă, și cum se întorcea în amurgul cețos al lui octombrie prin periferiile Londrei, i se păru — cu simțul autocritic pe care-l avea — că în cele două ore pe care le petrecuse cu ea, numai cizmele lui străluciseră. Scoase din buzunar noul lui ceas de aur — cadou de la James — și se uită, nu la ceas, ci la diferitele părți din obrazul lui reflectate în capacul deschis. Avea un mic coș deasupra uneia din sprâncene, lucru care îl supăra mult căci, desigur, lui Holly nu-i plăcuse. Crum nu avea coșuri niciodată. Dar gândul la Crum îi reînvie scena de pe promenada de la "Pandemonium". Astăzi n-a avut nici cea mai mică dorință de a-și deschide sufletul în fața lui Holly, plângându-și durerea pricinuită de tatăl său. Tatăl său era lipsit de poezie, iar acum, pentru prima oară de nouăsprezece ani — câți avea el — simțea poezia fremătând în inima lui. Teatrul Liberty, cu Cynthia Dark, care întruchipase aproape mitul desfătării, "Pandemonium", cu femeia de vârstă incertă i se părură lui Val cu totul "de domeniul trecutului"; căci el era emoționat și schimbat de prietenia cu această nouă verișoară a lui, sfioasă și cu părul negru. Și apoi călărea grozav de bine, așa încât a fost cu atât mai măgulitor pentru el că l-a lăsat s-o conducă în nesfârșitele galopuri din Richmond Park, deși ea cunoștea parcul mult mai bine decât dânsul. Privind în urmă la toate cele petrecute, se minuna de uscăciunea conversației lui; simțea că i-ar putea spune "îngrozitor de multe lucruri spirituale", dacă ar mai avea prilejul; iar gândul că trebuie să se întoarcă mâine la Littlehampton, iar pe ziua de doisprezece trebuie să plece la Oxford, "la examenul acela scârbos", fără cea mai mică șansă de a o revedea înainte de plecare, îi așternu pe suflet un întuneric mai mare decât acela al serii ce se lăsa. Dar o să-i scrie, și ea a făgăduit că-i va răspunde. De asemenea, se prea poate că va veni la Oxford pentru a-l vedea pe fratele ei. Gândul acesta a fost prima stea pe cerul întunecat al inimii lui, în timp ce cobora spre grajdurile cu cai de închiriat ale lui Padwick, din vecinătatea lui Sloane Square. Descăleca și se întinse copios din toate încheieturile, căci călărise în ziua aceea mai bine de douăzeci și cinci de mile. Dartie din el îl făcu să vorbească vreme de cinci minute cu tânărul Padwick despre calul favorit al curselor de la Cambridge; apoi, cu genunchii îndepărtați și lovindu-și cizmele cu mica lui cravașă cu noduri, plecă spunând:

— Pune calul în contul meu.

"N-am nici o poftă să ies deseară", gândi. "Să vedem cu ce onorează mama ultima mea seară aici!" Cu puțină băutură și amintiri, va putea petrece o seară plăcută în sânul familiei.

Când, după o baie bună, coborî dichisit, o găsi pe mama lui îmbrăcată corect, într-o rochie de seară decoltată și — spre necazul lui — pe unchiul său Soames. Când intră, convorbirea lor se opri brusc, apoi unchiul său zise:

— E mai bine să-i spunem.

Când auzi aceste vorbe, care se refereau negreșit la tatăl său, primul gând al lui Val se îndreptă spre Holly. O fi ceva josnic? Mama lui începu a vorbi.

— Tatăl tău, zise ea cu o voce egală și distinsă, în timp ce îți făcea milă s-o vezi cum frământă între degete brocartul verde ca marea al rochiei ei, tatăl tău, scumpul meu, a... nu este la Newmarket; e în drum spre America de Sud. Ne-a... ne-a părăsit...

Val își mută privirea de la ea, la Soames. I-a părăsit! Era oare trist? Își iubea tatăl? I se păru că nu știe precis. Apoi, deodată — parcă ar fi simțit mirosul de garoafă și țigări — inima îi tresări, și iată că era trist. Tatăl tău e... tatăl tău și nu putea să dispară în felul acesta, nu se cuvenea! Doar n-a fost întotdeauna "secătură", așa cum îl văzuse pe promenada de la "Pandemonium". Val avea amintiri frumoase în legătură cu tatăl său — ateliere de croitorie, cai, bani de buzunar la școală și multă bunătate și generozitate când avea noroc la joc.

— Dar de ce? zise.

Apoi, fiind el însuși un *sportsman*, îi păru rău de întrebare. Masca de pe fața mamei sale se tulbură; atunci izbucni:

— Foarte bine, mamă! Nu-mi spune! Spune-mi numai ce însemnează asta.

— Tare mă tem, Val, că însemnează divorț.

Val scoase un mârâit ciudat, privi iute spre unchiul său, la acel unchi pe care fusese învățat să-l socotească drept o garanție față de consecințele ce le avea de suferit din pricină că avea un tată, drept o pavăză chiar și față de sângele Dartie care curgea în vinele lui. Fața aceea cu obraji subți părea că tremură, și aceasta îl neliniști din cale-afară.

— Nu-i așa că nu se va da publicității?

În acel moment își aduse aminte cu câtă plăcere urmărea coloanele ziarelor care relatau detaliile penibile ale atâtor procese de divorț.

— Nu s-ar putea face cumva în taină? E atât de neplăcut pentru mama și... pentru toată lumea.

— Poți să fii sigur că totul va decurge în cea mai mare taină posibilă.

— Bine... dar, în definitiv, de ce trebuie să îl faceți? Mama nu vrea să se remărite.

Numele lui, al surorilor lui, mânjit în fața colegilor și a lui Crum, a studenților de la Oxford, a lui... Holly! Era de neîndurat! Și ce câștigă dacă-l face?

— Nu-i așa, mamă? zise el aspru.

Văzându-se contrazisă în sentimentul care o domina tocmai de către

ființa pe care o iubea cel mai mult pe lume, Winifred se ridică din fotoliul *Empire* în care ședea. Își dădea bine seama că fiul ei va fi contra ei, atâta vreme cât nu-i povestește totul; și totuși — cum să-i spună? Astfel, frământând mai departe brocartul verde ca marea, își aținti privirile asupra lui Soames. Val, de asemenea, își ținut ochii asupra lui. Nu încapă îndoială că el, întruchiparea cinstei și a simțului de proprietate, nu dorește să aducă o asemenea pată asupra propriei lui surori!

Soames trecu ușor, cu un cuțit de tăiat hârtie incrustat, peste suprafața netedă a unei mese de marchetărie; apoi, fără a se uita la nepotul său, începu.

— Tu nu poți înțelege ce a avut de îndurat mama ta de-a lungul acestor douăzeci de ani. Aceasta este doar ultima picătură, Val. Ridicând privirea, se uită cu coada ochiului la Winifred și adăugă: Să-i spun?

Winifred tăcea. Dacă nu-i spune, Val va fi contra ei. Totuși, ce îngrozitor este să-i spună așa ceva despre tatăl lui! Strângând din buze, dădu aprobativ din cap.

Soames vorbi iute, cu o voce egală:

— El a fost întotdeauna o povară de gâtul mamei tale. Ea a plătit în repetate rânduri datoriile pe care le făcea; adeseori a venit acasă beat, insultând-o și amenințând-o, iar acum a plecat la Buenos Aires cu o dansatoare. Și, ca și cum s-ar fi îndoit de eficacitatea vorbelor lui asupra băiatului, continuă în grabă: A luat chiar și perlele mamei tale, pentru a i le da ei.

Atunci, Val ridică mâna cu o smucitură. La acest semnal de deznădejde, Winifred strigă:

— Ajunge, Soames! Oprește-te!

În băiat se dădea o luptă între Dartie și Forsyte. Pentru băutură, datorii, dansatoare, avea o anumită simpatie; dar perlele... Nu! Asta era din cale-afară! Și deodată, simți mâna mamei sale mângâind-o pe a lui.

— Vezi tu, auzi glasul lui Soames, nu putem lăsa să înceapă iarăși toată povestea. Există o margine: trebuie să batem fierul cât e cald.

Val își trase mâna de sub aceea a mamei sale.

— Dar... sper că... nu veți invoca chestiunea cu perlele! Așa ceva nu pot suporta, nu, nicidecum!

— Nu, nu, Val... nu! Ți-am spus-o numai ca să vezi că nu se poate trăi cu tatăl tău!

Și unchiul său dădu din cap. Val se liniști puțin; scoase o țigară. Tatăl său îi cumpărase această tabacheră subțire și puțin curbată. Oh! Era greu de îndurat, tocmai acum când intra la Oxford!

— Dar fără divorț, mama n-ar putea fi apărută? zise. Aș putea-o ocroti și eu. Și apoi, dacă e neapărat necesar, s-ar putea face și mai târziu.

Pentru o clipă, pe buzele lui Soames apărură un zâmbet, zâmbet care deveni în curând amar.

— Tu habar n-ai ce vorbești: în asemenea chestiuni nu e nimic mai grav decât amânarea.

— Pentru ce?

— Eu îți spun, băiete, nu e nimic mai grav. O știu din experiență.

În vocea lui răsună exasperarea. Val deschise ochii mari și se uită la unchiul său pe care niciodată nu-l văzuse exprimând vreun sentiment. Oh! Da... acum își aduce aminte... a fost odată o mătușă Irene și s-a întâmplat ceva — ceva ce oamenii din jurul lui tănuiau; îl auzise el odată pe tatăl său folosind, în legătură cu ea, o vorbă ce nu se putea repeta.

— Eu nu vreau să-l vorbesc de rău pe tatăl tău, continuă Soames hotărât, dar îl cunosc destul de bine pentru a fi sigur că nu va trece un an și va fi iarăși aici, în chip de povară pentru mama ta. Îți poți închipui ce-ar însemna asta, pentru ea și pentru voi toți, după cele întâmplate! Tot ce putem face este să tăiem răul din rădăcină.

Împotriva voinței lui, Val era impresionat, și, privind din întâmplare fața mamei lui, pricepu, poate pentru prima dată în viață, că nu întotdeauna treceau pe primul plan simțămintele lui.

— Foarte bine, mamă. O să te ajutăm. Aș vrea să știu numai când va avea loc. Știi bine că intru în primul semestru. N-aș vrea să fiu acolo în vremea când va avea loc procesul.

— Oh, scumpul meu! murmură Winifred, e greu pentru tine.

Și numai din obișnuință formulă ea atât de simplu un lucru pe care — judecat după expresia de pe fața ei — îl regreta din tot sufletul.

— Când va avea loc, Soames?

— Nu știu, dar nu înainte de câteva luni. Mai întâi trebuie să cerem restabilirea vieții tale conjugale.

"Ce dracu o mai fi și asta?" gândi Val. "Ce animale neghioabe sunt avocații aceștia! Nu înainte de câteva luni! Eu știu una și bună: astă-seară n-am să mănânc acasă!" Și zise:

— Îmi pare nespus de rău, mamă, dar trebuie să iau masa în oraș.

Cu toate că era ultima seară, Winifred dădu din cap, mulțumită; amândoi simțeau că au mers cam departe cu exprimarea sentimentelor lor.

Indiferent și deprimat, Val își căută libertatea în ceața de pe Green Street. Dar numai când ajunse la Piccadilly, descoperi că nu are decât optsprezece pence. Cu atâția bani nu putea lua o masă, iar lui îi era foame. Se uită tânjind la vitrinele clubului "Iseeum", unde mâncase de atâtea ori cele mai alese bucate, împreună cu tatăl său. Perlele acelea! Nu le poate uita! Dar cu cât se gândea mai mult și cu cât mergea mai departe, cu atât era mai flămând. Dacă nu se întoarce acasă, nu-i rămân decât două locuri unde ar putea merge: la bunicul său în Park Lane și la Timothy în Bayswater Road. Care din locurile astea era mai puțin plictisitor? Probabil că la bunicul său îi va da o masă mai bună, chiar dacă pică pe neașteptate. La Timothy mesele erau excelente, dar numai când erai poftit. Se hotărî pentru Park Lane, cu atât mai mult cu cât nu se cădea, nici față de bunicul său, să plece la Oxford fără a-i da prilejul să-i vâre în buzunar niște bani. Firește, mama lui va auzi că a fost acolo și i se va părea cam curios, dar n-avea ce face. Sună.

— *Hallo*, Warmson, aveți ceva de mâncare pentru mine? Ce crezi?

— Tocmai acum s-au așezat la masă, domnule Val. Domnul Forsyte va fi foarte încântat că ați venit. Tocmai la prânz a spus că în ultima vreme n-ați

mai dat pe la noi.

Val rânji:

— Ei, iată-mă, aici sunt! Tăiați vițelul cel gras; Warmson, adu șampania!

Warmson zâmbi puțin; după părerea lui, Val nu era decât un boboc.

— Am s-o întreb de doamna Forsyte, domnule Val.

— Ascultă, mormăi mânios Val, dezbrăcându-și pardesiul. Să știi că nu mai sunt la școală.

Warmson, care nu era lipsit de simțul umorului, deschise ușa de lângă cuierul garnisit cu coarne de cerb, zicând:

— Domnul Valerius, *ma'am*.

Val intră zicând în gând: "Dracu să te ia!"

După caldă îmbrățișare a lui Emily și "Bine ai venit, Val", și după salutul cam tremurător al lui James, "În sfârșit, ai venit!", demnitatea lui fu restabilă.

— De ce nu ne-ai înștiințat că vii? Nu avem decât spinare de berbec.

Șampanie, Warmson, zise Emily. Și intră în sufragerie.

La masa cea mare, scurtată cât se poate de mult, sub care s-au adăpostit atâtea picioare distinse, ședea într-un capăt James, în celălalt Emily, iar Val la mijloc între ei. Și singurătatea în care trăiau bunicii săi acum, după ce toți cei patru copii ai lor zburaseră, îl mișcă în oarecare măsură.

"Sper să dau ortu' popii mult înainte de-a ajunge atât de bătrân ca el!" se gândi. "Sărman bătrân, e subțire ca un băț!" Și în timp ce bunicul lui discuta cu Warmson despre zahărul din supă, zise lui Emily cu voce joasă:

— E rău de tot pe la noi pe-acasă. Cred că știi.

— Da, scumpul meu.

— Când am plecat, era la noi unchiul Soames. Ce crezi, nu există nici o modalitate pentru a evita divorțul? De ce se încăpățânează el în halul acesta?

— S-s-st, scumpule! șopti Emily, nu vrem să afle bunicul tău.

De la celălalt capăt al mesei auzi vocea lui James:

— Ce e? Despre ce vorbiți?

— Despre universitatea lui Val, răspunse Emily. Tânărul Pariser a învățat tot acolo; îți aduci aminte, James, el a fost acela care a făcut să sară banca la Monte Carlo.

James mormăi că nu știe — Val va trebui să-și poarte bine de grijă, căci altfel poate apuca pe căi greșite. Se uită cu tristețe la nepotul său, dar din privirile lui se citea dragoste și îngrijorare.

— De ceea ce mă tem eu, zise Val cu capul în farfurie, e că am s-o duc greu cu banii.

Știa, instinctiv, că punctul sensibil al acestui bătrân era grija ca nepoții lui să fie bine puși la adăpost.

— Bine, zise James, iar supa din lingură i se vărsă în farfurie; vei avea o sumă bunicică, dar trebuie să fii chibzuit.

— Firește că da, murmură Val; te chibzuiești numai dacă ai cu ce. Cât va fi, bunicule?

— Trei sute și cincizeci; e chiar prea mult. Când eram eu de vârsta ta, n-

aveam mai nimic.

Val oftă. El sperase patru și se temuse că n-o să-i dea decât trei.

— Nu știu cât primește vărul tău, zise James; tot acolo învață și el. Tatăl său e un om bogat.

— Dar dumneata nu ești? întrebă cu îndrăzneală Val.

— Eu? răspunse James, iritat. Eu am avut atâtea cheltuieli. Tatăl tău... și tăcu.

— Vărul meu Jolyon locuiește într-o casă teribil de frumoasă. Am fost acolo cu unchiul Soames; splendide grajduri.

— Ah! mârâi James, oftând adânc. Casa aceea — am știut eu ce o să se întâmple!

Și căzu trist pe gânduri, privind peste oasele de pește din farfuria lui. Tragedia fiului său și profunda dezbinare pe care a produs-o în familia Forsyte mai avea și acum forța de a-l târî într-un vârtej de îndoieli și temeri. Val, care avea poftă să vorbească despre Robin Hill, căci Robin Hill însemna Holly, se întoarse către Emily zicând:

— Casa aceea fusese clădită pentru unchiul Soames? Și, primind drept răspuns doar un semn din cap, continuă: Aș vrea să-mi povestești și mie, bunico. Ce-a devenit mătușa Irene? Mai trăiește? Astă-seară unchiul Soames părea îngrozitor de frământat de ceva.

Emily își puse un deget pe buze, dar urechea lui James prinse cuvântul Irene.

— Ce este? zise, oprindu-și bucata de berbec chiar lângă buze. Cine a văzut-o? Am știut eu c-o să mai auzim vorbindu-se de ea.

— Lasă, James, zise Emily; mănâncă liniștit. Nimeni n-a văzut pe nimeni. James puse furculița jos.

— Așa ești tu. Pot să mor și mie tot nu-mi spui. Te pomenești că Soames vrea să divorțeze.

— Prostii, zise Emily cu o liniște nemaîntâlnită ; Soames e mult prea cuminte.

James își duse mâna la gât, împreunându-și favoriții lungi și albi pe bărbia care nu era decât piele și os.

— Ea, ea a fost totdeauna..., zise, și cu această remarcă enigmatică se încheie conversația, căci se întorsese Warmson.

După spinarea de berbec urmară prăjituri, fructe și brânză, apoi Val primi din partea bunicului său un cec de douăzeci de lire și o sărutare, care nu semăna cu nici o altă sărutare de pe lume, cu buzele strânse brusc, cu un fel de teamă, ca și cum bătrânul ar fi fost cuprins de slăbiciune; după aceea Val trecu în hol și reluă firul convorbirii.

— Vorbește-mi de unchiul Soames, bunico. De ce ține cu orice preț ca mama să divorțeze?

— Unchiul tău Soames, zise Emily, iar glasul ei avea o siguranță exagerată, este avocat, scumpul meu. El știe mai bine ca oricine ce trebuie făcut.

— Da? mârâi Val. Dar ce-a devenit mătușa Irene? După câte îmi amintesc, era foarte frumoasă.

— Ea, zise Emily, s-a purtat foarte prost. Noi nu vorbim despre ceea ce a făcut.

— Bine, dar eu n-aș vrea ca la Oxford să afle toată lumea despre "afacerile noastre", exclamă Val; e o idee groaznică. De ce nu s-ar putea lua măsuri contra tatei, fără ca totul să devină public?

Emily oftă. Datorită preocupărilor ei de a frecventa numai lume bună, trăise întotdeauna într-o atmosferă de divorțuri — atât de mulți dintre oamenii ale căror picioare au stat sub masa ei au ajuns să facă oarecare publicitate în jurul lor. Totuși, când era vorba de familia ei, o supăra tot atât de mult ca și pe ceilalți. Dar ea avea un simț practic deosebit; era o femeie curajoasă, care nu se lua niciodată după umbre, ci urmărea să pună mâna pe însăși substanța lucrurilor.

— Mama ta va fi fericită dacă va fi liberă de tot, Val. Noapte bună, scumpul meu; și să nu porți jiletci prea strigătoare la Oxford, căci acum nu mai sunt la modă. Iată un mic cadou.

Cu încă cinci lire în mână, cu un pic de căldură în inimă — căci o iubea pe bunica lui — Val porni spre Park Lane. Vântul alungase ceața, frunzele de toamnă foșneau, iar stelele străluceau. Având atâția bani în buzunar, îl cuprinse pofta de a "vedea puțină viață"; dar nu merse nici patruzeci de pași către Piccadilly și îi apărură chipul lui Holly, sfios, cu ochii ei serioși în care juca parcă un drăcușor, iar în inimă simți niște furnicături ca atunci când i-a strâns mâna. "Nu mă duc nicăieri! Mă întorc acasă!"

Capitolul X

SOAMES FACE PLANURI DE VIITOR

Era cam târziu pentru a merge pe malul Tamisei, dar vremea era frumoasă și vara mai zăbovea încă pe sub frunzele ce îngălbeneau. În dimineața acelei duminici, din grădina lui de lângă râu, aproape de Mapledurham, Soames se uitase de mai multe ori la cer, pentru a vedea cum se anunță ziua. Împodobi chiar el, cu flori, mica lui barcă, și pregăti totul pentru ca după dejun să-și plimbe musafirii pe Tamisa. În timp ce așeza pernele îmbrăcate în mătase chinezească, nu știa nici el dacă prefera să iasă cu barca numai cu Anette sau și cu mama ei. Era atât de frumoasă... putea fi sigur oare că nu va spune prea mult, că nu va trece peste limitele discreției? Trandafirii din jurul verandei erau încă în floare, gardurile erau verzi, nu era nici un semn de miez de toamnă, care ar fi putut răci atmosfera; totuși era nervos, nu-și găsea astâmpăr și avea o stranie neîncredere în puterile lui de a cârmui totul pe calea cea bună. Plănuise această vizită pentru ca Anette și mama ei să-și dea seama de averea lui, în așa fel, încât să primească cu respect orice declarație pe care ar fi fost dispus s-o facă mai târziu. Se îmbrăcă cu mare grijă, pentru a nu părea prea tânăr, nici prea bătrân; era foarte încântat că părul său era încă des și mătăsos și că nu avea fire albe. Urcă de trei ori în galeria de tablouri. Dacă ele s-ar pricepe câtuși de puțin, ar vedea îndată că numai colecția aceasta face cel puțin treizeci de mii de lire

sterline. Apoi făcu o inspecție amănunțită în frumoasa odaie de culcare, ale cărei ferestre dădeau spre râu, unde vor intra ele pentru a-și scoate pălăriile. Va fi poate odaia ei de culcare... dacă planurile îi vor reuși, și Anette va deveni soția lui. Se duse la masa de toaletă și-și trecu mâna peste pernița îmbrăcată în mov, în care erau împlântate fel de fel de ace; într-un vas erau adunate petale de diferite flori, care răspândeau un miros ce-l ameți puțin. Soția lui! Ce bine ar fi dacă totul s-ar aranja de-a dreptul, fără coșmarul acela cu divorțul, pe care va trebui să-l rezolve înainte de orișice; cu fruntea încrețită, privi spre râul care strălucea dincolo de trandafiri și pajiște.

Madame Lamotte nu va rezista niciodată la asemenea perspectivă pentru fiica ei; iar Anette nu-i va rezista niciodată mamei sale! Ah! numai dacă el ar fi liber! Plecă la gară, în întâmpinarea lor, cu teama în suflet. Ce mult gust aveau franțuzoaicele! *Madame* Lamotte era îmbrăcată în negru cu urme de mov, Anette în olandă mov cu nuanțe cenușii, cu mănuși și pălărie de un alb-gălbui. Era cam palidă și avea un aer londonez; iar ochii ei albaștri priveau grav. Stând în ușa deschisă a sufrageriei, Soames le aștepta să coboare la dejun; era tulburat de desfătarea aceea a simțurilor pe care ți-o dau soarele și florile și pomii, dar pe care n-o simți din plin decât atunci când tinerețea și frumusețea le împărtășesc împreună cu tine. Pregătise masa cu deosebită grijă; vinul era un *Sauternes* cu totul deosebit, meniul perfect alcătuit; cafeaua, excelentă, a fost servită în verandă. *Madame* Lamotte a luat cremă de mentă; Anette a refuzat. Purtarea ei era fermecătoare, dar aveai vaga impresie că e conștientă de frumusețea ei. "Da", gândi Soames; "încă un an în Londra și felul de viață pe care-l duce, și îi dispare tot farmecul." *Madame* era reținută în exclamațiile pe care le făcea în limba franceză:

— *Adorable! Le soleil est si bon!*¹ Nu-i așa, Anette, că totul este atât de *chic*? *Monsieur* este un adevărat Monte-Cristo.

¹Adorabil! Ce soare plăcut! (fr.)

Anette aprobă murmurând și ridică ochii către Soames cu o privire pe care el n-o putea tălmăci. Le-a propus o plimbare pe apă. Dar să vâslești conducând o barcă cu două persoane, dintre care una atât de încântătoare, rezemată de pernele chinezești, te făcea să suferi că nu puteai profita de un prilej atât de bun. De aceea le duse numai puțin spre Pangbourne, și apoi se întoarse încet acasă, în timp ce, din când în când, toamna scutura câte o frunză galbenă peste Anette sau peste corpolența înveșmântată în negru a mamei sale. Soames nu era fericit, îl chinuia gândul: "Cum — când — unde pot vorbi — și ce"? Ele nici nu știau că era căsătorit. Dacă le spune că e căsătorit, toate șansele lui sunt primejduite; totuși, dacă nu le dă de înțeles în mod deslușit că vrea să ceară mâna lui Anette, ea poate cădea pe mâna altcuiva, mai înainte ca el să fie liber pentru a o lua.

La ceaiul pe care amândouă l-au băut cu lămâie, Soames vorbi despre Transvaal.

— O să fie război, zise. *Madame* Lamotte regretă.

— *Ces pauvres gens bergers*¹¹! De ce nu-i lasă în pace?
 Soames zâmbi; întrebarea i se păruse absurdă.
 Fiind o femeie care se pricepe în afaceri, trebuia să înțeleagă că
 britanicii nu-și pot abandona interesele comerciale legitime.
 — Așa da!
 Însă *Madame* Lamotte găsea că englezii sunt cam ipocriți. Ei vorbesc
 despre dreptate și *uitlander*¹², nu despre interese comerciale. *Monsieur* era
 primul care spunea lucrurilor pe nume.
 — Burii sunt numai pe jumătate civilizați, zise Soames. Ei stau în calea
 progresului. Noi nu vom renunța niciodată la suveranitatea noastră.
 — Ce înseamnă asta? Suveranitate! Ce cuvânt ciudat!
 Iritat de aceste amenințări privitoare la principiul dreptului de
 proprietate și stimulat de ochii lui Anette, fixați asupra lui, Soames vorbi cu
 elocvență. Iar când ea zise:
 — Eu cred că *Monsieur* are dreptate. Trebuie să-i învețe minte! — el fu
 încântat. Fata era deșteaptă.
 — Firește, continuă el, trebuie să procedăm cu moderație. Eu nu sunt
 pentru o politică de asuprire prea acerbă. Trebuie să fim duri, dar fără
 brutalitate. Vreți să mergem sus să vă arăt tablourile mele?
 În timp ce treceau de la o comoară la alta, văzu îndată că habar n-aveau
 de pictură. Trecură pe lângă ultimul său Mauve, acel remarcabil studiu
 intitulat *Car cu fân în drum spre casă*, ca și cum ar fi fost o litografie. Aștepta
 aproape cu spaimă reacția lor în fața celei mai prețioase piese din colecția
 lui: un *Israels*, al cărui preț se urcase văzând cu ochii și care, era aproape
 sigur, ajunsese acum la punctul culminant; de aceea socotea că e bine să-l
 pună în vânzare. Nici nu-l băgară în seamă. Pentru el a fost un șoc; totuși, se
 mângâia cu gândul că e mai bine să aibă de-a face cu gustul virgin al lui
 Anette, pe care îl poate forma el cu timpul, decât cu gustul prost al
 burgheziei engleze. La capătul galeriei era un *Meissonier*¹³ de care îi era cam
 rușine — valoarea pânzelor lui *Meissonier* scădea pe zi ce trece. *Madame*
Lamotte se opri în fața tabloului.
 — *Meissonier*! Ah! Ce bijuterie!
 Era singurul nume de care auzise. Soames profită de ocazie. Atingând
 foarte ușor brațul lui Anette, o întreabă:
 — Cum îți place casa mea, Anette?
 Nu-și retrase brațul, dar nici nu răspunse, se uită drept la el, coborî
 privirea, apoi șopti:
 — Ar putea să nu-i placă cuiva? E atât de frumoasă!
 — Poate într-o bună zi..., zise Soames, dar se opri.
 Era atât de frumoasă, atât de stăpânită — îl speria. Ochii ei albaștri ca

¹¹Biet popor de ciobani! (fr.)

¹²Nume dat, în Transvaal, imigranților de alte naționalități, pentru a-i deosebi
 de buri, primii coloniști, de naționalitate olandeză.

¹³*Meissonier*, Jean-Louis-Ernest (1815-1891), pictor francez, cunoscut prin
 mici tablouri de gen cu subiecte din trecut.

florile de cicoare, mișcarea gâtului ei alb ca spuma, liniile ei gingașe și rotunde erau o nedomolită ispită pentru a spune vorbe neîngăduite! Nu! Nu! Trebuie să fie mai stăpân pe situație, mult mai sigur de sine! "Dacă mă stăpânesc", cugetă el, "am s-o pun pe gânduri eu pe ea". Și trecu lângă *Madame* Lamotte, care stătea încă în fața lui Meissonier.

— Da, este un exemplar destul de bun, dintre ultimele lui lucrări. Trebuie să mai veniți, *Madame*, să le vedeți la lumina electrică. Trebuie să veniți și să petreceți o noapte aici.

Doamna era încântată; ce frumoase trebuie să fie tablourile la lumina electrică! Iar râul, în lumina lunii, trebuie să fie minunat!

Anette murmură:

— Ești sentimentală, *Maman*!

Sentimentală! Această femeie îmbrăcată în negru, simpatică și puternică, o franțuzoaică — ea știe ce e lumea! Și se simți deodată cât se poate de convins că nici una dintre ele nu era sentimentală. Cu atât mai bine. La ce e bun sentimentul? Și totuși...

Le conduse cu trăsura până la gară și le urcă în tren. I se păru că degetele lui Anette au răspuns puțin la strângerea mâinii lui; prin întuneric, văzu un zâmbet pe fața ei.

Se întoarse îngândurat la trăsura.

— Întoarce-te acasă, Jordan, eu vreau să merg pe jos, zise vizitiului.

Porni cu pași mari pe potecile peste care se lăsa întunericul; în sufletul lui se jucau de-a v-ați ascunselea prudența și dorința ca Anette să fie a lui. "*Bonsoir, Monsieur!*" Ce dulce i-a spus-o. Dar cine știe ce e în mintea ei? Franțuzoaicele sunt ca pisicile, nu știi ce zace în ele! Dar e frumoasă foc! Ce desăvârșită și tânără făptură de ținut în brațe! Ce mamă nimerită pentru moștenitorul său! Și, zâmbind, se gândi la familia lui, la surpriza lor că și-a luat nevastă franțuzoaică, la curiozitatea lor și la felul cum i-ar dejuca și s-ar distra pe socoteala lor. "Dracu să-i ia!" Plopii suspinau în întuneric; o bufniță striga. Umbrele de pe apă se adânceau. "Vreau și trebuie să fiu liber", gândi. "Nu vreau să mai amân. Am să mă duc să vorbesc cu Irene. Dacă vrei ca un lucru să fie făcut, fă-ți-l singur. Eu trebuie să trăiesc din nou, vreau să am viață, să mă mișc și să exist." Și drept ecou la această stranie referință biblică, clopotele bisericilor începură să sune, chemând pe credincioși la rugăciunea de seară.

Capitolul XI

ȘI SE ÎNTOARCE ÎN TRECUT

Marți seara, după ce luă masa la clubul său, Soames porni la îndeplinirea unui act care cerea cel mai mult curaj și cea mai puțină delicatețe dintre toate actele pe care le întreprinsese în viața lui, în afară poate de nașterea lui și de încă o altă faptă. Alesese vremea serii, în parte pentru că era mai probabil s-o găsească pe Irene acasă, dar mai ales pentru că în lumina zilei nu și-a putut aduna destul curaj, și apoi mai avea nevoie și de vin pentru a-i

biciui îndrăzneala.

Coborî din birjă pe malul Tamisei și merse pe jos până la Biserica Veche, neștiind exact care este blocul de locuințe ieftine în care locuia ea. Îl găsi ascuns în dosul unei clădiri mult mai mari; citi numele, "Doamna Irene Heron" — Heron, într-adevăr! Numele ei de fată: purta deci din nou acel nume! Se întoarse în stradă pentru a se uita la ferestrele de la etajul întâi. De la apartamentul din colț se vedea lumină și auzi acorduri de pian. Lui nu-i plăcuse niciodată prea mult muzica, ba în trecut îi fusese chiar necaz pe ea, căci de câte ori nu se așezase Irene la pian, făcându-și din muzică un loc de refugiu în care el nu putea pătrunde! Repulsie! îndelungată repulsie, la început reținută și tainică, la urmă dată pe față! Sunetele pianului îi treziră amintiri amare. Ea trebuie să fie cea care cântă, deci era aproape sigur c-o va vedea; se opri mai nehotărât decât fusese vreodată. Îl cuprinseseră fiorii pentru ceea ce avea de făcut; i se uscaseră limba, inima îi bătea iute. "Mie n-are de ce să-mi fie frică", gândi el. Apoi se trezi juristul în el. Oare nu face o greșeală? N-ar fi fost mai bine dacă aranja o întrevedere în prezența fideicomisului ei? Nu! Nu era bine să fie de față acel Jolyon care o simpatiza! În nici un caz! Trecu trotuarul, intră pe poartă și încet, pentru a i se mai domoli bătăile inimii, urcă scările până la primul etaj și sună. Când se deschise ușa, simți că-l învăluie un parfum: acea mireasmă de odinioară care-i trezi amintirile trecutului îndepărtat: miresmele salonului în care intra, ale casei care nu era a lui, miros de petale de trandafir uscate și de miere!

— Anunță, te rog, pe domnul Forsythe. Știu că doamna mă va primi, zise după un plan dinainte stabilit, pentru a o face să creadă că e Jolyon!

După ce servitoarea plecă și rămăsese singur în vestibulul îngust, în care o lampă cu abajur de mărgelă răspândea o lumină slabă și în care pereții, covorul, totul avea reflexe argintii, i se păru că se află într-o lume de stafii și îi veni un gând ciudat: "Să intru cu pardesiul, sau să-l dezbrac?" Muzica se opri, servitoarea îi zise din ușă:

— Intrați, vă rog.

Soames intră. Observă în mod mecanic că și aici totul era argintiu și că pianul era din lemn de santal¹⁴. Ea se ridicase și stătea rezemată de el, cu capul puțin dat pe spate; și, ca și cum ar fi căutat un sprijin, puse mâna pe clape și bătu un acord distonant pe care-l prelungi o clipă, apoi ridică degetele. Lumina de la lampa cu abajur de pe pian îi cădea pe gât, iar fața ei era aproape toată în umbră. Era într-o rochie de seară neagră, cu un fel de pelerină peste umeri. Nu-și aducea aminte s-o fi văzut vreodată îmbrăcată în negru și îi trecu prin gând: "Se îmbracă în rochie de seară chiar și când e singură".

— Tu! o auzi șoptind.

De multe ori repetase Soames în închipuirea lui această scenă. Dar repetiția nu i-a folosit la nimic. Pur și simplu, nu putea vorbi. Nu crezuse niciodată că această femeie, pe care o dorise odinioară cu atâta patimă, care a fost în deplina lui proprietate și pe care n-o văzuse de doisprezece ani, îl

¹⁴Lemn de mobile fine, provenit din Indiile de răsărit și de apus.

poate impresiona în asemenea măsură. În închipuirea lui el se vedea vorbind, luând măsuri, pe de-o parte ca un om de afaceri, pe de alta ca un judecător. Și când colo, se simțea nu ca în fața unei femei ca toate femeile și a unei soții care a păcătuit, ci ca în prezența unei forțe subtile și efemere ca aerul, care pătrundea în el și îl învăluia. Valuri de ironie și apărare se treziră în el.

— Da, o vizită ciudată! Sper că ești bine.

— Mulțumesc. Vrei să iei loc?

Irene plecă de lângă pian, trecu la divanul de lângă fereastră și se prăbuși pe el, cu mâinile împreunate în poală. Acolo lumina cădea asupra ei, așa încât Soames îi putea vedea fața, ochii și părul, totul straniu, așa cum o ținea minte, de o frumusețe deosebită.

Se așeză pe marginea fotoliului din lemn de santal, cu perne îmbrăcate în material argintiu, lângă care stătuse până atunci în picioare.

— Nu te-ai schimbat, îi zise.

— Nu? Pentru ce ai venit?

— Pentru a discuta anumite chestiuni.

— Vărul tău mi-a spus ce dorești.

— Ei bine?

— Sunt de acord. Așa cum am fost întotdeauna.

Sunetul glasului ei, reținut și închis, atitudinea ei stăpânită, atentă și defensivă, îi veniră acum într-ajutor. Deșteptară în el mii și mii de amintiri în legătură cu ea, cu femeia care se ferea veșnic de el, și zise cu amărăciune:

— Atunci poate că vei fi atât de bună să-mi dai informațiile necesare în baza cărora aș putea face anumite demersuri. Cerințele legii trebuie satisfăcute.

— Nu-ți pot servi nici una peste ceea ce știi.

— Doisprezece ani! Și tu îți închipui că eu pot crede așa ceva?

— Eu nu-mi închipui că tu poți crede ceva din ceea ce-ți spun eu; dar acesta e adevărul.

Soames o privi aspru. Îi spusese că nu era schimbată, dar acum o vedea că e alta. Fața nu i se schimbaseră, decât doar că era și mai frumoasă; și nici trupul, era doar puțin mai plină. Se schimbaseră sufletește. Devenise mai activă, mai îndrăzneată, nu mai avea acea nemăsurată rezistență pasivă. "Ah!" gândi el, "asta se trage din independența ei materială! Să fie al dracului unchiul Jolyon!"

— Cred că acum te descurci foarte bine, îi zise.

— Da, mulțumesc.

— De ce nu mi-ai îngăduit să-ți port eu de grijă? Ți-aș fi dat tot ceea ce-ți trebuia, în ciuda celor întâmplate.

Un zâmbet vag i se așternu pe buze, dar nu-i răspunse.

— Tu ești încă soția mea, zise Soames.

De ce a spus asta, ce voia să spună cu aceste vorbe, n-a știut când le-a rostit și nici după aceea. Era un adevăr de netăgăduit, dar efectul pe care l-a produs a fost uluitor. Irene se ridică de pe divan și rămase o clipă nemișcată, uitându-se la el. Soames văzu cum i se ridică și coboară sânii. Apoi se duse către fereastră și o deschise.

— De ce deschizi? zise el aspru. Ai să răcești în rochia asta. Nu sunt periculos. Și râse, puțin trist.

Ea îi răspunse ca un ecou, cu același râs — slab, amarnic.

— L-am deschis... din obișnuință.

— Destul de ciudat obicei, zise el cu aceeași amărăciune, închide fereastra!

O închise și se așeză din nou. Devenise puternică femeia aceasta, această... soție a lui! Simțea cum emană forța din ea, așa cum ședea acolo, ca învăluită în zale. Și fără să-și dea seama, se ridică și se apropie de ea; dorea să vadă expresia de pe fața ei. Ochii ei se întâlniră cu ai lui, fără a clipi. Doamne, Dumnezeu! Cât erau de limpezi, cât erau de negri față de pielea aceea albă și părul acela ciudat de culoarea chihlimbarului! Și ce umeri albi! Ce senzație ciudată! Ar fi trebuit s-o urască.

— Ar fi mai bine dacă mi-ai spune. Este în interesul tău, cât și al meu, să fim liberi. Povestea aceea de atunci este prea veche.

— Ți-am spus tot ce aveam de spus.

— Adică vrei să spui că n-a mai fost nimic — nimeni?

— Nimeni. Trebuie să găsești un motiv în viața ta.

Izbit de această replică, Soames se ridică, merse spre pian, apoi înapoi la cămin, pășind în sus și-n jos ca în zilele de odinioară, în salonul lor, când îl năpădeau sentimentele.

— Așa nu se poate. Tu m-ai "părăsit". Drept ar fi ca tu să...

Văzu cum dă din umerii ei albi, și o auzi șoptind:

— Ai dreptate. Dar de ce n-ai divorțat de mine atunci? Trebuia să mă ocup eu de divorț?

Soames se opri și o privi atent, cu un fel de curiozitate. Ce viață o fi ducând ființa aceasta, dacă într-adevăr trăiește atât de singură? Și de ce oare n-a divorțat? În timp ce o privea cu ochii larg deschiși, începu să-l chinuie durerea din trecut, faptul că ea niciodată nu l-a înțeles, niciodată n-a fost dreaptă față de el.

— De ce n-ai putut fi o soție bună?

— Da. A fost o crimă că m-am căsătorit cu tine. Am plătit-o. Poate că, totuși, vei găsi o modalitate. Să nu-ți faci griji pentru reputația mea; eu n-am ce pierde. Acum, cred că ar fi mai bine să pleci.

Soames simțea că a fost înfrânt, că i se răpiseră argumentele pentru justificarea purtării lui, și fu cuprins de ceva ce nici el nu-și putea tălmăci, dar avea senzația că este învăluit într-un nor de ceață rece. Cu un gest mecanic ridică mâna, luă de pe cămin un mic vas de porțelan, îl întoarse și zise:

— Lowestoft. Unde l-ai găsit? Eu am cumpărat perechea lui la Jobson.

Și îi veni deodată în minte cum, cu câțiva ani în urmă, el și ea cumpărau împreună porțelanuri și rămase îngândurat, cu ochii fixați asupra vasului, ca și cum în el ar fi fost cuprins tot trecutul lui. Vocea ei îl trezi.

— Ia-l tu. Eu n-am nevoie de el.

Soames îl puse la loc pe cămin.

— Vrei să dai mâna cu mine? îi zise.

Buzele ei se răsfrânseră într-un zâmbet vag. Întinse mâna. Față de mâna

lui cam fierbinte, a ei era rece. "E făcută din gheață", cugetă el: "Întotdeauna a fost de gheață". Dar tocmai când gândea astfel, simțurile lui fură redeșteptate de parfumul rochiei și trupului ei, ca și cum căldura din ființa ei — căldura care niciodată nu radiase pentru el — se străduia să iasă la iveală. Și se întoarse brusc. Ieși și plecă de parcă îl mâna cineva cu un bici de la spate; nu căută birjă, era bucuros că malul era pustiu, că dinspre râu venea aer rece și că frunzele de platan aruncau umbre întunecate — era zăpăcit, năuc, cu inima îndurerată și cam tulbure, parcă făcuse o mare greșală, ale cărei consecințe nu le putea prevedea. Și, deodată, năvăli asupra lui ideea fantastică: dacă în loc de "Cred că ar fi mai bine să pleci", ar fi zis "Cred că ar fi mai bine să rămâi"! Ce-ar fi simțit în acel caz? Ce-ar fi făcut oare? După toți acești ani de înstrăinare și gânduri amare, vraja blestemată a acestei femei mai avea încă putere asupra lui. O simțea în toată ființa lui, gata să i se urce la cap la un semn, la o atingere a ei. "Am fost un prost că m-am dus la ea!" mârâi el. "N-am câștigat nimic. Dar cine și-ar fi putut închipui? Eu n-aș fi crezut că..." Memoria îi zbură înapoi la primii ani ai căsătoriei lor, torturându-l cu amintiri. N-ar fi meritat să-și păstreze frumusețea — acea frumusețe pe care el o cunoștea atât de bine și care a fost proprietatea lui. Forța cu care o admira încă și acum îi umpluse sufletul de amărăciune. Cei mai mulți bărbați ar fi urât-o, așa după cum bine merita. Ea i-a distrus viața, l-a rănit de moarte în orgoliul său, i-a răpit posibilitatea de a avea un fiu. Și totuși, numai văzând-o, rece și dușmănoasă ca întotdeauna, simțea că puterea ei de a-l scoate cu desăvârșire din fire dăinuia încă! Avea un fel de magnetism blestemat! Și n-ar fi de mirare să fi trăit vreme de doisprezece ani așa cum spune ea, singură, fără s-o fi atins cineva. Va să zică Bosinney — fie-i memoria blestemată! — a trăit în tot acest timp cu ea! Soames nu știa dacă era bucuros de această constatare, ori ba.

Apropiindu-se de clubul său se opri pentru a cumpăra un ziar. Unul din titluri suna: "Burii au anunțat că resping suveranitatea britanică!" Suveranitate! "Întocmai ca și ea!" cugetă Soames: "Întotdeauna a refuzat-o. Suveranitate! După lege o am chiar și acum. Ce îngrozitor de singură trebuie să se simtă în acel apartament mic și sărăcăcios!"

Capitolul XII LA "BURSA FORSYTE"

Soames era membru a două cluburi, "The Connoisseurs", menționat pe cartea lui de vizită, unde se ducea însă rareori, și "The Remove", nemenționat pe cartea de vizită, dar pe care-l frecventa. Intrase în această instituție liberală cu cinci ani în urmă, după ce se convinsese că membrii clubului erau în momentul acela aproape cu toții niște conservatori sănătoși la suflet și la pungă, chiar dacă nu în principiile lor. Unchiul Nicholas îl introdusese acolo. Frumoasa sală de lectură era mobilată în stil Adam.

În seara aceea se uită de cum intră pe ușă la telegrame, pentru a afla vești din Transvaal, și observă că rentele de Stat scăzuseră, de dimineață, cu

șapte șaisprezecimi. Se întoarse pentru a se îndrepta spre sala de lectură, când auzi o voce la spatele lui zicând:

— Ei, Soames? Totul a decurs în ordine?

Era unchiul Nicholas, în redingotă, cu gulerul său înalt cu colțuri îndoite și cu cravata neagră trecută printr-un inel. Doamne Dumnezeule! Ce tânăr și vioi era la optzeci și doi de ani!

— Cred că Roger ar fi fost mulțumit, continuă unchiul său. Lucrurile au mers foarte bine. Blackley? Am să-mi notez. Buxton nu mi-a făcut bine. Burii ăștia mă scot din fire — Chamberlain ăsta duce tare la război. Tu ce crezi?

— E inevitabil, mârâi Soames.

Nicholas își trecu mâna peste obrajii săi complet rași, foarte rumeni după cura făcută astă-vară; buzele-i erau cam bosumflate. Afacerea aceasta îi reînviase toate principiile liberale.

— Eu n-am nici o încredere în individul ăsta. Prea e zăpăcit. Dacă ar fi război, va scădea valoarea caselor. Vei avea bucluc cu averea lui Roger. Eu i-am spus deseori să mai vândă câteva din case. Dar întotdeauna a fost încăpățânat ca un catâr.

"Leit tu!" gândi Soames. Dar el nu contrazicea niciodată pe vreun unchi al său, astfel că ei își mențineau părerea că Soames e "un băiat cu mintea ascuțită", și îl angajau drept jurisconsultul lor.

— Am auzit la Timothy, zise Nicholas coborând glasul, că, în sfârșit, Dartie a plecat. Asta va fi o mare ușurare pentru tatăl tău. Era ca un ou putred.

Soames dădu din cap. Dacă exista pe lume un subiect asupra căruia neamul Forsyte era cu adevărat de acord, apoi acela era caracterul lui Montague Dartie.

— Băgați bine de seamă, zise Nicholas, dacă nu luați măsuri, se va întoarce iar pe capul vostru. După părerea mea, Winifred ar face mai bine dacă ar tăia răul din rădăcină. N-are nici un rost să dăinuiască ceva ce merge prost.

Soames îl privi cu coada ochiului. Nervii lui exacerbați de întrevvedere pe care o avusese adineauri îl făceau să creadă că unchiul său făcea aluzie la el.

— Eu sunt sfetnicul ei, răspunse scurt.

— Bine, zise Nicholas, cupeul mă așteaptă. Trebuie să mă duc acasă. Mă simt foarte prost. Spune-i tatălui tău salutări din partea mea.

După ce consfinți astfel din nou legăturile cu cei de un sânge cu el, coborî scările cu pași sprinteni, și portarul cel tânăr îl ajută să-și îmbrace haina îmblănită.

"De când îl știu pe unchiul Nicholas, zice că se simte foarte prost", gândi Soames, "și totuși mie mi se pare că e nemuritor. Ce familie! Judecând după el, mai am treizeci și opt de ani de sănătate înaintea mea. Și n-am de gând să-i irolesc." Se duse la oglindă și se opri examinându-și obrazul. N-avea decât un rid sau două și trei sau patru fire de păr alb în mica lui mustață neagră; să fi îmbătrânit el mai mult decât Irene? Amândoi erau în floarea vieții! Și un gând fantastic îi străfulgera mintea. Absurd! Idiot! Dar revenea

mereu. Persistența acestui gând îl sperie, cum se sperie omul din fiorii reci care te trec înaintea de o răceală strașnică, cu febră; se așează pe scaunul de pe cântar. Șaptezeci de kilograme! De douăzeci de ani greutatea lui n-a variat nici cu un kilogram. Ce vârstă avea ea? Aproape treizeci și șapte — nu e încă prea bătrână pentru a avea un copil — nu, chiar deloc! Împlinește treizeci și șapte pe ziua de nouă a lunii următoare. Ținea bine minte data zilei ei de naștere, a sărbătorit-o întotdeauna cu sfîntenie, chiar și ultima ei zi de naștere, puțin timp înainte de a-l părăsi, când era aproape convins că îl înșală. Sărbătorise patru aniversări în casa lui. Le aștepta cu înfrigurare, căci darurile lui îl făceau să sperie oarecare recunoștință și căldură din partea ei. Firește, ultima zi de naștere a făcut excepție, pe atunci știa la ce să se aștepte. La această amintire se întoarce cu gândul în altă parte. Amintirea îngrămădește frunze moarte peste fapte ce par cadavre, iar de sub această boltă de mormânt ele apar mai puțin grave. Apoi, deodată, îi veni ideea: "Aș putea să-i trimit un cadou de ziua de naștere. În definitiv, suntem creștini! Oare n-aș putea... oare nu ne-am putea reîmpăca"? Și cum ședea acolo, oftă adânc. Anette! Da, dar între el și Anette era acel blestemat proces de divorț! Și oare cum să-l obțină?

Jolyon spusese: "Un bărbat poate pune capăt acestor lucruri, dacă ia totul asupra lui".

Dar cum ar putea lua el asupra lui asemenea scandal, el care și-a consolidat cariera bazându-se tocmai pe corectitudinea lui, care-l transformase într-un stâlp al legalității? Așa ceva nu se poate! Ar fi un donquijotism! Faptul că vreme de doisprezece ani a trăit separat de ea și nu a intentat acțiunea exclude posibilitatea de a invoca în fața tribunalului drept motiv de divorț purtarea ei cu Bosinney. Deoarece atunci n-a făcut nimic pentru a i se face dreptate, se presupune că a admis situația, și n-ar mai fi de nici un folos să aducă acum dovezi pe care, de altfel, le-ar putea aduna destul de greu. Și apoi, pe lângă toate acestea, orgoliul lui nu-i îngăduia să facă uz de acel vechi incident, căci suferise prea mult din pricina lui. Nu! Nu se puteau invoca decât fapte recente care ar dovedi greșeli în purtarea ei — dar ea le-a negat: iar el i-a dat crezare. Era neputincios! Cu desăvârșire neputincios!

Se ridică din fotoliul adânc, îmbrăcat în catifea roșie, și simți că i se strânge inima. Atâta vreme cât îl vor frământa aceste gânduri, nu va putea închide ochii! Și, punându-și din nou paltonul și pălăria, ieși și se îndreptă spre cartierul de răsărit. Ajuns la Trafalgar Square băgă de seamă că dinspre Strand vine spre el un val de oameni foarte agitați. Erau vânzătorii de ziare care strigau atât de tare, încât nu putea pricepe nici o vorbă. Se opri pentru a auzi mai bine, și unul din ei trecu pe lângă el.

"Ediție specială! Kruger a dat un ultimatum! Declarație de război!"

Soames cumpără ziarul. Era întocmai. Scria la ultimele știri. Primul lui gând fu: "Burii se sinucid". Al doilea: "Mai am oare ceva de vândut?" Dacă da, atunci pierduse orice șansă, căci mâine va fi prăbușire la Bursă. Alungă gândul acesta cu o mișcare îndrăznească din cap. Acest ultimatum e o obrăznicie, decât să-l înghită, prefera să piardă banii. Burii trebuie să se

învețe minte și vor primi o lecție bună; dar va dura cel puțin trei luni până vor fi puși cu botul pe labe. Și trupele nu erau acolo. Guvernul acesta e mereu în întârziere! Dracu să-i ia pe jurnaliști! Ce rost are să trezească lumea din somn? Era destul dacă dădeau vestea mâine dimineață. Dar, gândindu-se la tatăl său, se sperie. Desigur că tot așa strigă vânzătorii de ziare și în Park Lane. Opri o birjă și porunci să-l ducă acolo.

James și Emily se duseseră tocmai la culcare, și după ce îi dădu vestea lui Warmson, Soames se pregăti să se urce și el. Se opri însă ezitând, și zise:

— Dumneata ce părere ai, Warmson?

Majordomul trecea tocmai peria speciala peste pălăria de mătase pe care o depusese Soames; se opri, își plecă puțin capul înainte și zise cu voce joasă:

— Firește că n-au nici o șansă de izbândă, domnule, dar am auzit că sunt foarte buni trăgători la țință. Eu am un fiu în regimentul Inniskillings.

— Dumneata, Warmson? Cum? Nici n-am știut că ești însurat.

— N-aveați de unde ști. Eu nu vorbesc despre asta. Cred însă că-l vor duce și pe el.

Soames fu cam surprins de descoperirea pe care o făcuse: că știe atât de puține lucruri despre un om pe care credea că-l cunoaște atât de bine, dar fu și mai surprins la ideea că războiul poate atinge pe cineva chiar personal. El se născuse în anul în care a izbucnit războiul Crimeii, și începuse să gândească în mod conștient în vremea când răzvrătirea din India trecuse; de atunci Imperiul Britanic dusesse multe războaie, dar neînsemnate și purtate numai de armate de militari profesioniști, așa încât nu au atins deloc familia Forsyte și interesele lor politice. Desigur că nici acest război nu va face excepție. Totuși, gândul lui trecu în grabă peste întreaga lui familie. Doi dintre băieții Hayman — după cum auzise el — erau în Yeomanry¹⁵ sau ceva asemănător — întotdeauna se gândise cu plăcere la ei, căci unitățile de voluntari aveau o oarecare distincție; purtau sau aveau obiceiul să poarte uniformă albastră garnisită cu argint și mergeau călare. Își aduse aminte că și Archibald intrase într-o asemenea unitate de voluntari, dar că foarte curând renunțase din pricina tatălui său, Nicholas, care făcuse o nemaipomenită gălăgie, pentru că "n-avea nici un rost să-și irosească vremea fudulindu-se ca un păun în uniforma aceea". Auzise nu de mult, undeva, că cel mai mare fiu al tânărului Nicholas, "cel mai tânăr Nicholas", s-a înrolat și el ca voluntar. În timp ce urca încet treptele, Soames gândi: "Nu! N-are nici un rost!"

Se opri pe coridorul din fața odăilor de culcare și de toaletă ale părinților săi, întrebându-se dacă e bine să deschidă ușa și să le spună un cuvânt de îmbărbătare. Deschise fereastra de pe coridor și ciuli urechile. Singurele sunete pe care le auzea erau zgomotele din Piccadilly, și gândi: "Dacă zgomotul acestor trăsură cu motor crește, proprietarii urbani vor fi lezați în drepturile lor". Tocmai pornise sus spre odaia care era întotdeauna la dispoziția lui, când auzi de departe strigătul răgușit al unui vânzător de ziare

¹⁵Unitate de cavalerie formată din voluntari recrutați dintre fermieri.

ce se apropia în goană. Acum va trece prin fața casei. Bătu la ușa mamei lui și intră.

Tatăl lui ședea în pat, cu urechile ciulite pe sub părul alb care, datorită lui Emily, era întotdeauna tuns și îngrijit. Obrazul era roșu și părea de o curățenie extraordinară, cum ședea în cearșafurile și pernele albe, din care umerii săi înalți și slabi, acoperiți de cămașa de noapte, se ridicau ca niște colțuri ascuțite. Numai ochii cenușii i se mișcau neîncrezători pe sub pleoapele veștejite, de la fereastră la Emily, care, îmbrăcată în capot, umbla prin odaie, apăsând pe un balon de cauciuc fixat într-o sticlă de parfum. În cameră se vedea aburul ușor al apei de colonie pe care o vaporiza.

— Totul e în ordine! zise Soames, nu e incendiu. Burii au declarat război, atâta tot.

Emily se opri.

— Oh! spuse doar atât și se uită la James.

Soames, la rândul lui, se uita la tatăl său. Acesta primi vestea altfel decât se așteptau ei, ca și cum ar fi fost preocupat de un gând pe care ei nu-l cunoșteau.

— Hm! mormăi el. Eu n-am să trăiesc să văd sfârșitul acestui război.

— Aș, da de unde, James! La Crăciun s-a isprăvit cu ei!

— Doar nu te-oi pricepe și la asta? răspunse James aspru. Frumoasă poveste, și încă la ora asta târzie!

Tăcu din nou, iar soția și fiul său așteptau, ca hipnotizați, să-l audă zicând: "N-am ce zice — nu știu; știam c-o să se întâmple așa"! Dar el tăcea mai departe. Ochii lui cenușii se plimbau încoace și încolo, dar, firește, nu vedeau nimic din cameră; apoi, pe sub așternuturi se făcu mișcare și își ridică deodată genunchii sus de tot.

— Ar trebui să-l trimită acolo pe Roberts. Totul ni se trage de la Gladstone și de la povestea lui cu Majuba.

Cei doi ascultători observară în glasul său ceva neobișnuit, o adevărată frică. Parcă spunea: "N-am să mai văd bătrâna mea țară în pace și siguranță. Am să mor înainte de-a o vedea biruitoare". Și, cu toate că știau că nu trebuie să-l lase să se frământa, erau amândoi emoționați. Soames se apropie de patul tatălui său și îi mângâie mâna lungă, zbârcită și cu vine groase, pe care o scosese de sub așternuturi.

— Ține minte ce-ți spun! zise James, rentele de Stat vor scădea la valoarea nominală, iar Val se va înrola ca voluntar.

— Oh! James, strigă Emily, vorbești ca și cum am fi în primejdie.

Vocea ei atât de calmă îl mai potoli parcă puțin.

— Bine, mârâi el. V-am spus ce-o să se întâmple. Nu știu, sunt convins — nimeni nu-mi spune nimic. Dormi aici, băiete?

Criza trecuse; acum se va liniști, trecând în starea lui obișnuită de îngrijorare; și după ce îi spuse tatălui său că-și va petrece noaptea acolo, Soames îl strânse de mână și se urcă în camera lui.

În după-amiaza următoare, în casa lui Timothy se adunase atâta lume, cum nu mai văzuseră de ani de zile. Când aveau loc evenimente de importanță națională, ca acesta, era cu neputință să nu te duci la ei. Nu

recunoșteau pe față primejdia, dar simțeau că e necesar să-și dea, reciproc, asigurări că nu au de ce se teme.

Nicholas a venit devreme. Îl văzuse în seara din ajun pe Soames care i-a spus că războiul e inevitabil. Bătrânul Kruger trebuie să fi dat în mintea copiilor; da, trebuie să fi trecut de șaptezeci și cinci de ani! (Nicholas avea optzeci și doi.) Ce-a spus Timothy? El a avut un atac după Majuba. Burii ăștia erau din cale-afară de lacomi! Francie sosi imediat după el; cu părul ei negru, cu spiritul ei de contrazicere, așa cum se cuvenea acestei fete a lui Roger, caracterizată prin independența ei, interveni:

— Sacul și peticul! Unchiul Nicholas! Dar cât vor să sugă uitlandeni? Da! Cât vor să mai sugă?

Încă o expresie nouă; desigur, vine de la fratele ei, George!

Mătușa Juley credea că Francie n-ar trebui să vorbească chiar așa. Nepotul doamnei MacAnder, Charlie MacAnder, este un *uitlander*, și nu se poate spune despre el că e lacom. Dar Francie îi răspunse din nou cu una din expresiile ei scandaloase, pe care le repeta atât de des:

— Lasă, mătușă, taică-său e scoțian și mamă-sa o scorpie. Mătușa Juley își astupă urechile, deși prea târziu; însă mătușa Hester zâmbi; iar Nicholas se bosumflă — rar o vorbă de spirit să fie pe placul său dacă nu era el autorul. Tocmai atunci sosi Marian Tweetyman, urmată aproape imediat de tânărul Nicholas. Când Nicholas îl văzu pe fiul său, se ridică.

— Acum trebuie să plec, zise; rămâne Nick să vă spună cine va câștiga cursa.

Și, după ce făcu această ironie la adresa celui mai mare fiu al său — care era unul din stâlpii contabilității și directorul unei societăți de asigurare și era tot atât de puțin preocupat de sporturi ca și tatăl său — plecă. Dragul de Nicholas! Despre ce cursă o fi vorbind? Sau era iarăși una din glumele lui? Se ținea foarte bine pentru vârsta lui! Câte bucăți de zahăr dorea Marian? Ce mai fac Giles și Jesse? Mătușa Juley credea că trupezii lor de voluntari trebuie să fie foarte ocupate cu paza coastei, cu toate că, firește, burii nu au vapoare. Dar nu se știe niciodată ce sunt în stare să facă francezii dacă li se oferă un prilej nimerit, mai ales de când au tras spaima aceea îngrozitoare la Fashoda, care l-a tulburat atât de mult pe Timothy, încât după aceea n-a mai investit, vreme de câteva luni, bani în rente de Stat. Ceea ce era mai înspăimântător, era ingratitudea burilor după ce se făcuse totul pentru ei — chiar și doctorul Jameson a fost închis, și doamna MacAnder spunea întotdeauna că era un om foarte simpatic. Apoi a fost trimis, pentru a sta de vorbă cu ei, Sir Alfred Milner, un om atât de inteligent! Nu știa deloc ce-or mai fi vrând burii aceia.

Dar în acea clipă, s-a produs unul din lucrurile acelea senzaționale — atât de prețuite în casa lui Timothy — care se ivesc uneori cu prilejul evenimentelor politice.

— Domnișoara June Forsyte!

Mătușile Juley și Hester se ridicară îndată în picioare, tremurând, pe de o parte de mânia lor înăbușită, pe de alta de vechia lor dragoste care ieșea la suprafață, împreună cu mândria că June a lor, rătăcitoare, se întorcea la ele!

Da! aceasta era o surpriză! Scumpa lor June — după atâta amar de ani! Și ce bine arăta! Nu s-a schimbat deloc! Era cât p-aci să-i spună: "Și ce mai face bunicul tău?" căci în momentul acela de zăpăceală uitaseră că sărmanul lor Jolyon era în mormânt de aproape șapte ani.

June a fost întotdeauna cea mai curajoasă și sinceră din tot neamul Forsyte; avea bărbie energică, ochi arzători, părul roșu ca flacăra; zveltă și mărunțică, se așeză simplu într-un fotoliu cu lemn aurit și tapiserie brodată cu mărgelile, zău, ca și cum n-ar fi trecut zece ani de când fusese ultima oară aici: zece ani de călătorii, independență și dăruire față de neajutorării ei. Neajutorării ei din ultima vreme erau aproape toți pictori, gravori sau sculptori, așa încât acum suporta și mai greu lipsa de simț artistic a familiei Forsyte, care părea să fie fără leac. De fapt uitase aproape cu desăvârșire că mai există familia, de aceea se uita acum în jurul ei cu atâta uimire provocatoare, încât toți cei de față se simțiră de-a dreptul stingheriți. Venise să le vadă pe cele două "biete bătrâne" și nu aștepta să dea de atâtea neamuri; dar nu prea știa nici ea pentru ce anume venise. E drept că, trecând prin Oxford Street, spre un atelier din Latimer Road, își adusese aminte brusc — cu remușcări — de ele, ca de niște bătrâne neajutorate pe care le uitase de prea multă vreme. Mătușa Juley sparse tăcerea zicând:

— Tocmai spuneam, scumpa mea, ce groaznică e chestiunea asta cu burii! Și ce nerușinare din partea bătrânului Kruger!

— Nerușinare! zise June. Eu cred că are foarte multă dreptate. Cu ce drept ne amestecăm noi în treburile lor? Dacă i-ar da afară pe toți acei uitlanderi, ar face foarte bine. Ei s-au dus acolo numai pentru a face bani.

Tăcerea produsă de declarația senzațională a lui June fu întreruptă de Francie:

— Ce? Tu ești filo-bură? (Nu încape îndoială că această expresie s-a rostit atunci pentru prima oară.)

— Da! De ce să nu-i lăsăm în pace? zise June, tocmai în clipa în care servitoarea anunță din pragul ușii deschise:

— Domnul Soames Forsyte!

Senzație peste senzație! Salutările au fost destul de vagi; toți erau curioși să vadă cum va fi întâlnirea dintre June și Soames, căci cu toate că nu știau precis, bănuiau oarecum că nu mai dăduseră ochii unul cu altul de când a avut loc acea tristă întâmplare dintre Bosinney, logodnicul ei, și soția lui Soames.

Văzură că abia își strânseseră mâinile și se priviră numai cu coada ochiului. Mătușa Juley le veni într-ajutor:

— June, draga de ea, este atât de originală! Închipuiește-ți, Soames, ea e de părere că burii nu sunt de condamnat.

— Ei nu cer decât, independență, zise June, și de ce n-ar dobândi-o?

— Pentru că, răspunse Soames zâmbind cu jumătate de gură, au acceptat, din întâmplare, suveranitatea noastră.

— Suveranitate! repetă June cu dispreț; nouă nu ne-ar plăcea suveranitatea altuia asupra noastră.

— Au avut avantaje bănești de pe urma ei, răspunse Soames; un

contract e un contract.

— Contractele nu sunt întotdeauna echitabile, izbucni June; și când sunt nedrepte, trebuie reziliate. Burii sunt mult mai slabi decât noi. Noi trebuie să fim generoși.

Soames strâmbă din nas și zise:

— Țsta e sentimentalism ieftin.

Mătușa Hester — pe care nimic pe lume n-o supăra mai mult decât neînțelegerea dintre oameni — se aplecă puțin în momentul acela și zise cu hotărâre:

— Ce vreme frumoasă pentru toamna asta târzie!

Dar June nu voia să schimbe vorba.

— Nu pricep pentru ce vorbești cu ton batjocoritor despre sentimentalism. Este cel mai frumos lucru din lume.

Se uită cu dispreț în jurul ei, dar de data asta interveni mătușa Juley:

— Ai mai cumpărat ceva tablouri în ultima vreme, Soames?

Instinctul ei neîntrecut de a spune întotdeauna ceea ce nu trebuie nu dădu greș nici de data asta. Soames roși. Dacă ar da pe față numele ultimelor sale cumpărături, ar însemna că se azvârle de-a dreptul în brațele disprețului general. Căci cunoșteau cu toții preferințele lui June pentru "genii" necunoscute încă și disprețul ei pentru "succesele" la care nu contribuise și ea.

— Unul sau două, mormăi el.

Dar June se schimbă la față; elementul Forsyte din ea prinsese o ocazie bună. De ce n-ar cumpăra Soames câteva din pânzele lui Eric Cobby, ultimul ei protejat? Și porni deodată la atac: Cunoaște Soames lucrările lui? Erau minunate! E un om de viitor. Da, Soames cunoștea lucrările lui. După părerea lui erau "șterse" și niciodată nu vor avea succes.

June izbucni.

— A, firește! Cum o să cumperi? Acesta e ultimul lucru la care se poate aștepta omul din partea ta! Eu credeam că ești expert în materie de pictură, și nu negustor de tablouri.

Mătușa Juley zise iute:

— Firește că Soames este un expert, are un gust extraordinar, el știe întotdeauna dinainte cine va avea succes.

— Oh! spuse June aproape înecându-se și sări de pe scaunul brodat cu mărgelile; urăsc aceste criterii de apreciere ale succesului. De ce nu cumpără oare oamenii tablouri pentru că le plac?

— Vrei să spui pentru că îți plac ție? zise Francie.

Și în mica pauză care se produse, se auzi glasul lui Nicholas spunând încetișor că Violet (al patrulea dintre copiii lui) lua lecții de pictură, pastel, dar nu știa dacă îi erau de vreun folos.

— Atunci, la revedere, zise June, trebuie să plec.

Sărută amândouă mătușile, se uită cu dispreț la toți cei dimprejur, și cu un nou "la revedere", ieși.

Parcă o dată cu ea s-ar fi ridicat și o adiere formată din suspinele tuturor.

A treia senzație sosi înainte ca vreunul să fi putut scoate o vorbă:

— Domnul James Forsyte!

James intră, sprijinindu-se puțin într-un baston, și cum era înfășurat într-o haină îmblănită, părea mult mai corpolent decât era în realitate. Toți se ridicară în picioare. James era atât de bătrân, și nu mai fusese la Timothy de aproape doi ani.

— E cald aici la voi, zise.

Soames îl ajută să-și dezbrace blana și nu se putu împiedica să nu privească plin de admirație curățenia și eleganța tatălui său. James se așeză; ființa lui era parcă numai genunchi, coate, redingotă și favoriți albi, lungi.

— Ce însemnează asta? zise.

Cu toate că întrebarea lui nu avea un sens precis, toată lumea știa că se referea la June. Ochii lui scrutau fața fiului său.

— M-am gândit că e mai bine să văd cu ochii mei. Ce i-au răspuns lui Kruger?

Soames scoase din buzunar un jurnal de seară și citi titlul articolului de fond.

— "Guvernul acționează imediat. S-a declarat stare de război!"

— Ah, zise James și oftă. Mă temeam că vor da înapoi și o vor rupe la fugă ca și bătrânul Gladstone. De data asta s-a isprăvit cu ei.

Toți îl priveau cu ochii larg deschiși. James! Întotdeauna agitat, nervos și speriat! James, care spunea mereu: "V-am spus eu c-o să se întâmple așa!"; pesimistul care făcea investiții atât de prudente! Această declarație atât de hotărâtă, făcută de către cel mai bătrân Forsyte actualmente în viață, era cu totul neobișnuită.

— Unde e Timothy? zise James. Ar fi trebuit să fie atent la ceea ce se petrece.

Mătușa Juley îi răspunse că nu știe; Timothy n-a prea vorbit azi la dejun. Mătușa Hester se ridică și ieși ușurel din cameră, iar Francie zise cu oarecare răutate:

— Burii sunt dușmani greu de învins, unchiule James!

— Hm! mârâi James; dar de unde îți iei tu informațiile? Mie nu-mi spune nimeni nimic.

Tânărul Nicholas zise cu aceeași voce timidă că Nick (cel mai mare fiu al său) merge regulat la instrucția militară.

— Ah! mormăi James, privind fix înaintea lui; gândurile lui zburară către Val. El trebuie să se ocupe de mama lui, n-are vreme de instrucție și alte asemenea, cu un tată ca al lui.

Aceste vorbe misterioase au impus tăcere, până când tot James o sparse:

— Ce a căutat June aici? Privirile lui trecură, bănuitoare, de jur-împrejur, de la unul la celălalt. Tatăl ei acum e om bogat.

Apoi începură a vorbi despre Jolyon și despre data când fusese văzut ultima oară. Probabil că acum, după ce i-a murit soția, călătorește în străinătate și face cunoștință cu fel de fel de oameni; acuarelele lui erau expuse peste tot, avea succes. Francie a mers chiar atât de departe încât a spus:

— Mi-ar face plăcere să-l întâlnesc; era drăguț.

Mătușa Juley își aduse aminte cum a adormit Jolyon într-o zi chiar pe divanul pe care ședea James. A fost întotdeauna un băiat drăguț; ce părere avea Soames?

Știa cu toții că Jolyon e fideicomisul lui Irene, de aceea și-au dat seama că întrebarea era delicată și se uitară cu interes la Soames. Obrajii lui se înroșiră puțin:

— A început să încărunțească, zise.

Într-adevăr? Adică Soames l-a văzut? Soames dădu din cap și roșeața din obraz îi dispăru. Deodată James zise:

— Ei bine! Eu nu știu, n-am ce zice.

Vorbele lui tălmăceau în mod desăvârșit sentimentul pe care-l aveau toți cei de față; știa că în dosul fiecărui lucru se ascunde câte ceva, așa că nu-i răspunse nimeni. În aceeași clipă se întoarse mătușa Hester.

— Timothy, spuse ea aproape în șoaptă, Timothy a adus o hartă și a înfipt în ea... a înfipt în ea trei steaguri.

— Timothy a...!

Tot salonul suspină ușurat. Dacă Timothy a și înfipt trei steaguri, e foarte bine! Iată o dovadă de ce este capabilă națiunea când i se trezește entuziasmul. Războiul e ca și sfârșit.

Capitolul XIII

JOLYON ÎȘI DĂ SEAMA DE SITUAȚIA LUI

Jolyon privea de la fereastra fostei camere de culcare a lui Holly, pe care o transformase în atelier, nu pentru că lumina îi venea de la nord, ci pentru priveliștea ce se desfășura până la tribuna cea mare de pe hipodromul de la Epsom. Apoi se mută la fereastra laterală care dădea spre curtea grajdurilor și fluieră spre câinele Balthazar, care dormea dus sub turnul cu ceas. Bătrânul câine ridică privirea și dădu din coadă. "Sărman bătrân!" gândi Jolyon, și se întoarse la cealaltă fereastră.

Întreaga săptămână care trecuse n-a avut astâmpăr; de când a încercat să-și împlinească sarcina de fideicomis, conștiința lui era foarte tulburată. Pe de o parte simțea un fel de milă, pe de alta însă, avea o senzație stranie; ca și cum simțul lui estetic ar fi găsit întruchiparea desăvârșită a frumuseții. Toamna cuprinsese stejarul cel bătrân, frunzele lui îngălbeneau. În vara aceasta soarele a fost strălucitor și fierbinte. Viața oamenilor e ca și a copacilor! "Ar trebui să trăiesc mult", cugetă Jolyon, "dacă n-am căldură mă umplu cu pete de rugină. Dacă n-am să pot lucra, plec la Paris." Dar amintirea Parisului nu-i făcu nici o plăcere. Și apoi, cum ar putea să plece? Trebuie să rămână pe loc, pentru a vedea ce are de gând Soames. "Sunt fideicomisul ei. N-o pot părăsi așa, fără ocrotire", gândi el. I se păru chiar foarte curios, cum de o poate vedea atât de limpede pe Irene — în închipuire — în micul ei salon, în care el nu intrase decât de două ori. Frumusețea ei trebuie să aibă un fel de armonie neobișnuită. Nu există portret care s-o

poată reda așa cum este; esențialul din ființa ei era... ah! da! ce anume?... Zgomotul de copite îl chemă la cealaltă fereastră. Holly, pe calul ei bălțat, intra în curte. Se uită în sus, iar el îi făcu semn cu mâna. În ultima vreme fusese cam tăcută. Se maturizează și e preocupată de viitorul ei, ca toți tinerii! Timpul este, fără îndoială, un diavol. Dar dându-și seama că era un păcat de neiertat să-și irosească vremea, când îi stă în față o perspectivă atât de bună, puse din nou mâna pe pensulă. Dar degeaba; nu-și putea concentra privirile; și, apoi, lumina nu mai era atât de bună. "Mă duc în oraș", gândi. În vestibul întâlni o servitoare.

— Vă caută o doamnă, doamna Heron.

Ce coincidență extraordinară! Trecu în galeria de tablouri — căci așa i-a rămas numele — unde o văzu pe Irene stând în dreptul ferestrei.

Veni spre el, zicând:

— Am făcut un lucru neîngăduit. Am trecut prin crâng și prin grădină. Întotdeauna veneam pe acolo la unchiul Jolyon.

— Aici dumneata nu poți face lucruri neîngăduite. Istoria îți dă dreptul să faci orișice. Tocmai la dumneata mă gândeam.

Irene zâmbi. Și parcă prin zâmbetul ei străbătea o lumină; nu, nu era numai spiritualitate, era ceva mai senin, mai desăvârșit, mai ispititor.

— Istoria! murmură ea. I-am spus odată unchiului Jolyon că iubirea e veșnică. Ei bine, nu-i așa. Numai aversiunea dăinuiește.

Jolyon deschise ochii mari. Să-l fi uitat, în sfârșit, pe Bosinney?

— Da! zise el; aversiunea e mai profundă decât iubirea sau ura, căci este un proces natural al nervilor, și pe aceștia nu-i putem schimba.

— Am venit să-ți spun că Soames a fost la mine. Mi-a spus ceva ce m-a înspăimântat. Mi-a declarat: "Tu ești încă soția mea"!

— Ce? exclamă Jolyon. N-ar trebui să locuiești singură.

Și se uită mai departe la ea, în timp ce îl chinuia gândul că acolo unde există Frumusețe, nimic nu decurge cum ar trebui; de aceea mulți oameni privesc Frumusețea drept ceva imoral.

— Și ce ți-a mai spus?

— Mi-a spus să dau mâna cu el.

— Și ai dat?

— Da. Sunt convinsă că atunci când a venit la mine nu dorea așa ceva. Dar s-a schimbat în timp ce era acolo.

— Ah! sunt convins că n-ar mai trebui să locuiești singură.

— Nu cunosc nici o femeie pe care aș putea-o lua să locuiască la mine, iar un amant nu-mi pot lua la poruncă, Jolyon.

— Doamne ferește! zise Jolyon. Ce situație blestemată! Vrei să rămâi la masă? Nu? Atunci dă-mi voie să te conduc în oraș; tot voiam să ies astă-seară.

— Într-adevăr?

— Da. În cinci minute sunt gata.

În drum spre gară vorbiră despre tablouri și muzică, făcând comparație între caracterul englezilor și al francezilor în ceea ce privește atitudinea lor față de artă. Dar nu părerile schimbate între ei îl impresiona pe Jolyon; el

era mult mai profund emoționat de culorile gardurilor vii ce se întindeau de-a lungul potecii drepte, de ciripitul pițigoilor care mergeau în pas cu ei, de parfumul buruienilor cărora venise vremea să li se dea foc, de mișcarea ei și de farmecul acelor ochi negri care se aplecau din când în când asupra lui, de vraja trupului ei întreg. Fără să-și dea seama, se ținea mai drept și mergea cu pași mai elastici.

În tren îi luă aproape un interogatoriu asupra modului ei de viață.

Își făcea rochiile, târguia, făcea vizite în spitale, cânta la pian, traducea din limba franceză. Pare-se că un editor îi dădea de lucru în mod regulat, ceea ce îi mărea puțin veniturile. Rareori ieșea seara.

— Vezi bine, am trăit atât de multă vreme singură, încât m-am obișnuit. Cred că sunt singuratică din fire.

— Eu nu cred deloc, zise Jolyon. Cunoști multă lume?

— Foarte puțină.

În gara Waterloo se urcară într-o birjă și o conduse până la poarta casei ei. La despărțire îi strânse mâna și zise:

— Să știi că poți veni orișicând la noi, la Robin Hill. Trebuie să mă ții la curent cu tot ce se întâmplă. La revedere, Irene!

— La revedere, îi răspunse ea dulce.

Jolyon se urcă în birjă, întrebându-se pentru ce n-a poftit-o să mănânce cu el și să meargă apoi împreună la teatru. Ce viață singuratică, pustie și lipsită de rost avea femeia aceasta.

— Clubul "Hotch-Potch", strigă birjarului prin fereastră.

Când birja ajunsese pe malul râului, văzu trecând un bărbat cu pardesiu și pălărie-țilindru, atât de aproape de ziduri, de parcă se freca de ele.

"Doamne, Dumnezeu!" gândi Jolyon: "e chiar Soames! Ce-o fi având de gând?" Opri birja după colț, coborî și se ținu după el până într-un loc de unde putea observa intrarea casei ei. Soames se opri în fața casei și ridică puțin capul pentru a vedea dacă apartamentul ei e luminat. "Dacă intră, ce trebuie să fac? Ce am dreptul să fac?" gândi el. Ceea ce spusese Soames era adevărat. Era încă soția lui; și nimic nu o ocrotea față de el. "Ei bine, dacă intră, mă duc după el." Și porni spre casă. Soames mergea înainte și ajunsese în fața intrării. Dar brusc se opri, se întoarse și porni înapoi spre Tamisa. "Ce mă fac acum?" gândi Jolyon. "Încă vreo câțiva pași și mă recunoaște." Și se întoarse și el. Ajunse la birjă înainte ca Soames să fi trecut colțul.

— Pleacă! strigă birjarului.

Dar în aceeași clipă Soames apăru lângă cupeu.

— Birjar! zise. *Hallo!* Liber?

— *Hallo!* răspunse Jolyon. Tu ești?

Bănuiala pe care o citi pe fața vărului său, albă ca varul în lumina felinarului, îl făcu să ia o hotărâre:

— Pot să te duc în oraș dacă mergi spre Piccadilly, îi zise.

— Mulțumesc, răspunse Soames, și se urcă lângă el.

— Am văzut-o pe Irene, zise Jolyon după ce birja porni.

— Da?

— Am aflat că ieri ai fost și tu la ea.

— Da, am fost. Știi bine, este soția mea, zise Soames.

Tonul, mișcarea ironică a buzelor treziră în Jolyon o mânie neașteptată, dar se stăpâni.

— Tu știi prea bine ce ai de făcut, dar dacă vrei să divorțezi, mi se pare că nu e foarte înțelept să-i faci vizite. Nu-i așa? Nu poți fi și-n căruță și-n teleguță, zise Jolyon.

— Faci foarte bine să-mi atragi atenția: dar nu sunt încă decis.

— Dar ea este hotărâtă, zise Jolyon privind drept înaintea lui; să știi că nu poți lega firul acolo unde s-a rupt acum doisprezece ani.

— Asta rămâne de văzut.

— Ascultă-mă, zise Jolyon. Irene se află într-o situație îngrozitoare; iar eu sunt singura persoană care are legalmente dreptul să intervină în afacerile ei.

— În afară de mine, replică Soames; iar eu, la rândul meu, mă aflu de asemenea într-o situație îngrozitoare. Ea și-a făcut-o singură; dar eu sunt în situația pe care mi-a creat-o ea. Eu nu sunt convins că n-ar fi și în interesul ei să-i cer să se întoarcă la mine.

— Ce? exclamă Jolyon, și un fior îi străbătu trupul întreg.

— Nu pricep ce vrei să spui prin acest "Ce?", răspunse Soames rece. Intervenția ta în afacerile ei este mărginită la achitarea venitului ei; te rog să ții bine minte acest lucru. Prin faptul că n-am vrut s-o dezonzorez cerând divorțul, mi-am menținut toate drepturile asupra ei, și, după cum ți-am spus, nu sunt deloc convins că nu voi face uz de ele.

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Jolyon și râse scurt.

— Da! zise Soames, și vocea lui avea o fermitate înspăimântătoare. Eu n-am uitat porecla pe care mi-a dat-o tatăl tău: "Proprietarul"! Și nu degeaba îmi port porecla.

— Dar e fantastic, murmură Jolyon.

Totuși asta nu o poate sili pe soția lui să trăiască cu el! Oricum, vremurile acelea au trecut!

Și se întoarse către Soames gândind: "Oare bărbatul acesta este într-adevăr un om"? Dar Soames părea într-adevăr un om, șezând puțin îndoit dar elegant, cu mustața-i tunsă, cu obrazul palid, și cu un dinte care se vedea pe sub buza ridicată într-un zâmbet încremenit. Urmă o tăcere lungă, în timpul căreia Jolyon gândi: "În loc s-o ajut, am înrăutățit situația". Deodată Soames zise:

— Asta ar fi, în multe privințe, cel mai bun lucru ce i s-ar putea întâmpla.

La auzul acestor vorbe, în sufletul lui Jolyon se dezlănțui o asemenea furtună, încât abia mai putea ședea liniștit în birjă. I se părea că e întemnițat împreună cu sute de mii de compatrioți ai săi, întemnițat cu acel ceva din caracterul nației sale care l-a revoltat întotdeauna, ceva ce știa bine că este un sentiment din cale-afară de firesc și care i se părea totuși de neînțeles — încrederea lor neclintită în contracte și în drepturile pe care le conferă legea, și convingerea pe care o aveau că dau dovadă de virtute, exploatându-le. Aici în birjă, lângă el, era întruchiparea desăvârșită, însumarea într-un singur trup, a instinctului de proprietate — și mai era și de același sânge cu el! Era

primejdios și intolerabil- "Dar aici este vorba de ceva mai mult decât atâta!" gândi el cu un sentiment dureros. "Se zice că apa trece și pietrele rămân. Întâlnirea cu ea a reînviat ceva în sufletul lui. Frumusețea! Frumusețea e lucrul dracului!"

— După cum ți-am spus, zise Soames, nu sunt încă hotărât. Ți-aș fi foarte recunoscător dacă nu te-ai mai ocupa absolut deloc de ea.

Jolyon își mușcă buzele; el care s-a ferit întotdeauna de ceartă, de data asta s-ar fi certat cu plăcere.

— Așa ceva nu-ți pot făgădui, răspunse el scurt.

— Foarte bine, zise Soames; în cazul acesta știm cum stau lucrurile. Aș vrea să cobor aici.

Oprind trăsura, coborî fără o vorbă sau un semn de despărțire. Jolyon merse mai departe până la club.

Pe străzi se strigau primele vești despre război, dar el nu le luă în seamă. Cum i-ar putea veni în ajutor? Ah, ce bine ar fi dacă tatăl său ar mai fi în viață! El ar fi putut face multe! Dar de ce n-ar putea săvârși el tot ceea ce ar fi făcut tatăl său? Nu era încă destul de bătrân! — trecuse de cincizeci, fusese căsătorit de două ori, avea două fete mari și un fecior. "Ciudat", cugetă el. "Dacă ar fi urâtă, n-aș sta pe gânduri. Dar Frumusețea e lucrul dracului, mai ales când ești sensibil!" Intră în sala de lectură a clubului profund tulburat. În aceeași încăpere stătuse el de vorbă cu Bosinney într-o după-amiază de vară; își aducea bine aminte de prelegerea pe care i-o ținuse tânărului arhitect în interesul lui June și de faptul că se încumetase să pună un diagnostic neamului Forsyte: și cât era de curios să știe ce fel de femeie era aceea de care îl sfătuia el pe Bosinney să se apere. Iar acum! Pare-se că ar trebui să se apere chiar el. "Foarte ciudat!" cugetă el; "Într-adevăr nici nu se poate ceva mai ciudat"!

Capitolul XIV

SOAMES DESCOPERĂ CEEA CE VREA

Este mult mai ușor să zici: "în cazul acesta știm cum stau lucrurile", decât să spui lucrurilor pe nume. Dar pentru Soames aceste vorbe însemnau răbufnirea veninului produs de gelozia care-l chinuia. Când a coborât din trăsura era mânios și confuz: pe de o parte era supărat pe sine însuși pentru că nu se dusesse la Irene, pe de alta era mânios pe Jolyon că o văzuse pe Irene și, în sfârșit, îl necăjea faptul că nu-și putea da seama ce anume vrea.

Coborâse din birjă pentru că nu mai putea suporta să șadă lângă vărul său; și, mergând iute spre răsărit, cugetă: "Eu n-am încredere în Jolyon nici de doi bani. Un om o dată declasat, rămâne declasat pe veci! Băiatul acesta are înclinare firească spre... spre... un anumit fel de moravuri" (s-a ferit de cuvântul "păcat", căci era un termen prea melodramatic pentru a fi folosit de un Forsyte).

Nehotărârea în dorințe era un sentiment cu totul nou pentru el. Era ca un copil care ezită între o jucărie care i s-a promis și alta, veche, care i-a fost

luată; și era uimit de sine însuși. Nu mai mult decât duminica trecută, dorința lui era simplă de tot: libertatea și Anette. "Mă duc să mănânc acolo", se gândi. Dacă o vede, poate va avea din nou o singură dorință, poate i se va potoli enervarea care-l cuprinsese și i se va limpezi mintea. Restaurantul era aproape plin: destul de mulți străini, iar ceilalți, judecați după aspectul exterior, păreau scriitori sau artiști. Printre zăngănitul farfuriilor și paharelor prinse frânturi de conversație. Era limpede că-i simpatizau pe buri și condamnavă guvernul britanic. "N-aș putea spune că au o clientelă aleasă", gândi Soames. Înghiți cu plictiseală mâncarea, bău o cafea specială, fără a se face observat; apoi, după ce isprăvi masa, se strecură cu grijă, pentru a nu fi văzut, spre sanctuarul lui *Madame* Lamotte. Precum se aștepta, luau și ele masa — mâncărurile lor păreau mult mai bune decât cele pe care le comandase el, din care pricină simți un fel de necaz — și îl primiră cu o mirare atât de falsă, încât se gândi brusc, bănuitor: "Cred că știau că sunt aici de cum am intrat". O scrută pe Anette cu priviri furioase. Era atât de frumoasă și aparent atât de candidă; uneltește oare să pună mâna pe el? Se întoarse către *Madame* Lamotte și zise:

— Am luat masa aici.

Într-adevăr? Ce păcat că n-am știut! I-ar fi putut recomanda câteva mâncăruri bune! Îi părea rău. Bănuiala lui Soames deveni certitudine. "Trebuie să deschid bine ochii!", se gândi el deodată.

— Încă o ceașcă de cafea cu totul specială, *Monsieur!* un lichior *Grand Marnier?* și *Madame* Lamotte se ridică pentru a comanda acele delicatese.

Rămas singur cu Anette, zise cu un ușor zâmbet prudent pe buze:

— Ce mai faci, Anette!

Fata roși. Duminica trecută roșirea lui Anette l-ar fi făcut să tresară din toată ființa, acum îi dădea senzația pe care o are omul când câinele se gudură pe lângă el și se uită în ochi. Și, în mod ciudat, se simțea puternic, ca și cum i-ar putea spune: "Vino și sărută-mă", iar ea s-ar fi supus. Și totuși — ce straniu — parcă în aceeași încăpere ar fi fost o altă ființă, cu altă față; iar nervii lui erau încordați — oare din pricina aceleia — sau a acesteia? Întoarse capul spre restaurant și spuse:

— Aveți clienți destul de ciudați. Îți place viața pe care o duci?

Anette ridică pentru o clipă privirea către el, apoi o lăsă în jos, jucându-se cu furculița în farfurie.

— Nu. Nu-mi place.

Soames gândi: "E a mea dacă vreau. Dar o vreau"? Era grațioasă, era frumușică, da, frumușică foc; era proaspătă și avea și oarecare gust. Ochii lui înconjurau mica încăpere; dar ochii sufletului său făceau cu totul alt drum: în fața lui apăru o cameră semiobscură, cu pereți argintii, o femeie rezemată de un pian din lemn de satin ce parcă se ferea de el, o femeie cu umerii albi, pe care îi știa atât de bine, cu ochii aceia negri pe care se străduise să-i pătrundă și cu părul de culoarea chihlimbarului întunecat. Și, întocmai cum un artist tinde spre desăvârșirea pe care nu o poate atinge și este veșnic însetat de ea, tot astfel se trezi în Soames setea după vechea lui pasiune, pe care niciodată nu și-a putut-o astâmpăra.

— Nu face nimic, zise el liniștit; ești tânără. Ai toată viața în fața dumitale.

Anette dădu din cap.

— Câteodată cred că în fața mea nu este decât muncă grea. Mie nu-mi place munca așa cum îi place mamei mele.

— Mama dumitale este o minune, zise Soames cu o ușoară ironie; casa ei n-o să cunoască niciodată nereușita.

Anette oftă:

— Cred că este admirabil să fii bogat.

— Oh, ai să fii și dumneata bogată într-o bună zi, răspunse Soames cu aceeași vagă ironie, n-ai nici o grijă!

Anette dădu din umeri.

— *Monsieur* e foarte bun.

Și puse o bucată de ciocolată între buzele-i bosumflate. Soames zise în gând: "Da, draga mea, ai o gură foarte frumoasă"!

Madame Lamotte veni cu cafea și lichior, și puse capăt convorbirii. Soames nu stătu mult.

Afară, pe străzile cartierului Soho, care îi dădeau întotdeauna senzația unei proprietăți stăpânite pe nedrept, gândurile lui zburau. Dacă Irene i-ar fi dăruit un fiu, el n-ar umbla acum după femei! Acest gând țâșni din ascunzișul întunecat al conștiinței lui și se arătă în plină lumină. Un fiu, ceva prin care să privești în viitor, ceva care să dea sens vieții, un scop pentru zilele ce mai avea de trăit, ceva căruia să i te dăruiești, o continuare a propriei tale făpturi. "Dacă aș avea un fiu", gândi el cu amărăciune, "un fiu legitim al meu, m-aș mulțumi cu viața pe care o duc acum. În definitiv, femeile sunt toate la fel". Dar, mergând mai departe, dădu din cap. Nu! femeile nu sunt toate la fel. Odinioară, în zilele nefericite ale căsătoriei lui, încercase de multe ori să se convingă de acest lucru, dar nu reușise niciodată. Și nici acum nu reușea. Încerca să și-o închipuie pe Anette la fel cu cealaltă. Dar nu era așa, ea nu avea vraja acelei vechi pasiuni. "Iar Irene e soția mea, soția mea legitimă", cugetă el; "eu n-am făcut nimic pentru a o înștrăina. De ce nu s-ar întoarce la mine? Acesta este lucrul cel mai nimerit, conform legii. Nu produce scandal, nici un fel de tulburare. Dar dacă ei nu-i convine... dar de ce să nu-i convină? Eu nu sunt lepros, iar ea nu mai e îndrăgostită!" De ce să se expună el la șiretlicurile, jignirile sordide și umilințele perfide ale Tribunalului de Divorțuri, când ea era aici, întocmai ca o casă goală care așteaptă să fie reluată în folosință și în deplină proprietate de către el, proprietarul ei legal? Pentru un om atât de închis ca Soames, ideea reintrării ei în posesiunea netulburată a proprietății lui, fără ca lumea să afle ceva, era ispititoare din cale-afară. "Nu", își zise el, "mă bucur că m-am dus s-o văd pe fata aceea. Acum știu ce doresc cel mai mult. Dacă Irene ar accepta să se întoarcă la mine, m-aș purta întocmai cum pofteste ea; și-ar putea duce viața ei; dar poate, poate s-ar apropia de mine." I se puse un nod în gât. Și porni hotărât spre casa tatălui său, de-a lungul gardurilor de la Green Park, încercând să calce pe propria lui umbră, care mergea înaintea lui în lumina strălucitoare a lunii.

PARTEA A DOUA

Capitolul I A TREIA GENERAȚIE

Într-o după-amiază de noiembrie, la Oxford, Jolly Forsyte se plimba pe High Street; Val Dartie se plimba, în sens invers, pe aceeași stradă. Jolly tocmai schimbase costumul cu care fusese la vâslit și se ducea spre clubul "Frying-pan", în care fusese primit de curând. Val se schimbase de costumul de călărie și mergea spre "foc" — un *bookmaker* din Cornmarket.

— *Hallo!* zise Jolly.

— *Hallo!* răspunse Val.

Cei doi veri se întâlniseră doar de două ori; o dată, când Jolly, student în anul doi, l-a poftit pe "boboc" la dejun; și a doua oară, chiar seara trecută, în împrejurări destul de ciudate.

Deasupra unui croitor din Cornmarket, locuia unul din acei tineri fericiți, ziși "minori", care moștenise o avere mare de la părinții săi morți, ai cărui tutori erau departe și care avea înclinări vicioase. La vârsta de nouăsprezece ani începuse una din acele vieți atractive, inexplicabilă pentru muritorii de rând, pentru care un faliment brusc e o sărbătoare. Era renumit că are o masă proprie de ruletă — singura existentă în Oxford — și că își mănâncă averea cu o iuțea amănunțită. Îl întrecuse cu mult pe Crum, deși era un tip cam îndesat și vânjos, lipsit de melancolia fascinantă a celui alt. Pentru Val, invitația de a juca ruletă la el a fost o solemnitate asemănătoare cu un botez, iar întoarcerea la colegiu după ora reglementară, printr-o fereastră care nu se închidea bine, era ca o confirmare. În timpul acelei serii de desfătare, ridicând o dată privirea de pe stofa verde care-l vrăjise, zări, printr-un nor de fum, pe vărul său stând în picioare în fața lui. "*Rouge gagne, impair, et manque.*"¹⁶ Apoi nu-l mai văzu.

— Vino să ieși un ceai cu mine la "Frying-pan", zise Jolly și intrară.

Dacă un străin i-ar fi privit stând unul lângă altul, ar fi observat o asemănare aproape imperceptibilă între acești veri de-al doilea, a treia generație a neamului Forsyte; același schelet osos al feței, cu toate că ochii lui Jolly erau cenușii-închis, iar părul mai blond și mai ondulat.

— Chelner, ceai și prăjituri cu unt, te rog, zise Jolly.

— Dorești o țigaretă? întrebă Val. Te-am văzut aseară. Ce-ai făcut?

— N-am jucat.

— Eu am câștigat cincisprezece lire.

Jolly avea mare poftă să-i repete vorbele spirituale pe care le auzise odată din gura tatălui său în legătură cu jocurile de noroc: "Când ți se iau

¹⁶Roșu câștigă, impar și manco! (fr.)

banii ești necăjit, iar când iei tu pe ai altora, îți pare rău"; dar se mulțumi să spună doar:

— Mi se pare cam scârbos jocul. Am fost coleg de școală cu băiatul acela. E înspăimântător de tâmpit.

— Oh! N-am știut, zise Val, ca omul care își apără un zeu hulit; în orice caz, e foarte nostim.

Pufăiră în tăcere din țigarete.

— Tu cunoști familia mea, nu-i așa? zise Jolly. Măine vine să-mi facă o vizită.

Val roși puțin.

— Zău? Să știi că-ți pot da o idee strașnică pentru handicapul Manchester, care va avea loc în noiembrie.

— Mulțumesc, dar pe mine nu mă interesează decât cursele clasice.

— Dar cu acelea nu poți face nici un ban, zise Val.

— Nu pot să sufăr *ringul*¹⁷, zise Jolly, e atâta înghesuială și putoare! Îmi place numai în *paddock*¹⁸.

— Mie îmi place să-mi verific aprecierile, răspunse Val.

Jolly zâmbi: zâmbetul său era leit ca al tatălui său.

— Eu nu știu să fac aprecieri. Ori de câte ori fac un pariu, îmi pierd banii.

— Desigur că experiența se plătește.

— Da, dar până la urmă iei banii oamenilor.

— Firește, căci altfel ți-i iau ei pe ai tăi — tocmai aici e distracția.

Jolly îl privi cu oarecare dispreț.

— Tu cu ce-ți petreci timpul liber? Vâslești?

— Nu, călăresc și mă plimb. În semestrul viitor am de gând să joc polo, dacă reușesc să mai scot ceva bani de la bunicul meu.

— Bătrânul unchi James, nu-i așa? Cum arată?

— Mai bătrân decât munții, zise Val, și tot timpul tremură că va fi ruinat.

— Mi se pare că bunicul meu și cu el erau frați.

— Cred că nici unul din generația veche nu era sportiv, zise Val; pare-se că au avut cultul banilor.

— Bunicul meu nu, zise Jolly cu căldură.

Val scutură scrumul țigaretei lui.

— Banii nu sunt buni decât ca să-i cheltuiești. Să fie al dracului! Îmi pare rău că n-am mai mulți!

Jolly îl măsură de jos în sus, cu privirea critică pe care o moștenise de la bătrânul Jolyon, și gândi: Despre bani nu se vorbește! Apoi urmă din nou tăcere, în timp ce își băură ceaiul și mâncară prăjiturile.

— Unde o să locuiască ai tăi? Întrebă Val cu o falsă indiferență.

— La "Rainbow". Ce părere ai despre război?

— Până acum cam proastă. Burii nu sunt deloc eleganți. De ce nu atacă pe față?

— Dar de ce ar face-o? Totul este împotriva lor, în afară de metoda lor

¹⁷Incinta unde au loc cursele.

¹⁸Locul unde așteaptă caii intrarea în incintă.

de luptă. Eu am chiar admirație pentru ei.

— E drept că știu să încalece și să tragă la țintă, recunosc Val, dar sunt o bandă de păduchioși. Tu îl cunoști pe Crum?

— Cel de la Merton? Îl știu numai din vedere. Și el face parte din acel faimos grup, nu-i așa? E cam afectat, haimana și ușuratic.

Val zise cu voce fermă:

— E unul din prietenii mei.

— Oh! Iartă-mă!

Și după ce puseră punctul pe cele mai delicate probleme din snobismul lor, șezură mai departe cu ochii ațintiți în gol. Căci, fără să vrea, Jolly intrase într-un grup a cărui deviză era: "Noi ne apărăm și nu ne lăsăm plictisiți de voi. Viața este scurtă și noi avem de gând să vorbim mai iute și mai răspicat, avem să realizăm și să știm cât mai mult, și ne oprim atât de puțin asupra unui lucru, încât voi nici nu vă puteți închipui. Noi suntem «cei mai buni», suntem plămădiți din tot ce e mai bun." Iar Val, fără să vrea, tindea spre un grup a cărui deviză era: "Să nu credeți că ne puteți interesa sau tulbura. Noi cunoaștem toate senzațiile, și chiar dacă nu le-am trăit pe toate, ne prefacem că le știm. Noi suntem atât de sătui de viață, încât ceasurile sunt prea lungi pentru noi. Noi ne pierdem și cămașa la joc, dar nici că ne pasă. Noi am zburat iute și am trecut peste toate. Totul e ca fumul de țigară, Bismilah!"¹⁹ Spiritul de întrecere atât de înrădăcinat în fiecare englez i-a silit pe acești doi tineri Forsyte să aibă idealuri; iar la sfârșit de veac idealurile sunt variate. Aristocrația adoptase în mare parte principiile moderne; cu toate că ici și colo mai era câte unul de felul lui Crum, el făcea parte din nobilime, care, cu toată convingerea, susținea acea Nirvana a jocurilor de noroc, ceea ce fusese *summum bonum*²⁰ al vechilor "dandy" și "pierde-vară" de pe la anul optzeci. Iar în jurul lui Crum erau adunați încă vreo câțiva tineri cu sânge albastru și descendenți din plutocratic.

Dar între acești doi veri era un alt fel de antipatie, mai puțin explicabilă, provenită din asemănarea — aproape imperceptibilă — dintre ei, trăsătura aceea familială pe care fiecare din ei o simțea; sau, poate, din vechea dușmănie care a existat între diferitele ramuri ale clanului Forsyte, de care tinerii nu erau pe deplin conștienți, dar pe care cuvintele ciudate sau aluziile rostite de către cei bătrâni le-o sădiseră în suflet. Jolly lovea masa cu lingurița și gândea: "Uite ce ac de cravată, ce jiletcă, ce vorbe tăragănite și apoi pariurile — Doamne ferește!"

Iar Val, isprăvindu-și prăjitura, își zicea: "În fond, e un tânăr dobitoc!"

— Îți aștepți familia la gară, nu-i așa? îi zise și se ridică. Spune-le, te rog, că dacă îi interesează, le voi arăta cu mare plăcere colegiul meu — cu toate că nu e prea mult de văzut acolo.

— Mulțumesc, am să le transmit.

— Poate că vor să dejuneze la mine. Am un valet destul de bun.

¹⁹Exclamație folosită de mahomedani, care înseamnă: Pentru numele lui Allah!

²⁰Lucrul cel mai de preț (lat.).

Jolly îi spuse că nu știe dacă vor avea destulă vreme.

— Totuși, vrei să-i întrebi?

— Îți mulțumesc foarte mult, spuse Jolly, fiind absolut convins că ei nu vor primi; apoi, cu politețea lui instinctivă, adăugă: Ar fi mai bine să vii tu să iei masa cu noi.

— Cu plăcere. La ce oră?

— Șapte și jumătate.

— Ținută de seară?

— Nu.

Apoi se despărțiră, dar în sufletul fiecăruia dintre ei rămăsese o vagă dușmănie.

Holly, împreună cu tatăl ei, sosiră cu un tren de amiază. Făcând prima ei vizită în cetatea cu turnuri, cetatea viselor ei, era tăcută și își privea cu sfială fratele care trăia în acest loc minunat. După dejun cutreieră casa, examinând cu deosebită curiozitate gospodăria fratelui ei. Camera de lucru a lui Jolly era îmbrăcată în tăblii de lemn, iar Arta era reprezentată prin câteva gravuri de Bartolozzi, care aparținuseră bătrânului Jolyon, alături de câteva fotografii de ale colegilor săi, băiețași tineri, vioi, cu un aer plin de oarecare eroism și, parcă, semănând cu Val. Jolyon, de asemenea, privi cu deosebită grijă aceste mărturii, judecând după ele gustul și caracterul băiatului său.

Jolly abia aștepta să fie văzut vâslind, de aceea porniră spre râu. Mergând între fratele și tatăl ei, Holly se simțea măgulită când trecătorii își opreau ochii asupra-i și întorceau capetele după ea. Pentru a-l putea vedea mai bine pe Jolly se despărțiră de el la ponton și trecură pe celălalt mal pe drumul pe care se remorchează șlepurile. Jolly era zvelt — de altfel, dintre toți membrii familiei Forsythe, numai bătrânul Swithin și George erau corpolenți — și ocupa locul "doi" într-o echipă de opt. Părea foarte serios și plin de zel. Jolyon constată cu mândrie că este cel mai chipeș din echipă; Holly, ca orice soră, fu impresionată mai mult de unul sau chiar de doi dintre ceilalți, dar n-ar fi spus-o pentru nimic în lume. În acea după-amiază Tamisa era limpede de tot, pășunile mătăsoase iar pomii îmbrăcați în culori minunate. Vechea cetate era înconjurată de o pace desăvârșită; Jolyon hotărî că, dacă timpul se menține frumos, va rămâne încă o zi, pentru a face câteva schițe. Echipa lui Jolly trecu pentru a doua oară prin fața lor, alunecând iute pe lângă pontoane, pentru a ajunge la locul de plecare. Fața lui Jolly era împietrită, se vedea că se străduiește să-și ascundă osteneala. Holly și tatăl ei trecură din nou râul și îl așteptară.

Ajunși la pajiștea de la Christ Church, Jolly zise:

— Ah! A trebuit să-l poftesc pe Val Dartie deseară la masă la noi. Voia să vă invite la dejun și să vă arate colegiul lui; dar am socotit că e mai bine să vină el, și în felul acesta ați scăpat de a vă duce voi. Nu-mi place prea mult tipul.

Fața palidă a lui Holly fu cuprinsă de un val de roșeață.

— De ce nu-ți place?

— Ah! Nu știu. Mi se pare că e cam fanfaron și lipsit de maniere. Ce fel de oameni sunt în familia lui, tată? Nu-i așa că suntem veri de-al doilea?

Jolyon își găsi refugiul într-un zâmbet.

— Întreab-o pe Holly, ea l-a cunoscut pe unchiul lui.

— *Mie* Val mi-a plăcut, răspunse Holly, cu ochii ținuiți în pământ; unchiul lui însă nu seamănă deloc cu el. Și aruncă pe sub gene o privire furișă spre Jolly.

Jolyon era într-o dispoziție bizară și zise:

— Auzit-ați voi vreodată istoricul familiei noastre, dragii mei? E un adevărat basm. Primul Jolyon Forsyte — adică primul despre care noi știm ceva și care este stră-străbunicul vostru — a trăit în Dorset, la malul mării, și era de meserie agricultor, după cum spune sora bunicului vostru, și era fiul unui agricultor, adică al unui fermier. Bunicul vostru zicea că erau "oameni foarte simpli".

Se uită la Jolly, pentru a vedea cum primește înălțimea-sa această veste, iar cu celălalt ochi văzu plăcerea răutăcioasă a lui Holly, care observase ușoara dezamăgire așternută pe obrazul fratelui ei.

— Ni-l putem închipui gros și plin de vigoare, reprezentând Anglia așa cum era ea înainte de începutul erei industriale. Al doilea Jolyon Forsyte — străbunicul tău, Jolly — era cunoscut sub numele de "Superior Dosset Forsyte" și cronica spune că zidea case; el a avut zece copii și a emigrat la oraș, în Londra. Se știe că îi plăcea să bea vin de Madera. Ni-l putem închipui drept reprezentantul Angliei din vremea războaielor lui Napoleon și a frământărilor din lumea întreagă. Cel mai mare dintre cei șase fii ai săi a fost al treilea Jolyon — bunicul vostru, dragii mei — negustor de ceai, președinte al mai multor societăți pe acțiuni, unul dintre cei mai înțelepți englezi care a trăit vreodată și care mie îmi este cel mai scump.

Glasul lui Jolyon își pierduse accentul de ironie, iar fiul și fiica lui se uitau cu solemnitate la el.

— Era drept și dârz, cald și tânăr la suflet. Dar vi-l amintiți și mi-l amintesc și eu. Și acum, să trecem la ceilalți! Fratele bunicului vostru, James, este bunicul lui Val, și a avut un fiu cu numele de Soames — de care este legată o poveste de iubire în care n-a fost iubire și pe care cred că n-am să v-o povestesc. James și ceilalți opt copii al lui "Superior Dosset", dintre care mai sunt în viață cinci, putem spune că au reprezentat Anglia epocii victoriene, cu principiile ei comerciale, individualismul cu cinci la sută și capitalul neatins, dacă puteți înțelege ce înseamnă asta. În orice caz, în lunga lor viață, au transformat fiecare cele treizeci de mii de lire, pe care le-au moștenit, în câte un milion. Niciodată n-au întreprins nimic primejdios, în afară de fratele bunicului vostru, Swithin, care a fost, mi se pare, escrocat o dată de niște șarlatani și care era poreclit "Forsyte cel cu patru cai", căci avea la trăsură doi cai. Zilele lor au trecut și timpul lor de asemenea, dar nu cred că este în folosul țării noastre. Erau cu picioarele pe pământ și erau sănătoși la minte. Eu sunt al patrulea Jolyon Forsyte, un biet purtător al acestui nume.

— Cum poți spune una ca asta, tată? zise Jolly, iar Holly îl strânse de mână.

— Ba da, zise Jolyon, un biet exemplar care — tare mă tem — nu

reprezintă altceva decât sfârșitul veacului lor, cu venituri pentru care n-am muncit, diletantism și libertate individuală; și să știi, Jolly, că asta se deosebește fundamental de individualism. Tu, băiete, ești al cincilea Jolyon Forsyte și deschizi balul veacului celui nou.

În timp ce vorbea, intrară în curtea colegiului, și Holly zise:

— E fascinant, tată!

Nici unul dintre ei n-a priceput întocmai ceea ce a vrut ea să spună. Jolly era grav.

"The Rainbow" era un hotel distins, așa cum numai la Oxford poate fi un hotel, cu desăvârșire lipsit de modernism. Holly, sfioasă, îmbrăcată în rochie albă, ședea singură într-o cameră mică de primire, căptușită cu tăblii de lemn de stejar, când sosi unicul lor musafir.

Val îi strânse mâna cu un gest ce-ți sugera un om care atinge un fluture. O întrebă dacă ar vrea să poarte această "neînsemnată floare". S-ar potrivi de minune în părul ei. Și scoase o gardenie din butoniera hainei.

— Oh, nu, mulțumesc, e prea mult!

Dar o luă și o prinse în decolteu, căci își aminti brusc cuvântul "fanfaron"! Floarea din butoniera lui Val ar fi dat prilej de critică; iar ea dorea atât de mult să-i placă lui Jolly! Oare își dăduse seama că Val, atunci când era împreună cu ea, se arăta cât putea mai bun și mai liniștit, și că poate aici zăcea taina farmecului pe care-l exercita asupra lui?

— Să știi, Val, că eu n-am spus nici o vorbă despre plimbarea noastră călare.

— Bine ai făcut, rămâne între noi.

Val nu știa unde să-și pună mâinile, nu-și putea ține picioarele într-un loc, iar ea fu cuprinsă de un sentiment încântător, se simțea puternică; și inima îi era încălzită de dorința de a-l face fericit.

— Vorbește-mi de Oxford. Viața de aici trebuie să fie foarte frumoasă.

Val recunoscă că e grozav de plăcut să faci ceea ce-ți place; prelegerile nu erau lucru mare; și unii colegi erau băieți foarte buni.

— Numai că, adăugă el, aș vrea, firește, să fiu la Londra pentru a putea veni la tine să te văd.

Holly făcu o mișcare sfioasă cu mâna, o așeză pe genunchi, apoi își fixă ochii în pământ.

Deodată Val prinse curaj și zise:

— N-ai uitat că vom pleca împreună să cutreierăm lumea în lung și-n lat după planul nostru, nu?

Holly zâmbi.

— Oh! Am vorbit numai așa într-o doară. Știi prea bine că după ce omul crește mare nu poate face așa ceva.

— Da' de unde! doi verișori o pot face, zise Val. În viitoarea vacanță mare — care începe în iunie, precum știi, și durează o veșnicie — o să profităm de ocazie.

Dar, cu toate că fiorul conspirației o străbătu până-n vine, Holly dădu din cap.

— Așa ceva nu se poate, murmură ea.

— Nu se poate! zise Val cu violență; cine ar putea să ne stea în cale? Doar nu tatăl sau fratele tău?

În acest moment intrară Jolyon și Jolly, iar visarea lor romantică se refugie în ghetele de lac cu elastic ale lui Val și în pantofii de satin alb ai lui Holly. Și nu s-ar putea afirma că au fost comunicativi.

Jolyon, cu sensibilitatea lui, își dădu îndată seama că în atmosferă plutește o aversiune lentă între cei doi băieți, și era nedumerit de Holly; astfel — fără să vrea — luă un ton ironic, ucigător pentru orice expansivitate a tinereții. După masă îi fu înmănată o scrisoare, care-i tăie graiul; tăcerea lui nu fu întreruptă decât atunci când Jolly și Val se ridicară pentru a pleca. Ieși cu ei și, fumându-și țigara, îl conduse pe fiul său până la intrarea în Christ Church. La întoarcere scoase scrisoarea din buzunar și o citi încă o dată, la lumina unui felinar.

"Dragă Jolyon,

Soames a venit aseară din nou — era ziua mea de naștere, împlineam treizeci și șapte de ani. Ai avut dreptate, nu mai pot rămâne aici: mâine mă mut la «Piedmont Hotel», dar n-aș vrea să plec în străinătate fără să te fi întâlnit. Mă simt singură și descurajată.

A dumitale, Irene."

Îndoi scrisoarea, o puse înapoi în buzunar și o porni înainte, uluit de violența sentimentelor lui. Ce oare i-o fi spus sau făcut Soames?

Intră în High Street, coborî spre Turn și străbătu mai departe labirintul de turnuri și cupole ale colegiilor, de fațade și ziduri lungi, ici învăluite de umbre întunecate, colo strălucitoare în lumina puternică a lunii. Era greu să-și închipuie cum o femeie singură poate fi tulburată și urmărită chiar în inima nobilimii Angliei. Totuși, ce altceva ar putea însemna această scrisoare? Probabil că Soames a silit-o să se întoarcă la el, cu atât mai mult, cu cât opinia publică și legea erau de partea lui! "Suntem în o mie opt sute nouăzeci și nouă!" gândi Jolyon, privind la o fereastră spartă ce strălucea sus, în zidul ce împrejmuia grădina unei vile; "dar când e vorba despre proprietate, suntem tocmai ca un popor păgân! Mâine mă duc la ea. Cred că cel mai bun lucru ar fi să plece în străinătate". Dar această idee nu-i plăcu. De ce s-o alunge Soames din Anglia? Și, apoi, Soames ar putea pleca după ea, iar acolo, se va putea apăra și mai puțin de atențiile soțului ei legitim! "Trebuie să procedez cu băgare de seamă", cugetă el; "individul acela poate deveni foarte supărător. Nu mi-a plăcut deloc purtarea lui de deunăzi în birjă". Gândurile lui se îndreptară către June, fiica lui. Ar putea fi ea de vreun ajutor? Odată, pe vremuri, Irene a fost cea mai bună prietenă a ei, iar acum era o "neajutorată", se afla deci într-o situație în care June — având în vedere firea ei — ar putea interveni. Se decise să-i telegrafieze lui June, pentru a veni să se întâlnească cu el în gara Paddington. Pășind încet spre "Rainbow", își scrută propriile senzații. Și-ar pierde oare el firea pentru orice femeie care s-ar alia într-o situație asemănătoare? Nu! desigur că nu. Această concluzie sinceră îl cam dezarma: ajuns la hotel și văzând că Holly se culcase, se duse

în camera lui. Dar nu putu dormi; învelit în pardesiu, șezu multă vreme în fața geamului, privind acoperișurile caselor luminate de lună.

În camera vecină nici Holly nu dormea, gândindu-se la genele de sus și de jos ale ochilor lui Val, îndeosebi la cele de jos; și se frământa întrebându-se cum l-ar putea face pe Jolly să-l iubească mai mult? Gardenia pe care i-o dăruise Val parfumase cu mireasma ei mica odaie de culcare, și asta îi făcea plăcere.

Iar Val, cu coatele sprijinite de pervazul ferestrei lui de la etajul întâi al colegiului, privea fix un careu luminat de lună, dar nu-l vedea; în locul lui o vedea pe Holly așa cum ședea lângă cămin — subțirică în rochia ei albă — când intrase în cameră.

Jolly, la rândul lui, în camera-i de culcare îngustă, dormea cu o mână sub obraz și visa că era într-o barcă și vâslea luându-se la întrecere cu el, în timp ce tatăl său striga pe drumul de edec: "Doi! Pentru Dumnezeu, lasă vâslele din mână"!

Capitolul II

SOAMES FACE O ÎNCERCARE

Dintre toate firmele strălucitoare care împodobeau cu vitrinele lor cartierul West End din Londra, Soames socotea că "Gaves and Cortegal" era cea mai "atractivă" — termen care tocmai atunci începuse a fi la modă. El nu avusese niciodată priceperea unchiului Swithin în materie de pietre prețioase, iar faptul că în anul 1887 Irene plecase din casa lui părăsind toate obiectele de preț pe care i le dăruise îl dezgustase de acest gen de investiție. Totuși, când vedea un diamant, știa să-l prețuiască, iar în cursul săptămânii dinaintea zilei ei de naștere — profitând de ocazie în drumul lui spre Poultry sau la întoarcerea spre casă — zăbovea câte puțin prin fața vitrinelor celor mai mari bijutieri, unde erau expuse obiecte care, deși nu aveau prețul afișat, erau lucrate cu deosebită măiestrie.

De când făcuse drumul acela cu birja împreună cu Jolyon, frământarea lui nu mai contenise, convingându-se din ce în ce mai mult că acesta era un moment de importanță covârșitoare în viața lui, și că acum — cu orice preț — trebuie să ia măsuri și să nu greșească cu nimic. Iar alături de convingerea rece și rațională că acum ori niciodată trebuie să-și orânduiască viața, că acum ori niciodată venise vremea să-și adune mințile și să-și întemeieze o familie, clocoteau în taină simțurile lui biciuite. De când o văzuse pe ea, femeia care a fost odată soția lui, pe care o dorise cu atâta patimă, convingerea că era un păcat față de bunul-simț și discreția decentă a familiei Forsyte să renunțe la soția lui se întărea din ce în ce.

Cu privire la cazul lui Winifred, ceruse avizul jurisconsultului Dreamer, Q.C.; nu încape îndoială că l-ar fi preferat pe Waterbuck, dar între timp acesta fusese numit judecător (atât de târziu încât, ca de obicei, trezi bănuiala unei afaceri de ordin politic). Dreamer era de părere să înceapă demersurile pentru a obține o decizie de restabilire a drepturilor conjugale,

teză cu care Soames a fost de acord încă de la început. După ce vor fi dobândit hotărârea judecătorească în acest sens, va trebui să aștepte pentru a vedea dacă soțul culpabil i se supune. Dacă nu, faptul în sine însemnează părăsire de domiciliu conjugal, ceea ce este o dovadă de purtare incorectă și îl îndreptățește să înainteze cererea de divorț. Soames știa perfect toate astea și nu se îndoia de reușita procedurii. Dar simplitatea cu care se prezenta cazul surorii sale îi dezvăluia și mai precis greutatea situației lui, ceea ce îl deznădăjduia. De fapt, totul îl împingea către adoptarea soluției celei mai simple, adică întoarcerea lui Irene. Chiar dacă ei i-ar fi greu, n-are ce-i face; doar și el avea de luptat cu anumite sentimente, avea de iertat jignirea pe care i-o adusese și de uitat suferința prin care trecuse. În definitiv, el n-a insultat-o niciodată, și apoi trăiau într-o lume de compromisuri! îi putea oferi cu mult mai mult decât avea ea acum. Era gata să pună pe numele ei o parte din avere fără drept de revocare. În ultimele zile s-a gândit mult la această perspectivă. Nu fusese niciodată fudul ca un păun umflat în pene, cum era Dartie, nici nu și-a închipuit vreodată că poate cuceri toate femeile, însă avea o anumită încredere în înfățișarea lui exterioară și nu pe nedrept, căci avea statură frumoasă, era îngrijit, elegant, sănătos, palid, nepângărit de băutură sau excese de alt soi. În ochii lui, bărbia Forsyte și crisparea obrazului său erau însușiri pozitive. Deci, după aprecierea lui, nu avea nici o trăsătură care ar putea provoca repulsie.

Gândurile și dorințele pe care omul le nutrește zi de zi ajung să i se pară, în cele din urmă, firești, chiar dacă punctul de plecare este departe de realitate. Dacă el îi va da dovezi destul de palpabile că e hotărât să uite tot ce-a fost în trecut, și va face tot ceea ce-i stă în putință pentru a fi pe placul ei, de ce să nu se întoarcă la el?

De aceea, în dimineața de 9 noiembrie intră la "Gaves and Cortegal", pentru a cumpăra o anumită broșă cu diamante.

— Patru sute douăzeci și cinci, domnule. La banii ăștia e pe nimic. E o broșă potrivită pentru o *lady*.

În starea sufletească în care se găsea, acceptă prețul fără obiecțiuni. Și plecă mai departe spre Poultry, cu cutia mică și plată de marochin verde în buzunarul de sus al hainei. În ziua aceea a deschis-o în mai multe rânduri, pentru a privi cele șapte pietre strălucind dulce în cuibul lor oval de catifea.

— Dacă n-o să-i placă doamnei, suntem gata s-o schimbăm oricând. Dar nu credem că va fi cazul.

Măcar de ar fi așa!

Se puse pe treabă fără preget și rezolvă o grămadă de chestiuni — singurul calmant nervos pe care-l cunoștea. În timp ce era în birou, îi sosi o telegramă din partea agentului său din Buenos Aires care îi dădea detalii asupra lui Dartie, precum și numele și adresa unei cabiniere care era gata să depună mărturia necesară sub prestare de jurământ. Era tocmai momentul potrivit pentru a întări aversiunea profundă și puternică a lui Soames pentru spălarea rufelor murdare în public. Și, în timp ce se îndrepta în metrou spre stația Victoria, citi în jurnalul de seară un reportaj despre un proces de divorț din lumea bună, ceea ce îi dădu un nou impuls spre reluarea vieții conjugale.

Instinctul gregar înnăscut în fiecare Forsyte, care-i silea ca în momente de teamă sau tulburare să se refugieze în sânul familiei, tendința aceasta de a se strânge laolaltă, care i-a menținut puternici și dârzi, îl făcu și pe Soames să se ducă la masă în Park Lane. Nu putea și nici nu voia să sufle o vorbă familiei sale despre planurile lui — era prea reticent și prea mândru — dar gândul că măcar ei, dacă ar ști, s-ar bucura și i-ar dori noroc, îl încuraja.

James era foarte prost dispus; focul pe care îl aprinsese în el obrăznicia ultimatumului dat de Kruger se stinsese ca și cum ar fi aruncat asupra lui găleți cu apă rece, din pricina slabelor succese din ultima lună și a apelurilor la efort publicate în *The Times*. Nu știa unde se va sfârși. Soames căuta să-l mângâie pomenind mereu de Buller. Dar James nu știa ce să zică! Iată-l pe Cooley încercuit pe dealul acela; iar Ladysmith împresurat jos în vale; totul, una peste alta, i se părea o zăpăceală de nedescris; el credea că ar trebui să se trimită acolo marinari — aceia erau oameni potriviți, făcuseră doar ispravă bună în Crimeea. Pentru a-l mângâia, Soames schimbă vorba. Val îi povestise lui Winifred că de aniversarea zilei lui Guy Fawkes²¹ a fost tămbălau mare la Oxford și studenții au aprins un "foc de bucurie", iar el a scăpat de urmărire numai mângălindu-și fața cu funingine.

— Ah, mârâi James, deștept băiat.

Dar curând după aceea dădu din cap, spunând că nu știe ce-o să iasă din el și, uitându-se îngândurat la Soames, mârâi în continuare:

— Ce păcat că Soames n-a avut un băiat.

I-ar fi plăcut să aibă un nepot care să poarte numele lui. Și când colo — dar asta e, și pace!

Soames se cutremură. Nu se așteptase chiar la o asemenea provocare de a dezvălui taina sufletului său. Iar Emily, văzându-l tresărind, zise:

— Nu vorbi prostii, James! Cum poți spune așa ceva?

Dar James, fără să se uite în ochii vreunuia din ei, mârâi mai departe. Uite-i pe Roger și Nicholas și Jolyon; toți aveau nepoți. Swithin și Timothy n-au fost căsătoriți niciodată. El a făcut tot ce i-a stat în putință; dar în curând zilele lui se vor sfârși. Apoi, ca și cum vorbele rostite i-ar fi dat o profundă mângâiere, tăcu. Mânca creier cu furculița, ajutându-se cu o bucată de pâine; și de fiecare dată înghițea și pâinea.

Imediat după masă Soames se scuză și plecă. Nu era chiar frig, dar își luă haina îmblănită, pentru că toată ziua îl chinuiseră fiori reci, de natură nervoasă. Simțea în mod subconștient că, îmbrăcat astfel, arăta mai bine decât într-un palton negru obișnuit. Cutia de marochin din dreptul inimii îl făcu să pornească energic la drum. Nu era fumător, dar în drum aprinse o țigaretă și începu să tragă ușor din ea. Coborî încet pe Row înspre Knightsbridge, măsurându-și timpul în așa fel, încât să ajungă la Chelsea la ora nouă și un sfert. Ce-o fi făcând Irene, seară de seară singură, în vizuina aceea mică? Ce misterioase sunt femeile! Omul trăiește lângă ele și nu le

²¹Guy Fawkes (1570-1606), inițiatorul și conducătorul complotului pentru răsturnarea lui Iacob I. Complotul a fost numit "Gunpowder Plot", "complotul piafului de pușcă".

cunoaște deloc! Ce-o fi găsit ea la tânărul acela Bosinney, de și-a pierdut mințile? Căci, la urma urmei, ceea ce făcuse ea fusese o nebunie — nebunie de om smintit, lunatic, care și-a pierdut orice simț al valorilor, și astfel a distrus și viața ei și viața lui! Și pentru o clipă, sufletul lui fu cuprins de un fel de exaltare, căci se simțea eroul unei povestiri, bărbatul care, stăpânit de spirit creștinesc, pornește să-i redea femeii toate binefacerile vieții, iertând-o și uitându-i greșelile toate, devenind îngerul ocrotitor al viitorului ei. În fața cazărmilor de la Knightsbridge, sub un pom, unde razele lunii cădeau albe și luminoase, scoase încă o dată cutia de marochin, lăsând ca razele lunii să soarbă culoarea pietrelor prețioase. Da, într-adevăr, erau de cea mai bună calitate! Dar la pocnitura cu care se închise cutia, un fior rece îl străbătu, din nou, din cap până-n picioare; porni înainte mai iute, strângându-și pumnii înmănușați în buzunarul paltonului, și începu să tragă aproape nădejde că n-o va găsi acasă. Din nou îi năvăli în minte gândul că Irene e atât de misterioasă. Mânca seară de seară singură — în rochie de gală — dându-și iluzia că e în societate! Cânta la pian — numai pentru ea! După cât a putut vedea el, nu avea nici câine, nici pisică. Și deodată, își aminti de iapa pe care o ținea el la Mapledurham pentru a-l duce la gară. Ori de câte ori se ducea la grajd o găsea acolo, singură de tot, pe jumătate adormită și, totuși, în drum spre casă trăgea mai bine decât atunci când pleca de acasă, parcă dorea să se întoarcă și să stea singură în grajdul ei! Gândurile lui nu aveau șir. "M-aș purta bine cu ea", își zicea, "aș fi foarte atent". Și deodată cugetul lui Soames fu stăpânit pe de-a întregul de dorința imensă de-a avea o viață de familie, pe care Soarta — în batjocura ei — părea să i-o fi răpit pentru totdeauna; iată de ce, în fața stației South Kensington, trăi o clipă în lumea viselor. În Kings Road, dintr-o cârciumă, ieși clătinându-se un bărbat care cânta la armonică. Soames îl urmări din ochi: dansa fără noimă pe trotuar, după sunetele târăgănate și întrerupte ale melodiei; Soames trecu apoi pe cealaltă parte a trotuarului, pentru a fi cât mai departe de acest spectacol de sminteală a beției. O noapte la pușcărie! Ce neghiobi sunt oamenii! Dar bețivul băgă de seamă că Soames s-a ferit de el și, de peste drum, îi aruncă valuri-valuri de blesteme geniale. "Sper că-l vor închide", gândi Soames cu răutate. "Cum pot umbla liberi asemenea ticăloși, când sunt femei singure pe stradă!" Ideea aceasta îi veni din pricina unei femei care mergea înaintea lui. Ciudat, mersul ei i se păru foarte cunoscut și, când ea coti tocmai în drumul lui, inima începu să-i bată. Se grăbi până la colț pentru a se convinge. Da! Era Irene; nu se putea înșela asupra mersului ei, într-o uliță atât de îngustă și mică. Mai trecu câteva colțuri, iar de la ultimul, Soames o văzu intrând în micul ei bloc. Atunci, pentru a n-o scăpa, fugi câțiva pași, urcă în grabă treptele și o ajunse în fața ușii. Auzi cum introduce cheia în ușă și fu lângă ea tocmai în momentul când, în ușa deschisă, Irene se întoarse încremenită.

— Nu te speria, îi zise gâfâind, te-am văzut din întâmplare. Dă-mi voie să intru un minut.

Ea duse mâna la piept, obrazul îi era palid, iar ochii mari deschiși de spaimă. Apoi, înfrângându-și o pornire lăuntrică, lăsă capul în jos și zise:

— Foarte bine.

Soames închise ușa. Simțind nevoia unei clipe de răgaz, se opri singur un minut, când ea trecu în salon, pentru a respira adânc și a-și potoli bătaile inimii. În acea clipă, atât de covârșitoare pentru viitorul lui, i se păru cam brutal să scoată din buzunar cutia de marochin. Dar cum să stea în fața ei fără vreo scuză sau pretext pentru vizita pe care i-o făcea? În fața acestei dileme îl cuprinse furia pe toate formulele de scuze și justificare. Va urma o "scenă", altcum nici nu se poate! Deci, trebuie s-o îndure. Auzi glasul ei, dulce, neliniștit și patetic:

— De ce ai venit din nou? N-ai înțeles c-aș fi preferat să nu mai vii?

El îi privi îmbrăcămintea: catifea în dungi maro închis, la gât o blană de culoarea nisipului și o mică pălărie rotundă din catifeaua rochiei. I se potriveau de minune. Se vede că avea bani de cheltuit și pentru toalete! Îi zise brusc:

— Azi e ziua ta de naștere. Iată ce ți-am adus, și îi întinse cutia de marochin verde.

— Ah! Nu, nu!

Soames apăsă pe buton și cele șapte pietre străluciră pe catifeaua cenușiu-deschis.

— De ce nu? îi zise. Ca să știi că nu mai ești supărată pe mine.

— Nu pot.

Soames scoase broșa din cutie.

— Lasă-mă măcar să văd cum îți șade.

Ea se trase iute înapoi.

El se ținu după ea, și-și apăsă mâna în care ținea broșa pe pieptul lui Irene. Ea se smuci din nou. Soames lăsă mâna în jos și zise:

— Irene, haide să uităm trecutul. Din moment ce o pot face eu, nu încape îndoială c-o poți face și tu. Vino să ne reluăm viața, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu vrei?

Vocea lui era fierbinte, iar în ochii ațintiți pe fața ei se citea un fel de implorare. Irene, care ajunsese cu spatele chiar lângă perete, înghiți în sec. Atât a fost răspunsul ei. Soames continuă:

— E posibil să dorești a trăi câte zile mai ai în felul acesta, pe jumătate moartă, în această mică vizuină? Întoarce-te la mine, am să-ți dau tot ce dorești. Îți jur că vei trăi viața ta, așa cum vei voi tu!

Fața ei avu o tresărire ironică.

— Da, zise mai departe Soames, dar de data asta ți-o făgăduiesc cu adevărat. Eu nu doresc decât... decât să am un fiu. E greu.

Glasul lui se înfierbântase într-atât, încât abia și-l mai recunoștea, și de două ori își smuci capul spre spate, parcă se lupta să-și recapete răsuflarea. Dar ochii ei, ațintiți asupra lui, întunecați și încremeniți într-un fel de spaimă, îl făcură să-și adune mințile; și gândurile lui dureroase, fără șir, se transformară în furie.

— Și ce, ți se pare că dorința mea e atât de nefirească? îi zise printre dinți. E nefiresc să vrei un copil de la propria ta soție? Ai zdrobit viața noastră și ai distrus totul. Ne ducem zilele trăind numai pe jumătate și n-avem nici un fel de viitor. Nu ești chiar deloc măgulită că, în ciuda tuturor celor petrecute,

eu... eu încă doresc să fii soția mea? Vorbește, pentru Dumnezeu, spune o vorbă!

Irene încerca parcă, dar nu putea.

— Nu vreau să te înspăimânt, îi zise Soames mai blând; martor mi-e Dumnezeu. Eu nu doresc decât să te conving că așa nu mai pot trăi. Vreau să te întorci la mine. Vreau să fii a mea.

Irene ridică o mână și-și acoperi partea de jos a obrazului, dar ochii ei nu se dezlipeau de ai lui, ca și cum asta ar fi fost singurul mijloc de a-l ține la distanță. În sufletul lui Soames se ridică, într-un val uriaș, amintirea tuturor acelor ani, pustii și amarnici, de când — oh! de când oare? — aproape de când a văzut-o prima oară... Fața lui se crispa într-un spasm pe care nu și-l putea stăpâni defel.

— Nu e prea târziu, îi zise; nu e prea târziu, numai dacă ai fi și tu convinsă.

Irene își luă palma de pe buze și începu să-și frământă mâinile în fața pieptului. Soames le prinse într-ale lui.

— Nu mă atinge! zise ea înecându-se.

Dar el continua să i le rețină, încercând să privească drept în ochii ei, care nici nu clipeau. Apoi, zise liniștită:

— Sunt singură aici. Sper că n-ai să te porți așa cum te-ai mai purtat o dată.

Soames își trase mâinile ca de pe un fier încins și întoarse capul. Cum poate să existe pe lume o neîndurare ce nu conținește niciodată? Cum se poate ca acel unic act de pasiune violentă să fie încă viu în ființa ei? Să-i fi închis oare acea faptă orice posibilitate de revenire? Și, fără s-o privească, zise cu încăpățănare:

— Nu plec de aici până nu-mi dai un răspuns. Ți-am oferit ceea ce puțini bărbați ar fi în stare să ofere și vreau un... un răspuns cuminte.

Și, aproape uluit, o auzi spunând:

— Nu-ți pot da un răspuns cuminte. Aici mintea nu are nici un amestec. Nu-ți pot spune decât adevărul brutal. Prefer să mor decât să mă întorc la tine.

Soames deschise ochii mari.

— Oh!... răspunse.

Și toată făptura lui fu cuprinsă de un fel de paralizie; nu putea rosti nici o vorbă, nu putea face nici un gest, tremura din cap până-n picioare, ca omul care a primit cea mai gravă jignire posibilă și nu știe cum să reacționeze sau, mai degrabă, nu-și dă încă seama ce se petrece cu el.

— Oh, zise din nou, e chiar atât de grav? Într-adevăr? Preferi moartea... Asta-i frumos!

— Îmi pare rău. Mi-ai cerut un răspuns. Ți-am spus adevărul. Puteam face altfel?

La acest răspuns neașteptat și straniu, Soames căută scăpare în realitate. Azvârli broșa în cutie și o puse în buzunar.

— Adevărul! zise; femeile nu știu ce e adevărul. Ele nu cunosc decât nervii, nervii.

Apoi o auzi șoptind:

— Da, dar nervii nu mint. Tu încă n-ai descoperit acest lucru?

Soames tăcea obsedat de ideea: "O voi urî pe această femeie. Trebuie s-o urăsc!" însă aici era buclucul! Va reuși oare? Îi aruncă o privire: stătea nemișcată, cu spatele lipit de perete, cu capul sus și mâinile încleștate, parcă aștepta să fie împușcată. Îi zise iute:

— Nu cred nici o vorbă din ceea ce spui. Ai un amant. Dacă n-ai avea, n-ai fi atât, atât de... proastă.

Văzând expresia din ochii ei, își dădu seama că spusese ceva ce nu se cuvenea și că recăzuse prea devreme în tonul și limbajul liber din vremea vieții lor conjugale. Se întoarse și porni spre ușă, dar nu avu puterea să iasă. Îl oprea ceva, ceva din ființa lui, acea însușire profundă și tainică a unui Forsyte care nu-i îngăduia să renunțe la ceva, care îl împiedica să vadă că dârzenia lui fantastică luptă pentru o cauză pierdută. Se întoarse încă o dată și se opri, cu spatele la ușă, întocmai cum stătea și ea, rezemată cu spatele de peretele opus, fără să-și dea seama că erau destul de caraghioși stând așa, despărțiți de toată lungimea încăperii.

— Tu nu te gândești niciodată la altcineva, ci numai la tine? o întrebă.

Buzele lui Irene tremurau; apoi răspunse încet:

— Te-ai gândit vreodată că eu mi-am dat seama de greșeala pe care am săvârșit-o — greșeala mea îngrozitoare, fără scăpare — și c-am recunoscut-o chiar în prima săptămână a căsătoriei noastre; și că am încercat, m-am străduit trei ani de zile? Tu știi că am încercat! Crezi c-am făcut-o pentru mine?

Soames scrâșni din dinți.

— Dumnezeu știe ce a fost. Eu nu te-am înțeles niciodată; și n-am să te înțeleg niciodată. Ai avut tot ceea ce ai dorit; și poți avea și mai departe totul, ba chiar și mai mult! Te întreb deslușit: ce ai împotriva mea? Fără să-și dea seama de patima cu care vorbea, continuă cu aceeași căldură: Nu sunt șchiop, nu sunt respingător, nu sunt grosolan, nu sunt tâmpit. Ce ai cu mine? Care-i misterul?

Răspunsul ei fu un suspin prelung.

Soames își încleșta mâinile cu un gest care — în mod straniu — dezvăluia din plin starea lui sufletească.

— Când am venit aici, astă-seară, eram... nădăjduiam... voiam să fac tot ceea ce pot pentru a șterge trecutul și a începe o viață nouă, fără prihană. Iar tu m-ai primit cu "nervi", tăcere și suspine. Nu mi-ai spus nimic concret. Mă simt... mă simt ca învăluit într-o pânză de păianjen.

— Da.

Șoapta aceea venită de lângă celălalt perete al încăperii îl scoase din nou din minți.

— Ei bine; eu nu vreau să trăiesc înfășurat într-o pânză de păianjen. Am s-o rup.

Se duse drept spre ea.

— Acum!

Nici el nu știa ce voia să facă în timp ce pășea, hotărât, către ea. Dar

când ajunse aproape, parfumul ei, pe care-l cunoștea atât de bine de pe vremuri, îl emoționează pe neașteptate. Îi puse mâinile pe umeri și se aplecă pentru a o săruta. Nu-i sărută buzele, ci o dungă subțire, aspră, în care îi era strânsă gura; apoi, în timp ce ea îi împingea fața cu amândouă mâinile, o auzi spunând:

— Oh, nu!

Întreaga lui făptură fu înecată de rușine, regret și senzația că totul e în zadar. Se întoarse brusc și ieși.

Capitolul III

VIZITA LA IRENE

Jolyon o găsi pe June așteptându-l pe peronul gării Paddington. Primise telegrama în timp ce-și lua micul dejun. Locuința ei se compunea dintr-un atelier și două odăi de culcare, într-una din grădinile parcului St. John's Wood — și-o alesese acolo pentru că avea asigurată cea mai desăvârșită independență. Aici nu o urmărea nimeni, nu-i stăteau în cale fel de fel de servitori, și-și putea primi, la orice oră din zi și din noapte, "neajutoratii"; și nu rareori se ivea câte un neajutorat care — neavând atelierul său propriu — lucra în cel al lui June.

Se bucura din plin de libertatea ei, iubindu-și cu un fel de patimă de fecioară felul ei de viață; toată căldura pe care ar fi risipit-o asupra lui Bosinney, și de care tânărul s-ar fi săturat — având în vedere dârzenia ei de Forsyte — și-o cheltuia acum în promovarea "geniilor", ascunse și în devenire, din lumea artelor. De fapt scopul vieții ei era să transforme rațe în lebede care, după cum credea, zăceau în protejații ei. Entuziasmul cu care îi proteja îi întuneca deseori judecata limpede. Dar era leală și generoasă; mâna ei, mică și darnică, a fost întotdeauna împotriva prejudecăților academice și comerciale, de aceea, cu toate că avea un venit destul de mare, contul ei de la bancă era deseori deficitar.

Făcuse o vizită lui Eric Cobby și sosi la gara Paddington într-o stare de enervare profundă. Conducătorii unei ticăloase galerii de artă refuzaseră să organizeze o expoziție individuală din picturile acestui geniu cu părul lins. Un negustor nerușinat, care-i vizitase atelierul, își exprimase părerea că, din punct de vedere financiar, expoziția ar fi foarte puțin rentabilă. Această pildă atotgrăitoare a mârșăviei negustorilor de artă — manifestată tocmai față de "neajutoratul" ei favorit, care o ducea atât de greu, cu nevastă și doi copii, încât contul ei la bancă fusese dat peste cap — îi urcase tot sângele în micul ei obraz hotărât, iar părul ei, roșu-auriu, strălucea mai viu ca oricând. Îl îmbrățișa pe tatăl ei și se urcară amândoi într-o birjă; sufletul ei era tot atât de plin de griji ca și al lui. Problema era care să-și verse focul mai întâi.

Jolyon apucă să zică: "Draga mea, vreau să te rog să vii cu mine", când, uitându-se la fața ei, observă vă ochii albaștri i se roteau încoace și încolo — întocmai cum se mișcă coada unei pisici agitate — și că nici nu auzea ce-i spune.

— Tată, e adevărat că nu pot pune mâna pe nimic din banii mei?
— Din fericire, scumpa mea, nu ai dreptul decât la venitul lor.
— Ce desăvârșită dobitocie! Nu s-ar putea totuși face ceva? Trebuie să existe o cale. Cu zece mii de lire sterline aş putea cumpăra o mică sală de expoziție.

— O mică sală de expoziție, mârâi Jolyon, pare o dorință modestă. Dar bunicul tău o prevăzuse.

— Eu socotesc, strigă June cu energie, că toată această grijă de a păstra banii e josnică, atâta vreme cât în lume există atâtea genii strivite de lipsa celor mai reduse mijloace de trai. Eu n-am să mă mărit niciodată, n-am să am copii; de ce să nu mi se dea dreptul de a dispune de averea mea, de a face o faptă bună, în loc să țin toți banii blocați în vederea unei eventualități care nu va apărea niciodată?

— Draga mea, pe noi ne cheamă Forsyte, răspunse Jolyon cu glasul său ironic, cu care impetuoasa lui fiică nu se obișnuise niciodată de-a binelea; și, după cum știi, în neamul Forsyte oamenii dispun în așa fel de averea lor, încât moștenirea pe care le-o lasă nepoților e însoțită de o clauză testamentară prin care aceștia — în cazul când mor înaintea părinților lor — trebuie să facă testamente prin care să se lase părinților moștenirea averii ce li s-ar cuveni după moartea acestora. Tu înțelegi așa ceva? Eu nu! Dar asta e situația și n-avem încotro. Noi trăim după principiul că, atâta vreme cât este cu putință, trebuie să menținem bogăția în familie și să n-o lăsăm să scadă. Tu, dacă mori fără să te fi căsătorit, banii tăi trec asupra lui Holly și Jolly și a copiilor lor, dacă ei se vor căsători. Nu-ți face plăcere să știi că, orice ai face, nici unul din voi nu rămâne în sărăcie?

— Dar n-aș putea face un împrumut?

Jolyon dădu din cap.

— Nu încape îndoială că ai putea închiria o sală, dacă din venitul pe care-l ai poți acoperi toate cheltuielile.

June scoase un sunet ce exprima dispreț.

— Da, și pe urmă nu-mi mai rămâne nimic pentru a ajuta pe cineva.

— Fetițo dragă, murmură Jolyon, asta nu înseamnă de fapt același lucru?

— Nu, zise June aspru; aş putea cumpăra o sală cu zece mii de lire; ceea ce ar însemna să dau numai patru sute pe an. Dar dacă ar trebui să plătesc o mie de lire chirie anuală, mi-ar rămâne mie numai cinci sute. Tată dragă, gândește-te ce-aș putea face eu dacă aş avea o sală de expoziție! În scurtă vreme i-aș putea face un renume lui Eric Cobbley și la atâția alții.

— Oamenii de valoare își fac, la vremea lor, singuri renumele.

— După ce au murit.

— Spune, scumpa mea, ai văzut tu vreodată un om care, prin faptul că a avut renume, a lucrat mai bine?

— Da, pe tine, zise June, strângându-l de braț.

Jolyon deschise ochii mari și gândi: "Eu"? Apoi își zise: "Oh! Vai de mine! Acum o să mă roage să fac ceva pentru ea. Așa suntem noi, cei din neamul Forsyte; fiecare dobândim, în felul nostru, ceea ce vrem."

June se lipi și mai tare de el în birjă.

— Scumpule, cumpără tu sala, iar eu îți voi plăti ție patru sute de lire sterline pe an. Astfel, nici unul din noi nu este păgubit. Și apoi, mai este și o excelentă investiție.

Jolyon ezită.

— Nu crezi că pentru un artist este cam suspect să cumpere o sală de expoziție? Și apoi, zece mii de lire sterline sunt bani, nu glumă; iar eu nu am fire de negustor.

June se uită la el cu recunoștință și admirație.

— Desigur că nu ai fire de negustor, dar ai un spirit comercial îngrozitor. Eu sunt convinsă că până la urmă va fi o afacere bună. Apoi este cel mai bun mijloc de a scoate din circulație pe ticăloșii aceia de negustori și alții asemenea. Și strânse din nou brațul tatălui ei.

Pe fața lui Jolyon se citea cum lua în zeflema propria lui deznădejde.

— Unde este această prețioasă sală? Bănuiesc că este așezată într-un loc minunat!

— Tocmai lângă Cork Street.

"Aha!" gândi Jolyon, "știam eu că trebuie să fie pe acolo. Iar acum e rândul meu să scot de la ea ceea ce vreau!"

— Bine, am să mă mai gândesc, dar nu chiar acum. Tu îți mai aduci aminte de Irene? Aș vrea să vii cu mine să-i facem o vizită. Soames se ține din nou după ea. Ar fi mai bine apărută dacă am adăposti-o undeva.

Cuvântul "adăposti", pe care Jolyon îl folosi întâmplător, fu cel mai nimerit pentru a trezi interesul lui June.

— Irene! N-am văzut-o de atunci, de când... Da, firește! Aș fi încântată s-o pot ajuta!

De data asta veni rândul lui Jolyon pentru a strânge cu caldă admirație brațul acelei mici făpturi vioaie, cu suflet atât de generos, care era copilul lui.

— Irene e mândră, zise, privind-o cu coada ochiului, căci brusc se trezi în el teama că poate June nu va ști să fie discretă; e greu s-o ajuți. Trebuie s-o luăm cu binișorul. Locuiește aici. I-am telegrafiat că venim. Să-i trimitem cărțile noastre de vizită.

La coborârea din birjă, June zise:

— Nu-l pot suferi pe Soames, el disprețuiește tot ce nu are succes.

Irene era în ceea ce se numea "Salonul Doamnelor" din "Piedmont Hotel".

Cu curajul moral care o caracteriza, June merse de-a dreptul la fosta ei prietenă, o sărută pe obraz și se așezară amândouă pe un divan pe care nu se așezase încă nimeni de la înființarea aceluia hotel. Jolyon putu vedea că Irene era profund impresionată de această iertare simplă.

— Deci Soames te-a supărat din nou? întrebă el.

— Mi-a făcut ieri seară o vizită; îmi cere să mă întorc la el.

— Dar nu te întorci, nu-i așa? strigă June.

Irene zâmbi ușor și dădu din cap.

— Dar situația lui e groaznică, murmură ea.

— E vina lui. Trebuia să fi divorțat atunci când ar fi putut-o face.

Jolyon își aduse aminte cu câtă emoție dorise odinioară June să nu se

producă divorțul, pentru a nu se pângări numele logodnicului ei mort și infidel.

— Ia să auzim acum ce are de gând să facă Irene, zise el.

Buzele lui Irene tremurau, dar vorbi liniștit:

— Cred că ar fi mai bine dacă i-aș da un motiv nou pentru a scăpa de mine.

— Ce oribil! strigă June.

— Ce altceva aș putea face?

— Asta e exclus, zise Jolyon foarte calm; *sans amour*²²!

I se păru că va izbucni în plâns; dar ea se ridică în grabă, se întoarse pe jumătate cu spatele la ei și stătu așa câteva momente, pentru a-și stăpâni nervii zdruncinați. Deodată June zise:

— Să știi că eu mă duc la Soames și-i spun că trebuie să te lase în pace. La vârsta lui ce-o mai fi vrând?

— Un copil. Nu e nefiresc.

— Un copil! strigă June cu dispreț. Da, firește! Pentru a-i moșteni averea. Dacă vrea un copil cu orice preț, să-și ia o ferneie oarecare și să facă un copil; atunci tu ai motiv să ceri divorțul, iar el o poate lua în căsătorie.

Jolyon își dădu curând seama că a greșit aducând-o pe June aici — părănirea ei violentă pentru Irene dădea apă la moară lui Soames.

— Cel mai bine ar fi ca Irene să vină și să stea liniștită la noi, la Robin Hill, de unde să vadă cum evoluează lucrurile.

— Firește, zise June, numai că...

Irene se uită drept în ochii lui Jolyon — și, cu toate că mai târziu el a încercat de nenumărate ori să înțeleagă acea privire, n-a reușit.

— Nu! Ar însemna să vă produc neplăceri tuturor. Am să plec în străinătate.

Din glasul ei Jolyon înțelese că aceasta e o hotărâre definitivă. Ca fulgerul îi trecu prin minte ideea — care n-avea nici o legătură cu discuția lor — "Bine, am s-o pot vedea acolo". Dar zise:

— Nu crezi că în străinătate vei fi și mai puțin apărată în cazul că te va urmări?

— Nu știu. Nu pot decât să încerc.

June sări în picioare și măsură încăperea cu pași mari.

— Totul este oribil. De ce trebuie să fie oameni chinuiți, în mizerie și fără ajutor, an după an, din pricina acelei justiții dezgustătoare și cu pretenții de sfințenie?

Dar cineva intră în cameră și June se opri. Jolyon se duse spre Irene.

— Ai nevoie de bani?

— Nu.

— Vrei să închiriez eu apartamentul dumitale?

— Da, Jolyon. Te rog.

— Când pleci?

— Mâine.

²²Fără dragoste (fr.).

— Între timp nu te mai întorci acasă, nu-i așa?

Teama cu care îi pusese această întrebare i se păru lui Jolyon cam ciudată.

— Nu. Am adus aici tot ceea ce-mi trebuie.

— Ai să-mi comunici adresa dumitale?

Ea îi întinse mâna.

— Pentru mine ești o stâncă.

— Clădită pe nisip, răspunse Jolyon, strângându-i puternic mâna; dar, te rog, ține bine minte, că pentru mine este întotdeauna o plăcere să fac ceva pentru dumneata. Iar dacă te răzgândești... Vino, June, să ne luăm rămas bun!

June veni de la fereastră și o strânse pe Irene în brațe.

— Nu te gândi la el, îi zise ea cu glasul emoționat: bucură-te de viață și fii binecuvântată!

Leșiră în desăvârșită tăcere, purtând în suflet amintirea ochilor înlăcrimați ai lui Irene și a zâmbetului de pe buzele ei; trecură pe lângă doamna care le întrerupse convorbirea și care, aplecată pe masă, citea jurnalele.

Ajunși în față la "National Gallery", June exclamă:

— Să se sfârșească odată cu toate bestiile lipsite de demnitate și cu legile astea oribile!

Dar Jolyon nu-i răspunse. El avea ceva din echilibrul tatălui său și știa să privească lucrurile cu obiectivitate, chiar și atunci când era emoționat din cale-afară. Irene avea dreptate; situația lui Soames era tot atât, ba chiar mai grea decât a ei. Iar în ceea ce privește legea — cei care au întocmit-o au considerat că firea omenească e de ordin inferior. Simțea că dacă mai rămâne împreună cu fiica lui s-ar putea, într-un fel sau altul, da de gol; de aceea îi spuse că trebuie să prindă trenul pentru a se întoarce la Oxford; făcu semn unei birje, o conduse la sala unde se găseau acuarelele lui Turner și se despărți de ea făgăduindu-i că se va gândi la sala aceea de expoziție.

Dar în loc de sala de expoziție, el se gândea la Irene. Se zice că mila e rudă apropiată cu iubirea! Dacă este așa, apoi îl păștea negreșit primejdia de a iubi, căci îi era foarte milă de ea. Era greu să te gândești la ea, pornind spre Europa, atât de îngrijorată și de singură! "Sper că n-o să-și piardă capul!", își zise; "n-ar fi de mirare s-o cuprindă deznădejdea". Într-adevăr, el nu-și putea închipui cum va trăi ea de acum înainte, ruptă de micile ei ocupații zilnice — o făptură atât de frumoasă, fără nădejde, expusă la atacurile oricui! În această grijă a lui era mai mult frică și gelozie. Femeile fac lucruri ciudate când sunt la strâmtoare. "Mă întreb ce-o să facă Soames acum!" gândi el. "Ce situație putredă și tâmpită! Și cred că lumea o socotește pe ea vinovată!" Foarte preocupat și cu inima îndurerată, se urcă în tren, își rătăci biletul, iar pe peronul gării Oxford scoase pălăria pentru a saluta o doamnă a cărei față i se păru cunoscută, dar nu fu în stare să ghicească cum o cheamă nici măcar când o văzu luând ceaiul la "Rainbow".

Capitolul IV

DRUMURI PE CARE UN FORSYTE SE TEME SĂ PĂȘEASCĂ

Cutremurat de prăbușirea nădejdlor lui, cu cutia verde de marochin încă strânsă în buzunarul din dreptul inimii, pe Soames începură să-l frământă gânduri mai amarnice decât moartea. Pânză de păianjen! Mergea iute și nu vedea nimic în lumina lunii; depăna întruna scena pe care o trăise, chinuit de amintirea trupului ei încremenit de sila îmbrățișării lui. Și cu cât se gândea mai mult, cu atât se convingea că ea avea un amant; vorbele ei: "Prefer să mor!" n-ar fi avut sens, dacă nu iubea pe altul. Chiar dacă nu-l iubise niciodată, se purtase ca lumea până la apariția lui Bosinney. Nu; era îndrăgostită din nou, căci altfel n-ar fi dat acel răspuns melodramatic la propunerea lui, care, din toate punctele de vedere, era cuminte! Foarte bine! Asta simplifică situația.

"Am să iau măsuri pentru a ști cum stau lucrurile", cugetă el; "măine dimineață, primul lucru pe care-l fac e să mă duc la Polteed".

Dar chiar în timp ce lua această hotărâre, știa că îi va fi foarte greu. El făcuse apel la serviciile agenților lui Polteed de mai multe ori în cursul exercitării profesiei sale de avocat și i-a folosit chiar de curând, în cazul Dartie, dar nu-i trecuse prin gând să-i angajeze pentru a urmări pe propria lui soție.

Era prea înjositor pentru el!

Lăsă să treacă o noapte peste acest plan și rana produsă în mândria lui — petrecu, mai bine zis, o noapte de veghe gândindu-se. Numai dimineața, în timp ce se bărbiera, își aminti că ea purta numele ei de fată, Heron. Deci, la început măcar, Polteed nu va ști a cui soție era, deci nu-l va privi în față cu supunere, pentru a râde apoi de el cum se va întoarce cu spatele. Va trece drept soția unuia din clienții săi. Și acesta este adevărul, căci nu era el propriul său avocat?

Îi era de-a dreptul teamă că, dacă nu-și înfăptuiește planul chiar din primul moment, s-ar putea ca, mai târziu, să nu aibă puterea de a-l împlini. Foarte de dimineață, porunci lui Warmson să-i aducă o ceașcă de cafea, și înainte de micul dejun plecă de acasă pe furiș. Merse iute spre una din acele străduțe din West End unde Polteed, ca și alte birouri, stăteau în slujba vijrtuții claselor bogate. Până acum îl chemase întotdeauna pe Polteed la biroul său din Poultry; dar de data aceasta — cunoscându-le adresa — se duse de-a dreptul la ei și ajunsese acolo chiar la ora când se deschidea biroul. În prima cameră mobilată atât de bine, încât puteai crede că te afli la un cămătar, fu întâmpinat de o doamnă care ar fi putut fi învățătoare.

— Aș vrea să vorbesc cu domnul Claud Polteed. Mă cunoaște, nu-i nevoie să-i anunți numele meu.

Grija lui cea mai mare era ca nimeni să nu afle că el, Soames Forsyte, a fost silit s-o pună sub urmărire pe soția lui.

Domnul Claud Polteed — care nu semăna deloc cu domnul Lewis Polteed — era unul din acei bărbați cu păr negru, nasul ușor coroiat și ochi căprui, vioi, despre care s-ar putea crede că sunt evrei dar care, în realitate, sunt

descendenții fenicienilor stabiliți pe vremuri în Cornwall. Îl primi pe Soames într-o încăpere tapisată cu covoare și perdele groase, pentru ca să nu se audă nimic din ce se vorbește într-însa. Într-adevăr, întregul aspect al camerei, mobilierul, lipsa oricărui document pe vreo masă, trezeau încrederea clientului.

Domnul Polteed îl salută respectuos pe Soames și după ce intră în birou răsuci — cu oarecare ostentație — cheia în broasca singurei uși a încăperii.

El spunea, de obicei: "Când un client mă cheamă la el, își ia precauțiunile pe care le dorește. Dar când vine el aici, noi trebuie să-l asigurăm că ceea ce vorbim în biroul nostru nu e auzit de nimeni. Dacă nu-i pot asigura de altceva pe clienții noștri, le ofer cel puțin discreție absolută."

— Și acum, domnul meu, cu ce vă pot fi de folos?

Soames avea un nod în gât și abia putea vorbi. Trebuie, cu orice preț, să se poarte în așa fel, încât să ascundă în fața acestui om faptul că chestiunea în care venise îl interesa mai mult decât o problemă strict profesională; de aceea, aproape în mod mecanic, pe față i se așternu zâmbetul lui ironic.

— Am venit la dumneavoastră atât de devreme pentru că nu avem vreme de pierdut... (căci, dacă pierdea un ceas, nu mai avea puterea s-o facă!). Ai la dispoziție o femeie de absolută încredere?

Domnul Polteed descuie un sertar, scoase un carnet, îl parcurse în grabă, îl puse apoi la loc în sertar și-l încuie.

— Da, zise; exact femeia care ne trebuie.

Soames se așeză punând picior peste picior; nimic nu-l trăda, în afară de o ușoară roșeață în obraji, care ar fi putut trece și drept culoarea lui naturală.

— Atunci, trimite-o imediat pentru a urmări pe doamna Irene Heron, domiciliată în apartamentul D, Truro Mansions, în Chelsea. Deocamdată atât, iar mai târziu voi da și alte dispozițiuni.

— Imediat, zise domnul Polteed; este vorba despre un divorț, nu-i așa? și suflă într-un tub acustic: Doamna Blanch a venit? Peste zece minute vreau să-i vorbesc.

— Te rog să dispui ca orice informație să-ți fie înmănată în mod nemijlocit dumitale; urmând ca dumneata să mi-o trimiți mie personal, menționând că este ceva confidențial, într-un plic sigilat și recomandat. Clientul meu cere cea mai desăvârșită discreție.

Domnul Polteed zâmbi, ca și cum ar fi spus: "Dragul meu domn, înveți pe tatăl dumitale cum să facă copii", iar ochii lui alunecară spre obrazul lui Soames, și pentru o clipă uită de îndatoririle lui profesionale.

— Spuneți-i să fie absolut liniștit, îi zise. Fumați?

— Nu, răspunse Soames. Trebuie să mă înțelegi: se prea poate să nu aflăm nimic. Dacă însă se află vreun nume sau urmărirea este descoperită, faptul poate avea consecințe grave.

Domnul Polteed dădu din cap.

— Pot s-o pun în categoria informațiilor cifrate. În acest caz nu se pomenește niciodată vreun nume; se lucrează numai cu numere.

Descuie un alt sertar și scoase două fâșii de hârtie, scrise ceva pe ele și i le întinse lui Soames.

— Țineți-o pe aceasta, domnule; este cheia dumneavoastră. Eu păstrez copia ei. Cazul va fi numit 71. Persoana urmărită va fi 17; urmăritoarea 19; casa 25; dumneavoastră, biroul dumneavoastră vreau să zic, 31; biroul meu 32, eu însumi 2. În cazul că vreți să pomeniți despre clientul dumneavoastră, veți folosi în corespondență 43; orice persoană pe care o bănuiesc de ceva în această chestiune va fi 47; o a doua persoană din aceeași categorie, 51. Și fiindcă suntem în temă, vă rog să vă gândiți dacă mai aveți de dat vreo îndrumare sau indicație.

— Nu, zise Soames; adică — să se procedeze cu cât mai multă grijă și discreție.

Domnul Polteed dădu iarăși din cap.

— Cheltuielile?

Soames ridică din umeri.

— Ca de obicei, răspunse scurt, și se ridică. Ține întreaga afacere în mână dumitale.

— În întregime, zise domnul Polteed, care apăruse deodată între Soames și ușă. În cealaltă chestiune am să vă caut în curând. Bună ziua, domnule. Ochii lui alunecară încă o dată asupra lui Soames, aruncându-i o privire în care se citea mai mult decât o preocupare strict profesională, apoi descuie ușa.

— Bună ziua, zise Soames, fără a se uita la dreapta sau la stânga.

Ajuns în stradă, se înjură zdravăn pe sine însuși. O pânză de păianjen pe care, pentru a o tăia, fusese silit să recurgă la această metodă murdară, ascunsă, la spionaj, atât de profund respingătoare pentru un om care socotea că viața particulară este cea mai sfântă parte din proprietatea lui. Dar zarul fusese aruncat, și nu mai putea da îndărăt. Merse înainte spre Poultry; ajuns la biroul său, puse într-un sertar și încuie cutia verde de marochin și cheia cifrului menit să lămurească falimentul căsniciei lui.

E ciudat ca un om a cărui preocupare principală în viață era să aducă în fața publicității toate problemele ascunse ale proprietății și neplăcerii casnice ale altora să fie atât de înspăimântat la ideea că și afacerile lui vor ajunge în fața opiniei publice. Și totuși lucrul nu este ciudat, căci cine ar fi putut cunoaște mai bine decât el procedura atât de lipsită de sensibilitate a instanțelor judecătorești?

Ziua întreagă și-o petrecu muncind din greu. Winifred trebuia să vină la el la ora patru după amiază: urma să meargă împreună la consfătuire cu Dreamer, Q.C., în "The Temple" și, în așteptarea ei, reciti scrisoarea pe care o pusese să i-o scrie lui Dartie — chiar în ziua plecării lui — și prin care îi cerea să se întoarcă acasă.

"Dragă Montague,

Am primit scrisoarea ta cu vestea că m-ai părăsit pentru totdeauna și că ești în drum spre Buenos Aires. Firește c-a fost o lovitură grea pentru mine. De aceea, profit de prima ocazie pentru a-ți scrie și a-ți spune că sunt dispusă să uit tot trecutul, dacă vrei să te întorci îndată la mine. Te rog să procedezi ca atare. Sunt foarte tulburată, de aceea, deocamdată, nu vreau

să-ți spun mai mult. Expediez această scrisoare recomandat, la adresa pe care ai lăsat-o la clubul tău. Te rog răspunde-mi telegrafic.

Cu același drag, a ta soție, *Winifred Dartie*."

Uf! Ce minciună sfruntată! Își aduse aminte cum stătuse aplecat asupra lui Winifred în timp ce ea copia această scrisoare concepută de el și cum, punând condeiul pe birou, îi spusese: "Gândește-te, Soames! Ce ne facem dacă vine?", cu un ton atât de straniu în glas, de parcă nici ea nu știa ce voia. "Nu va veni", îi răspunse, "atâta vreme cât nu și-a cheltuit toți banii. Tocmai de aceea trebuie să luăm măsuri grabnice". La copia acestei scrisori era anexat, în original, biletul mâzgălit de Dartie — în stare de ebrietate — la clubul "Iseeum" și adresat lui Winifred. Lui Soames i-ar fi plăcut să nu se vadă chiar atât de deslușit că cel care îl scrisese era foarte beat, căci asta era o chestiune de care se va lega instanța. Parcă auzea glasul judecătorului, zicând: "Dumneavoastră ați luat în serios acest bilet! Atât de serios încât i-ați scris această scrisoare? Dumneavoastră credeți că era convins de ceea ce v-a scris?" N-are importanță! Faptul că Dartie a plecat cu vaporul și nu s-a întors era de netăgăduit. La aceasta era anexat și răspunsul său telegrafic: "Îmi este cu neputință să mă întorc. Dartie". Soames dădu îngrijorat din cap. Dacă chestiunea nu se aranjează în cele câteva luni ce urmează, tipul se va întoarce acasă, ca un ban fals. Scăpând de el, făcea o economie de cel puțin o mie de lire sterline pe an, în afară de toate supărările pe care le producea lui Winifred și tatălui lor. "Trebuie să-l iuțesc nițel pe Dreamer", gândi el, "trebuie să ne grăbim",

Winifred adoptase o ținută pe jumătate îndoliată, care se potrivea de minune cu părul ei blond și silueta-i înaltă; sosi în echipajul lui James. Soames nu mai văzuse trăsura tatălui său în City de când acesta se retrăsese din afaceri, cu cinci ani în urmă; de aceea a fost izbit văzând cât era de demodată. Cugetă: "Vremurile se schimbă mereu, omul nu mai știe ce se va purta"! Pălării-țilindru erau din ce în ce mai puține. Întrebă de Val. Winifred îi spuse că Val va juca polo în semestrul următor. Ea credea că se află într-o societate foarte bună. Adăugă, cu o teamă în mod distins afectată:

— Soames, o să fie multă publicitate în jurul acestui divorț al meu? *Trebuie* să apară în ziare? E atât de neplăcut pentru el și pentru fete!

Soames, care era chinuit și de problema lui arzătoare, răspunse:

— Ziarele sunt în mâna unei bande de oameni îndrăzneți, este foarte greu să le scape ceva. Ei pretind că sunt apărătorii moralei publice și, în realitate, corup pe cititori prin reportajele lor dezgustătoare. Dar noi n-am ajuns încă acolo. Astăzi vom vorbi cu Dreamer numai despre problema restabilirii drepturilor conjugale. El înțelege — firește — că demersurile noastre sunt făcute în vederea unui divorț; dar tu trebuie să te porți în așa fel, încât să i se pară că dorești ca Dartie să se întoarcă la tine — astăzi trebuie să faci exerciții pentru a juca bine în rolul în care vei adopta această atitudine.

Winifred oftă și zise:

— Oh! Ce caraghios a fost Monty!

Soames îi aruncă o privire aspră. Se vedea cât de colo că ea nu-l lua în serios pe Dartie și că ar renunța la întreg procesul dacă ar avea un cât de mic pretext. El intuise de la început acest lucru, și nu se înșelase. Dacă acum fuge de un mic scandal, mai târziu sora lui și copiii ei vor fi cu adevărat dezonozați și poate chiar ruinați, căci îngăduind lui Dartie să trăiască alături de ei, acesta îi va duce de răpă cheltuind toți banii pe care îi va lăsa James fetei lui. Cu toate că averea e bine pusă la adăpost, omul acesta va găsi modalitatea de a smulge toate veniturile, obligând familia să cheltuiască tot ceea ce are pentru a-l salva de faliment și poate chiar de pușcărie!

Ajunși la malul Tamisei părăsind trăsura strălucitoare, cu cai strălucitori și servitori cu pălării strălucitoare pe cap, și urcară în birourile avocatului Dreamer, Consilier Regal, din "Crown Office Row".

— Domnul Bellby este aici, domnule, zise secretarul, iar domnul Dreamer va veni peste zece minute.

Domnul Bellby-junior nu era atât de tânăr cât ar fi trebuit să fie, căci Soames nu întrebuița decât avocați cu renume bine stabilit; pentru el a fost întotdeauna un mister cum de reușeau avocații să-l convingă de a face apel la ei; domnul Bellby era așezat la birou și arunca o ultimă privire asupra hârtiilor pe care le avea în față. Tocmai atunci se întorsese de la Tribunal și era îmbrăcat în robă, iar peruca din cap se potrivea cu nasul lui proeminent, ca mânerul unei mici pompe, cu ochii lui albaștri, mici și isteți, și cu buza de sus destul de accentuată; nici că s-ar fi putut găsi un bărbat care să-l susțină și să-l completeze mai bine pe Dreamer.

După ce o prezentă pe Winifred, trecură repede peste mersul vremii și vorbiră despre război. Soames îi întrerupse pe neașteptate:

— Dacă el nu consimte, nu putem face nici un demers înainte de șase luni. Aș vrea să grăbesc lucrurile, Bellby.

Domnul Bellby, care vorbea cu o oarecare urmă de accent irlandez, zâmbi lui Winifred și murmură:

— Acestea sunt tergiversările judecății, doamnă Dartie.

— Șase luni! repetă Soames; vom ajunge până în iunie! Nu vom putea face nici măcar sesizarea instanței înainte de vacanța cea mare. Trebuie să ne grăbim, Bellby — căci va trebui să facem eforturi nemaipomenite pentru ca Winifred să-și mențină atitudinea.

— Acum, domnul meu, veți putea vorbi cu domnul Dreamer.

Intrară rând pe rând în biroul lui, întâi domnul Bellby, apoi — după un minut controlat la ceasul lui — veni Soames în urma lui Winifred.

Dreamer, Q.C., în robă, dar fără perucă, stătea în fața căminului, de parcă această consfătuire ar fi avut un caracter monden; avea un obraz gălbui, cam unsuros, potrivit unui om foarte învățat; avea și mici favoriți cărunți, un nas destul de mare, cu ochelarii prinși pe el. Ridica mereu sprânceana, clipind din ochi, iar buza de jos o strângea cu putere sub cea de sus, așa încât vorbele lui sunau cam înăbușit. Apoi mai avea și obiceiul de a veni brusc lângă persoana cu care vorbea; iar acest gest, împreună cu timbrul lui neobișnuit și cu obiceiul de a mării înainte de a începe să vorbească îi asiguraseră un renume cum puțini avocați îl mai aveau în

materie de omologări și divorțuri. După ce, cu sprânceana ridicată, ascultă recapitularea faptelor expuse cu iscusință de Bellby, mării:

— Cunoscut toate acestea; și venind spre Winifred, zise cu glasul lui înăbușit: Noi vrem să-l aducem înapoi; nu-i așa, doamnă Dartie?

Soames interveni aspru.

— Nu încapă îndoială că situația în care se află sora mea este intolerabilă.

Dreamer mării.

— Așa este. Acum se pune problema: ne bizuim pe refuzul său telegrafic, sau trebuie să așteptăm până după Crăciun, pentru a-i da posibilitate să scrie o scrisoare? Aceasta este problema. Nu-i așa?

— Cu cât mai devreme, cu..., începu Soames.

— De ce părere ești, Bellby? zise Dreamer, apropiindu-se de acesta.

Domnul Bellby suflă de parcă ar fi fost un câine.

— Noi nu terminăm procedura până în mijlocul lunii decembrie. Cred că nu trebuie să-i dăm mai mult răgaz decât atâta.

— Nu, zise Soames, de ce trebuie ca sora mea să fie pusă într-o asemenea situație neplăcută, pentru că el a plecat la...

— La dracu! zise Dreamer, venind spre Winifred; chiar așa. Oamenii n-ar trebui să se ducă în lumea largă, nu-i așa, doamnă Dartie? și își ridică roba ca pe o coadă de păun. Sunt de aceeași părere cu dumneavoastră. Putem porni mai departe. Mai aveți ceva de spus?

— Deocamdată nimic, zise Soames pe un ton semnificativ; voiam doar să o cunoașteți pe sora mea.

Dreamer mări ușor:

— Încântat. Bună seara! și lăsa să cadă roba pe care o ridicase.

Ieșiră pe rând. Winifred coborî scările. Soames se mai opri puțin. În contra voinței lui, Dreamer îl impresionase.

— Cred că avem suficiente dovezi, îi zise lui Bellby. Între noi fie vorba, dacă nu facem lucrurile în grabă, nu le vom face niciodată. Credeți că și e/ a priceput acest lucru?

— Îl voi face eu să înțeleagă, zise Bellby. De altfel e un om de treabă — un om de treabă.

Soames dădu aprobativ din cap și porni în grabă după sora lui. O găsi sub poartă, în curent, mușcându-și buzele pe sub voalul care îi acoperea fața. Îi zise în grabă:

— Mărturia cabinierii va fi foarte completă.

Fața lui Winifred deveni aspră; făcu un efort pentru a-și reveni și porniă împreună spre trăsura. Tot timpul cât au parcurs, în tăcere, drumul până la Green Street, în sufletul amândurora se învârtea același gând: "Ah! De ce? De ce trebuie să-mi dau în vileag nenorocirea? De ce trebuie să fac apel la spioni pentru a lămuri durerile mele intime? Doar nu sunt eu vinovat de ele".

Instinctul de proprietate care, după o atât de cruntă dezamăgire, a silit pe doi membrii ai familiei Forsyte să renunțe la ceva ce nu mai puteau posedea, se întărea pe zi ce trecea în politica poporului britanic. Nicholas, la început plin de îndoială în ceea ce privește un război care trebuia să aibă urmări asupra averii lui, spusese, în cele din urmă, că burii aceia erau o grămadă de proști care pun țara la cheltuieli serioase, și cu cât mai curând vor fi învățați minte, cu atât mai bine.

E/ I-ar fi trimis pe Wolseley! El vedea totdeauna puțin mai departe decât ceilalți oameni — de altfel de aici se trăgea marea avere pe care au făcut-o toți cei din neamul Forsyte — și a priceput foarte curând că Buller nu era omul nimerit, de aceea zicea: "E un taur: dă înainte, cu capul, iar dacă ceilalți n-au grijă, Ladysmith va cădea în mâinile dușmanului". Acestea le spusese la începutul lui decembrie, de aceea, când veni "săptămâna neagră" avu dreptul să spună tuturor: "S-a întâmplat precum am prevăzut". În timpul acelei săptămâni de îngrijorare, așa cum n-a mai cunoscut vreun Forsyte, cel mai tânăr Nicholas a făcut atâta instrucție în unitatea de voluntari din care făcea parte, zisă "Escadra Diavolului", încât tânărul Nicholas a făcut apel la medicul familiei pentru a vedea care este starea sănătății fiului său și află, cu spaimă, că era perfect sănătos. Băiatul tocmai își isprăvisse studiile — atât de costisitoare — și fusese primit în barou; de aceea ideea că face serviciul militar era, pentru mama și tatăl său, un coșmar, mai ales într-o vreme când populația civilă se putea aștepta să fie înrolată. Firește, bunicul său lua în zeflema această teamă, căci el exagera ideea în care fusese crescut și anume: nici un război al Angliei nu poate fi decât de proporții reduse și dus de militari de profesie. Deoarece avea multe acțiuni care scădeau vertiginos, privea cu neîncredere ordonanțele imperiale datorită cărora pierdea atâția bani. Sacrificiul pe care-l făcea el era atât de mare, încât compensa și îndatoririle nepotului.

La Oxford, totuși, starea de spirit era cu totul diferită. Efervescența inherentă tinerilor strânși acolo în număr atât de mare, frământarea lor din cele două luni dinaintea "săptămânii negre" se cristalizaseră, încetul cu încetul, în două partide diametral opuse. Chiar tineretul obișnuit, normal, care în Anglia a avut întotdeauna o orientare conservatoare, deși nu lua lucrurile prea în serios, era dornic de luptă pentru a pune capăt războiului cât mai curând și pentru a-i învăța minte pe buri. În mod natural, din această partidă, mai numeroasă, făcea parte Val Dartie. Pe de altă parte, tineretul cu tendințe radicaliste, grup mai puțin numeros, dar poate cu mai multă greutate, era pentru încetarea războiului și acordarea autonomiei burilor. Cu toate acestea, până la "săptămâna neagră" cele două grupuri erau dezorganizate, nu aveau puncte de ciocnire manifeste, iar discuția păstra un nivel academic. Jolly era unul dintre aceia care nu prea știau pe ce poziție se află. El moștenise de la bunicul său, bătrânul Jolyon, dragostea de dreptate; de aceea nu putea privi problema numai sub un singur aspect. În afară de aceasta, în grupul său, format din "cei mai aleși", era un tânăr entuziast, cu păreri extrem de înaintate și cu un oarecare magnetism personal. Jolly ezita.

Tatăl său, de asemenea, părea a fi și el nehotărât. Și cu toate că — așa după cum se cuvine să fie un băiat la vârsta de douăzeci de ani — privea cu ochi critici pe tatăl său, acesta avea un "aer" deosebit, care dădea un oarecare farmec atitudinii sale de ironică toleranță. Nu încapă îndoială că artiștii seamănă în mod vădit cu Hamlet, așa că această însușire trebuie ținută în seamă chiar și la un tată pe care-l iubești. Dar originala părere a lui Jolyon că "nu este chiar lucru curat să-ți vâri nasul unde nu-ți fierbe oala (cum au făcut uitlanderii) și apoi să exploatezi pe alții până îi subjugi", fie că era justă sau nu, a făcut o anumită impresie asupra fiului său, punându-l pe gânduri asupra a ceea ce se cheamă noblețe. Pe de altă parte, Jolly nu putea suferi grupul numit de el "zănaticii", și nici grupul lui Val, "spilcuiții", așa încât, în momentul când a bătut ceasul "săptămânii negre", el era încă nehotărât. Una — două — trei, veniră acele înfrângeri sinistre de la Stormberg, Magersfontein și Colenso. Sufletul poporului britanic, neșovăitor, a reacționat la prima strigând: "Ah! dar mai este Methuen!", după a doua: "Ah! dar mai este Buller!", apoi a încremenit în îngrijorarea care creștea neconținut. Iar Jolly își zise: "Nu! Fir-ar al dracului! Acum trebuie să-i răpunem pe golani; nu-mi mai pasă dacă avem dreptate ori ba"! Și, dacă ar fi citit gândurile tatălui său, ar fi văzut că gândea în același fel. În duminica următoare, ultima din semestru, Jolly a fost poftit la un pahar de vin de către "unul dintre cei mai aleși". După al doilea toast, ce s-a sfârșit cu cuvintele: "Pentru sănătatea lui Buller și moartea burilor"! bându-se până la fund paharele de vin de Burgundia servit la acel colegiu, Jolly observă că între invitați era și Val Dartie, care îl privi rânjind și spuse ceva vecinului său. Era convins că fusese o observație puțin măgulitoare. Pentru nimic în lume nu s-ar fi manifestat Jolly în așa fel încât să atragă atenția asupra lui sau să producă vreo tulburare în public, de aceea strânse din buze și sângele îi năvăli în obraji. Brusc și cu intensitate, strania dușmănie pe care a simțit-o întotdeauna față de vărul său de-al doilea se accentua. Și își zise: "Foarte bine! Las' pe mine, amice!" Băuse mai mult vin ca de obicei și mai mult decât suporta, de aceea nu i-a fost greu să-și aducă aminte de hotărârea pe care o luase și, când toți plecară în grup, într-un colț mai singuratic atinse brațul lui Val.

— Ce-ai spus adineauri despre mine?

— Dar ce? Nu pot spune ce vreau?

— Nu.

— Ei bine, află că am spus că tu ești un filo-bur — și acesta e adevărul!

— Ești un mincinos!

— Adică vrei să te bați?

— Da, firește, dar nu aici; vino în grădină.

Merseră înainte, privindu-se reciproc peste umăr, nesiguri pe picioare, dar hotărâți; săriră peste gardul de fier al parcului. Vârfurile ascuțite ale grilajului spintecară puțin mâneca lui Val, și aceasta îi cam absorbi atenția. Jolly era preocupat de ideea că se vor bate în incinta unui colegiu străin atât lui cât și lui Val. Nu era tocmai în regulă, dar n-avea ce face — îi va veni el de hac — bestia!

Trecură peste iarbă spre locul cel mai întunecos și își dezbrăcară

hainele.

— Sper că nu ești beat, nu-i așa? zise Jolly pe neașteptate. Nu mă pot bate cu tine dacă ești beat.

— Nu sunt mai băut decât tine.

— Atunci totul e în ordine.

Fără a-și strânge mâna, luară imediat poziția de bătaie. Amândoi băuseră prea mult pentru a se bate conform regulilor prescrise, de aceea erau din cale-afară de atenți pentru a se ține într-o atitudine corectă, până când Jolly îl izbi din întâmplare pe Val în nas. De aici înainte văzură negru în fața ochilor și continuară să se bată urât, sub umbra deasă a bătrânilor copaci, fără a avea un martor care să strige "ajunge", și în fine, sleiți de puteri, abia respirând, se despărțiră și se îndepărtară unul de altul, clătinându-se, la auzul unui glas:

— Numele dumneavoastră, domnilor?

Această întrebare blândă, rostită de sub felinarul din fața porții grădinii, răsună ca chemarea unui zeu; se speriară amândoi și, îmbrăcându-și în grabă hainele, fugiră spre gard, se cățărară pe el și se îndreptară spre locul de unde porniseră. Acolo, la o lumină slabă, își șterseră obrazii și, fără vorbă, plecară, la depărtare de zece pași unul de altul, spre poarta colegiului. Leșiră în liniște; Val merse prin Brewery spre "The Brood", iar Jolly o luă pe stradă în jos până la High. Capul îi era încă amețit, dar trecând în revistă ciocnirile și posibilitățile de *knock-out* pe care nu le exploatare, regreta că nu boxase cu mai multă tehnică. În mintea lui se petrecea o bătaie imaginară, care nu semăna deloc cu cea din care ieșise, neînchipuit de măreață, cu cingătoare și sabie, cu atac și retragere, ca și cum s-ar fi bătut doi eroi din scrierile lui Dumas, atât de gustat de el. Își închipuia că este La Mole, Aramis, Bussy, Chicot și d'Artagnan contopiți într-o singură persoană, dar uita să și-l închipuie pe Val drept Coconnas, Brissac sau Rochefort. Tânărul nu era decât un văr afurisit, care nu se putea compara cu un Cocker. Dar treaba lui! I-a tras totuși una sau două lovituri strașnice. "Filo-bur!" Expresia îl învenina încă, și în capul lui care îl durea ideea de a se înrola în armată prindea din ce în ce mai multă putere. Se gândea cum va călări pe câmpiile acoperite cu iarbă din Africa de Sud, trăgând cu vitejie din pușcă, în timp ce burii se târăsc pe jos ca iepurii. Iar când ridică spre cer ochii care-l usturau, văzu cum strălucesc stelele, printre acoperișurile caselor din incinta colegiului său, și pe sine, cearșaf, culcat pe jos undeva prin Karoo²³ (sau cum i-or fi zicând), cu arma gata de tras și cu ochii ațintiți la cerul strălucitor.

A doua zi de dimineață, simțindu-și capul cam greu, începu a-l doftorici, așa cum se cădea să facă unul dintre "cei mai aleși". Și-l înmuie în apă rece, își fierse o cafea tare pe care n-o putu bea, iar la micul dejun abia înghiți puțin *Hock*²⁴. Pentru vânătaia pe care o avea pe obraz inventă povestea că un "smintit oarecare" s-a izbit de el la un colț de stradă. Cu nici un preț nu

²³Regiune de șes în Africa de Sud; pustie în sezonul secetos, dar acoperită de pășuni foarte roditoare după sezonul ploilor.

²⁴Vin de Rin

voia să vorbească despre bătaie căci, gândindu-se bine, asta nu intra deloc în vederile lui.

În ziua următoare plecă la Londra și de acolo se duse la Robin Hill. Nu erau acasă decât June și Holly. Tatăl său plecase la Paris. Petrecu o vacanță plină de neliniște și frământare, fără să poată da vreo atenție surorilor lui. De altfel, cum era și firesc, June era ocupată cu neajutorării ei pe care — lucru știut — Jolly nu-i putea suferi. Eric Cobbley și familia, acești "proscriși fără speranță de recuperare", îl supărau din cale-afară, căci în fiecare vacanță ridicau casa de la Robin Hill cu fundu-n sus. Iar între el și Holly apăruse o stranie neînțelegere. Fata începuse să aibă păreri personale, lucru care, socotea el, nu era deloc necesar. Bătea cu furie mingea de *cricket*, călărea inimos în Richmond Park, întotdeauna singur, și își făcea un merit din a sări peste gardurile împletite, înalte și țepene — puse anume pentru a feri iarba aleilor prea mult umblată — făcând toate acestea, după cum spunea el, pentru a-și oțeli nervii. Jolly se temea să nu fie fricos, și gândul acesta îl preocupa mult mai mult decât pe alți băieți de vârsta lui. Își cumpără o pușcă, își instalează un teren de tir pe câmpul de lângă casă, și trăgea peste iaz în peretele bucătăriei dinspre grădina de zarzavat (spre marea spaimă a grădinarilor); în fundul sufletului său nutrea gândul că, poate, într-o bună zi se va înrola în armată și va lupta pentru a menține Africa de Sud în posesiunea țării lui. Acum, când țara făcea apel la recruți voluntari pentru cavalerie, tânărul băiat era într-adevăr tulburat peste măsură. Să se înroleze oare? Dintre "cei mai aleși", după câte știa el — și era în corespondență cu mai mulți colegi din grupul său de la universitate — nici unul nu se gândea la așa ceva. Dacă ei ar fi făcut un singur gest, s-ar fi prezentat și el îndată — căci era foarte ambițios, din cale-afară de atent la manifestările exterioare, și n-ar fi putut suporta să rămână în urmă cu ceva — dar în cazul în care s-ar înrola singur, ar putea părea "fanfaron"; căci, la drept vorbind, nu era tocmai necesar să o facă. Apoi, în afară de aceasta, nu dorea să meargă la război. Acest tânăr Forsyte se dădea înapoi de la orice salt primejdios care-l putea zvârli cine știe unde. În consecință, starea lui sufletească — confuză și chinuitoare — îl frământa și îl îmbolnăvea, astfel că nu mai semăna deloc cu ceea ce fusese în trecut, o făptură distinsă și senină.

Dar, într-o bună zi, văzu cu ochii lui ceva care-i stârni mânia, tulburându-l adânc: într-un luminiș al parcului, chiar lângă Ham Gate, doi călăreți: femeia din stânga era, cu siguranță, Holly, pe bălțata argintie, iar în dreapta ei, desigur, acel "tont", Val Dartie. Prima lui pornire fu să dea pintoni calului, să le ceara socoteală de purtarea lor, să-i spună tipului să-și vadă de treabă și s-o ducă pe Holly acasă. Dar își dădu imediat seama că dacă cei doi refuză să se supună poruncii lui, el va părea un caraghios. Își mână calul în dosul unui pom, dar văzu că e cu neputință să-i spioneze. Deci, nu-i rămânea altceva de făcut decât să se ducă acasă și s-o aștepte pe Holly acolo! Frumoasă treabă! S-o șteargă de acasă cu acest flușturatic! Nu avea cu cine se sfătui. June plecase de dimineață cu banda lui Eric Cobbley; iar tatăl său era tot în "afurisitul acela de Paris". Simțea că, negreșit, acum trăiește unul din acele momente pentru care se pregătise cu atâta râvnă în timpul școlii,

când el și un coleg al său, numit Brent, dădeau deseori foc unei grămezi de ziare chiar în mijlocul camerei lor de studiu, spre a-și oțeli nervii pentru eventualele clipe de primejdie. Dar acum nu era deloc calm așteptând în curtea grajdurilor, mângâind pe câinele Balthazar, greoi ca un călugăr bătrân, gras și trist, tânjind după stăpânul său și gâfâind cu recunoștință pentru atenția pe care i-o dădea. Trecu o jumătate de ceas până sosi Holly, rumenă în obraji și mult mai frumușică decât se cuvenea să fie. O văzu aruncându-i o privire iute — firește că se simțea vinovată — apoi porni după ea și luând-o de braț, o conduse în camera care fusese biroul bunicului lor. Încăperea, nu prea locuită în ultima vreme, purta totuși, pentru amândoi nepoții, urmele unei prezențe care le amintea de o căldură sufletească, de o mustață mare și albă pleoștită, de miros de țigări de foi și de râsete. În acest loc, în prima copilărie, înainte de a fi mers la școală, Jolly avea obiceiul să se ia la trântă cu bunicul său care, la vârsta de optzeci de ani, se apleca fără nici o greutate. Tot aici, cățărata pe brațul fotoliului celui mare îmbrăcat în piele, Holly netezea buclele de păr argintiu și le ridica peste urechea lui pentru a-i șopti secrete. Prin această fereastră săriseră toți trei, în nenumărate rânduri, pentru a juca pe pajiște *cricket* și acel joc numit *Wopsy-doozle*, pe care străinii nu-l știau, dar la care bătrânul Jolyon se aprindea foarte tare. Aici venise Holly odată, într-o noapte caldă, numai în cămașă de noapte, după ce avusese un vis urât, pentru a scăpa din ghearele coșmarului. Și tot aici a fost trimis odată Jolly — după ce începuse ziua cu o ștrengărie, punând sulfat de magneziu în oul proaspăt pe care urma să-l mănânce *Mademoiselle* Beauce, și apoi făcuse ceva și mai grav — pentru ca (în lipsa tatălui) să aibă următoarea convorbire cu bunicul său: "- Așa ceva să nu mai faci niciodată, băiete." "- Dar ea mi-a dat o palmă, bunicule; atunci i-am tras și eu una, și ea a dat iarăși în mine."

"— Să bați o doamnă? Așa ceva nu se face niciodată! I-ai cerut iertare?"

"— Nu încă."

"— Atunci du-te imediat și roag-o să te ierte. Haide!"

"— Dar ea a început, bunicuțule; și mi-a tras două, iar eu numai una."

"— Dragul meu, ai făcut un lucru foarte urât."

"— Dar să știi că ea și-a pierdut firea, nu eu."

"— Haide, acum."

"— Atunci vii și tu cu mine, bunicuțule?"

"— Bine — da' numai de data asta".

Și plecaseră, ținându-se de mână.

Cei doi nepoți veniră aici, în încăperea în care romanele lui Waverley, operele lui Byron, *Istoria Imperiului Roman* de Gibbon, *Cosmosul* lui Humboldt, bronzurile de pe cămin, capodopera școlii de pictură în ulei *Bărci pescărești olandeze în apusul soarelui* stăteau nestrămutate, întocmai ca destinul; nimic nu se schimbaseră, astfel că bătrânul Jolyon ar fi putut și acum sta acolo, în fotoliul său, picior peste picior, cu fruntea lui boltită și cu ochii adânciți în orbite citind atent *The Times*...

Jolly zise:

— Te-am văzut cu tânărul acela în parc.

Când văzu că sângele năvălește în obraji surorii sale, avu o oarecare satisfacție; se vedea că-i e rușine!

— Ei și? zise ea.

Jolly fu surprins; se așteptase la mai mult, sau poate la mai puțin.

— Tu știi, îi zise el cu un accent grav, că în semestrul trecut a spus despre mine că sunt filo-bur? Și că am fost silit să mă bat cu el?

— Cine a fost învingătorul?

Jolly ar fi avut poftă să-i răspundă: "Era cât pe-acți să fiu eu", dar nu era de demnitatea lui să spună așa ceva.

— Ascultă, te rog! Ce înseamnă purtarea asta? Așa, fără să spui cuiva ceva!

— Dar de ce, să spun? Tata nu-i aici; de ce n-aș merge la călărie cu el?

— Dacă vrei să încaleci, n-ai decât să mă chemi pe mine. După părerea mea este o pușlama fără seamăn.

Holly păli de mânie.

— Nu-i adevărat! Numai tu ești de vină dacă nu-l iubești!

Și, furișându-se pe lângă fratele ei, ieși din cameră, lăsându-l singur, cu ochii ațintiți asupra statuii de bronz a lui Venus, așezată pe spatele unei broaște țestoase; statuia fusese, până atunci, ascunsă de pălăria de călărie din fetru a lui Holly. Era tulburat ca niciodată, cutremurat până în adâncul tinerelor lui mădulare. Autoritatea pe care o exercitase toată viața asupra ei zăcea zdrobită la picioarele lui. Se duse lângă Venus și examină — fără să știe ce face — broasca țestoasă. De ce nu-l putea suferi pe Val Dartie? Nu știa nici el. Nu cunoștea nimic din istoria familiei, abia auzise ceva despre acea vagă dușmănie care luase naștere cu treisprezece ani în urmă când Bosinney o părăsise pe June pentru soția lui Soames; dar despre Val nu știa chiar nimic, de aceea era dezorientat. Dar nu-l putea suferi și pace. Se punea problema: ce este de făcut? E drept că Val Dartie le era văr de-al doilea, dar nu era deloc bine ca Holly să hoinărească cu el. Totuși, firea lui îl oprea să dea în vileag ceea ce văzuse din întâmplare. În fața acestei dileme se duse la bătrânul fotoliu de piele, se așază în el și puse picior peste picior, în timp ce ședea acolo, privind prin fereastră, cu ochii pierduți spre bătrânul stejar, măreț, deși dezgolit de frunze, se lăsă seara și pomul deveni, încetul cu încetul, o siluetă ceva mai întunecată, proiectată în întuneric.

"Bunicule!" gândi el uitând de toate, și scoase ceasul din buzunar. Nu putu vedea arătătoarele, dar îl puse să sune. "Cinci!" Primul ceas de aur al bunicului său; capacele se înmuiaseră de vechi de erau, gravura se tocise de pe ele, și purtau urmele multor căderi. Sunetul clopotului semăna cu o voce slabă ce venea dintr-o epocă de aur, de pe vremea când se mutaseră la Londra, de la St. John's Wood, în casa de la Robin Hill — când veniseră cu bunicul lor în trăsură; și cum sosiseră, se duseseră la pomi. Erau pomi în care se puteau cățăra și straturi de andrișel pe care le uda bunicul! Ce era de făcut? Să-i scrie tatălui său să se întoarcă acasă? Să-și verse sufletul în fața lui June? Dar ea era atât de... atât de impulsivă! Să nu facă nimic și să spere în noroc? De altfel, se sfârșește în curând vacanța. Să se ducă acasă la Val și să-l pună la punct acolo? Dar de unde să-i afle adresa? Holly nu i-o va spune!

Un labirint de mijloace și totuși toate posibilitățile învăluite în nori! Aprinse o țigaretă. După ce o fuma pe jumătate, fruntea i se descreți, aproape ca și cum o mână bătrână, subțire, ar fi trecut ușor deasupra ei și ca și cum cineva i-ar fi șoptit la ureche: "Nu face nimic, fii bun cu ea, scumpul meu!" Iar Jolly oftă ușurat și suflă fumul prin nări...

Holly era sus, în camera ei, se dezbrăcase de costumul de călărie și stătea cu fruntea încruntată. "Nu! *Nu-i* adevărat... *Nu* este așa!" Îi scăpau neconținut de pe buze aceleași vorbe.

Capitolul V JOLYON LA RĂSCRUCE

Când venea la Paris, Jolyon trăgea la un mic hotel particular situat deasupra unui restaurant bine cunoscut din apropiere de gara St. Lazare. În străinătate nu-i putea suferi pe semenii săi de tipul Forsyte — erau atât de ridicoli cum goneau neîncetat ba la operă, ba la Rue de Rivoli, ba la "Moulin Rouge". Se vedea cât de colo că au venit aici numai pentru a schimba mediul și că erau gata s-o ia din loc; și asta nu-i plăcea lui Jolyon. Nici un alt Forsyte, însă, nu se apropia de ascunzișul lui unde în camera de culcare avea sobă cu lemne și i se servea o cafea excelentă. Pe el, Parisul îl atrăgea mai mult iarna. Mirosul acrișor al fumului de lemne din sobe și al plitelor pe care se prăjesc castanele, razele luminoase ale soarelui de iarnă în zilele senine, terasele deschise din fața cafenelelor care sfidau iarna și aerul ei rece și usturător, mulțimile de oameni ageri și stăpâni pe sine, toate îi arătau că în timpul iernii Parisul avea un suflet care, întocmai ca o pasăre călătoare, pleacă departe în miezul verii.

Vorbea bine franceza, avea și prieteni, cunoștea și câteva localuri mici în care putea găsi mâncăruri gustoase și observa tipuri de oameni neobișnuiți. La Paris se simțea înclinat spre filozofie, ironia i se ascutea; viața lua un aspect mai subtil, cu țeluri mai puțin precise, ca un buchet de flori pe care-l miroseai, ca un întuneric întrerupt de raze luminoase și culori schimbătoare.

Când, în prima săptămână a lunii decembrie, se hotărâse să plece la Paris, nu-și mărturisise nici sieși că era atras acolo de Irene. Dar nu trecură nici două zile de ședere la Paris și Jolyon își dădu seama că dorința lui de a o vedea fusese mobilul principal al călătoriei sale. În Anglia omul nu-și dădea seama de ceea ce simțea cu adevărat. Se gândise el că ar fi bine să discute cu ea despre închirierea apartamentului ei și alte chestiuni asemănătoare, dar, ajuns la Paris, totul i se păru mai limpede. Parcă tot orașul plutea în vrajă. A treia zi îi trimise o scrisoare. Răspunsul îi înfioră de plăcere toată ființa:

*"Dragul meu Jolyon,
E o fericire pentru mine să te întâlnesc.
Irene".*

Într-o zi însorită plecă spre hotelul ei, simțind în suflet emoția încercată adeseori pe când se ducea să privească un tablou mult iubit. Pe cât ținea el minte, nu mai întâlnise niciodată o femeie care să trezească în el o senzație atât de neobișnuită, senzuală și totuși impersonală. Se va duce la ea, își va desfăta ochii, va pleca de la ea fără s-o fi cunoscut mai bine, dar gata să se întoarcă a doua zi pentru a-și desfăta din nou privirea. Acesta era sentimentul său, în momentul când — în micul salon garnisit și decolorat al unui hotel liniștit din apropierea Senei — ea veni spre el, în urma unui mic *boy* care, după ce pronunță cuvântul *Madame*, dispăru. Fața ei, zâmbetul, felul în care-și purta trupul erau așa cum și le închipuise el, iar expresia feței ei spunea deslușit: "Un prieten"!

— Ei bine, i se adresă el, ce noutăți are sărmana exilată?

— Nici una.

— Nici o veste de la Soames?

— Nimic.

— Ți-am închiriat apartamentul și, ca un bun administrator, ți-am adus și niște bani. Cum îți place Parisul?

În timp ce îi puna aceste întrebări, i se păru că nu mai văzuse niciodată buze atât de fine și atât de sensibile; buza de jos era puțin răsfrântă, cea de sus avea, într-un colț, o gropiță ce abia se percepea. Avea senzația că se află în fața unei statui pe care o admiră în mod aproape impersonal și în care descoperise o femeie suavă și cu suflet viu. Irene recunoscuse că-i era cam greu să trăiască singură la Paris; totuși, Parisul era atât de plin de viața lui proprie încât, mărturisi ea, e inofensiv ca un pustiu. Și apoi, momentan, englezii nu erau priviți cu prea multă simpatie!

— Cred că nu simți aceasta, zise Jolyon, căci francezii au de ce te admira.

— Acest lucru are și dezavantajele lui.

Jolyon dădu din cap.

— În orice caz, atâta vreme cât sunt aici, am să te scot *eu* în oraș. Vom începe chiar de mâine. Vino să luăm masa la restaurantul meu preferat, apoi vom merge la "Opéra-Comique".

Astfel au început întâlnirile de fiecare zi.

Și foarte curând, Jolyon își dădu seama că pentru oamenii care doreau ca sentimentele lor să rămână într-o stare staționară, Parisul era, în același timp, primul și ultimul loc în care poți să ai raporturi de prietenie cu o femeie frumoasă. În inima lui se produse o revelație, se aprinse o lumină ce cânta ca o pasăre: "*Elle est ton rêve! Elle este ton rêve!*"²⁵ Câteodată aceasta i se părea natural, câteodată se simțea caraghios — un caz grav de îndrăgostire la bătrânețe.

De când fusese, pe vremuri, ostracizat de Societate, nu mai avea nici un fel de stimă pentru morala convențională; dar în subconștientul său mocnea ideea unui amor la care ea nu va răspunde niciodată — căci la vârsta lui nici nu se putea aștepta la așa ceva. De altfel, o compătimea din tot sufletul

²⁵Ea este femeia visurilor tale (fr).

pentru singurătatea în care trăia și pentru viața pustie pe care o ducea. Își dădea seama că, pentru ea, el era o mângâiere și că micile lor excursii îi făceau multă plăcere; de aceea avea mare grijă să nu facă și să nu spună nimic din ceea ce ar putea distruge această plăcere. Ea sorbea cu atâta nesaț prietenia lui, încât lui Jolyon i se părea că se află în fața unei plante veștejite care soarbe apa pe care i-o dă. După câte știau ei, nimeni pe lume nu-i cunoștea adresa în afara lui: ea era necunoscută la Paris, iar el destul de puțin cunoscut, așa că li se părea că nu trebuie să se ferească de nimeni cu prilejul plimbărilor, conversațiilor, concertelor, vizitelor la muzeele de artă, spectacolelor de teatru, restaurantelor, excursiilor la Versailles, St. Cloud și Fontainebleau. Iar timpul zbura... A fost o lună trăită intens, o lună fără trecut și fără viitor. Ceea ce în tinerețea lui ar fi fost o pasiune nedomolită, era acum un sentiment tot atât de intens, dar mult mai puțin arzător, potolit de admirație, de lipsa de perspective și de sentimentul lui cavaleresc, care dădeau atitudinii lui un aer de prietenie ocrotitoare. Atâta vreme cât era împreună cu ea, zâmbitoare și fericită de această prietenie, își stăpânea orice alt sentiment, cu toate că de fiecare dată i se părea din ce în ce mai frumoasă, iar sufletește mai aproape de el. I se părea că filozofia pe care și-o făcuse ea despre viață se potrivea de minune cu mentalitatea lui, fiind influențată mai mult de afect decât de rațiune; ea era ironică și neîncrezătoare, sensibilă la tot ceea ce e frumos, aproape pătimășă în toleranța și înțelegerea ei pentru oameni, deși, în anumite privințe, era de o intransigență instinctivă, de care el, un biet bărbat, nu era capabil. Și, în toată această lună petrecută zi de zi cu ea, nu l-a părăsit niciodată sentimentul pe care-l avusese în prima zi când s-a dus la ea: o dorință aproape impersonală de a privi o operă de artă. De teamă ca nu cumva să tulbure atitudinea calmă din purtarea lui, s-a ferit să privească în față viitorul — atât de neîndurător și strâns legat de prezent. Dar își făcuse planuri pentru a petrece încă o lună cu ea, în alte locuri, unde soarele e mai cald și unde sunt lucruri deosebite de văzut și de pictat. Dar o telegramă sosită la 20 ianuarie puse brusc capăt visurilor lui.

"M-am înrolat ca voluntar în Armata Imperială, *Jolly*."

Jolyon a primit-o tocmai în momentul când pleca spre Luvru, unde avea întâlnire cu Irene. A fost o lovitură care l-a readus la realitate. În timp ce el își petrecea vremea aici, în visare, fiul său, al cărui îndrumător și sfetnic ar fi trebuit să fie, făcuse acest pas grav spre primejdie, suferință și poate chiar moarte. Era tulburat până în adâncul sufletului și-și dădu deodată seama cât de mult era împletită Irene cu rădăcinile ființei lui. Astfel, amenințată cu despărțirea, legătura lor — căci acum, într-un fel, devenise o legătură — nu mai avea un caracter impersonal; Jolyon își dădea seama că a trecut pentru totdeauna vremea în care se putea bucura în liniște de prietenia ei. Acum văzu deslușit ceea ce simțea, era îndrăgostit de ea. Poate că era ridicol, dar sentimentul său era atât de real, încât mai devreme sau mai târziu trebuia să se manifeste. Dar, după părerea lui, nu era momentul să facă asemenea

mărturisiri. Vestea sosită de la Jolly s-a pus fără îndurare în calea lui. Era mândru de această înrolare; căci "săptămâna neagră" își pusese pecetea și pe filo-burismul lui Jolyon. Și iată că în acest fel venea sfârșitul înaintea oricărui început! Ce noroc a avut că nu făcuse nici un gest care să-i fi dat pe față sentimentele!

Când Jolyon sosi în galeria de tablouri, Irene stătea în fața *Fecioarei de pe stânci*, grațioasă, absorbită, zâmbitoare și nebănuind ce o așteaptă. Iar el gândi: "Și eu trebuie să renunț la plăcerea de a o mai vedea? Atâta vreme cât este de acord s-o văd, este nefiresc să-mi refuz acest lucru"; se opri în loc fără ca ea să-l fi văzut, o privi mult, parcă voia să-și întipărească bine în minte imaginea trupului ei, și simți oarecare invidie față de tabloul pe care ea îl studia cu atâta atenție. Irene întoarse de două ori capul spre intrare, iar el gândi: "Mă caută pe mine!" În cele din urmă se duse spre ea.

— Privește! îi zise.

Ea citi telegrama și suspină adânc.

Și acel suspin era tot pentru el! Situația lui era, într-adevăr, grea! Dacă vrea să-și facă datoria față de fiul său, trebuie să-i strângă mâna lui Irene și să plece imediat. Dacă vrea să-și facă datoria față de inima lui, ar trebui măcar să-i spună ceea ce simte. Oare va înțelege, oare va putea pricepe ea tăcerea cu care privea el acest tablou?

— Mă tem că trebuie să plec imediat acasă, zise în cele din urmă. O să-mi fie îngrozitor de greu.

— Mie de asemenea; dar, firește, trebuie să pleci.

— Ei bine! zise Jolyon și întinse mâna.

Când întâlni privirile ei, valuri-valuri de sentimente năvăliră în ființa lui.

— Asta e viața! zise. Ai grijă de dumneata, draga mea!

Avu senzația că i se împleticesc picioarele, că nu se poate mișca, parcă creierul lui refuza să se îndepărteze de ea. La ieșire întoarse capul, o văzu ridicând mâna și ducându-și degetele la buze. El ridică cu solemnitate pălăria, dar nu se mai uită încă o dată înapoi.

Capitolul VII

DARTIE CONTRA DARTIE

Procesul — Dartie contra Dartie — prin care Winifred — Doamna Dartie — cerea restabilirea drepturilor ei conjugale prin demersuri atât de puțin plăcute ei, se apropia pe zi ce trecea. N-au putut fixa termenul înainte de Crăciun, dar în prima zi după expirarea vacanței, procesul se și găsea pe rol — al treilea. Winifred petrecu sărbătorile Crăciunului ieșind în lume chiar mai mult ca de obicei, dar în pieptul ei, foarte decoltat, zăcea ascunsă îngrijorarea. De Crăciun James fu foarte darnic cu ea, exprimându-și astfel simpatia și ușurarea față de apropiata desfacere a căsătoriei ei cu acea "prețioasă pușlama", cuvinte pe care inima lui bătrână le simțea, dar buzele lui nu le puteau rosti.

Disparația lui Dartie făcu din căderea rentelor de Stat o problemă relativ

mai puțin gravă; iar în ceea ce privea scandalul — James era destul de calm, având în vedere aversiunea profundă față de Dartie, precum și greutatea din ce în ce mai mare pe care o dobândea averea față de reputație în mintea unui adevărat Forsyte care se apropia de sfârșitul vieții; apoi, toți cei din jurul lui evitau să aducă vorba despre acest lucru, și nu-l pomeneau decât atunci când James făcea aluzie la divorț. În calitatea lui de avocat și de părinte, era chinuit de teama ca nu cumva Dartie să apară pe neașteptate, supunându-se solicitării Tribunalului. Asta ar fi o drăguță figură! Frica îl rodea atât de tare încât, oferindu-i lui Winifred cecul de Crăciun, o sumă mult mai mare decât de obicei, îi zise:

— Ți-l dau mai ales pentru acela din străinătate; ca nu cumva să se întoarcă acasă.

Nu încapă îndoială că erau bani grei, azvârliti pe fereastră, dar în același timp era și un fel de asigurare pentru falimentul care l-ar fi amenințat într-o bună zi dacă nu se pronunța divorțul. De aceea o întrebă pe Winifred de mai multe ori dacă a expediat banii. Sărmana femeie! — desigur că i-a fost foarte greu să trimită atâția bani în punga "acelei făpturi"! Când Soames află de aceasta, dădu îngrijorat din cap. În cazul în speță nu aveau de-a face cu un Forsyte care ținea ferm la hotărârea pe care o luase. Era un gest foarte riscat, deoarece nu cunoșteau situația de acolo. Totuși, faptul va produce un efect favorabil asupra instanței, iar el va insista ca Dreamer să-l scoată în evidență. Deodată zise:

— Mă întreb unde se duce baletul acela după stagiul din Argentina?

Nu pierdea nici un prilej de a-i reaminti acest lucru lui Winifred, căci știa că ea are o slăbiciune, dacă nu chiar pentru Dartie, cel puțin pentru a nu-l defăima în public. Cu toate că nu-i plăcea să-și manifeste admirația, trebuia să admită că ea se purta foarte bine cu copiii ei care, ca niște pui de pasăre, căscău ciocul după vești de la tatăl lor. Imogen era tocmai la vârsta când urma să iasă în lume, iar Val era destul de îndărătnic față de întreaga poveste. Simțea că atitudinea lui Val era pentru Winifred factorul cel mai important căci, fără îndoială, el era cel mai iubit copil al ei. Dacă ar vrea, băiatul acesta ar putea opri divorțul. De aceea Soames avu grijă să nu ajungă la urechile nepotului său demersurile preliminare ale acțiunii de divorț. Ba făcu și mai mult. Îl pofti la masă la "Remove" și, în timp ce Val își fuma țigara, atacă subiectul care știa că-l preocupă cel mai mult:

— După câte aud, ai de gând să joci polo după ce te întorci la Oxford.

Val se ridică din fotoliul în care ședea comod.

— Da! Aș dori mult! îi răspunse.

— Ei bine, continuă Soames, știi că este o chestiune foarte costisitoare. Mi se pare că bunicul tău nu va consimți să suporte aceste speze atâta vreme cât nu este sigur că nu va avea cheltuieli neprevăzute în altă parte.

Apoi se opri pentru a vedea dacă tânărul a priceput sensul vorbelor lui.

Genele bogate acoperiră un moment ochii lui Val, iar pe gura lui mare apăru o strâmbătură. Mârii:

— Cred că te referi la tatăl meu!

— Da, zise Soames; mă tem că dorința ta depinde de el, adică dacă va

mai "trage" bani de la bunicul tău, sau ba.

Mai mult decât atâta nu i-a spus, lăsându-l pe băiat să se frământa singur.

Dar în zilele acelea Val avea și el preocupările lui; visa la o iapă argintie, cu o fată ce călărea pe ea. Cu toate că Crum era la Londra, și că în orice moment putea să i-o prezinte pe Cynthia Dark, Val nu-i ceru acest serviciu. Într-adevăr, îl ocolea pe Crum și ducea, în afară de socotelile cu croitorul și de grajdurile cu cai de închiriat, o viață ce-i părea și lui stranie. Față de mama lui, surorile și fratele mai mic, simula că-și petrecea vacanța întâlnindu-se cu colegii, iar seara stătea somnoros acasă. Orice program îi propuneau ei pentru timpul zilei era întâmpinat cu: "Îmi pare rău; am întâlnire cu un coleg"; dar ceea ce era și mai greu era să se fofileze din casă zi de zi — la plecare și la întoarcere — în costum de călărie. În sfârșit, fu primit în "Goat Club", unde și-a dus toate lucrurile din garderoba de călărie, și de atunci se putea schimba în liniște și pleca pe calul său închiriat spre Richmond Park. Dragostea lui creștea mereu, și o păstra cu sfîntenie ca pe o taină ce era numai a lui. Pentru nimic în lume n-ar fi suflat o vorbă "camarazilor" săi, pe care nu-i "întâlnea", despre un simțământ atât de ridicol din punct de vedere al concepției lor și a lui. Totuși, fără să vrea, nu mai era atras spre nimic altceva. Sentimentul acesta îl izola de plăcerile firești ale tinerilor de vârsta lui, făcând din el — trebuia să recunoască — un "papă-lapte" în ochii lui Crum. Tot ceea ce-l preocupa acum era să se îmbrace în noul lui costum de călărie și să se furișeze până la poarta dinspre Robin Hill, de unde apărea, galopând solemn, bălțata argintie încălecată de călăreața ei zveltă, cu părul întunecat, pentru a porni apoi pe sub pomii desfrunziți, unul lângă altul, în galop, sau ținându-se uneori de mână. De mai multe ori, seara, într-un moment de expansiune, fu ispitit să-i povestească mamei lui cum această dulce și sfioasă verișoară l-a cucerit pe nesimțite și i-a distrus "viața". Dar experiența lui amarnică l-a învățat că oamenii trecuți de treizeci și cinci de ani nu mai înțeleg astfel de lucruri; de aceea nu destăinui nimic. De altfel, până să se căsătorească, va trebui să-și termine studiile la universitate, iar ea va trebui să "iasă în lume"; deci, n-avea nici un rost să complice lucrurile, atâta vreme cât o putea vedea. Surorile lui l-ar fi tachinat, și nu cu simpatie, iar fratele lui și mai rău; n-avea pe nimeni de încredere; și apoi, mai era și acest oribil divorț! Ah! ce ghinion este să ai un nume pe care nu-l poartă nimeni! Ce bine era dacă îl chema Gordon sau Scott sau Howard sau dacă purta vreun alt nume obișnuit! Dar Dartie — nu se găsea în nici un anuar. Astfel merse rău lucrurile până într-o zi din mijlocul lunii ianuarie, când bălțata argintie și călăreața ei nu veniră la întâlnire. Așteptând în frig, se frământa dacă e bine sau nu să se ducă până la ea acasă. Acolo putea da de Jolly, și amintirea întâlnirii lor sumbre era încă vie în mintea lui. Nu se putea bate mereu cu fratele ei! Așa că se întoarse trist în oraș și petrecu o seară cufundat în gânduri negre. A doua zi dimineață, la ceai, băgă de seamă că mama lui era îmbrăcată într-o rochie neobișnuită și avea pălăria pe cap. Rochia era neagră, cu nuanțe albastre, pălăria neagră și cu boruri mari — arăta excepțional de bine. Iar când, după ce luă ceaiul, ea

îi zise:

— Vino te rog, cu mine, Val, și îl conduse în salon, fu cuprins deodată de o neliniște profundă.

Winifred închise ușa cu grijă, duse batista la buze și respiră parfumul de violete de Parma cu care o udase, iar Val gândi: "O fi aflat ceva despre Holly"?

Glasul ei îl trezi din îngândurare:

— Scumpul meu, vrei să-mi faci o plăcere?

Val îi zâmbi nehotărât.

— Vrei să vii azi înainte de amiază cu mine...

— Trebuie să mă întâlnesc cu..., începu Val, dar ceva din expresia mamei lui îi tăie vorba. Adică, vreau să spun, doar nu cumva vrei să...

— Ba da, astăzi trebuie să mă duc la Tribunal.

Azi? Acea blestemată afacere, pe care abia reușise s-o uite, deoarece nimeni nu mai vorbea de ea. Se opri, compătîmindu-se, și mușcând bucățele de piele de pe vârful degetelor lui. Apoi observă că buzele mamei lui tremurau și zise impulsiv:

— Foarte bine, mamă; merg cu tine. Bestiile!

Nici el nu știa cine sunt bestiile, dar cuvântul acesta exprima întocmai ceea ce simțeau atât el cât și ea, restabilind în oarecare măsură calmul lor.

— Cred că e mai bine să-mi schimb costumul, mării el, plecând spre camera lui.

Se îmbracă cu un costum elegant, guler mai înalt, ac de cravată cu perlă, cele mai frumoase ghetre pe care le avea, iar în timp ce se îmbrăca, sudalmele nu conteneau. Apoi se privi în oglindă și zise:

— Să fiu al dracului dacă vor vedea vreo emoție pe fața mea!

Coborî. În fața porții îi aștepta trăsura bunicului său; mama lui era îmbrăcată într-o haină de blană, arăta parcă se ducea la o recepție de la Primărie. Se așezară unul lângă altul în trăsura închisă, și tot drumul până la Palatul de Justiție, Val nu făcu decât o aluzie la procesul în curs.

— Nu-i așa că nu va fi vorba despre perlele acelea?

Micile cozi pufoase de pe manșonul lui Winifred începură să tremure.

— Oh, nu! îi zise, astăzi totul va decurge în liniște. Bunica ta a vrut să vină și ea, dar nu i-am îngăduit. M-am gândit că vei avea tu grijă de mine. Arăți atât de bine, Val! Ridică-ți numai puțin gulerul la spate... așa e bine.

— Dar dacă vor fi obraznici cu tine? începu Val.

— Oh, nu! Nici vorbă de așa ceva. Eu am să fiu foarte calmă. Asta e singura atitudine pe care pot s-o iau.

— Nu-mi vor cere oare să dau vreo mărturie?

— Nu, scumpule, totul este aranjat. Și îi mângâie mâna.

Atitudinea hotărâtă pe care o avea Winifred potoli puțin furtuna din pieptul lui Val, care, fără încetare, își puneă și își scotea mânușile. Acum vedea că nu-și luase mânuși potrivite; în loc să le fi luat pe cele gri, care se potriveau cu ghetrele lui, își luase unele din piele de căprioară de culoare închisă; nu se putea hotărî dacă să le lase pe mână sau să le pună în buzunar. Sosiră câteva minute după ora zece. Era pentru prima oară în viața

lui când intra în Palatul de Justiție; clădirea îl impresiona.

— Doamne! zise el, când intrară în sala cea mare; aici se pot face patru sau cinci terenuri bune pentru tenis.

La capătul unor scări îi aștepta Soames.

— Bine c-ați sosit! le zise, dar nu le întinse mâna, parcă socotea că acest prilej era prea intim pentru a mai respecta asemenea formalități. La Happerly Browne, Sala I. Suntem acum primii pe rol.

Inima lui Val bătea tare și avea o emoție asemănătoare cu cea pe care o simțea când îi venea rândul să arunce mingea la *cricket*, dar mergea hotărât în urma mamei și a unchiului său; nu se uita nici la dreapta, nici la stânga și gândea că în această clădire miroase urât. I se păru că oamenii îi pândesc din toate părțile și îl trase pe Soames de mânecă.

— Nu-i așa, unchiule Soames, că nu vei permite să intre în sală ticăloșii aceia de ziariști?

Soames se uită la el peste umăr, cu privirea aceea care, la vremea ei, închisese gura multor oameni.

— Aici, zise. Nu trebuie să-ți scoți blana, Winifred!

Val intră în urma lor, necăjit, dar cu capul sus. În această vizuină i se părea că toți oamenii — și erau destul de mulți — ședea claie peste grămadă, cu toate că locurile erau separate între ele ca stranele de biserică; Val avu senzația că toți cei ce erau de față pot cădea într-o prăpastie. Prima viziune a fost aproape iluzorie — mobile de mahon, robe negre, rotocoale albe de perucă, diferite fețe de oameni, hârtii, într-o atmosferă de șușoteli și secrete — după aceea își veni în fire, așezat în rândul întâi, lângă mama lui, cu spatele întors la toată lumea, bucuros că simte mirosul de violete de Parma; își scoase definitiv mănușile de pe mâini. Mama lui se uită la el și atunci își dădu seama cât de mult ținea ea să-l aibă alături în acele momente, și că el avea un rol de seamă în această chestiune. Foarte bine! O să le arate el ce poate! Își îndreptă umerii, puse picior peste picior și își privi cu atenție ghetrele. Dar tocmai atunci un bătrân caraghios, în robă și cu o perucă lungă, semănând cu o babă zbârcită și cam nebună, intră prin ușa din fața unui pupitru cu strană, așezată mai sus, iar el trebui să-și îndrepte picioarele și să se ridice întocmai ca toți cei ce erau în sală.

— Dartie *versus* Dartie.

Strigarea numelui său așa, în fața publicului, i se păru din cale-afară de neplăcută! Deodată își dădu seama că aproape de spatele lui, cineva începuse a vorbi despre familia lui; întoarse capul și văzu un "cocoloș" bătrân, cu perucă albă, vorbind de parcă-și mânca propriile vorbe — un unchiaș bătrân cu o înfățișare ciudată, un fel de bărbat care bea de stingea vin de Porto, cum îl văzuse el o dată sau de două ori la masă la bunicul său în Park Lane.

Acum pricepu el de unde îi "pescuiau" ei pe oamenii aceștia. Totuși găsea că bătrânul unchiaș era chiar fascinant și l-ar fi privit cu ochii mari și mai departe, dacă mama lui nu l-ar fi atins pe braț. Obligat să privească drept înainte, își aținti privirea asupra judecătorului. Cu ce drept se amesteca acel bătrân "*sportsman*" cu gura răutăcioasă și ochii atât de vioi în

intimitățile vieții lor familiale — de ce nu-și vedea de treburile lui personale? Căci o fi având și el destule, și probabil tot atât de murdare. Și, ca o boală, se trezi în Val individualismul profund înrădăcinat în neamul lui. Glasul din spatele lui turuia mai departe:

— Neânțelegeri în chestiuni bănești... cheltuieli nesăbuite ale pârâtului (Auzi ce vorbă! Pârâtul era tatăl său?)... tensiune în familie — absențele repetate ale domnului Dartie, din familie... Cu drept cuvânt clienta mea... și cred că domnia-sa Domnul Judecător este de acord... a socotit că trebuie să pună capăt acestei situații... care ar fi dus la ruină... i-a atras atențiunea în repetate rânduri... juca cărți și făcea pariuri la curse... (Val gândi: "Așa este, dă-i înainte!"). Criza s-a dezlănțuit la începutul lunii octombrie, când pârâtul i-a scris de la clubul său această scrisoare.

Val se îndreptă și urechile începură să-i dogorească.

— Propun să dau citire acestei scrisori, făcând adăugirile convenite la un act redactat de un gentleman care, fie-mi îngăduit să spun, *my lord*, a luat o masă cam copioasă.

"Bestie bătrână", gândi Val roșind: "nu ești plătit pentru a face spirite".

— "Nu vei mai avea prilejul să mă insulti în propria mea casă. Măine plec din țară. Comedia s-a sfârșit" — o expresie, *my lord*, care nu este neobișnuită pe buzele unor oameni care nu au realizat niciodată un succes adevărat.

"Bufniță glumeață!" gândi Val și roși și mai tare.

— "Am obosit de insultele tale!" Clienta mea va spune Domnului Judecător că aceste așa-numite insulte constau din: "Monty, ești un om de nimica", o expresie foarte blândă, și îndrăznesc să afirm și eu acest lucru, având în vedere împrejurările în care au fost rostite.

Val se uita cu coada ochiului la fața nemișcată a mamei lui, care avea expresia unui animal încolțit. "Biata mamă", gândi el și-și apropie brațul de brațul ei. Glasul din spatele lui bâzâia mai departe.

— "Eu încep o viață nouă. — M.D." A doua zi pârâtul a plecat din țară, cu vaporul "Tuscarora", la Buenos Aires. De atunci n-am mai primit nici o veste de la el, în afară de un refuz telegrafic prin care răspundea scrisorii pe care — deznădăjduită — clienta mea i-a expediat-o a doua zi, rugându-l să se întoarcă la ea. Cu îngăduința onoratei instanțe, voi pune câteva întrebări doamnei Dartie.

În clipa când mama lui se ridică, Val fu cuprins de o furie nebună de a se ridica și de a zice: "Băgați de seamă! Să nu cumva să nu vă purtați bine cu ea"! Totuși se stăpâni, și o auzi spunând:

— ...Adevărul, tot adevărul și numai adevărul! și ridică privirea.

Se prezenta foarte bine cu blana ei bogată, cu pălăria cu borurile late, cu umerii obrazilor puțin înroșiți, calmă, stăpână pe ea; Val era mândru de mama lui, de modul cum înfrunta pe acești "blestemați oameni ai legii". Începu interogatoriul. Val știa că aceasta era numai faza premergătoare divorțului, și urmărea cu oarecare bucurie întrebările formulate în așa fel, încât cine le auzea credea că ea dorea cu adevărat ca tatăl său să se întoarcă în familie. Avea impresia că până la urmă îi păcălește pe toți acești moșnegi cu perucă. Dar când auzi, pe neașteptate, glasul judecătorului,

tresări cam speriat.

— Totuși, pentru ce v-a părăsit soțul dumneavoastră — știți doar prea bine că n-a făcut-o pentru că i-ați spus că e un om de nimica?

Val văzu că unchiul său privește drept spre banca martorilor, fără să-și miște capul; auzi foșnet de hârtii în spatele lui; și, instinctiv, simți că procesul se află într-un moment primejdios.

Să fi fost compromisă toată afacerea din pricina unchiului Soames și a "cocoloșului bătrân"? Mama lui vorbea cu o voce ușor tărăgănată.

— Nu, *my lord*, neînțelegerile au început multă vreme înainte de aceasta.

— Ce fel de neînțelegeri?

— În privința banilor.

— Dar banii îi dădeați dumneavoastră. Vreți să spuneți că v-a părăsit pentru a-și îmbunătăți situația financiară?

Deodată Val gândi: "Bestia! Bestia bătrână nu e decât o bestie. Bănuiește ceva și vrea să afle totul!" Inima i se opri în loc. Dacă... dacă merge mai departe, va afla desigur că mama lui nu dorește cu adevărat ca tatăl să se întoarcă. Mama lui vorbi din nou, pe un ton și mai distins.

— Nu, *my lord*, dar trebuie să știți că am refuzat să-i mai dau bani. A trebuit să treacă multă vreme până s-a convins de acest lucru... și când a văzut că nu-i mai dau...

— Da, înțeleg că ați refuzat. Dar de atunci i-ați mai trimis bani.

— *My lord*, doream să se întoarcă acasă.

— Și dumneavoastră ați crezut că acesta era mijlocul de a-l aduce înapoi?

— Nu știu, *my lord*, așa am fost sfătuită de tatăl meu.

Ceva din expresia judecătorului, foșnetul de hârtii de la spatele lui, mișcarea bruscă prin care unchiul său și-a așezat picior peste picior, toate acestea îi spuneau lui Val că răspunsul a fost întocmai cel care trebuia. "Strașnică viclenie!" gândi el; "pe cuvântul meu, totul e o șarlatanie!" Judecătorul vorbi:

— O singură întrebare, doamnă Dartie. Îl mai iubiți pe soțul dumneavoastră?

Val ținea, liniștit, mâinile la spate; dar brusc, strânse pumnii tare. Cu ce drept pune acest judecător întrebări atât de intime? Cum poate el cere mamei lui să vorbească despre ceea ce simte în inima ei, să spună lucruri pe care poate nici ea nu le cunoștea precis, să se dea în vileag față de toți acești oameni? Era o nerușinare. Mama lui răspunse cu voce destul de joasă:

— Da, *my lord*.

Val văzu că judecătorul dă din cap, și în timp ce mama lui se întorcea spre a-și ocupa locul de lângă el, gândi puțin reverențios: "Ah, cum mi-ar plăcea să-ți crap căpățâna!" Urmară depozițiile martorilor cu privire la plecarea și absența tatălui său — chiar și una din servitoarele lor fu ascultată, lucru care l-a supărat din cale-afară pe Val. A fost multă vorbărie, totul era o șarlatanie: apoi judecătorul pronunță sentința prin care se admitea cererea de restabilire a drepturilor conjugale, și se ridică să plece.

Val mergea în urma mamei lui, cu bărbia pătrată, genele lăsate, făcând tot ce putea pentru a disprețui pe toată lumea. Afară, pe coridor, vocea mamei lui îl trezi dintr-o visare înspăimântătoare.

— Te-ai purtat admirabil, scumpul meu. A fost o mare mângâiere că te-am avut lângă mine. Unchiul tău și cu mine mergem la masă.

— Bine, zise Val, eu mai am vreme să mă duc la întâlnirea cu colegul meu.

Și, despărțindu-se iute de ei, coborî în goană scările și ieși în stradă, la aer. Sări într-o birjă și porunci să-l ducă la "Goat Club". Nu se gândea decât la Holly și la ceea ce avea de făcut înainte ca fratele ei să-i arate în ziarele de mâine cele petrecute.

După ce Val se despărți de ei, Soames și Winifred porniră spre restaurantul "Cheshire Chesse". Acolo aveau întâlnire cu domnul Bellby. La ora aceea restaurantul trebuia să fie gol, și Winifred credea c-o să fie chiar "distractiv" să vadă și ea cum arată această renumită cârciumă. După ce comandară o masă frugală, spre marea mirare a chelnerului, așteptară să sosească mâncarea și domnul Bellby. Acum erau tăcuți, după ce vreme de un ceas și jumătate au stat în tribunal ca pe ghimpi, expuși publicității. În sfârșit intră și domnul Bellby, mergând în urma nașului său, tot atât de încântat pe cât erau ei de posomorâți. "Ei bine! Au primit hotărârea de restabilire a drepturilor conjugale, mai doreau ceva?"

— Așa este, zise Soames cu voce joasă, politicos, dar acum trebuie s-o luăm iar de la început pentru a aduce probe. Nu mă îndoiesc că se va ajunge la divorț — dar ce ne facem dacă judecătorul va descoperi că, încă de la începutul căsniciei, soția reclamantă a cunoscut purtările lui rele? După întrebările pe care le-a pus, se vedea cât de colo că nu crede nimic din sinceritatea acestei cereri de restabilire a drepturilor conjugale.

— Pfiu! zise domnul Bellby, fără a se lăsa descurajat; până atunci va mai judeca sute de cazuri. Și în afară de asta, este legat de precedente și va pronunța sentința de divorț, în cazul că probele sunt satisfăcătoare. O să facem în așa fel, încât să nu se afle că doamna Dartie a cunoscut purtările lui. Dreamer a pledat foarte bine — a avut o nuanță paternă în toată atitudinea lui!

Soames dădu din cap.

— Și apoi, vă felicit, doamnă Dartie, continuă Bellby; aveți un talent înnăscut pentru a răspunde la interogatorii. N-ați șovăit; ați fost fermă ca o stâncă.

În acel moment sosi chelnerul cu trei farfurii legănate pe un singur braț și zise:

— M-am grăbit cu budinca, domnule. Azi veți găsi în ea o mulțime de ciocârlii.

Domnul Bellby onoră atenția lui, aplecându-și nasul. Dar Soames și Winifred se uitau cam speriați la mâncarea lor frugală, prezentată ca-o masă densă, de culoare cafenie; o atingeau ușor cu furculițele, sperând să descopere trupurile gustoase ale micilor păsări cântătoare. Totuși, după ce au început a mânca și-au dat seama că erau mai flămânzi decât crezuseră și

mâncară porția întreagă, bând fiecare câte un pahar de Porto. Apoi vorbiră despre război. Soames era de părere că Ladysmith va cădea și că războiul mai poate dura un an. Bellby credea că se va isprăvi la vară. Amândoi erau de acord că Anglia ar trebui să aibă mai mulți soldați. Acum, fiind vorba de o chestiune de prestigiu, nu se putea tinde decât la o victorie completă.

Winifred duse iarăși conversația spre probleme mai precise, spunând că nu dorește ca procesul să se judece înainte de începerea vacanței de vară de la Universitatea din Oxford, pentru ca, astfel, colegii lui Val să poată uita toată povestea până la întoarcerea lui pentru semestrul următor; și apoi va trece și "sezonul" monden din Londra. Avocații îi dădură toate asigurările în privința asta, căci era necesar un termen de șase luni — deși cu cât se va proceda mai iute cu atât va fi mai bine. Lumea începu să vină în restaurant, de aceea își luară rămas bun.

Soames merse spre City, Bellby la biroul său, iar Winifred luă o birjă și se duse în Park Lane pentru a-i povesti mamei ei cum au decurs lucrurile. Rezultatul a fost, în general, atât de satisfăcător, încât au socotit că este bine să-i spună și lui James, care, zi de zi, zicea neconținut că nu știe ce mai este în chestiunea aceea a lui Winifred. Pe măsură ce îi fugea pământul de sub picioare, problemele vieții dobândeau o importanță din ce în ce mai mare în ochii lui, parcă și-ar fi zis: "Trebuie să particip în cea mai mare măsură și trebuie să mă necăjesc cât pot mai mult. Căci foarte curând va veni vremea când nu mă voi mai putea necăji de nimica".

Ascultă veștile bombănind. Ce sistem modern de a proceda în asemenea chestiuni! El nu știa ce să zică! Dar îi dădu lui Winifred un cec, spunând:

— Îmi închipui că vei avea cheltuieli mari. De ce nu mai vine Val pe la noi?

Winifred îi făgădui că va veni în curând cu el la masă. Apoi, ajunsă acasă, se duse în camera ei de culcare pentru a fi singură. Acum, după ce i se poruncise soțului ei să se întoarcă acasă și să se pună din nou sub ocrotirea ei, în speranța că astfel va scăpa de el pentru totdeauna, voia să mai facă o încercare de a descoperi în inima ei îndurerată și pustie ceea ce dorea cu adevărat.

Capitolul VIII PROVOCAREA

De dimineață fusese ceață, gata să dea înghețul, dar mai târziu, când Val călărea spre Rochampton Gate, de unde pornea apoi în trap spre locul în care se întâlneau de obicei, ieși soarele. Era din ce în ce mai bine dispus. Cele petrecute de dimineață, la proces, nu erau atât de îngrozitoare, în afară de oroarea generală a acestei proceduri prin care se discuta în public viața particulară a oamenilor. "Dacă am fi logodiți", cugetă el, "n-ar avea nici o importanță ce se va mai întâmpla". De fapt, gândea întocmai ca și ceilalți oameni, care hulesc și strigă împotriva căsătoriei, dar se grăbesc să se însoare. Gonea în galop peste iarba uscată și brumată a parcului Richmond,

temându-se să nu întârzie. Dar iarăși se găsi singur la locul de întâlnire, și această a doua absență a lui Holly îl tulbură din cale-afară de tare. Astăzi nu se mai putea întoarce în oraș fără s-o fi întâlnit! Ieși din parc și se îndreptă spre Robin Hill. Nu se putea hotărî de cine să întrebe când va ajunge acolo. S-ar putea să se fi întors tatăl ei, sau ca fratele ei să fie acasă, așa încât, în mod natural, va întreba de Holly; iar dacă vreunul din ei va fi acasă, va trebui să inventeze o scuză, spunând că a făcut, din întâmplare, o plimbare călare prin partea locului.

— Numai domnișoara Holly e acasă, domnule.

— Oh! mulțumesc. Pot să-mi duc calul în grajd? Și vreți, vă rog, să anunțați pe vărul domnișoarei, domnul Val Dartie?

Când reveni, o găsi în hol, foarte roșie în obraji și sfioasă. Îl conduse în cealaltă parte a încăperii și se așezară pe un divan mare de lângă fereastră.

— Am fost îngrozitor de speriat, zise Val cu voce joasă. Ce s-a întâmplat?

— Jolly a aflat despre plimbările noastre.

— E acasă?

— Nu, dar cred că se întoarce curând.

— Atunci..., strigă Val și, aplecându-se înainte, o prinse de mână.

Ea încercă să și-o retragă, dar, nereușind, renunță și îl privi îngândurată.

— În primul rând, zise el, trebuie să-ți povestec ceva despre familia mea. Știi, tatăl meu nu este tocmai... adică, vreau să spun că a părăsit-o pe mama mea și că acum ea încearcă să divorțeze. De aceea i-au poruncit să se întoarcă acasă. Măine vei citi totul în ziarele de dimineață.

Ochii ei se întunecară și mai tare; era speriată și se vedea că ia și ea parte la durerea lui; îi mângâie mâna lui Val. Dar jucătorul din Val se trezi de-a binelea și el vorbi iute, mai departe:

— Firește că, în stadiul actual, nu-i mare lucru, dar cred că înainte de a se termina divorțul va fi destul de neplăcut. Tu știi că procesele de divorț sunt oribile. Am vrut să și-o spun eu, pentru că... pentru că... tu trebuie să știi... dacă... și începu să se bâlbâie, văzând tulburarea din ochii ei; dacă... dacă... tu, Holly... vei fi atât de bună să mă iubești. Eu te iubesc... foarte mult; și aș vrea să mă logodesc cu tine.

Spuse totul într-un mod atât de neîndemânatic, încât îi venea să-și tragă palme; apoi căzu în genunchi și încercă să se apropie mai mult de fața ei dulce și tulburată.

— Nu-i așa că și tu mă iubești? Dacă nu, eu... urmă o clipă de tăcere și așteptare atât de îngrozitoare, încât Val putu auzi zgomotul unei mașini de tăiat iarba care lucra departe, pe pajiște. Apoi ea se aplecă spre el și cu mâna pe care o avea liberă îl atinse pe păr, iar el șopti:

— Oh, Holly!

Răspunsul ei fu foarte dulce:

— Oh, Val!

De multe ori și-a închipuit acest moment, dar întotdeauna se vedea sub chipul tânărului iubit și stăpân pe situație — și iată-l acum umil, emoționat și tremurând. I-a fost frică să se ridice din genunchi ca nu cumva să întrerupă farmecul momentului; căci, dacă s-ar ridica, poate că ea și-ar reveni și n-ar

mai spune că consimte; o simțea cum tremură în mâinile lui, cu pleoapele lăsate, în timp ce buzele lui se apropiau de gura ei. Holly deschise ochii, care păreau cam năuci; iar el își lipi buzele de ale ei. Brusc, sări în picioare; auzise pași și un fel de mârâit de uluire. Se uită de jur-împrejur. Nimeni! Dar perdelele care-i despărțeau de celălalt hol se mișcau.

— Doamne, Dumnezeule! Cine a fost?

Holly se ridicase și ea în picioare.

— Cred că Jolly, spuse în șoaptă.

Val strânse pumnii și luă o atitudine fermă.

— Foarte bine! zise; nu-mi pasă de el, acum suntem logodiți; și porni cu pași mari spre perdele și le dădu la o parte. În celălalt hol, lângă cămin, stătea Jolly, așezat dinadins cu spatele către ei. Val merse spre el. Jolly se întoarse.

— Te rog să mă ierți că am auzit, îi spuse.

Orișicât ar fi vrut să simtă altceva, Val nu s-a putut împiedica să nu-l admire în acea clipă; fața lui Jolly era senină, glasul liniștit și părea atât de distins! Se vedea că procedează conform principiilor lui.

— De altfel, zise Val apăsător, pe tine nu te privește.

— Oh! zise Jolly; vino, te rog, pe aici, și străbătu holul.

Val îl urmă. La ușa biroului, simți că cineva îl atinge pe braț și auzi glasul lui Holly, spunând:

— Vin și eu.

— Nu, zise Jolly.

— Ba da, răspunse Holly.

Jolly deschise ușa și intrară toți trei. Ajunși în micul birou, se opriră, într-un fel de triumfi, la cele trei colțuri ale covorului turcesc; se țineau înspăimântător de drepti, nu se uitau unul la altul și nu erau în stare să vadă ridicolul situației în care se aflau.

Val întrerupse tăcerea:

— Holly și cu mine suntem logodiți!

Jolly făcu un pas înapoi și se sprijini de pervazul ferestrei.

— Aceasta e casa noastră, îi zise, nu pot să te insult aici. Dar tatăl meu nu este acasă și eu sunt obligat s-o apăr pe sora mea. Ai abuzat.

— N-am avut intenția s-o fac, spuse Val.

— Eu cred că totuși ai abuzat, răspunse Jolly. Dacă n-ai fi vrut s-o faci, ar fi trebuit să vorbești cu mine, sau să aștepti până se întoarce tatăl meu.

— Am avut motivele mele, zise Val.

— Ce motive?

— Este vorba de familia mea — tocmai acum i-am povestit. Am vrut să știu totul înainte de a se produce...

Brusc, Jolly își schimbă atitudinea și nu mai fu atât de distins.

— Sunteți niște copii, le zise; și o știți prea bine.

— Eu *nu sunt* copil, replică Val.

— Ba ești, nu ai nici douăzeci de ani.

— Foarte bine, dar atunci tu ce ești?

— Eu *am împlinit* douăzeci, zise Jolly.

— Ai dreptate; dar, în orice caz, sunt și eu un bărbat în măsura în care ești și tu.

Sângele năvăli în obrajii lui Jolly, apoi fața i se întunecă. Se vedea că în sufletul lui se dă o luptă; Val și Holly se uitau cu ochi mari la el, căci se vedea cât era de frământat. Se auzea deslușit cât de iute răsuflă. Apoi fața i se luminează și luă o expresie de stranie hotărâre.

— Vom vedea imediat, îi zise; îți cer să faci ceea ce am de gând să fac eu.

— Vrei să mă provoci? Jolly zâmbi.

— Da, îi răspunse, te desfid și știi bine că n-ai s-o faci.

Pe Val îl sfredeli o prevestire rea: i se păru că aleargă legat la ochi.

— Eu n-am uitat că ești un fanfaron, îi zise Jolly, și cred că e singurul lucru ce se poate spune despre tine; și n-am uitat nici că ai spus despre mine că sunt un filo-bur.

Val respira iute și greu, totuși auzi un oftat adânc și văzu fața lui Holly puțin aplecată înainte, foarte palidă și cu ochii mari deschiși.

— Da, continuă Jolly cu un fel de zâmbet pe buze, vom vedea imediat. Eu mă prezint voluntar în Armata Imperială, și îți propun să faci și dumneata la fel, domnule Val Dartie!

Capul lui Val se clătină. I se păru c-a primit o lovitură între sprâncene; cele ce i s-au spus erau atât de neașteptate, atât de departe și atât de hidoase față de visarea în care se legăna el; se uită la Holly cu ochii lui care, brusc, deveniră mari și atât de uluiți, de-ți făceau milă.

— Stai jos! zise Jolly. Nu te grăbi. Gândește-te bine. Iar el se așeză pe brațul fotoliului bunicului său.

Val nu se așeză; rămase mai departe în picioare, cu mâinile vârate adânc în buzunarele pantalonilor săi, cu pumnii strânși și tremurând. Fie că lua o hotărâre sau alta, oricum era îngrozitor, și se simțea ca și cum un factor poștal nerăbdător bătea la ușa conștiinței lui cu lovituri repetate. Dacă nu executa ceea ce îi ceruse Jolly, va fi micșorat în ochii lui Holly și în ochii acestui tânăr dușman al lui, fratele ei, o bestie. Dar dacă zicea da? Vai! În acest caz, lumea întreagă dispărea din mintea lui: fața ei, părul ei, sărutarea ei abia începută!

— Nu te grăbi, zise Jolly din nou. Nu vreau să fiu nedrept cu tine.

Și întoarseră amândoi privirile către Holly. Făcuse câțiva pași înapoi și stătea rezemată de rafturile pline de cărți ce se ridicau până în tavan; capul ei brun se sprijinea tocmai pe *Istoria Imperiului Roman* de Gibbon, iar ochii ei blânzi, ce păreau torturați de chinul morții, erau ațintiți asupra lui Val. Iar acesta, care nu avea darul de a citi pe fețele oamenilor, avu brusc o licărire revelatoare. Ea este mândră de fratele ei, acest dușman al lui! Îi va fi rușine de modul cum se poartă cu el! Scoase mâinile din buzunar, parcă l-ar fi împins un arc violent.

— Foarte bine! zise. S-a făcut!

Fața lui Holly — ah! ce stranie era. O văzu cum se îmbujorează, cum face câțiva pași înainte. Luase o atitudine corectă — obrazul ei strălucea de admirație și îngrijorare. Jolly se ridică în picioare și se înclină puțin, parcă ar fi

zis: "Te-ai achitat onorabil".

— Atunci mâine, zise, ne vom prezenta împreună.

Însă lui Val îi trecu entuziasmul care-l împinsese spre această hotărâre, și pe sub gene se uita cu mânie la Jolly. "Foarte bine", cugetă, "una bună pentru tine. Am să mă prezint la armată — dar o să-mi vină și mie apa la moară și ți-o voi plăti". Apoi, zise cu demnitate:

— Voi fi gata.

— Atunci, adăugă Jolly, ne vom întâlni la ora douăsprezece la Oficiul Central de Recrutare.

Și, deschizând ușa, ieși pe terasă în baza aceluiași principiu care l-a făcut să se retragă în momentul când i-a surprins pe cei doi în hol.

Acum, când rămase singur cu ea, ea pentru care luase atât de repede o hotărâre gravă, plătind atât de scump admirația ei, Val era din cale-afară de tulburat. Totuși, ceea ce predomina în sufletul lui era dorința de a arăta "ce poate el". Omul trebuie să aibă stil, chiar și atunci când face un lucru îngrozitor!

— În orice caz, vom face multă călărie și tir, îi zise; măcar atâta mângâiere să am!

Holly suspină din adâncul sufletului, iar Val simți o plăcere aproape răutăcioasă privind-o.

— Războiul se va sfârși curând, zise; poate că nici nu vom ajunge pe câmpul de luptă. Nu-mi pasă de nimeni, în afară de tine.

În felul acesta va fi departe de acel oribil divorț. Totul era îngrozitor! Simți cum mâna caldă a lui Holly o prinde pe a lui. Oare Jolly crede că în acest fel îi împiedică să se mai iubească? O ținea strâns de mijloc și, privind-o mângâietor pe sub gene, îi zâmbea pentru a-i da curaj, făgăduindu-i că va veni în curând să-i facă o vizită. Se simțea cu o palmă mai înalt și mult mai puternic decât ea, având o autoritate pe care n-ar fi îndrăznit s-o afirme până atunci. O sărută de mai multe ori, apoi își luă calul și porni spre oraș. Iată cum, pe neașteptate, la cea mai mică provocare, înflorește și crește instinctul de proprietate.

Capitolul IX MASĂ LA JAMES

În ultima vreme nu se mai dădeau mese la James în Park Lane — în fiecare casă vine un moment în care stăpânul sau stăpâna casei nu mai este dispus să "primească"; nu se mai pot servi nouă feluri de bucate la douăzeci de guri, așezate în fața a douăzeci de șervete albe de cea mai bună calitate: iar pisica din casă nu mai are prilejul să se mire că — așa, pe neașteptate — o încuie într-un anumit loc și n-o mai lasă să umble liberă.

De aceea Emily — căreia, deși avea șaptezeci de ani, i-ar fi făcut plăcere să dea din când în când o masă distinsă cu lume mai multă — comandă cu oarecare plăcere masa pentru șase persoane, în loc de două; scrise chiar ea, cu mâna ei, meniurile, cu numele mâncărilor și băuturilor în limbi străine;

și tot ea așează și florile. Avea mimoze aduse de pe Riviera și zambile albe de un soi care crește la Roma, dar care nu erau aduse din Roma. Desigur că nu vor fi la masă decât James și ea, Soames, Winifred, Val și Imogen, dar îi făcea plăcere să dea mesei un aer de sărbătoare, aducându-și aminte de gloria "primirilor" ei din trecut. Pe când se îmbrăca în vederea mesei, James îi zise:

— Ce-ți veni să te îmbraci cu rochia asta? Ai să răcești.

Dar Emily știa că umerii și gâtul femeilor se încălzesc din plăcerea de a se găti chiar și până la vârsta de optzeci de ani, și nu-i răspunse decât:

— Dă-mi voie, James, să-ți pun unul din acele plastroane tari pe care ți le-am cumpărat. Atunci nu va trebui să te schimbi decât de pantaloni, să-ți pui haina de catifea și atâta tot. Lui Val îi face plăcere să fii elegant.

— Plastron! zise James. Întotdeauna găsești ceva pe ce să risipești banii.

Dar se lăsă schimbat de haine, și când văzu pieptul și gulerul strălucitor al plastronului, mârâi încetișor:

— Tare mă tem că băiatul ăsta e cam cheltuitor!

Coborî în salon și se așează în fotoliul său; parcă avea puțin mai multă strălucire în ochi, obrajii îi erau mai puțin palizi ca de obicei, și aștepta să sune clopotul de la intrarea principală.

— Am organizat un adevărat dineu, zise Emily pe un ton liniștit; m-am gândit că îi va fi de folos lui Imogen, care trebuie să iasă acum în lume.

James mârâi ceva nedeslușit și începu să se gândească la Imogen; cum avea obiceiul de a se urca pe genunchii lui sau cum o ridica în brațe pentru a lua bomboane din pomul de Crăciun.

— Nu m-aș mira să se facă o fată frumușică, mârâi el.

— E frumușică, zise Emily; numai de-ar face o partidă bună.

— Asta te preocupă pe tine? bombăni James; mai bine ar ședeă acasă și ar vedea de mama ei. Dacă frumușica lui nepoată îi va aduce în casă încă un Dartie, i-ar pune capăt zilelor! El n-a iertat-o niciodată pe Emily pentru faptul că s-a lăsat "dusă" de Montague Dartie, așa cum fusese dus și el.

— Unde e Warmson? zise brusc. Mi-ar plăcea să beau astă-seară un pahar de vin de Madera.

— Avem șampanie, James.

James dădu din cap și zise:

— Nu-i de mine, nu mi-e poftă de asta.

Emily întinse mâna spre peretele de lângă cămin și sună.

— Domnul dorește să deschizi o sticlă de Madera, Warmson.

— Nu, nu! zise James, cu vârfurile urechilor tremurând tare și cu ochii ațintiți asupra unui obiect pe care numai el îl vedea. Ascultă aici, Warmson; te duci în pivnița a doua, și pe raftul de la mijloc de pe etajera din fund, în partea stângă, vei vedea șapte sticle; ia una din mijloc, dar bagă de seamă să n-o scuturi. E ultima sticlă de vin de Madera pe care am primit-o de la Jolyon când m-am mutat aici; de atunci n-a fost mișcată din loc niciodată; trebuie să fie, deci, în stare perfectă; dar mai știu și eu? Nu știu ce să zic.

— Foarte bine, domnule, răspunse Warmson, în timp ce se retrăgea.

— Am păstrat-o pentru nunta noastră de aur, zise James deodată; dar la vârsta mea, poate nu voi mai trăi încă trei ani.

— Spui prostii, zise Emily; nu vorbi așa!

— Ar fi trebuit să mă duc s-o iau chiar eu, murmură James; Warmson o s-o scuture cum mă vezi și cum te vād.

Apoi căzu pe gânduri și, în tăcere, își aduse aminte de atâtea clipe plăcute pe care le petrecuse în pivniță, în fața flăcărilor de gaz care ieșeau liber din robinete, învăluit în fire de păianjen și în mirosul plăcut al dopurilor scaldate în vin, care îi deschideau pofta de mâncare pentru atâtea mese mari. În vinul care se afla în acea pivniță era scrisă istoria celor patruzeci de ani de viață — ani destul de ciudați — de când se mutase în casa din Park Lane cu tânăra lui mireasă, istoria atâtor generații de prieteni și cunoștințe care nu mai erau în viață. Rafturile goale din pivnița lui erau mărturia sărbătorilor familiale: toate căsătoriile, nașterile, morțile rudelor și ale prietenilor săi. Iar după ce el nu va mai fi, vinul va rămâne acolo și nu știe ce se va face cu el. N-ar fi de mirare să fie băut și irosit.

Intrarea fiului său îl trezi din această visare; după el urmă Winifred cu cei doi copii mai mari.

James și Imogen intrară în sufragerie ținându-se de braț; ea ieșea pentru prima dată în lume, și James se bucura de nepoata lui atât de frumușică. Apoi veni Soames cu Winifred; Emily cu Val, ai cărui ochi se luminară când văzu stridiile de pe masă. Aceasta va fi o petrecere în toată legea, cu șampanie și vin de Porto! Și, la drept vorbind, simțea nevoia de așa ceva după toate întâmplările din ziua aceea, încă nedestăinuite nimănui.

După primul sau al doilea pahar va fi chiar plăcut să le servească "bomba", să se laude cu gestul său de înalt patriotism, sau mai degrabă cu dovada curajului său, căci plăcerea pe care o avea el din ceea ce făcuse pentru regină și Patrie era a lui și numai a lui. Acum simțea că este un "erou", indisolubil legat de arme și cai, și avea dreptul să-și dea ifose — cu toate că, firește, nu avea de gând să facă vitejii. Le va spune vestea pe un ton liniștit, când se va ivi o pauză în conversație. Uitându-se la meniul din fața tacâmului său, hotărî că momentul oportun va fi când se va servi *Bombe au fraises*; căci în timp ce o vor mânca, va fi o atmosferă de oarecare solemnitate. Înainte de a ajunge la acest punct culminant al mesei, o dată sau de două ori îi veni în minte că, de obicei, nu i se spunea nimic bunicului său! Totuși, bătrânul bea vin de Madera, și părea să fie în foarte bună dispoziție! Și apoi s-ar putea chiar să-i facă plăcere, căci astfel se mai spală ceva din rușinea divorțului. Chipul unchiului său, de cealaltă parte a mesei, era, de asemenea, un stimulent puternic. El era atât de departe de a fi un *sportsman*, încât merită să i-o spună, pentru a vedea ce mutră va face. Și, în afară de toate acestea, e mai bine să o încunoștințeze pe mama lui în felul acesta, căci de-ar face-o între patru ochi, s-ar putea să-și piardă firea, atât ea cât și el. Îi era milă de ea, dar n-avea încotro. Nu i se putea cere să se gândească la durerea altora, când el trebuia să se despartă de Holly.

Glasul slab al bunicului său ajunsese cu greu până la urechile lui.

— Val, încearcă puțin vin de Madera la înghețată. La universitate nu ți se servește așa ceva.

Val urmări din ochi cum i se umplea paharul cu lichidul acela dens, cum

grăsimea uleioasă a vinului vechi se așterne, strălucind, la suprafață; respiră adânc aroma și gândi: "Și acum, înainte!" Era un moment grandios. Sorbi din vin, o fierbințeală ușoară i se răspândi în vinele care erau încinse mai dinainte. Aruncă o privire iute în jurul mesei și zise:

— Bunicuțo, azi m-am înrolat ca voluntar în Armata Imperială; și bău paharul până la fund, ca și cum ar fi băut în sănătatea actului pe care-l săvârșise.

— Ce? atât a rostit mama lui cu deznădejde.

— M-am prezentat împreună cu tânărul Jolly Forsyte.

— Sper că n-ai iscălit nimic, zise unchiul Soames.

— Ba da! Luni începem instrucția.

— Auzi! strigă Imogen.

Se uitară cu toții la James. Se aplecase înainte și ținea mâna în dosul urechii.

— Ce este? zise. Ce-a spus? N-am auzit.

Emily întinse mâna și mângâie mâna lui Val.

— Nu e nimic, James, doar că Val s-a înscris voluntar în Armata Imperială. E foarte frumos din partea lui. Uniforma o să-i șadă atât de bine!

— S-a înscris voluntar..., zise James cu un glas tremurător, dar tare. Nu vedeți mai departe de lungul nasului... Va... va trebui să plece chiar pe front. Adică va intra în foc înainte de a-și da seama ce-a făcut.

Val văzu că Imogen îl privea cu admirație; iar mama lui, tăcută și distinsă, ținea batista la gură. Deodată vorbi unchiul lui.

— Tu ești minor.

— M-am gândit și la asta, zise Val zâmbind; am spus că am douăzeci și unu de ani.

Bunica lui zise cu admirație:

— Frumos din partea ta, Val! Ai avut curaj!

Val băgă de seamă respectul cu care i-a umplut Warmson paharul cu șampanie și auzi glasul bunicului său jeluindu-se:

— Nu știi ce-o să iasă din tine dacă apuci calea asta!

Imogen îl bătu peste umăr; numai bunica lui ședea nemișcată. În cele din urmă, impresionat de tăcerea ei, Val zise:

— Să știi că nu e nimic grav. Nu trece mult și îi facem praf. Sper, totuși, să ajung și eu acolo înainte de a se fi sfârșit totul.

Se simțea în același timp exaltat și trist, o persoană de o importanță covârșitoare. Acum îi va arăta el unchiului Soames și tuturor celor din neamul Forsyte ce înseamnă să fii un *sportsman*. Nu încapă îndoială că săvârșise o faptă eroică și nemaîntâlnită, spunând mai ales că are vârsta de douăzeci și unu de ani.

Glasul lui Emily îl readuse la realitate.

— Nu trebuie să mai bei, James. Warmson!

— Vai, ce mirați or să fie cei de la unchiul Timothy! izbucni Imogen. Aș da orice să văd ce fețe vor face. O să ai sabie, Val, sau numai o pușcă mică?

— Ce te-a determinat să faci acest pas?

Glasul unchiului său fu ca un fior de gheață, care-l pătrunse pe Val până-

n străfunduri. Ce l-a determinat? Cum să răspundă la această întrebare? Auzi, cu recunoștință, glasul liniștit al bunicii lui:

— Bine a făcut! Eu socotesc c-a fost un gest foarte curajos. Sunt convinsă că va fi un soldat foarte frumos: are o siluetă de parcă ar fi fost făcută pentru uniformă. O să fim cu toții mândri de el.

— Dar ce are-a face aici tânărul Jolly Forsyte? Cum ați ajuns să vă prezentați împreună? continuă Soames cu o neîndurare sălbatică. Aveam impresia că nu mai erați prieteni.

— Nici nu sunt prieten cu el, zise Val bombănind, dar n-am de gând să mă las bătut de el.

Văzu că privirea unchiului său se schimbă cu desăvârșire; avea aerul că e de acord cu el. Bunicul lui făcu și el un semn aprobativ, iar bunica ridică semeață capul. L-au aprobat cu toții pentru că nu rămânea mai prejos de acel văr al lui. Trebuie să fie ceva în dosul acestei atitudini! Val își dădu vag seama că, undeva, trebuie să existe un punct vulnerabil, pe care el nu-l poate percepe; i se părea că se află într-un ciclon al cărui centru nu se cunoaște. Apoi, uitându-se la fața unchiului său, avu o viziune pe care n-o putea tălmăci: o femeie cu ochi negri, păr de aur, gât alb, care avea un parfum plăcut și care purta rochii frumoase de mătase, pe care — când era copil mic — îi plăcea să le pipăie. Ah! da, așa este! Mătușa Irene! Ea avea obiceiul să-l sărute, iar o dată a mușcat-o de braț, așa din joacă, deoarece îi plăcea brațul ei, era atât de catifelat! Bunicul lui vorbi:

— Ce face tatăl lui Jolly?

— E plecat la Paris, zise Val, privind cu ochi mari la expresia foarte ciudată ce se așternu pe fața unchiului său. Părea ca un... ca un câine gata să muște.

— Artiști! zise James.

Cu acest cuvânt rostit din adâncul sufletului său, masa se sfârși.

În drum spre casă, șezând în birjă față în față cu mama lui, Val gustă roadele eroismului său, care semănau cu niște moșmoane coapte peste măsură.

Într-adevăr, ea nu-i spusese decât că trebuie să se ducă de îndată la croitorul său, pentru a-și comanda o uniformă ca lumea, căci nu putea să se îmbrace cu cea pe care i-o vor da la armată. Dar simțea că e foarte tulburată. Era cât p-aci s-o mângâie, cu gândul lui nemărturisit, că în felul acesta el scapă de divorțul acela oribil, dar se opri, pe de o parte pentru că Imogen era de față, pe de alta pentru că știa prea bine că mama lui va trebui să treacă singură prin toate neplăcerile. Era cam jignit că ea nu părea mai mândră de el. După ce Imogen se duse la culcare, prinse curaj și vorbi:

— Îmi pare îngrozitor de rău că trebuie să plec de lângă tine, mamă!

— N-avem ce face! Trebuie să ne împăcăm cu situația. Vom încerca să facem tot ceea ce se poate, ca să fii făcut ofițer; atunci n-ai s-o duci atât de greu. Ai vreo idee despre instrucție, Val?

— Nici una!

— Sper că n-o să vă muncească prea mult. Măine vom ieși împreună în oraș ca să-ți cumpăr toate cele necesare. Noapte bună; sărută-mă!

Cu această sărutare, dulce și fierbinte, în mijlocul frunții, și cu vorbele "Sper că n-o să vă muncească prea mult" răsunându-i în ureche, se așeză și fuma o țigară în fața căminului în care focul abia mai ardea. Fierbințeala din vine îi trecuse — exaltarea eroică se evaporase. Nu mai rămăsese decât o poveste blestemată care-i îndurera sufletul. "Am să fiu împreună cu acel Jolly", se gândea în timp ce urca scările, și trecu prin fața camerei în care mama lui mușca perna pentru a-și înăbuși deznădejdea și hohotele de plâns.

Și, în curând, dintre toți musafirii de la masa lui James, numai unul era de veghe: Soames, în camera lui de culcare așezată deasupra celei în care dormea tatăl său.

Adică Jolyon era la Paris; ce-o fi făcând el acolo? Îi dă târcoale lui Irene! Ultima informație primită de la Polteed anunța pe curând vești importante. Să fie oare în legătură cu el? Individul acela cu barbă, și care vorbește într-un mod atât de răutăcios și ironic, fiul acelui bătrân care îl poreclise, pe el "proprietarul" și care a cumpărat casa aceea blestemată de la el! Lui Soames nu-i trecuse mânia că fusese silit să vândă casa de la Robin Hill; nu-l iertase niciodată pe unchiul său că a cumpărat-o, și nici pe vărul său pentru că locuia într-însa.

Fără a ține seama de frig, deschise larg fereastra și privi cu ochii rătăciți peste parc. Noapte neagră și întunecoasă de ianuarie; puțin zgomot de circulație; se lăsase ger; pomii desfrunziți; una sau două stele. "Mâine mă duc la Polteed", gândi el. "Doamne, Dumnezeule! Mi se pare că sunt nebun, și acum mai vreau să fie a mea. Individul acela! Dacă...? Ah! Nu!"

Capitolul X MOARTEA CÂINELUI BALTHAZAR

Jolyon se urcă seara pe vapor la Calais și trecu Canalul Mânecii în timpul nopții, iar duminică dimineață sosi la Robin Hill. Nu i-a anunțat că sosește, de aceea porni de la gară pe jos, și intră în domeniul lui prin poarta dinspre crâng. Ajuns la o bancă tăiată din trunchiul căzut al unui copac bătrân, își așternu pardesiul peste ea și se așeză. "Lumbago!" cugetă el, "iată cu ce se sfârșește o iubire la vârsta mea"! Și, deodată, i se păru că Irene este foarte aproape, întocmai cum o simțise lângă el în ziua aceea când făcuseră o excursie la Fontainebleau și se așezaseră pe o buturugă pentru a dejuna. Însământător de aproape! Nările i se umplură de mirosul pe care razele slabe ale soarelui îl ridicau din frunzele uscate. "Mă bucur că nu e primăvară!" se gândi el. N-ar fi putut suporta ceea ce simțea dacă ar fi fost miros de sevă proaspătă, dacă ar fi auzit păsările cântând și dacă ar fi văzut cum se deschid mugurii! "Sper că până atunci îmi va trece, prost bătrân ce sunt!"; și luându-și pardesiul pe umăr porni mai departe, pe câmp. Trecu pe lângă lac și urcă încetișor dealul. Când ajunse aproape de vârf, fu salutat de un lătrat răgușit. Sus pe pajiște, deasupra câmpului de ferigă, îl zări pe bătrânul câine Balthazar. Cu ochii lui care nu mai vedeau, i se păru că stăpânul său este un străin și își făcea datoria să anunțe pe toată lumea că

trebuie să se ferească de el. Jolyon fluieră semnalul său obișnuit. Deși era la depărtare mai mare de o sută de pași, văzu în trupul obez, cafeniu cu pete albe, primele manifestări ale recunoașterii. Bătrânul câine se ridică în picioare, iar coada lui flocoasă, încolăcită pe spate, începu să se miște cu greu, dar agitat; porni târșându-și picioarele înspre el și, străduindu-se din răspuțeri, dispăru în ferigă. Jolyon spera să-l întâlnească la intrarea pe terenul de *cricket*, dar Balthazar nu era acolo și, destul de speriat, Jolyon se întoarse în câmpul de ferigă. Îl găsi pe bătrânul câine culcat pe o parte și uitându-se la el cu ochi sticloși.

— Ce-i cu tine, sărman prieten? strigă Jolyon.

Coada răsucită și pufoasă a lui Balthazar abia se mai mișca; ochii lui împăienjeniți păreau a spune: "Nu mă pot ridica, stăpâne, dar mă bucur că te văd"!

Jolyon îngenunche lângă el și ochii lui, foarte tulburi, cu greu pricepeau că inima câinelui bătea din ce în ce mai încet. Îi ridică puțin capul — era foarte greu.

— Ce e cu tine, scumpul meu? Unde te doare?

Coada se mai mișcă o dată; ochii pierdură licărirea de viață.

Jolyon își trecu amândouă mâinile peste trupul cald și nemișcat. Nu era nimic — inima nu mai rezistase în acest trup obez la emoția revenirii stăpânului său. Jolyon puse mâna pe botul câinelui pe care crescuseră câțiva perișori albi, și simți cum încep să i se răcească buzele. Rămase câteva minute în genunchi, cu mâna sub capul care înțepenea încetul cu încetul. Apoi luă în brațe trupul neînsuflețit al câinelui, care era foarte greu, și îl duse în vârful dealului; acolo erau adunate frunze uscate și le așternu peste el: nu bătea vântul, deci va putea rămâne aici, ferit de ochii curioșilor, până după amiază. "Am să-l îngrop chiar eu", gândi Jolyon. Trecuseră optsprezece ani de când venise în casa din St. John's Wood cu această mică javră în buzunar. Ce curios e că bătrânul câine moare tocmai acum! Să fie oare un semn? Ajuns la poarta câmpului de ferigă, se mai întoarse o dată pentru a privi mormanul acoperit cu frunze ruginii, apoi porni încet spre casă, cu un nod care-i strângea tare gâtul.

June era acasă; se întorsese valvârtej când auzise vestea înrolării lui Jolly. Patriotismul lui a învins simpatia pe care o avea ea pentru buri. Când Jolyon intră și le anunță moartea câinelui Balthazar, în casă era o atmosferă stranie și încordată. Vestea aceasta i-a unit și i-a împăcat. S-a rupt o legătură cu trecutul; câinele Balthazar a murit! Doi dintre ei nici nu-și aduceau aminte de ziua în care tatăl lor l-a adus în casă; pentru June, el reprezenta ultimii ani ai bunicului ei; pentru Jolyon, era simbolul frământărilor lui conjugale și al conflictelor estetice din vremea care trecuse, până când a revenit în împărăția iubirii și a bogăției tatălui său! Și câinele Balthazar nu mai era!

După-amiază, Jolyon și Jolly își luară târnăcoape și cazmale și plecară pe câmp. Au ales un loc aproape de mormanul acoperit cu frunze ruginii, pentru ca să nu-l ducă prea departe, și după ce tăiară cu grijă gazonul de deasupra începură a săpa. Săpară în tăcere vreme de zece minute, apoi se opriră.

— Așa ai socotit tu că trebuie să procedezi? zise Jolyon.

— Da, răspunse Jolly; cu toate că nu-mi ardea deloc de așa ceva. Aceste cuvinte întruchipau întocmai părerile lui Jolyon.

— Te admir pentru ceea ce ai făcut, băiete! Nu cred că eu — la vârsta ta — aş fi făcut la fel... mă tem că ar fi fost prea mult din partea unui Forsyte. Dar mi se pare că, cu fiecare generație, se mai subțiază tipul genetic. Mai știi? Te pomenești că fiul tău, dacă vei avea vreunul, va fi un adevărat altruist.

— Atunci să știi, tată, că nu va semăna cu mine, căci eu sunt îngrozitor de egoist.

— Nu-i adevărat, scumpul meu, sunt convins că nu ești.

Jolly dădu din cap în semn de îndoială. Tatăl și fiul săpară mai departe.

— Ce ciudată e viața unui câine, zise Jolyon pe neașteptate; este singurul animal cu patru picioare care are urme de altruism și un simț al divinității!

Jolly se uită la tatăl său.

— Tată, tu crezi în Dumnezeu? Mie nu mi-ai spus niciodată.

La această întrebare atât de gravă, pusă de un om care nu se mulțumea cu un răspuns vag, Jolyon se opri o clipă și-și duse mâna la șale, căci ostenise de muncă.

— Ce înțelegi tu prin Dumnezeu? îi zise; există două concepții despre Dumnezeu, concepții care nu se pot împăca între ele. Există un Principiu Creator pe care mintea omenească nu-l poate cunoaște — și unii cred în el. Apoi există Totalitatea Altruismului care există în om — și, firește, unii cred în aceasta.

— Am înțeles. Ambele concepții sunt în afară de Cristos. Nu-i așa?

Jolyon deschise ochii mari. Cristos, legătura între cele două concepții! Să auzi una ca asta din gura copiilor! Iată, în sfârșit, o explicație științifică a ortodoxiei! Poezia sublimă a vieții lui Cristos era tocmai strădania omului de a împăca cele două concepții contradictorii despre Dumnezeu. Și deoarece totalitatea altruismului din om, întocmit ca orice alt lucru din natură și univers, era o parte din principiul creator pe care mintea omenească nu-l poate cunoaște, această nou descoperită legătură dintre ele nu era cea mai puțin potrivită! Ce ciudat — omul trece prin viață și nu ajunge s-o privească sub acest aspect.

— Care e părerea ta, băiete? îi zise.

Jolly își încreți fruntea.

— Firește, în primul an la universitate am vorbit mult despre această problemă. Dar în anul doi, am renunțat; nu știu nici eu pentru ce nu m-a mai preocupat, e grozav de interesantă.

Jolyon își aduse aminte că și el vorbise mult despre lucrurile acestea când era în anul întâi la Cambridge, și că renunțase în anul doi.

— Eu cred că tu vrei să spui că Balthazar avea simț al divinității față de Dumnezeu din a doua concepție.

— Așa este. Dacă n-ar fi fost așa, niciodată nu s-ar fi rupt în el sărmana lui inimă bătrână din pricina unei întâmplări care nu privea trupul lui.

— Dar, în realitate, nu era o emoție egoistă?

Jolyon dădu din cap.

— Nu. Câinii nu sunt tipuri pure de Forsyte, ei iubesc și dincolo de ființa lor.

Jolly zâmbi și zise:

— Ei bine, eu cred că sunt un Forsyte. Trebuie să știi că m-am înrolat numai pentru că l-am provocat și pe Val Dartie să facă la fel.

— Dar pentru ce?

— Nu ne putem suferi, răspunse apăsător Jolly.

— Ah! mării Jolyon. Adică, dușmănia dăinuiește până la a treia generație... această dușmănie modernă, care mocnește pe ascuns?

"Să-i spun ceva despre această dușmănie?" gândi Jolyon. "Dar la ce bun, când trebuie să mă opresc la punctul în care iau și eu parte activă la ea?"

Iar Jolly gândi: "Holly trebuie să-i vorbească despre acel individ. Dacă n-o să-i spună nimic, înseamnă că nu vrea să afle tata și atunci eu aș trece drept un flecar. În orice caz, eu am pus capăt acestei povești. Cred că e mai bine să nu mă mai gândesc la ea!"

Săpară mai departe în tăcere, până când Jolyon zise:

— Acum, băiete, cred că e destul de mare.

Și, sprijiniți în târnăcoape, își ațintiră privirile în fundul gropii, unde vântul serii azvârlise câteva frunze veștede.

— Nu mă simt în stare să desăvârșesc ceea ce trebuie să urmeze, zise Jolyon brusc.

— Lasă c-o fac eu, tată. Pe mine nu m-a iubit niciodată prea mult.

Jolyon dădu din cap.

— Haide să-l ridicăm cu toată grija, așa cum este acoperit cu frunze. Prefer să nu-l mai văd încă o dată. Eu am să-l țin de cap. Așa!

Ridicată cu cea mai mare grijă trupul neînsuflețit al bătrânului câine. Blana lui cafenie-deschisă cu pete albe apărea ici și colo de sub frunzele pe care le sufla vântul. Îl așezară în groapă; era greu, rece și nesimțitor, iar Jolly așternu multe frunze peste el, în timp ce Jolyon, foarte speriat ca nu cumva fiul său să vadă cât este de emoționat, începu a arunca iute lopeți cu pământ peste cadavru. Astfel fu îngropat trecutul! Măcar de i-ar fi rămas un viitor spre care să poată privi cu bucurie! I se părea că arunca bulgări de pământ peste propria lui viață. Așezară cu grijă bucățile de gazon peste micul dâmb, apoi, mulțumiți că nici unul n-a arătat ceea ce a simțit, se întoarseră în casă ținându-se de braț.

Capitolul XI

TIMOTHY FACE OBIECȚIUNI

Vestea despre înrolările celor doi voluntari se răspândise iute la "*Bursa Forsyte*", precum și știrea că June — ca nu cumva să i-o ia cineva înainte — se face infirmieră la Crucea Roșie. Aceste evenimente erau atât de neașteptate, atât de opuse concepției de bază a neamului Forsyte, încât reușiră să unească familia din nou. De aceea, în duminica următoare, după

amiază, salonul casei lui Timothy fu ticsit de membrii familiei; veniseră pentru a afla părerea celorlalți asupra celor întâmplate și pentru a ține sfat despre onoarea care ridicase prestigiul familiei. Giles și Jesse Hayman nu se vor mulțumi să apere coasta Angliei, ci vor pleca foarte curând în Africa de Sud, unde îi vor urma, în luna aprilie, Jolly și Val; iar în ceea ce o privește pe June, omul nu știe niciodată ce se va întâmpla până în cele din urmă cu ea!

Armata britanică se retrăsese de la Spion Kop, iar de pe front nu venea nici o veste bună, de aceea toate prezicerile uimitoare ale lui Timothy fură confirmate. Era cel mai tânăr din generația bătrână a neamului Forsyte — nu avea decât optzeci de ani — și părerea generală era că seamănă cu tatăl său "Superior Dorset Forsyte", chiar și în cel mai caracteristic obicei al lui, acela de a bea vin de Madera; nemaiarătându-se de mulți ani în fața oamenilor, devenise aproape un personaj de mit. Trecuse o viață de om de când, la vârsta de patruzeci de ani, după ce nervii îi fuseseră zdruncinați de riscurile meseriei de editor, părăsise întreprinderea cu modesta sumă de treizeci și cinci de mii de lire sterline; de atunci trăise din veniturile acestor bani, investiți cu mare prudență. Mai adăugă, an de an, câte ceva din dobânzi la capital, apoi dobânzile respective începură să primească și ele dobânzi, așa încât în timp de patruzeci de ani își dublase capitalul fără să fi avut măcar o dată vreo concepție de ordin financiar. Acum strângea cam două mii de lire pe an, și, având în vedere ca era foarte grijuliu cu persoana lui, spera — după cum spunea mătușa Hester — să-și mai dubleze o dată capitalul înainte de a muri. Ce-o să se facă oare cu banii după ce vor fi murit surorile lui și după ce va muri și el? Era întrebarea pe care o puneau adeseori, cu ironie, membrii familiei cu păreri independente, ca Francie, Euphemia sau al doilea fiu al lui Nicholas, Christopher, care gândea atât de independent, încât spusese pe față că are de gând să se facă actor. Dar, în cele din urmă, toți erau de acord că Timothy știe foarte bine ce va deveni averea lui, și poate că și Soames cunoștea aceste planuri, dar acesta nu divulga niciodată vreun secret.

Puținii membri ai familiei Forsyte care îl văzuseră la față spuneau că este un bărbat nu prea înalt, gras și viguros, cu obrazul brun-roșiatic, părul cărunt și că trăsăturile lui nu prea aveau urme din rafinamentul pe care l-au moștenit cei mai mulți Forsyte de la soția lui "Superior Dorset", care pare să fi fost o femeie frumoasă și cu o fire foarte plăcută. Toată lumea știa că războiul l-a preocupat din cale-afară de mult, că din ziua în care a început înfugea stegulețe într-o hartă, și erau neliniștiți cu toții la gândul că, dacă englezii vor fi împinși până în mare, unchiul Timothy n-o să mai poată împlânta stegulețele exact în locurile convenite. În ceea ce privește evenimentele din familie, nu se prea cunoșteau părerile lui; tot ce se putea afla era prin gura mătușii Hester, care declara întotdeauna că este foarte tulburat. De aceea, în duminica ce urmă după retragerea de la Spion Kop, toți cei care au venit la ei au trăit un eveniment istoric: pe măsură ce intrau, unul după altul, în salon, băgau de seamă că în singurul fotoliu cu adevărat confortabil ședea cineva cu spatele la lumină, cu partea inferioară a obrazului acoperită de o mână mare; iar mătușa Hester, cu voce speriată, îi

întâmpina astfel:

— Unchiul Timothy, dragul meu; unchiul Timothy, draga mea.

Salutul unchiului Timothy era aproape același pentru toți:

— Bun'ziua! Bun'ziua! Iartă-mă că nu mă ridic.

Francie sosise și ea, iar Eustace venise cu automobilul lui.

Winifred o adusese și pe Imogen; admirația fierbinte a familiei pentru înrolarea lui Val crease o diversiune față de demersurile făcute pentru restabilirea drepturilor ei conjugale; apoi veni Marian Tweetyman cu ultimele vești despre Giles și Jesse. Erau de față și mătușile Juley și Hester, tânărul Nicholas, Euphemia și — culmea culmilor — George, care venise cu Eustace în automobil. Într-adevăr, era o reuniune demnă de zilele cele mai glorioase din istoricul familiei. Nu mai era nici un scaun liber în salonul cel mic și erau cu toții îngrijorați la gândul că ar mai putea veni cineva.

După ce mai trecu stinghereala resimțită de fiecare din pricina prezenței lui Timothy, începură a vorbi despre război. George o întrebă pe mătușa Juley când pleacă pe front cu Crucea Roșie, ceea ce o făcu să râdă aproape cu hohote; după aceea se întoarse către Nicholas și zise:

— Tânărul Nick e un ostaș viteaz! Nu-i așa? Când are de gând să îmbrace faimoasa uniformă kaki?

Tânărul Nicholas, zâmbind cu aerul că-și cere iertare, le dădu de înțeles că, firește, mama lui este foarte speriată.

— După cum aud, "Frații Siamezi" s-au și înrolat, zise George, întorcându-se către Marian Tweetyman; în curând vor fi acolo cu toții. Înainte, bărbați din neamul Forsyte! Ai noștri ca brazii! Cine poate rămâne pe dinafară?

George era atât de caraghios! Mătușa Juley râse. Se duce oare Hester să aducă harta lui Timothy? Atunci abia le va putea arăta cum stau lucrurile.

Din dreptul lui Timothy se auzi un sunet care fu interpretat drept aprobare. Mătușa Hester ieși din salon.

George vorbi mai departe, evocând neamul Forsyte mergând la luptă; pe Timothy îl făcu mareșal; lui Imogen îi dăduse rol de "vivandieră" — văzuse, dintr-o ochire, că e o "strașnică fetișcană"; și ținându-și pălăria-țilindru între genunchi, se prefăcu că bate toba în ea. Gluma lui fu primită în diferite feluri. Râseră cu toții, deci George avea voie să-și dea drumul și aici. Dar au simțit că își cam bătea joc de familie și li se păru cam nedrept, mai ales acum, când din sânul ei plecau cinci membri pentru a-și pune viața în serviciul reginei, și găseau că George exagerează; de aceea, răsuflară cu toții ușurați când, ridicându-se, George îi oferă brațul mătușii Juley și se duse spre Timothy, îl salută, o sărută în bătaie de joc, cu deosebită pasiune, pe mătușa Juley și zise:

— Ah! ce bine am petrecut! Haide, Eustace!

Apoi ieși, urmat de Eustace, grav și afectat, care nu zâmbea niciodată. Mătușa Juley, înspăimântată, întrerupse tăcerea:

— Auzi ce idee, să nu aștepte harta! Nu trebuie să te superi pe el, Timothy. E atât de caraghios!

Iar Timothy își luă mâna de la gură și se auzi glasul lui zicând:

— Nu știu cum se vor desfășura evenimentele. Ce însemnează atâtea trupe trimise acolo? Nu astfel se procedează ca să-i batem pe burii aceia!

Numai Francie avu îndrăzneala să ia cuvântul:

— Dar cum trebuie procedat, unchiule Timothy?

— Tot acest sistem modern de voluntari și de cheltuieli nu face decât să scoată bani din țară.

Tocmai în momentul acela intră mătușa Hester cu harta în brațe, pe care o ținea ca pe un copil în fașă. O așeză, ajutată de Euphemia, pe pianul marca Colwood, la care — după cât se pare — se cântase ultima oară în vara anului morții mătușii Ann, adică acum treisprezece ani. Timothy se ridică. Se duse la pian și se opri privind-și harta, în timp ce toți ceilalți îl înconjurară.

— Iată care este situația la ora actuală. E foarte slabă. Hm!

— Da, zise Francie, cu aceeași îndrăzneală nemaipomenită; dar cum vrei s-o schimbi, dacă nu ai mai mulți soldați?

— Soldați! zise Timothy. Nu-i nevoie de soldați; așa se cheltuiesc banii statului. Am avea nevoie de un Napoleon, el ar descurca totul într-o lună.

— Dar dacă nu-l avem, ce ne facem, unchiule Timothy?

— Treaba lor, răspunse Timothy. Pentru ce avem armată? Ca să mănânce degeaba în timp de pace? Ar trebui să le fie rușine obrazului! Auzi, să ceară acum ajutor din țară! Fiecare om să-și vadă de treaba lui, și toate vor merge cum trebuie.

Apoi, privind în jurul lui, adăugă pe un ton aproape mânios:

— Da! Voluntari! Asta însemnează să arunci banii pe fereastră! Noi trebuie să facem economie. Singura cale pe care putem merge e să ne economisim energia.

Apoi se auzi un sunet prelung, care nu era nici ca un fluierat și nici ca un sforăit; Timothy, după ce-o călca pe Euphemia pe picioare, ieși, lăsând în urmă o adâncă emoție și un miros slab de acadele.

Când un om spune ceva cu convingere, și mai ales când se știe că a făcut un sacrificiu vorbind, cele rostite de el produc un efect puternic. După plecarea lui, cei opt membri ai familiei Forsyte — cu excepția tânărului Nicholas, toate erau femei — rămăseseră în jurul hărții. Apoi Francie zise:

— Să știți că așa este! Cred că are dreptate! În definitiv, pentru ce avem armată? Militarii ar fi trebuit să se descurce singuri. În felul acesta îi încurajăm.

— Dar, draga mea! strigă mătușa Juley; au fost atât de îndrăzneți! Gândește-te că au renunțat la tunică roșie. Și doar au fost întotdeauna atât de mândri de ea! Și acum, toți sunt îmbrăcați ca deținuții. Tocmai ieri vorbeam cu Hester că, desigur, trebuie să le pară foarte rău. Închipuiește-ți și tu, ce-ar fi zis ducele de Wellington dacă ar fi văzut una ca asta!

— Culoarea cea nouă este foarte nostimă, zise Winifred; lui Val îi șade foarte bine.

Mătușa Juley oftă.

— Tare aș vrea să știu cu cine seamănă băiatul lui Jolyon. Gândește-te că nu l-am văzut niciodată! Ce mândru trebuie să fie tatăl său de el!

— Tatăl său e la Paris, spuse Winifred.

Și, brusc, fu văzut ridicându-se umărul mătușii Hester; asta pentru a o opri pe sora ei, căci obrajii zbârciți ai mătușii Juley începuseră să se îmbujoreze.

— A fost ieri pe la noi simpatica doamnă MacAnder, se întorcea de la Paris. Și pe cine credeți c-a întâlnit acolo pe stradă? N-o să ghiciți niciodată!

— Nici nu încercăm, mătușico! zise Euphemia.

— Pe Irene! Nu e extraordinar? După atâta vreme! Mergea pe stradă cu un...

— Mătușico! să știi că mor și nu alta! Cu un...

— Cu un domn cu barbă blondă, voiam să spun, zise mătușa Juley cu severitate. N-a îmbătrânit deloc; a fost întotdeauna atât de frumoasă, adăugă apoi pe un ton tărăgănat, cu o nuanță de regret.

— Oh! Povestește-ne despre ea, mătușico, strigă Imogen; eu abia îmi aduc aminte de ea. E ca o stafie în familia noastră, nu-i așa? Și pe mine mă distrează la nebunie tot ce este în legătură cu ea.

Mătușa Hester se așeză. De data aceasta Juley "o făcuse"!

— După cum o țin eu minte, nu prea seamănă cu o stafie, murmură Euphemia; era extrem de bine îmbrăcată, într-un mod foarte original. Pot să-ți spun că nu e frumos ceea ce faci.

— Bine, bine! Dar spuneți-mi, cum arată? insistă Imogen.

— Am să-ți spun eu, fetițo, zise Francie; era un fel de Venus a timpurilor moderne; foarte bine îmbrăcată.

Euphemia zise apăsător:

— Venus n-a fost niciodată îmbrăcată, și avea ochii albaștri ca safirul.

În acel moment Nicholas își luă rămas bun și plecă.

— Doamna Nick este îngrozitor de severă, zise Francie, râzând.

— Foarte bine face, zise mătușa Juley. Are șase copii, trebuie să bage de seamă.

Imogen, care nu voia deloc să schimbe vorba, zise:

— Nu-i așa că unchiul Soames a iubit-o foarte mult? În timp ce își plimba ochii negri și lucioși de la o față la alta.

Mătușa Hester făcu un gest de exasperare, tocmai în momentul când mătușa Juley îi răspundea:

— Da, unchiul Soames a ținut foarte mult la ea.

— Mi se pare că a fugit cu cineva?

— Oh, nu; desigur că nu. Adică... nu se poate spune că a fugit.

— Dar atunci ce a făcut, mătușico?

— Imogen, hai să mergem acasă! zise Winifred.

Dar mătușa Juley continuă cu convingere:

— Ea... ea nu s-a purtat deloc cumsecade.

— Ce păcat că trebuie să plecăm, strigă Imogen. Niciodată nu aflu mai mult.

— Ei bine, scumpa mea, zise Francie, a avut o poveste de iubire care s-a sfârșit prin moartea tânărului amoretz; și după aceea ea l-a părăsit pe unchiul tău. Pot să-ți spun că mie nu mi-a fost întotdeauna simpatică.

— Avea obiceiul să-mi dea bomboane de ciocolată, șopti Imogen; și avea

un parfum atât de frumos!

— Firește! remarcă Euphemia.

— Ba nu e "firește" deloc! răspunse Francie, care folosea un parfum de garoafe pe care-l plătea foarte scump.

— Nu pricep ce v-a apucat să vorbiți despre lucrurile astea! exclamă mătușa Juley ridicând amândouă mâinile.

— A divorțat? întrebă Imogen din ușă.

— Desigur că nu, strigă mătușa Juley; adică... desigur că nu!

În camera cealaltă se auzi zgomot în dreptul ușii. Timothy se întorsese în salon.

— Am venit să-mi iau harta. Despre ce divorț era vorba?

— Despre nici un divorț, unchiule, răspunse Francie, convinsă că spune adevărul.

Timothy își luă harta de pe pian și zise:

— Băgați de seamă, să nu avem așa ceva în familie. Ajunge necazul cu aceste înrolări voluntare. Se duce țara de râpă; nu știu unde o să ajungem. Ridică degetul arătător, gros, și îl mișcă spre musafiri: Prea sunt multe femei în ziua de azi, și ele nu știu ce vor.

După aceste cuvinte apucă harta cu amândouă mâinile și ieși în grabă, parcă s-ar fi temut de un răspuns.

Cele șapte femei cărora li se adresase începură a murmura în șoaptă, dar vocea lui Francie se auzi mai tare:

— Într-adevăr, neamul Forsyte...!

Apoi mătușa Juley:

— Hester, deseară trebuie să-i facem o baie de picioare fierbinte cu semințe de muștar; vrei să-i spui lui Jane s-o pregătească? Tare mă tem că iarăși i s-a urcat sângele la cap.

În seara aceea, după masă, cele două surori rămaseră singure. Mătușa Juley scăpă un ochi de pe croșetă, ridică privirea și zise:

— Hester, nu-mi aduc aminte de la cine am auzit că scumpul nostru Soames ar vrea ca Irene să se întoarcă la el. Cine ne-a spus că George a făcut o caricatură a lui Soames sub care a scris: "N-o să fie fericit până nu reușește"?

— Eustace, răspunse mătușa Hester din dosul ziarului *The Times* pe care îl citea. O avea chiar în buzunar, dar n-a vrut să ne-o arate.

Mătușa Juley căzu pe gânduri. Tăcea. Ceasul ticăia, ziarul foșnea, iar în cămin se auzea cum arde focul. Mătușa Juley scăpă din nou un ochi.

— Hester, mi-a trecut prin minte ceva îngrozitor.

— Atunci, te rog, nu-mi spune, zise mătușa Hester.

— Oh! Trebuie să-ți spun. Nici nu-ți poți închipui ce gând îngrozitor! Coborî glasul până la șoaptă și continuă: Am auzit că Jolyon — Jolyon are acum barbă — barbă blondă.

Două zile după cina de la James, domnul Polteed îi furniză lui Soames materialul necesar pentru a avea la ce se gândi.

Domnul Polteed ținea în față cifrul respectiv și iată ce-i spunea lui Soames:

— În ultima lună un domn, 47 după convenția noastră, a acordat o atenție cu totul deosebită lui 17. Dar până acum nu avem nici o dovadă din care s-ar putea trage vreo concluzie. Toate întâlnirile lor au fost în locuri publice, nu s-au ascuns deloc: restaurante, operă, "Opéra-Comique", Luvru, Luxembourg, în salonul hotelului și așa mai departe. Până acum ea n-a fost în locuința lui și nici el în locuința ei. În rezumat, situația promite, dar trebuie să aveți răbdare. Apoi, ridicând brusc privirea, adăugă: la te uită ce coincidență curioasă — 47 are același nume ca Ei!

"Tipul știe că eu sunt soțul ei", gândi Soames.

— Numele de botez — ciudat nume — Jolyon, continuă domnul Polteed. Îi cunoaștem adresa de la Paris și știm unde locuiește și în țară. Firește că am vrea să știm dacă suntem pe pista cea bună.

— Mergeți mai departe, dar cu mare băgare de seamă, zise Soames hotărât.

Fără să vrea, era convins că detectivul acesta îi ghicise taina, și de aceea se arătă și mai reticent.

— Iertați-mă o clipă, zise domnul Polteed, să văd dacă în corespondență nu am vești și pentru dumneavoastră.

Se întoarse cu câteva scrisori. Încuie din nou ușa și se uită la plicuri.

— Da, iată o scrisoare pentru mine personal, de la 19.

— Ei și? zise Soames.

— Hm! zise domnul Polteed; 47 a plecat în Anglia astăzi, scrie. "Adresa de pe bagaje: Robin Hill. S-a despărțit de 17 la Luvru, la ora 3,30; n-a fost nimic deosebit. Cred că este cel mai bine să rămân aici și să o urmăresc mai departe pe 17. Firește, dacă credeți că este necesar, veți urmări pe 47 în Anglia". Iar domnul Polteed aruncă o privire neprofesională asupra lui Soames, parcă și-ar fi adunat material pentru o carte despre firea omenească, pe care ar fi urmat să o scrie după ce se va retrage din afaceri. 19 este o femeie foarte inteligentă și știe să se facă neobservată. Nu e ieftină, dar își merită leafa. Până acum nici nu poate fi vorba s-o fi simțit cineva. Dar de la o vreme, știți prea bine, n-ar fi exclus ca omul să simtă urmărirea, și deși nu are nici o dovadă, începe să bănuiască ceva. Eu aș fi de părere să nu ne mai ocupăm deocamdată de 17, ci să filăm pe 47. Urmărirea corespondenței dintre ei comportă riscuri mari. În stadiul actual, eu vă sfătuiesc să procedați astfel. Dar puteți spune clientului dumneavoastră că lucrurile se conturează foarte bine. Și ochii lui se făcură din nou mici, privind cu atenție pe taciturnul său client.

— Nu, zise Soames brusc; prefer să continuați urmărirea la Paris cu cât mai multă discreție și să nu vă ocupați de cel din țară.

— Foarte bine, răspunse domnul Polteed; vom face întocmai.

— Dar... dar, care sunt raporturile dintre ei?

— Am să vă citesc ceea ce spune agenta mea — zise domnul Polteed, descuind un sertar de la birou și scoțând un teanc de hârtii — undeva dă detalii asupra acestui lucru. Da, uite-o, asta este! "17 foarte atractivă — după părerea mea, 47 are măsele mai lungi (știți dumneavoastră, în jargonul nostru, înseamnă că e mai în vârstă decât ea), și este, desigur, îndrăgostit; deocamdată așteaptă. 17 este rezervată, poate că pune anumite condițiuni, nu pot spune nimic până nu-mi completez informațiile. În general, eu cred că femeia nu știe încă ce vrea; n-ar fi exclus să acționeze într-o bună zi după cum o simți. Amândoi au stil."

— Ce înseamnă asta? zise Soames cu buzele strânse.

— Hm, da! murmură domnul Polteed, zâmbind și arătându-și câțiva dinți albi; e o expresie pe care o folosim pentru a spune că nu pare să fie vorba de-o aventură: ori cei doi se vor lega serios, ori nu va fi nimic între ei.

— Hm, mârâi Soames, asta este tot, nu-i așa?

— Da, zise domnul Polteed, dar situația promite.

"Păianjen!" gândi Soames.

— Bună ziua!

Trecu prin Green Park pentru a ajunge la Victoria Station, de unde urma să ia metroul spre City. Era cald pentru un sfârșit de ianuarie; razele soarelui străbăteau prin ceață și sclipeau pe iarba plină de promoroacă — totul era ca o pânză de păianjen iluminată.

Păianjeni mici — și păianjeni mari! Dar cel mai mare dintre toți păianjenii era dârzenia lui, care își întindea fuiorul peste orișice semn deslușit. Pentru ce se ținea omul acela după Irene? Să fie oare chiar așa cum bănuiește Polteed? Sau poate că lui Jolyon îi este milă de ea, o fi zicând că prea e părăsită; doar întotdeauna a fost un sentimental, și cu concepții radicale! Dar dacă, totuși, e așa cum a spus Polteed? Soames se opri din mers. Nu se poate! Jolyon e cu șapte ani mai bătrân decât el, și nu e mai chipeș. Nici nu e mai bogat! Cu ce ar putea-o atrage?

"Și apoi, uite că s-a întors acasă", gândi el, "nu, nu mi se pare că... am să mă duc la el!" și scoțând o carte de vizită, scrise următoarele:

"Dacă ai o jumătate de oră liberă pentru a sta de vorbă cu mine în vreuna din zilele acestei săptămâni, mă găsești la clubul «Connoisseurs» în fiecare zi între ora 5,30 și 6 după amiază sau — dacă preferi — pot să vin la «Hotch Potch». Trebuie să-ți vorbesc. *S.F.*"

Merse pe St. James Street și dădu biletul portarului de la „Hotch Potch”, zicând:

— Dă-i, te rog, aceasta domnului Jolyon Forsyte cum vine la club.

Apoi se urcă într-unul din automobilele care erau la modă și porunci să-l ducă în City...

În aceeași după-amiază, Jolyon primi biletul lui Soames și porni spre clubul "Connoisseurs". Ce-o mai fi vrând Soames? Să fi auzit ceva de la Paris? Iar în timp ce trecea prin St. James Street, hotărî să nu ascundă nimic din călătoria lui. "Dar nu trebuie să-i spun, nu e bine să-i cunoască adresa",

gândi el, "dacă nu cumva o și știe". În această stare sufletească, destul de complicată, îl conduse un valet într-o mică nișă, lângă fereastră, unde își bea Soames ceaiul.

— Mulțumesc, nu beau ceai, zise Jolyon; dar dacă-mi dai voie, am să fumez.

Deși afară felinarele erau aprinse, perdelele clubului nu erau încă lăsate; cei doi veri ședeau față în față, pândindu-se reciproc.

— Am auzit că ai fost la Paris, zise Soames în cele din urmă.

— Da, chiar ieri m-am întors.

— Tânărul Val mi-a spus; și, deci, el și cu fiul tău se înrolează?

Jolyon dădu din cap.

— Nu cumva ai întâlnit-o din întâmplare pe Irene? Se pare că e în străinătate.

Jolyon se învăluî într-un nor de fum și abia după aceea răspunse:

— Ba da, am întâlnit-o.

— Cum se simte?

— Foarte bine.

Din nou urmă tăcere; apoi Soames își îndreptă spatele și zise:

— Ultima dată când te-am întâlnit nu eram încă hotărât. Am stat de vorbă și tu mi-ai spus părerea ta. Nu vreau să reîncep discuția de atunci. Dar ceea ce trebuie să-ți spun e că situația mea față de ea este extrem de dificilă. Și că nu vreau s-o influențezi în atitudinea ei dușmănoasă față de mine. Ceea ce s-a întâmplat între noi a fost demult de tot... acum, am de gând să-i propun să uităm trecutul.

— Știi prea bine că i-ai mai făcut această propunere, mârâi Jolyon.

— Atunci când i-am făcut-o nu era pregătită pentru așa ceva. O idee atât de neașteptată i-a dat un șoc. Dar pe măsură ce se gândește la ea, trebuie să-și dea seama că este singura soluție, atât pentru ea cât și pentru mine.

— După starea sufletească în care am văzut-o eu, nu sunt de aceeași părere cu tine, zise Jolyon, cu o liniște deosebită. Și, iartă-mă dacă-ți spun, dar privești problema cu totul greșit dacă-ți închipui că rațiunea are vreun rol în toată povestea asta.

Obrazul palid al vărului său păli și mai tare, căci, fără să știe, Jolyon pronunțase tocmai vorbele pe care i le spusese și Irene.

— Mulțumesc, mârâi Soames, dar cred că văd lucrurile mai limpede decât le vezi tu. Eu nu vreau decât să primesc de la tine promisiunea că nu vei încerca s-o influențezi împotriva mea.

— Nu știu ce te face să crezi că aș putea avea vreo înrâurire asupra ei, zise Jolyon; iar dacă aș avea-o, sunt dator s-o influențez spre ceea ce socotesc eu că ar face-o fericită. Mi se pare că eu sunt ceea ce se cheamă un "feminist".

— Feminist! repetă Soames, ca și cum voia să câștige timp. Vrei să spui că ești împotriva mea?

— Ca să fiu sincer, nu sunt de părere că o femeie trebuie să trăiască alături de un bărbat față de care are o aversiune vădită. Eu găsesc că așa

ceva este oribil.

— Și mie mi se pare că de fiecare dată când o întâlnești, îi sădești în minte părerile tale.

— Nu cred s-o mai văd curând.

— Nu te întorci la Paris?

— După câte știu eu, nu, zise Jolyon citind pe fața lui Soames atenția cu care îl urmărea.

— Atâta aveam să-ți spun. Oricine se amestecă în conflictul dintre soț și soție își asumă o răspundere mare.

Jolyon se ridică și se înclină ușor.

— La revedere, îi zise, și, fără a-i întinde mâna, plecă, lăsându-l pe Soames care-l privea cu ochii mari deschiși.

"Noi cei din neamul Forsyte", gândi Jolyon în timp ce făcea semn unei birje, "suntem foarte civilizați. Între oameni mai simpli ar fi ieșit cu bătaie. Dacă fiul meu nu s-ar duce la război..." Ah! războiul! Din nou fu cuprins de îndoiala lui din trecut. Un război prețios! Subjugarea popoarelor sau a femeilor! Încercări de a pune stăpânire pe oameni care nu te vor! Dezmințirea celei mai elementare decențe! Posesiune, drepturi consacrate prin lege; și orișicine este împotriva lor devine "proscris". "Slavă Domnului că eu am fost întotdeauna, într-o oarecare măsură, «împotriva lor»!" cugetă el. Într-adevăr, își aducea aminte cum, încă înainte de prima și nefericita lui căsătorie, era indignat de ciomăgeala care se practica față de Irlanda, precum și de atitudinea justiției față de soțiile care încercau să se despartă de bărbații pe care nu-i puteau suferi. Preoții susțin că libertatea sufletului este cu totul altceva decât libertatea trupului. Primejdioasă doctrină! Trupul și sufletul nu pot fi despărțite în felul acesta. Libertatea voinței este factorul care întărește orice legătură, și unde aceasta lipsește, legătura își pierde din tărie. "Ar fi trebuit să-i spun lui Soames", gândi el, "că eu îl găsesc comic. Ah! dar în același timp situația lui este și tragică!"

Căci nu există pe lume nimic mai tragic decât un om sclav al propriului său instinct de proprietate, atât de puternic, încât îi acoperă și cerul din fața ochilor și îl împiedică să înțeleagă cu adevărat ceea ce simte o altă faptură! "Trebuie să-i scriu pentru a o preveni", își spuse el. "Are de gând să mai facă o încercare". Și pe tot drumul spre Robin Hill, simți cum se revoltă împotriva datoriei pe care o avea față de fiul său, și care îl ținea legat aici, neîngăduindu-i să se întoarcă imediat la Paris.

Soames rămase încă multă vreme în același fotoliu, pradă durerii care-l rodea — durerea geloziei — ca și cum abia atunci ar fi înțeles că acest om avea precădere în ochii lui Irene, și că ea țesuse din nou în jurul ei o pânză de păianjen pentru a o ajuta în rezistența ei. "Vrei să spui că ești împotriva mea?", întrebare simplă la care nu primise răspunsul așteptat. Feminist! Numai gura-i de el! "Nu trebuie să mă pripesc", gândi el. "Am timp în fața mea căci — dacă nu m-a mințit — nu se întoarce deocamdată la Paris. Să vedem ce aduce primăvara!" Cu toate că nu știa nici el cu ce-l va ajuta primăvara, în afară de agravarea durerii lui! Privea în stradă cum oamenii treceau dintr-un cerc de lumină, format pe trotuar de un felinar înalt, în alt

cerc tot atât de mare, și gândi: "Nimic nu are rost — nimic nu merită să te ostenești. Ceea ce este grav e că sunt singur".

Închise ochii și i se păru deodată c-o vede pe Irene într-o stradă întunecoasă, lângă o biserică; iat-o mergând înainte și întorcând capul, așa că-i putu zări strălucirea din ochi și fruntea de aur și un voal negru ce-i atârna la spate. Ah, ce vie fusese apariția ei! Soames deschise ochii. Pe strada trecea o femeie, dar nu era ea. Oh, nu! nici vorbă să fie Irene!

Capitolul XIII

"IATĂ-NE DIN NOU ÎMPREUNĂ"

Preocuparea principală din luna martie a fost garderoba lui Imogen pentru primul ei "sezon monden", ceea ce a pus la încercare mintea mamei și punga bunicului ei. Cu dârzenia ei demnă de o Forsyte, Winifred se străduia să fie totul desăvârșit. Astfel mai uita de ședința judecătorească ce se apropia încetul cu încetul spre a-i reda libertatea pe care nu era total convinsă că o dorește cu adevărat. Totodată grija pentru Imogen îi distrăgea atenția de la apropiata plecare a băiatului ei la un război despre care veștile se mențineau îngrijorătoare. Ea și cu fiica ei, ca două albine harnice, sau ca doi tăuni strălucitori ce zboară legănându-se și coboară asupra florilor de toamnă... "Mica ei fetiță" era aproape tot atât de înaltă ca Winifred, iar la bust avea exact măsura mamei ei; roiau și ele prin prăvăliile din Regent Street, cele din Hanover Square și Bond Street pierzându-și din vechiul lor renume, căci se zicea că marfa lor nu mai este de prima calitate. În fața ochilor lui Winifred și Imogen se perindau cu duzinile femei tinere cu înfățișare extravagantă și cu mers foarte ciudat, prezentând ultimele "creațiuni" ale caselor de modă. Modelele — "Foarte noi, Madam, ultima modă" — pe care ele le examinau cu ochi critic, ar fi putut umple un muzeu; iar cele pe care, în cele din urmă, au fost obligate să le cumpere au golit aproape în întregime punga lui James; Winifred era de părere că nu se puteau face lucrurile pe jumătate, deoarece acest sezon, singurul nemânjit de acel divorț în curs, și primul când fata ieșea în lume, trebuia să fie un succes strălucit. Numai niște oameni convinși de însemnătatea cauzei pentru care se străduiau puteau avea atâta perseverență încât să pună la grea încercare răbdarea manechinelor care se plimbau și se învârteau în fața lor. Pentru Winifred, toate acestea erau ca o profundă închinare în fața zeiței ei adorate, Moda, și făcea totul cu aceeași ardoare cu care un catolic se închină în fața sfintei fecioare Maria; pentru Imogen era o experiență, deloc neplăcută, căci adeseori arăta foarte bine și pretutindeni i se făceau complimente. Deci, într-un cuvânt, era "distractiv".

În după-amiaza zilei de 20 martie, după ce aproape au "devastat" magazinul "Skyward", au intrat în cofetăria de peste drum, "Caramel and Baker", unde au comandat o ciocolată cu multă frișcă; și după ce s-au săturat bine au plecat spre casă prin Berkely Square. Se însera și bătea un vânt de primăvară. Intrară pe ușa principală, proaspăt vopsită în verde-măsliniu — în

anul acela fusese totul pus la punct, pentru ca Imogen să pornească dintr-un cadru desăvârșit Winifred se duse de-a dreptul la coșul de argint de pe masa din hol pentru a vedea dacă a lăsat cineva vreo carte de vizită și, deodată, nările ei începură să tremure. Ce era mirosul acesta?

Imogen cerceta cu atenție un roman trimis de la bibliotecă. Winifred încerca o emoție ciudată, de aceea îi zise destul de aspru:

— la-ți cartea sus, draga mea, și du-te de te odihnește puțin înainte de cină.

Imogen, continuând să citească, urcă scările. După ce auzi trântindu-se ușa de la odaia fetei, Winifred inspiră adânc parfumul din jurul ei. Să fie oare primăvara care îi biciuia simțurile, trezindu-i dorul după "secătura" ei, în ciuda oricărei judecăți sănătoase și împotriva orgoliului ei jignit? Era miros de bărbat! Urme vagi de fum de țigară și parfum de levănțică, pe care nu le mai simțise din noaptea aceea de toamnă de acum șase luni, când i-a spus că este un "om de nimic". De unde venea această mireasmă?... Să fie oare numai un efect al memoriei ei? Se uită de jur-împrejur. Nimic, nici un semn, nici cea mai mică urmă în hol, nici în sufragerie. Visase, deci, cu ochii deschiși că simțise un parfum. Ce tristă iluzie, ce prostie din partea ei! În coșulețul de argint erau două cărți de vizită sosite în ziua aceea: "Domnul și doamna Polegate Thom" și alta "Domnul Polegate Thom"; Winifred le miroși, dar aveau un miros aspru. "Probabil sunt obosită", gândi ea; "mă duc să mă întind puțin". În salonul de la etaj era întuneric, camera aștepta o mână de om pentru a-i aprinde lumina; dar ea trecu mai departe și intră în odaia ei de culcare. Perdelele erau și aici pe jumătate lăsate, și era întuneric. Era ora șase. Winifred își scoase pardesiul — din nou același parfum — și deodată se opri, încremenită, parcă ar fi lipit-o un trăsnet de marginea patului. Ce formă neagră se ridicase de pe canapeaua din celălalt colț al încăperii? Și, fără să vrea, rosti o vorbă care în familia ei se auzea numai în momentele de groază:

— Dumnezeuule!

— Eu sunt — Monty, se auzi.

Sprijinindu-se de speteaza patului, Winifred întinse mâna și întoarse butonul de la lampa ce atârna deasupra mesei de toaletă. Exact la marginea cercului de lumină apărură el; îl putea vedea deslușit, dar numai din dreptul locului de unde lipsea lanțul de aur de la ceas și până la picioare — ghetelustruite de culoare cafenie-închisă — dar, uite!, una era ruptă la vârf. Pieptul și fața îi erau în umbră. Desigur că era slab... sau să fi fost numai un joc de lumină? Făcu un pas înainte; acum era în lumină din vârful picioarelor și până la capul său cu păr negru... nu încapă îndoială că era puțin încăruntit! Obrazul lui era mai întunecat și parcă mai gălbejit; mustața lui neagră nu mai era atât de răsucită, devenise parcă mai pleoștită; fața lui avea linii pe care Winifred nu le cunoștea — dar vai, cât era de boțit și tocit! Apoi se uită din nou, cu ochii mari, la ruptura din vârful ghetelor. Se vedea că "el" fusese pus la încercări grele și neîndurătoare, că fusese sucit și învârtit, izbit și plesnit în toate chipurile. Iar Winifred stătea nemișcată, mută, cu ochii ațintiți la gheata ruptă.

— Am primit scrisoarea ta și m-am întors, îi zise.

Pieptul lui Winifred se ridica și cobora iute. Dorul după bărbatul ei, care se trezise în ea la mirosul pe care-l simțise, se războia acum cu un sentiment mai profund, cu o gelozie pe care n-o simțise niciodată cu atâta violență. Iată-l, era aici, o umbră întunecată și despuiată de tot ceea ce reprezenta persoana lui sclivisită și îndrăzneță! Ce forță l-o fi adus în starea aceasta? O lămâie stoarsă din care n-a mai rămas decât coaja uscată! Femeia aceea!

— M-am întors, zise din nou. Am trăit zile îngrozitor de grele. Ți-o jur! M-am întors pe vapor cu clasa a doua. Nu mai am nimic decât ce e pe mine, și această geantă.

— Și la cine a rămas restul? strigă Winifred, care se trezise brusc. Cum ai îndrăznit să te întorci? Știai prea bine că scrisoarea aceea prin care îți ceream să te întorci ți-am trimis-o în cadrul procesului de divorț. Nu te atinge de mine!

Amândoi erau sprijiniți de câte o spetează a patului cel mare în care dormiseră unul lângă altul, noapte de noapte, atâtea ani de-a rândul. De atâtea ori, da — de atâtea ori dorise Winifred să se întoarcă la ea. Dar acum, când venise înapoi, sufletul ei era plin de o dușmănie rece și ucigătoare. El duse mâna la mustață, dar n-o răsucea și nici n-o trăgea cu gesturile de pe vremuri, ci parcă în jos.

— Doamne, Doamne! Dacă ai ști prin ce-am trecut! îi zise el.

— Mă bucur că nu știu!

— Copiii sunt bine, sănătoși cu toții?

Winifred făcu un semn din cap.

— Cum ai intrat în casă?

— Cu cheia mea.

— Atunci servitoarele nu știu nimic. Nu poți rămâne aici, Monty.

El râse răutăcios.

— Dar unde să stau?

— Orișunde.

— Ascultă! Uită-te la mine! Acea... acea blestemată...

— Dacă pomenești numele ei, strigă Winifred, plec imediat în Park Lane și nu mai pun piciorul în casa asta.

El făcu pe neașteptate un gest simplu, dar atât de puțin caracteristic pentru el, încât Winifred se emoționează. Închise ochii, și parcă-și zicea: "Am înțeles! Sunt mort pentru lumea asta!"

— Pentru la noapte îți dau o cameră. Lucrurile tale sunt încă aici. Numai Imogen este acasă.

El se rezemă de speteaza patului.

— Cum vrei tu. Totul e în mâna ta, îi zise frământându-și mâinile. Am suferit mult. Nu trebuie să mă lovești prea dur — nu merită să-ți dai osteneală. Am fost foarte speriat; am fost îngrozitor de speriat, Freddie.

Cu acest nume o răsfăța el odinioară; nu-l mai auzise de ani și ani de zile. Winifred se cutremură.

"Ce mă fac cu el?" gândi ea. "Pentru numele lui Dumnezeu, ce să fac cu omul acesta?"

— Ai o țigaretă?

Îi dădu una dintr-o cutie mică pe care o ținea în odaia ei, pentru a avea la îndemână țigarete pentru nopțile de insomnie. I-o aprinse. Cu acest gest, spiritul ei practic se trezi definitiv.

— Du-te și fă o baie. Am să-ți pun în odaia ta de toaletă rufe și haine. Vom vorbi mai târziu.

El dădu din cap și-și aținti privirea asupra ei: ochii lui păreau pe jumătate morți, sau poate că numai cutele de pe pleoape i se adânciseră?

"Nu mai e ca înainte", cugetă ea. "N-o să mai fie niciodată cel care a fost în trecut! Dar cum va fi oare?"

— Bine! zise el și porni spre ușă.

Chiar și mișcările lui se schimbaseră, părea un om care nu mai avea iluzii și care se întreabă mereu dacă merită să se miște din loc.

După ce plecă și Winifred auzi cum curge apa la baie, pregăti o garnitură completă de rufe, îmbrăcăminte și încălțăminte pe patul din camera lui de toaletă, apoi coborî jos și se întoarse cu cutia de biscuiți și sticla de *whisky*. Își îmbracă din nou pardesiul, ascultă o clipă la ușa odăii de baie, coborî și ieși. Ajunsă în stradă, se opri ezitând. Ora șapte a trecut! Oare unde e Soames? La club sau în Park Lane? Se duse spre Park Lane. S-a întors! Lui Soames i-a fost întotdeauna frică de acest lucru, iar ea, uneori, l-a sperat. S-a întors! Întocmai cum a fost toată viața lui: "Iată-ne din nou împreună!", bătându-și iarăși joc de toți și de toate, de Justiție, de Soames, de ea! Și totuși, astfel s-ar sfârși cu Justiția, n-ar mai pluti deasupra ei și a copiilor ei acel nor întunecat! Ce ușurare! Ah! Dar cum să accepte întoarcerea lui? Femeia aceea l-a distrus, primise de la el o iubire cum nu-i dăduse ei niciodată, trezise în el o patimă de care ea nici nu-l crezuse capabil. Aici zăcea mahnirea ei! Această "secătură", egoist și fanfaron, care, în realitate, n-a fost niciodată îndrăgostit de ea, a fost atras și ruinat de o altă femeie! Ce insultă! Prea gravă insultă! Nu e drept, nu e cinstit să-l primească din nou în casa ei! Și, totuși, ea l-a chemat înapoi; iar legea poate s-o silească să trăiască cu el! Era bărbatul ei așa cum fusese și până acum, iar ea nu mai avea nici o cale de atac prin Justiție! Și, nu încapă îndoială, tot ceea ce el dorea din partea ei erau bani — bani pentru a-și cumpăra țigări și parfum de levănțică! Mirosul acela! "Și în definitiv, eu nu sunt bătrână", gândi ea, "nu sunt încă bătrână!" Dar femeia aceea? Femeia care l-a adus în stare să spună cuvintele acelea: "Am suferit mult. Am fost speriat, îngrozitor de speriat, Freddie!" Se apropia de casa tatălui ei; gândurile îi zburau când într-o parte, când în alta, dar ceea ce era permanent în sufletul ei era temeiul firii de Forsyte, care trăgea spre concluzia adânc înrădăcinată în minte, că — la urma urmei — el era proprietatea ei, și că proprietatea trebuie păzită atunci când lumea vrea să te jefuiască. În această stare sufletească sosi la James.

— Domnul Soames e acasă? În camera lui? Mă duc sus. Nu spune nimănui că am venit.

Fratele ei se îmbrăca pentru seară. Îl găsi în fața oglinzii, înnodând o cravată neagră cu aerul că îi disprețuiește capetele.

— *Hallo!* îi zise privind-o prin oglindă; ce s-a întâmplat?

— Monty, zise Winifred încremenită.

Soames se întoarse.

— Ce spui!?

— S-a întors!

— L-am tras cu propriile noastre sfori, mârâi Soames. De ce dracu' nu m-ai lăsat să procedez cu mai multă brutalitate? Întotdeauna ți-am spus că pe calea asta riscăm prea mult.

— Ah! Nu mai vorbi despre asta. Spune-mi, mai bine, ce să fac?

Soames îi răspunse cu un sunet mut, adânc, adânc de tot.

— Aud? zise Winifred nerăbdătoare.

— El ce spune?

— Nimic. Una din ghetetele lui e ruptă la vârf.

Soames se uită cu ochii mari la ea.

— Ah! Da, firește! Nu mai avea nici o lețcaie. Și acum, o luăm de la început? Mă tem că vestea asta îl va prăpădi pe tata.

— Putem să nu i-o spunem?

— Imposibil. Are un talent special de a prinde din aer orice întâmplare care-l necăjește.

Apoi, cu degetele vârâte în bretelele lui de mătase albastră, căzu pe gânduri.

— Trebuie să existe o cale legală prin care să te pun la adăpost față de el, mârâi Soames.

— Nu! strigă Winifred; nu mai vreau să mă expun la batjocura lor. Prefer să mă descurc eu singură cu el.

Cei doi frați se priveau cu ochii mari deschiși. Inimile lor erau profund emoționate, dar erau din neamul Forsyte și nu-și puteau dezvălui sentimentele.

— Ce făcea când ai plecat de acasă?

— Baie — și Winifred zâmbi cu amărăciune. Singurul lucru cu care s-a întors e parfumul de levănțică.

— Liniștește-te, zise Soames. Ești foarte tulburată. Am să te conduc eu acasă.

— La ce bun?

— Trebuie să-i punem anumite condiții!

— Condiții! Sfârșitul este întotdeauna același. După ce se va reface, cărți și curse, băutură și...!

Apoi, aducându-și aminte de expresia de pe fața bărbatului ei, tăcu. Copilul care și-a fript degetul, copilul care s-a jucat cu focul! Poate că...!

— Să se refacă? răspunse Soames. Dar ce, e bolnav?

— Nu, e distrus. Nu mai are vlagă.

Soames luă de pe un fotoliu jiletca și o îmbrăcă, își luă apoi haina, își parfumă batista cu apă de colonie, trecu lanțul ceasului prin butoniera vestei și zise:

— N-avem nici un pic de noroc.

Și cu toate că Winifred era atât de necăjită cu ale ei, îi fu tare milă de el, căci aceste vorbe păreau a dezvălui mâhnirea lui profundă.

— Aș vrea să vorbesc cu mama, zise ea.

— Cred că e cu tata în odaia lor. Vino încetișor până jos, în birou. Am să mă duc eu s-o chem.

Winifred coborî în vârful picioarelor și intră în biroul întunecos, renumit mai ales pentru un tablou de Canaletto²⁶, prea dubios spre a putea fi atârnat în altă parte, și pentru o splendidă Colecție de Legi pe care n-o deschisese nimeni de ani de zile. Se opri în picioare, cu spatele la perdelele de culoare castanie trase complet, privind cu ochi rătăciți spre căminul în care nu era foc. Sosi apoi și mama ei, urmată de Soames.

— Ah! Scumpa mea! zise Emily. Ce prost arăți! Într-adevăr, omul acesta e îngrozitor!

Membrii familiei Forsyte s-au străduit întotdeauna să nu-și arate pe față sentimentele — nu era politicos să-ți trădezi emoțiile — de aceea lui Emily i-a fost imposibil să se ducă la fiica ei și s-o strângă în brațe. Dar în glasul ei catifelat și în umerii ei ușor aplecați pe sub o dantelă neagră, de mare preț, era totuși mângâiere. Winifred era preocupată să-și păstreze demnitatea și să nu-și întristeze mama, de aceea spuse pe un ton cât se poate de calm:

— Lasă, mamă, o să se aranjeze totul. Nu trebuie să ne frământăm.

— Nu văd de ce, zise Emily uitându-se la Soames, nu i-ar putea spune Winifred că îl va urmări cu justiția dacă nu-și menține declarația de despărțire. El i-a luat perlele: și dacă nu i le aduce înapoi, are motive suficiente în fața instanțelor judecătorești.

Winifred zâmbi. Cu toate că fiecare dintre ei venea cu câte o propunere de un fel sau de altul, ea știa precis cum va proceda, și anume: nu va face nimic. Căci cu fiecare moment care trecea, sentimentul că — oricum ar fi fost — avusese o victorie și că își va putea menține proprietatea neștirbită, prindea din ce în ce mai multă putere în sufletul ei. Nu! Dacă voia să-l pedepsească o va face la ea acasă, fără știrea lumii.

— Vino în sufragerie, zise Emily; liniștește-te, trebuie să rămâi cu noi la masă. Lasă-mă pe mine să-i spun tatălui tău.

Și în timp ce Winifred se îndrepta spre ușă, ea stinse lumina. Abia atunci văzură dezastrul de pe sală.

Acolo, atras de lumina din camera care nu era niciodată luminată, stătea, în picioare, James, înfășurat în șalul său cafeniu de păr de cămilă; mâinile nu i se vedeau, iar capul său cu păr argintiu părea că stă suspendat, despărțit de pantalonii eleganți printr-un vast pustiu. Stătea aidoma unui cocostârc, care rămăsese emoționat în fața unei broaște prea mari pentru a o putea înghiți.

— Ce-o mai fi și asta? zise el. Ce să-mi spună mama ta? Mie nu-mi spune nimeni nimic.

În acea clipă Emily era atât de încurcată, încât nu-și găsea cuvintele. Atunci Winifred se duse la el, și punând câte o mână pe fiecare din brațele lui înfășurate și neputincioase, zise:

— Monty n-a dat faliment, tată. A venit pur și simplu acasă.

²⁶Canaletto Antonio (1697-1768), pictor venețian, a zugrăvit în special ruine antice, monumente, ansambluri arhitectonice și canalele Veneției.

Toți trei se așteptau la ceva grav și erau încântați că Winifred îl ținea în brațe, dar nu bănuiau cât de adânci erau rădăcinile acestui bătrân Forsyte, rămas doar o umbră. Gura și bărbia lui rase cu perdaf se schimonosiseră într-un mod cu totul neobișnuit, parcă fața, înconjurată de favoriții săi lungi și argintii, se strâmbase. Apoi i se auzi glasul, spunând cu demnitate:

— Omul ăsta mă bagă în groapă. Am spus-o întotdeauna.

— Nu trebuie să te superi, tată, zise Winifred pe un ton liniștit. Cred că am să-l pot struni.

— Ah! zise James. Luați asta de pe mine, mi-e cald.

Îi scoaseră șalul. Iar el se întoarse și porni cu pași hotărâți spre sufragerie.

— Eu nu iau supă, îi zise lui Warmson, și se așeză pe scaunul lui.

Ceilalți se așezară și ei, Winifred tot cu pălăria pe cap, în timp ce Warmson puneă al patrulea tacâm. Când majordomul ieși din cameră, James zise:

— Cu ce s-a întors?

— Cu nimic, tată.

James se uita cu atenție la chipul său care se oglindea în lingura de supă.

— Divorț, mării el; o nebunie! Cum de nu m-am gândit eu! Ar fi trebuit să-i plătim o pensie fixă, pentru a rămâne departe de Anglia. Soames! du-te și fă-i această propunere.

Ideea lui James era atât de justă și simplă încât chiar și Winifred rămase surprinsă când îi ieșiră din gură vorbele:

— Nu! Acum că s-a întors, am să-l primesc și nu-mi rămâne decât să-l strunesc.

Întoarseră cu toții privirile spre ea. Toată lumea știa că Winifred avea curaj.

— Cine știe în ce șleahtă a intrat acolo, în străinătate! zise James; controlează-i revolverul. Să nu te culci cumva fără să-l ai și pe al tău la îndemână: ar trebui să-l iei pe Warmson să doarmă acolo. Măine vreau să vorbesc chiar eu cu el.

Fură emoționați cu toții de cele spuse de James, iar Emily zise pe un ton liniștitor:

— Ai dreptate, James, n-o să-i îngăduim nici o greșeală.

— Ah! mării James îngândurat; nu știu ce să zic.

Sosirea lui Warmson cu peștele îi sili să schimbe vorba, îndată ce se sfârși masa, Winifred se ridică și se duse către tatăl ei pentru a-l săruta și a-i zice "noapte bună"; în ochii ei erau atâtea întrebări și atâtea deznădejde, încât făcu un efort uriaș pentru a-i vorbi cu glas liniștit:

— Totul se va aranja, tată dragă. Nu-ți mai face griji. N-am nevoie de nimeni să mă ajute, este complet potolit. Nu mă tulbură decât îngrijorarea ta. Noapte bună și Doamne ajută!

James repetă cuvintele "Doamne ajută" cu aerul că nu prea știe ce însemnătate au, urmărind-o din ochi până la ieșire.

Winifred ajunsese acasă înainte de ora nouă și se duse de-a dreptul sus.

Dartie era întins pe patul din camera lui de toaletă, îmbrăcat într-un costum de serj albastru, și cu pantofi corespunzători; avea brațele încrucișate sub ceafă, iar în colțul gurii îi atârna o țigară stinsă.

Winifred își aminti, cu ironie, cum arătau florile din ghivecele de la fereastra ei după o zi fierbinte de vară; cum zăceau sau, mai bine zis, cum stăteau în picioare, pârjolate, veștede și totuși, după apusul soarelui, prindeau iarăși viață. I se părea că soțul ei, pârjolit, a și primit câteva picături de rouă...

El îi zise cu glas apatic:

— Bănuiesc că ai fost în Park Lane. Ce face bătrânul?

Winifred nu se putu opri și răspunse cu amărăciune:

— N-a murit.

Dartie tresări; da, într-adevăr tresări.

— Trebuie să înțelegi, Monty, spuse ea, că nu vreau să-l supăr pe tatăl meu. Dacă nu ai de gând să te porți ca lumea, va trebui să pleci, să te duci unde vei ști. Ai mâncat?

— Nu.

— Dorești ceva?

El dădu din umeri.

— Imogen mi-a oferit să iau masa, dar n-am poftă de nimic.

Imogen! De atâtea emoții, Winifred o uitase cu desăvârșire.

— Vrei să spui c-ai întâlnit-o? Ce-a spus?

— M-a sărutat.

Winifred observă cu mâhnire cum fața lui răutăcioasă și întunecată se luminează. "Da!" gândi ea; "pe ea o iubește, de mine nici nu-i pasă".

Dartie, neliniștit, își rotea ochii înapoi și încolo.

— I-ai spus ceva despre mine? o întrebă.

Prin mintea lui Winifred trecu, ca fulgerul, ideea că aceasta e singura ei armă de apărare. Îi era teamă ca nu cumva copiii să afle ce-a făcut!

— Nu. Dar Val știe tot. Celorlalți nu le-am spus decât că ai plecat.

Îl auzi cum răsuflă ușurat.

— Dar dacă mă obligi, să știi că vor afla totul, îi spuse ea pe un ton hotărât.

— Am înțeles, mârâi el. Trage în mine! Sunt la pământ.

Winifred se duse lângă patul lui.

— Ascultă, Monty! Nu vreau să te lovesc. Nu vreau să te fac să suferi. Nu voi face nici o aluzie la trecut. Nu vreau să te necăjesc. La ce mi-ar folosi?

Apoi tăcu un moment.

— Totuși, nu pot să mai rabd ce am răbdat, și nici nu mai vreau. Dar te-am iubit cândva. Și în amintirea...

Căutătura ochilor ei cenușii-verzi coborî spre el și întâlni ochii lui negri privind pe sub pleoapele-i grele. Îi atinse brusi mâna, apoi întoarse spatele și plecă în camera ei.

Șezu multă vreme în fața oglinzii, învârtindu-și inelele din degete și gândindu-se la acest bărbat brun, întins pe patul din camera vecină, atât de supus, dar atât de străin față de ea. Era hotărâtă să nu se frământa, o rodea

însă gelozia pentru aventura lui de dragoste, iar din când în când îi era și milă.

Capitolul XIV O SEARĂ STRANIE

Soames aștepta cu încăpățănare primăvara; n-a fost lucru ușor din partea unui om conștient să-și dea seama că timpul zboară, că planurile lui sunt departe de a fi realizate și că nu se zărește nici o ieșire din pânda de păianjen în care era învăluit. Domnul Polteed nu-i mai dădea nici o veste în afară de informația că urmărirea continuă și că îl costă o groază de bani. Val și vărul lui pleaseră la război; de pe front veneau, în ultima vreme, vești ceva mai bune; până acum Dartie se purtase ca lumea; James era sănătos; afacerile îi mergeau nemaipomenit de bine, nu avea deci nici un necaz deosebit, în afară de faptul că era "blocat" și că nu putea face nici un pas, în nici o direcție.

Din când în când mai trecea prin Soho, căci nu le putea lăsa impresia că "i-a trecut pofta", cum ar fi spus James — trebuia să-și lase calea deschisă pentru eventualitatea că îi "vine pofta" din nou. Totuși trebuia să fie prevăzător și reținut, de aceea trecea deseori prin fața restaurantului "Bretagne", dar nu intra, ci se plimba ceasuri întregi prin cartier, cu senzația că nu-și exercită dreptul de proprietate așa cum ar fi trebuit.

Într-o seară de mai, în timp ce umbla agale pe Regent Street, Soames fu antrenat de o mulțime înspăimântătoare de oameni, așa cum nu mai văzuse niciodată. O gloată care țipa, fluiera, dansa, se îmbulzea, oameni caraghioși și de o veselie nemaipomenită, cu nasuri false, cântând din armonică, fluierând din fluier de bâlci, și împodobiți cu pene lungi, cu toate apanajele idioțeniei. Mareking!²⁷ Desigur că orașul fusese eliberat! Foarte bine! Dar e acesta un motiv pentru asemenea manifestare? Cine erau oamenii aceștia? Și ce erau oare? De unde au venit ei în West End? Îi gâdilau obrazul, îi fluierau în urechi. Fete tinere strigau: "Ține-ți bine peruca", un băiat îi dădu țilindrul jos din cap, iar el abia și-l mai putu ridica. Petarde pocneau sub nasul lui — era îngrozit, exasperat și jignit. Din toate cartierele Londrei veneau valuri-valuri de oameni, parcă s-ar fi rupt niște zăgazuri și s-ar fi revărsat o omenire despre a cărei existență auzise, e drept, dar pe care n-o concepușe niciodată ca o realitate.

Cu alte cuvinte, omenirea aceasta era plebea fără număr, negația vie a tot ceea ce era nobil și a forsyteismului. Doamne, Dumnezeule! Aceasta este democrația! Puturoasă, hidoasă și zgomotoasă! În East End sau chiar în Soho mai treacă-meargă, dar aici, în Regent Street, în Piccadilly! Ce păzește poliția? Până în anul 1900, Soames, împreună cu miile de semeni de-ai lui din neamul Forsyte, nu văzuse îndeaproape mulțimea, iar acum, că o avea în

²⁷Localitate în statul Transvaal, asediată cu îndârjire de englezi, conduși de colonelul Baden-Powell, în timpul războiului cu burii.

față, nu-i venea să-și creadă ochilor. Era ceva de nedescris! Oamenii aceștia nu aveau nici o reticență, ba aveau chiar aerul că-l socotesc nebun pe el; și ce furnicar și cât de vulgari, de grosolani... râdeau, și cu ce râs! Aceștia nu aveau nimic sfânt! Nu ar fi de mirare dacă ar începe să spargă ferestrele. În Pall Mall, prin fața acelor cluburi distinse în care oamenii plăteau câte șaiszeci de lire sterline pentru a fi primiți, roia această gloată care țipa, fluiera, dansa. Semenii lui Soames priveau spre ei din ferestrele cluburilor, și, într-o oarecare măsură, parcă se distrau. Se vede că nu pricepeau! Nu-și dădeau seama că se petrece ceva grav, că asta poate duce spre ceva! Gloata era veselă acum, dar într-o bună zi poate să aibă altă dispoziție! Soames ținea minte că în jurul anului 1880, pe când era la Brighton, mai avusese loc asemenea adunare: și gloata a spart tot ce a găsit în cale, iar unii au ținut cuvântări. Dar sentimentul lui predominant nu era atât frica, cât umilirea. Oamenii aceștia erau isterici, nu se manifestau ca englezii! Și toate acestea pentru eliberarea unui orașel, mare cam cât Watford, la o depărtare de șase mii de mile. Reticență și rezervă! Aceste însușiri îi erau scumpe ca însăși viața, erau calitățile fără de care nu se puteau concepe cultura și proprietatea! Unde erau ele? Nu era o manifestație englezească! Nu, aceștia nu erau englezi! Și astfel mergea Soames, îngândurat. I se părea că, pe neașteptate, a zărit o mână care șterge din documentele lui juridice anunțul "posesiune netulburată"; sau că vede un monstru care stă la pândă și îi urmărește viitorul, proiectându-și acuma, înainte, doar umbra. Ce lipsă de seriozitate, ce lipsă de respect! Soames avea impresia că abia atunci descoperise că nouăzeci la sută din populația Angliei era formată din străini. Și, dacă aceasta era adevărat — cine știe ce se mai putea întâmpla!

Ajuns la Hyde Park Corner, se lovi de George Forsyte, foarte ars de soare, căci începuseră cursele. Ținea în mână un nas fals.

— *Hallo*, Soames! îi zise. Vrei să-ți dau un nas?

Soames îi răspunse cu un zâmbet vag.

— L-am primit de la unul din acești sportsmani, continuă George, care, se vedea destul de limpede, mâncase și băuse bine: a trebuit să mă bat cu el, căci încercase să-mi doboare țilindrul. Ține minte ce-ți spun: va veni curând ziua în care va trebui să ne batem cu acești golani, au devenit de o obrăznicie nemaipomenită, toți sunt radicali și socialiști. Râvnesc la averea noastră. Spune-i acestea unchiului James, poate va dormi mai liniștit.

În vino veritas, gândi Soames, dar se mulțumi să dea din cap și trecu mai departe spre Hamilton Place. Ajuns în Park Lane, nu văzu decât un grup de manifestanți, nu prea gălăgioși. Și, ridicând ochii spre casă, cugetă: "În definitiv, noi suntem coloana vertebrală a acestei țări. Nu ne vor doborî ușor. Nouăzeci la sută din principiile de drept se bazează pe proprietate".

Dar, după ce intră în casa tatălui său și închise ușa, uită cu desăvârșire coșmarul exotic pe care-l văzuse pe străzile Londrei; i se părea că se trezește într-un așternut curat, cald, în patul lui moale și că visase un vis urât.

Se duse până în mijlocul salonului mare, pustiu și se opri în loc.

O soție! Un suflet de om cu care să stea de vorbă! Orice om are dreptul să aibă pe cineva! Ce naiba! Orișice om are acest drept!

PARTEA A TREIA

Capitolul I SOAMES LA PARIS

Soames călătorise puțin. La vârsta de nouăsprezece ani străbătuse, cu tatăl, mama sa și Winifred, "ruta perfectă": Bruxelles, Valea Rinului, Elveția și se întorsese acasă prin Paris. La vârsta de douăzeci și șapte de ani, tocmai când începuse să se ocupe de tablouri, petrecuse cinci săptămâni de vară în Italia, preocupat de Renaștere — dar operele epocii nu fuseseră la înălțimea așteptărilor lui — iar la întoarcere se oprise pentru două săptămâni la Paris, preocupat, de data aceasta, de persoana lui. Era și firesc ca un Forsyte să devină "introspectiv" când e înconjurat de oameni atât de egocentrici și atât de "străini" ca francezii. Deoarece învățase limba franceză numai în școală, nu-i înțelegea când vorbeau. Tăcerea era, deci, cea mai nimerită atitudine; căci nu se putea face ridicol de bunăvoie! Nu i-a plăcut cum erau îmbrăcați bărbații, nu i-au plăcut nici trăsurile închise; teatrele semănau cu niște stupi de albine, iar galeriile de tablouri miroseau a ceară. Era prea prudent și prea sfios pentru a explora acea latură a Parisului pe care toți cei din neamul Forsyte o socoteau, în taină, foarte atrăgătoare; iar în ceea ce privește "chilipirurile" pentru un colecționar de tablouri, nu putea pune mâna pe nimic! "Erau o mulțime de hrăpăreți", așa ar fi zis Nicholas. Iar Soames s-a întors acasă nemulțumit, zicând că oamenii exagerează când laudă Parisul.

Când s-a dus la Paris în luna iunie a anului 1900, era abia la a treia vizită pe care o făcea în acest centru al civilizației. De data asta însă, muntele se ducea la Mahomed; căci Soames se simțea — și poate că avea chiar dreptate — mai profund civilizat decât Parisul. Și apoi, călătoria lui avea un scop precis. Nu o făcea pentru a se prosterna în fața altarului ridicat în cinstea gustului ales și al imoralității, ci pentru urmărirea drepturilor lui legitime. Adevărul este că se ducea la Paris pentru că răbdarea lui întrecuse orice margine. Urmărirea continua, dar — nimic — nimic! Jolyon nu s-a mai întors la Paris și n-a apărut nici un alt personaj "suspect". Fiind solicitat să se ocupe de cazuri noi și foarte confidentiale, Soames și-a dat seama, mai mult ca oricând, că reputația este cel mai important factor în cariera unui avocat. Iar noaptea, în momentele lui de destindere, era chinuit de gândul că timpul zboară neîncetat, că banii îi vin cu nemiluita, și că viitorul lui este "înlănțuit" ca și până acum. După strania noapte Mareking, a băgat de seamă că lui Anette îi făcea curte "un tânăr neisprăvit, un doctor". De două ori l-a găsit acolo, un vesel tânăr neisprăvit, să fi tot avut treizeci de ani. Nimic nu-l supăra mai mult pe Soames decât veselia — era o manifestare indecentă, extravagantă, care nu avea nici o legătură cu realitatea. Așa că îmbinarea

dintre toate dorințele și nădejdlile lui devenise pentru Soames o tortură. În cele din urmă i-a venit ideea că poate Irene știa că e urmărită. De aceea s-a hotărât să se ducă și să vadă cu ochii lui; să facă o încercare de a înfrânge aversiunea ei, de a o convinge să renunțe la atitudinea de refuz pe care o adoptase, pentru a reîncepe o viață nouă împreună cu el. Dacă nu va reuși nici de data aceasta, atunci măcar va fi văzut cu ochii lui cum își trăiește viața!

Trase la un hotel din Rue Caumartin, foarte potrivit pentru cei din neamul Forsyte, căci acolo nu vorbea aproape nimeni franțuzește. Nu-și făcu nici un plan. Nu avea de gând s-o sperie; dar trebuia să procedeze în așa fel, încât să nu fuga din calea lui. A doua zi de dimineață vremea era frumoasă și Soames porni.

Parisul avea un aer de veselie, iar bulevardele și piețele lui în formă de stea păreau a pluti în strălucire, ceea ce îl cam supăra pe Soames. Pășea cu un aer grav, cu nasul puțin ridicat într-o parte, privind curios în jurul lui. I-ar fi plăcut să-i înțeleagă pe francezi. Doar Anette era franțuzoaică! Va trebui, deci, să tragă multe foloase din această vizită. Era atât de preocupat, încât în Place de la Concorde fu cât p-aci să-l calce, în trei rânduri, câte un automobil. Sosi la Cours de la Reine, unde se afla hotelul în care locuia Irene; ajunsesse prea devreme, și nici nu apucase să-și facă un plan de acțiune. Trecu strada și se opri pe trotuarul dinspre Sena; și printr-o perdea de frunze verzi de platan observă clădirea, care era albă și veselă, cu jaluzele verzi la ferestre. Apoi socoti că e mult mai bine s-o întâlnească din întâmplare, undeva, într-un loc deschis, decât să-i facă o vizită propriu-zisă, ceea ce ar fi mai riscant, și se așeză pe o bancă, de unde putea vedea ieșirea hotelului. Nu era nici ora unsprezece, era deci puțin probabil ca Irene să fi ieșit. În petele de soare dintre umbrele frunzelor de platani, câțiva porumbei își umflau penele, lustruindu-și-le. Un muncitor îmbrăcat în salopetă albastră trecu prin fața lui și le aruncă niște firimituri din punga în care-și ducea mâncarea. O guvernantă cu panglici în cap plimba două fetițe cu cozi și pantalonași de dantelă. Trecu încet o birjă, iar birjarul purta haină albastră și pălărie neagră, lucioasă. Lui Soames i se păru că tot ceea ce vedea era cam afectat, că toate aveau un aer pitoresc complet demodat. Ce popor teatral sunt francezii! Aprinse o țigaretă — lucru pe care-l făcea atât de rar — și se simți mâhnit că Soarta îi aruncase barca vieții în ape străine. Nu era de mirare ca lui Irene să-i placă viața în această țară străină, ea n-a fost niciodată o englezoaică adevărată, nici chiar ca înfățișare! Apoi începu a se întreba: care dintre acele ferestre cu jaluzele verzi erau ale camerei ei? Oare ce vorbe să găsească pentru a-i spune scopul vizitei lui, cum să-i vorbească pentru a-i zdrobi încăpățânarea semeată? Aruncă mukul de țigaretă spre un porumbel și gândi: "Nu pot sta aici o veșnicie, ca un gură-cască. Mai bine renunț acum și fac o vizită după amiază". Dar nu se mișcă, ci rămase mai departe pe bancă; ceasul bātu douăsprezece, apoi douăsprezece și jumătate Soames își zise: "Tot sunt aici, am să aștept până la unu". În aceeași clipă se ridică și se așeză din nou, tremurând. Ieșise o femeie într-o rochie gălbuie, pornind pe stradă la adăpostul unei umbrele roșiatice. Era chiar Irene! Așteptă până se îndepărtă

atâta încât să nu-l poată vedea, și se luă după ea. Mergea agale, se vedea că nu are un scop precis; dacă mai ținea bine minte locurile, se îndrepta spre Bois de Boulogne. O urmări timp de o jumătate de ceas de la distanță, până când intră în Bois de Boulogne. Se ducea oare la o întâlnire? O fi așteptând-o vreun afurisit de francez — vreun tip de Bel Ami — care nu are altă treabă decât să se țină după femei. Citise romanul lui Guy de Maupassant cu destul de mare efort, scârbit și fascinat în același timp. Merse încruntat în urma ei pe o alee umbrită, pierzând-o din ochi din când în când, la cotituri. Își aduse aminte cum, demult de tot, într-o noapte în Hyde Park, s-a strecurat, furișându-se, de la un pom la altul, de la o bancă la alta, pândind în întuneric ca un neghiob, în mod rușinos, chinuit de gelozie urmărind-o pe ea și pe tânărul Bosinney. Aleea făcu o cotitură bruscă și, mergând grăbit, ajunse lângă ea; se așezase pe o bancă în fața unei mici fântâni, o statuie mică din bronz verzui, Niobe²⁸ cu părul despletit, care-o acoperea până la șoldurile ei zvelte privind spre apa adunată din lacrimile ei. Soames mergea atât de iute, încât trecu prin fața lui Irene, și trebui să facă vreo câțiva pași înapoi pentru a o saluta.

Ea rămase nemișcată. Fusese întotdeauna stăpânită — de altfel aceasta era una din însușirile pe care i le admira cel mai mult, și din pricina căreia suferise cel mai mult, căci niciodată nu putuse afla ce gândește ea cu adevărat. Oare și-a dat seama Irene c-a urmărit-o? Era atât de calmă, încât Soames se enervă: apoi, cu aerul că n-are rost să-i explice cum și pentru ce venise acolo, ridică degetul, arată spre mica Niobe întristată și zise:

— E o statuie destul de bună.

Apoi văzu că Irene face eforturi pentru a-și menține calmul.

— Nu vreau să te sperii; ai obiceiul să te plimbi pe aici?

— Da.

— Mi se pare puțin cam pustiu.

În timp ce vorbea, trecu o doamnă plimbându-se agale, privi fântâna și trecu mai departe. Irene se uită în urma ei.

— Oh, nu! zise ea, înfigând vârful umbrelei în pământ; nu e deloc pustiu. Umbra mea e totdeauna cu mine.

Soames înțelese; se uită aspru la ea și exclamă:

— E vina ta. Poți să scapi de ea în orice clipă. Întoarce-te la mine, Irene, și vei fi liberă.

Irene râse.

— Nu râde! strigă Soames, lovind cu piciorul în pământ: nu e omenesc ceea ce faci. Ascultă-mă! Există vreo modalitate prin care aş putea să te readuc la mine? Ai vreo condiție de pus? Sunt gata să-ți promit o casă separată — și nu voi veni să te văd decât din când în când!

Irene se ridică brusc, iar pe fața și în ochii ei apăru o expresie sălbatică.

— Nu! Nu! Cu nici o condiție. Poți să mă urmărești până în mormânt. Nu mă întorc la tine.

După această jignire fără margini, Soames se dădu la o parte.

²⁸Personaj din mitologia greacă, simbol al maternității îndurerate.

— Să nu faci scene! se răsti la ea.

Amândoi stăteau în picioare, nemișcați, cu privirile ațintite asupra micii Niobe, al cărei trup verzui strălucea în lumina soarelui.

— Va să zică asta e ultimul tău cuvânt! mării Soames frământându-și mâinile; mă condamni și pe mine și pe tine.

Irene lăsă capul în jos.

— Nu pot să mă întorc. La revedere!

Sufletul lui Soames fu cuprins de sentimentul unei cumplite nedreptăți.

— Stai! îi zise, și ascultă-mă numai o clipă. Suntem uniți printr-un legământ sacru; ai venit la mine fără un ban. Ți-am dat tot ce am putut. Ai rupt acel legământ fără motiv; m-ai făcut de râsul lumii; ai refuzat să-mi faci un copil; m-ai părăsit și ai făcut din mine prizonierul tău; și totuși, tu... tu ai putere asupra mea, încât te doresc, vreau să fii a mea. Spune-mi, ce părere ai tu despre tine?

Irene se întoarse, fața ei era palidă ca moartea, ochii ei negri ardeau.

— Dumnezeu m-a făcut așa cum sunt. Dacă vrei, sunt o păcătoasă, dar nu sunt atât de păcătoasă încât să mă dăruiesc încă o dată unui bărbat pe care-l urăsc.

Irene plecă; o rază de soare îi strălucea în păr, și cum se îndepărta, lui Soames i se păru că soarele pusese o caldă mângâiere peste rochia gălbuie strânsă pe trupul ei.

El însă nu se putea mișca din loc și nu putea scoate nici o vorbă. Cuvântul "ură" — atât de grav, atât de primitiv — îi răscoli tot sângele lui de Forsyte. Blestemă printre buze și, năuc, porni cu pași mari din locul în care-l lăsase Irene, fiind cât p-aci să cadă în brațele femeii care mergea liniștită în urma ei — tâmpita, tâmpita aceea care o urmărea!

Peste câteva minute ajunse departe, în pădurea deasă; era lac de apă.

"Fie", cugetă el, "nu mai trebuie să am nici o considerație pentru ea. Nici ei nu-i pasă deloc de mine. Totuși, chiar azi, am să-i arăt că este încă soția mea".

Dar pe când se întorcea la hotel, fu silit să-și mărturisească faptul că nici el nu știa ce-a vrut să spună. Nu putea face scene în public, și dacă nu putea face scandal, ce-i mai rămânea de făcut? Era aproape furios pe obrazul lui cu pielea prea subțire! Ea nu merită nici o considerație, dar el — ah, da! el merită să nu se batjocorească singur, de bunăvoie. Se întoarse la hotel, dar nu mâncă nimic: se așeză în hol, și în timp ce prin fața lui treceau neîncetat turiști cu *Baedeker*-ul în mână, îl cuprinse o deznădejde cumplită. Înălțuit! Viața lui întreagă, toate instinctele lui firești și toate dorințele lui cinstite întemnițate și puse în lanțuri, numai pentru că acum șaptesprezece ani Soarta l-a împins să-și lege inima de această femeie — și l-a legat atât de tare, încât nici azi n-are inimă să dorească alta! Blestemată fie ziua în care a întâlnit-o; blestemați erau ochii lui, care n-au văzut că ea nu era decât o Venus nemiloasă! Și totuși, o avea încă în fața ochilor, cu rochia ei din *crêpe de Chine*, strânsă pe trup, și cu soarele care o mângâia; scoase un geamăt scurt, în timp ce turiștii care treceau prin fața lui își ziceau: "Un om care suferă! Ia să vedem ce mâncăm azi"?

Mai târziu, pe terasa din fața unei cafenele din apropierea Operei, Soames, șezând la o masă în fața unui pahar de ceai rece cu lămâie pe care-l sorbea printr-un pai, luă hotărârea răutăcioasă de a cina în seara aceea la hotelul în care locuia Irene. Dacă o va întâlni, îi va vorbi, dacă nu, îi va lăsa un bilet. Seara se îmbracă cu mare grijă și scrisese următorul bilet:

"Trebuie să știi că am aflat despre idila ta cu Jolyon Forsyte. Dacă ai de gând s-o duci mai departe, trebuie să înțelegi că nu voi cruța nimic pentru a-i otrăvi viața.

S.F."

Puse biletul într-un plic, îl lipi, dar nu scrisese adresa pe el; nu se îndura să scrie numele ei de față, pe care pe nedrept îl purta acum, dar nu putea pune nici numele Forsyte, căci se temea că ea va rupe scrisoarea fără s-o citească. Apoi ieși și porni pe jos pe străzile strălucitoare, dăruite în întregime celor ce căutau plăceri nocturne. Intră în hotelul ei, se așeză în fundul sufrageriei, într-un colț de unde putea vedea pe toți cei ce intră și ies. Irene nu era acolo. Mâncă puțin, în grabă, și tot cu ochii la ușă. Ea nu veni. Apoi trecu în salon și-și bău încet cafeaua împreună cu două pahare de lichior. Dar ea tot nu venea. Se duse la tabla pe care erau agățate cheile camerelor și citi, de-a rândul, fiecare nume. La numărul doisprezece, etajul întâi! Hotărî să ducă el plicul în camera ei. Urcă pe scările acoperite cu un covor roșu, trecu printr-un mic salon; opt — nouă — doisprezece! Să bată la ușă, să vâre plicul sub ușă, sau...? Se uită pe furiș în jurul lui și apăsă pe clanță. Ușa se deschise, dar dădea într-o mică încăpere care mai avea o ușă; bătău în ea, nici un răspuns. Ușa era încuiată. Dar era atât de lipită de podea, încât plicul nu putea pătrunde. Îl puse înapoi în buzunar și se opri o clipă, ciulind urechile. Era aproape sigur că Irene nu era în cameră. Plecă brusc, trecu prin mijlocul salonului și coborî scările. Se opri la birou și zise:

— Vreți să aveți amabilitatea de a preda doamnei Heron acest plic?

— *Madame* Heron a plecat chiar azi, *Monsieur* — pe neașteptate — cam în jurul orei trei. Caz de boală în familie.

Soames își strânse buzele.

— Ah, da! Îi știți adresa?

— *Non, Monsieur*. Dar cred că în Anglia.

Soames puse din nou plicul în buzunar și ieși. Făcu semn unei trăsurii cu cai care trecea prin fața lui.

— Du-mă undeva!

Birjarul care, desigur, nu înțelese nimic, zâmbi și dădu bici cailor. Iar Soames, așezat în mica trăsură cu roți galbene, fu purtat în lungul și latul Parisului, cu bulevardele și piețele lui în formă de stea; din când în când birjarul se oprea și-l întreba:

— *C'est par ici, Monsieur*²⁹?

— Nu, mergi înainte, îi răspundea de fiecare dată, până când birjarul,

²⁹Pe aici, domnule? (fr)

deznaădăjduit, renună să-l mai întrebe, iar trăsura cu roți galbene — un mic olandez zburător în forma unei birje — gonea neîncetat printre casele cu etaj, cu obloanele trase, de pe bulevardele străjuite de platani.

"Întocmai ca viața mea — gândi Soames: merge înainte fără scop!"

Capitolul II ÎN PÂNZA DE PĂIANJEN

A doua zi Soames se întoarse în Anglia, iar în dimineața celei de a treia primi vizita domnului Polteed, care avea o floare la butonieră și o pălărie cafenie de fetru. Soames îl pofti să ia loc.

— Veștile de pe front nu mai sunt atât de rele, nu-i așa? zise domnul Polteed. Sper că domnul Forsyte se simte bine.

— Mulțumesc! foarte bine.

Domnul Polteed se aplecă puțin înainte, zâmbi, deschise mâna, se uită în palmă și zise încetișor:

— Cred că, în sfârșit, am lămurit chestiunea care vă preocupa.

— Ce spui! exclamă Soames.

— 19 îmi trimite un raport care, cred, este suficient pentru a fi considerat drept o probă evidentă, zise Polteed și se opri.

— În ziua de 10, după ce, de dimineață, a fost martoră la o întâlnire dintre 17 și un domn necunoscut, 19 este gata să declare sub prestare de jurământ că l-a văzut ieșind din camera ei de culcare de la hotel în jurul orei 10 seara. Dacă mărturia va fi mânăuită cu abilitatea necesară, cred că va fi suficient, cu atât mai mult cu cât 17 a plecat din Paris — împreună, desigur, cu domnul în chestiune. De fapt, au șters-o amândoi în așa fel, încât nu le-am dat de urmă; dar îi vom repera, îi vom repera. Femeia a muncit din greu, condițiile au fost grele, dar sunt încântat că, în sfârșit, a izbutit.

Domnul Polteed scoase o țigaretă, o bătu de câteva ori pe masă, se uită la Soames și o puse la loc în tabacheră. Expresia de pe fața clientului său nu era încurajatoare.

— Cine este această nouă persoană? zise Soames scurt.

— Asta n-o știu. Dar ea este gata să jure pentru ceea ce a văzut — și avem și semnalmentele lui.

Domnul Polteed scoase din buzunar o scrisoare și începu a citi:

— Vârstă mijlocie, talie mijlocie, costum albastru de după-amiază, smoching seara, palid, părul brun, mustață mică, brună, obraji subțiri, bărbie fermă, ochi cenușii, picioare mici, expresia unui om care se simte vinovat de ceva...

Soames se ridică, îndreptându-se spre fereastră. Stătea în picioare, furios și revoltat. Idiot din naștere — păianjen idiot din naștere! Șapte luni de zile, câte cincisprezece lire sterline pe săptămână — pentru a-l fila pe el drept amantul soției lui! Expresia unui om care se simte vinovat de ceva! Deschise brusc fereastra.

— E cald, zise; se întoarse și se așeză din nou.

Puse picior peste picior și aruncă domnului Polteed o privire disprețuitoare.

— Mă gândesc că este suficient, zise, trăgănând vorbele; fără nume și fără adresă. Cred că trebuie s-o lăsăm în pace pe doamna aceea și să ne ocupăm mai ales de amicul nostru 47.

Nu știa dacă Polteed l-a identificat; dar îl și vedea în închipuirea lui cum, ajuns între colegi, izbucnea în hohote de râs. "Expresia unui om care se simte vinovat!" Fir-ar al dracului!

Domnul Polteed îi răspunse în grabă, cu destulă emfază:

— Vă asigur că am reușit să ducem la bun sfârșit un divorț și cu mai puține probe. Nu uitați că este vorba despre Paris. Femeie frumoasă, singură. De ce să nu încercați cu ceea ce avem, domnule? Am putea să și exagerăm puțin.

Și brusc, pe Soames îl străfulgeră un gând. Pasiunea spionului de meserie se trezise în el: "Cea mai mare victorie a carierei mele! Un soț divorțează de soția lui, făcându-i o vizită în camera de culcare! Iată o afacere despre care voi putea vorbi după ce ies la pensie!" Și, într-un moment de furie, gândi: "Și de ce nu! Doar sute de bărbați de talie mijlocie au picioare mici și pe față expresia unui om care se simte vinovat de ceva!"

— Nu sunt autorizat să risc cu probe incerte! îi zise scurt. Domnul Polteed ridică privirea și zise:

— Păcat. Mare păcat! Chestiunea cealaltă pare destul de puțin promițătoare.

Soames se ridică.

— N-are nici o importanță. Urmărește te rog pe 47 și vezi să nu găsești noduri în papură. Bună ziua!

Când auzi cuvintele "noduri în papură!", ochii domnului Polteed azvârliră scânteii.

— Foarte bine. Am să vă țin la curent.

Și iată-l pe Soames din nou singur. Ce afacere încurcată, murdară, ridicolă! Își lipi fruntea de mâinile-i așezate pe birou. Șezu așa vreme de zece minute, până când îl trezi secretarul său cu proiectul de prospect al societății "Manifold and Topping", pentru o emisiune de acțiuni în condiții foarte avantajoase. După amiază plecă devreme de la birou și se duse la restaurantul "Bretagne". Era acasă numai *Madame* Lamotte. Îl pofti să ia ceaiul cu ea.

Soames primi, înclinându-se.

După ce se așezară, unul de o parte și celălalt de cealaltă parte a mesei din odaia cea mică, Soames zise răspicat:

— Trebuie să vă vorbesc, *Madame*.

Iuțeala cu care își ridică privirea ochilor ei căprui-deschis îi spuse lui Soames că ea așteaptă de mult aceste vorbe.

— În primul rând, trebuie să vă întreb ceva: Cum îl cheamă pe acel tânăr doctor? Este ceva între el și Anette?

Toată ființa ei deveni ca tăciunele, un tăciune cizelat, negru aspru și strălucitor.

— Anette e tânără, îi zise. Tot așa e și *Monsieur le docteur*³⁰. Între tineri, lucrurile merg iute; dar Anette e un copil foarte cuminte. Ah! ce fire bună are!

Buzele lui Soames schițară un zâmbet vag.

— Deci, nu e nimic precis între ei?

— Precis? — nu, nici vorbă! Tânărul este foarte simpatic, dar — ce să vă spun? N-are nici un ban.

Și își ridică ceașca de ceai din porțelan alb, garnisită cu frunze de salcie; Soames o ridică și el pe a lui. Privirile lor se întâlniră.

— Eu sunt căsătorit, îi zise; dar de mulți ani trăiesc despărțit de soția mea. Acum încerc să divorțez.

Madame Lamotte puse ceașca pe masă. Într-adevăr! Ce situații tragice sunt pe lume! Totala lipsă de sentiment din sufletul acelei femei trezi în Soames un dispreț ciudat.

— Eu sunt un om bogat, continuă el, știind prea bine că remarca lui era de prost-gust. Nu e cazul să spun mai mult acum, dar cred că m-ați înțeles.

Ochii lui *Madame* Lamotte erau atât de larg deschiși, încât li se vedea albul și deasupra și dedesubtul pupilei; îl privi drept în față.

— *Ah! ça — mais nous avons le temps!*

Oh, da — dar mai avem vreme (fr.) fu ceea ce spuse. Încă un ceai?

Soames refuză, se ridică, își luă rămas bun și plecă.

Deci, scăpase de o grijă; de acum mama ei n-o va mai lăsa să umble cu acel tânăr vesel și neisprăvit, până când... Dar ce șanse avea el să poată spune într-o bună zi: "Sunt liber"? Cum o să ajungă acolo? Viitorul lui pierduse orice asemănare cu realitatea. Se simțea ca o muscă prinsă într-o pânză de păianjen și care privește cu ochi deznădăjduiți spre libertatea din aer.

Simțea nevoia să facă mișcare, de aceea merse pe jos până la Kensington Gardens, apoi pe Queen's Gate până la Chelsea. S-ar putea ca Irene să se fi întors în apartamentul ei. Acesta era un lucru pe care-l putea afla ușor. Căci, după ultimul ei refuz, atât de jignitor, orgoliul rănit își căuta refugiu în ideea că ea trebuie să aibă un amant. Pe la ora cinei, Soames ajunsese în dreptul casei. Nu era cazul să ceară informații! O doamnă cu părul cărunt stropea florile din fereastră. Apartamentul era deci închiriat. Și Soames plecă încet, merse agale de-a lungul Tamisei; era o seară frumoasă, senină și liniștită, în jurul lui totul era armonie și pace, numai în inima lui nu.

Capitolul III RICHMOND PARK

În după-amiaza zilei în care Soames plecă în Franța, Jolyon primi la Robin Hill o telegramă:

"Fiul dumneavoastră bolnav de enterită. Momentan în afara primejdiei.

³⁰Domnul doctor (fr.)

Urmează telegramă."

Vestea sosi într-o casă destul de agitată, din pricina plecării lui June, care-și avea cabina reținută pe un vapor ce pornea a doua zi. În clipa când veni telegrama; June îi încredința tatălui său pe Eric Cobbley și familia lui, rugându-l să le poarte de grijă.

Stimulată de înrolarea voluntară a lui Jolly, June se hotărâse să devină infirmieră de Crucea Roșie, și-și împlini cinstită datoria cu toate că ea — ca oricare alt membru al familiei Forsyte — simțea o oarecare enervare și regret în fața îngrădirilor la care era supusă libertatea ei. La început fusese plină de entuziasm, munca i se păruse minunată, dar după o lună elanul i-a mai scăzut, și afirma chiar că s-ar fi putut pregăti mult mai bine singură, și că nu avea nevoie să fie învățată de alții. Dacă Holly n-ar fi insistat atât ca — urmând pilda ei — să urmeze și ea cursurile de infirmieră, June ar fi tras de mult chiulul. Dar în luna aprilie, când Jolly și Val au plecat cu unitatea lor pe front, ezitarea i-a dispărut, continuând să persevereze în hotărârea ei. Dar acum, chiar în momentul plecării, ideea că-l părăsește aici pe Eric Cobbley — cu nevastă și doi copii, lăsându-l în voia vânturilor pe valurile reci ale unei lumi care nu știe să prețuiască talentul — o apăsa atât de tare, încât mai-mai să renunțe la planul ei. Când citi însă telegrama, cu vestea aceea îngrijorătoare, știu ce are de făcut. Se și vedea îngrijindu-l pe Jolly — căci, nu încapă îndoială, îi vor permite să-și îngrijească propriul frate! Dar Jolyon — care vedea întotdeauna limpede și era și sceptic — nu speră nimic. Biata June! O fi știind vreun Forsyte din generația ei cât de grea și de dură e viața? De când aflate că fiul său sosise la Cape Town, ori de câte ori se gândea la el, Jolyon simțea o durere, de parc-ar fi fost bolnav. Nu putea accepta gândul că Jolly se află tot timpul în primejdie. Telegrama, cu toate că îi dădea o veste proastă, fu aproape o ușurare. Jolly era, temporar cel puțin, scăpat de gloanțe. Și totuși, enterita asta era o boală gravă! În *The Times* apăreau zilnic anunțuri mortuare din pricina ei. De ce n-ar putea zace el în acest spital de campanie, iar fiul său să fie acasă, la adăpost? Spiritul de sacrificiu al celor trei copii ai săi, altruismul lor atât de puțin caracteristic neamului Forsyte, îl uluia pe Jolyon. Ar fi făcut orice ca să ia locul lui Jolly, căci își iubea fiul; dar ei, la rândul lor, nu cunoșteau asemenea sentiment egoist. Nu-i rămânea altceva decât să recunoască în toate acestea un semn: că tipul Forsyte este în declin.

Spre sfârșitul după-amiezii, Holly veni la el sub bătrânul stejar. Crescuse mult în ultimele luni, de când făcea cursurile la spital, și aproape că nu mai stătea pe acasă. Văzând-o cum vine spre el, gândi: "Așa copil cum e, are mai mult bun-simț decât June; e mai înțeleaptă. Slavă Domnului că nu pleacă și ea pe front!" Holly se așeză în leagăn, tăcută și nemișcată. "O doare și pe ea ca și pe mine", cugetă Jolyon. Apoi, întâlnind privirile ei ațintite asupra lui, zise:

— N-o pune prea tare la inimă, fetițo. Dacă n-ar fi bolnav, ar fi în primejdie mult mai mare.

Holly coborî din leagăn.

— Trebuie să-ți spun ceva, tăticule. Jolly s-a înrolat și a plecat din pricina

mea.

— Cum adică?

— Când tu erai plecat la Paris, Val Dartie și cu mine ne-am îndrăgostit unul de altul. Aveam obiceiul să ne plimbăm călare în Richmond Park; ne-am logodit. Jolly a descoperit totul și a crezut că trebuie să pună capăt acestei povești; de aceea i-a cerut lui Val să se înroleze voluntar. Eu sunt de vină, tată, numai eu și de aceea aș vrea să plec și eu pe front. Căci, dacă vreunui din ei i s-ar întâmpla ceva, ar fi îngrozitor pentru mine. De altfel eu sunt tot atât de bine pregătită ca și June.

Jolyon deschise ochii mari, uluit, dar pe fața lui se putea vedea și o nuanță de ironie. Deci, iată dezlegarea enigmei; și toți acești trei copii erau, totuși, din neamul Forsyte. Desigur că Holly ar fi trebuit să-i spună mai de mult toate acestea! Dar își înghiți toate cuvintele sarcastice care-i veniră pe buze. Dulceața și înțelegerea pentru cei tineri erau, probabil, cel mai sfânt lucru din crezul său. Nu încapă îndoială că a binemeritat tot ceea ce i s-a întâmplat. Logodită! Deci acesta era motivul pentru care fata se înstrăinase în ultima vreme de el! Și încă logodită cu Val Dartie — nepotul lui Soames — din partida adversă! Era îngrozitor de neplăcut. Strânse șevaletul și sprijini pictura de stejar.

— I-ai spus lui June?

— Da; a spus c-o să-mi facă loc în cabina ei. E o cabină de o singură persoană, așa că una din noi va dormi pe jos. Dacă tu ești de acord, ea se duce chiar acum să obțină aprobarea.

"De acord?" cugetă Jolyon. "Mi se cere consimțământul cam târziu!" Dar iarăși își înghiți vorba.

— Ești prea tânără, scumpa mea, n-o să te primească.

— June cunoaște niște oameni care au putut pleca la Cape Town cu ajutorul ei. Dacă nu sunt primită în funcția de infirmieră, pot să locuiesc la ei și să urmez cursul mai departe, acolo. Lasă-mă să plec, tăticule!

Lui Jolyon îi venea să plângă; tocmai de aceea zâmbi.

— Eu nu împiedic niciodată pe nimeni să facă ceea ce vrea, îi răspunse. Holly îl cuprinse în brațe.

— Oh! tată, tu ești cel mai bun tată de pe lume!

"Adică cel mai rău", cugetă Jolyon. Chiar dacă niciodată nu s-ar fi îndoit de cultul pe care-l avea pentru îngăduință, în clipa aceasta se îndoia de el.

— Eu nu sunt în raporturi de prietenie cu familia lui Val și nici nu-l cunosc pe Val, dar știu că Jolly nu-l poate suferi.

Holly privi în depărtare și spuse:

— Eu îl iubesc.

— Am înțeles, zise Jolyon pe un ton sec.

Apoi, văzând expresia de pe fața ei, o sărută și gândi: "Exista oare ceva mai impresionant decât credința unui suflet tânăr?" Din moment ce nu i-a interzis să plece, era de datoria lui s-o ajute cât putea mai mult; de aceea se duse cu June în oraș. Nu se știe din ce motiv au primit aprobarea; să fi fost datorită insistențelor lui June, sau faptului să funcționarul cu care au vorbit fusese coleg de școală cu Jolyon; în orice caz, Holly putea dormi în cabina

pentru o persoană, reținută de June. A doua zi, seara, le-a condus pe amândouă la gara Surbiton și, aprovizionate cu bani din belșug, alimente pentru invalizi și scrisori de recomandatie, fără de care nici un Forsyte nu pleacă la drum, la ora stabilită conform programului, l-au părăsit. Sub un cer ce strălucea de stele, Jolyon se întoarse cu trăsura la Robin Hill și se așeză la masă. Servitorii îl serviră cu o deosebită grijă, încercând astfel să-i arate simpatia lor, iar el mănca plin de-o și mai mare grijă, pentru a le arăta că le prețuiește simpatia. Dar mare-i fu ușurarea când își putu aprinde țigara pe terasa pardosită cu pietre — a căror culoare și formă fusese aleasă cu atâta pricepere de către tânărul Bosinney. Se lăsa noaptea, o noapte atât de frumoasă; frunzele pomilor abia fremătau, iar în preajmă era o mireasmă atât de dulce, încât Jolyon simți o durere în inimă. Iarba era acoperită cu rouă, și el începu să se plimbe pe terasă; o străbătu de nenumărate ori de la un capăt la altul, și până la urmă i se păru că pe terasă se plimbă toți trei; când ajungeau la capătul terasei se întorceau cu toții, tatăl său rămânând tot timpul în partea dinspre casă, iar fiul lui în partea dinspre pajiște; și îl țineau amândoi de câte un braț; el nu îndrăzni să-și ridice mâna pentru a-și scoate țigara din gură de teamă să nu-i sperie, iar țigara continua să ardă și scrumul îi cădea pe haină, până când își desfăcu buzele și o lăsă să cadă, căci îl frigea. În cele din urmă cei doi plecară, și prin brațele lui trecu un fior de gheață. Și iată cum, în ființa unui singur Jolyon, se plimbară trei făpturi cu același nume!

Se opri în loc și ascultă: o căruță trecea pe șosea, în depărtare mergea un tren, câinele de la ferma lui Gage lătra, frunzele pomilor murmurau, băiatul de la grajd își încerca fluierul cumpărat la bălci. Deasupra lui, nenumărate stele, strălucitoare și mute, atât de departe de el! Luna nu răsărise încă! Era totuși atâta lumină, încât putea vedea săbiile și steagurile stânjeneilor sădiți pe marginea terasei; erau florile lui favorite, căci petalele lor încovoiate și zbârcite purtau culoarea nopții. Se întoarse cu fața spre casă. Era mare, nici o lumina aprinsă, și, în afară de el, nici un suflet de om nu locuia întrânsa. Cumplită singurătate! Nu va putea trăi aici singur. Și totuși, cum se poate simți un om părăsit, atâta vreme cât există frumusețe? Răspunsul la această întrebare — chiar dacă idioată — era: pentru că se simte singur! Cu cât e mai mare frumusețea, cu atât mai mare e pustiu, căci frumusețea este armonie, iar armonia cere împărtășire. Frumusețea nu este o mângâiere dacă nu are suflet. Acea noapte, cu vraja ei nemaîntâlnită, cu struguri ce străluceau în lumina stelelor, cu iarba care mirosea a miere, nu-i dăruia bucurie, căci era despărțit de aceea care însemna pentru el viața, esența și întruchiparea frumuseții; da, simțea că e cu desăvârșire despărțit de ea, mai ales acum — pentru că așa cerea buna-cuviință; în zadar încercă să doarmă, lupta lui cu resemnarea era prea dură și grea, ca pentru oricare Forsyte, căci ei nu știu să se resemneze; au fost crescuți pentru a-și împlini voința, iar părinții lor le asiguraseră o viață ușoară. Dar în zori ațipi și avu un vis straniu.

Se făcea că se află pe o scenă cu o cortină enorm de înaltă și bogată — se ridica până la stele chiar și se întindea, în semicerc, de la o margine a

scenei până la cealaltă. El era foarte mic, o mică siluetă neagră care, negăsindu-și locul, umbla înapoi și încolo; dar ceea ce era mai curios, e că acea mică făptură era și nu era el, căci în același timp era și Soames; așa că, pe de o parte trăia scena el însuși, iar pe de altă era numai spectator. Acea siluetă, care-l întruchipa atât pe el cât și pe Soames, încerca să găsească o ieșire prin cortina grea și neagră, dar n-o găsea. Trecu de mai multe ori prin fața ei până când, în cele din urmă, spre fericirea lui, zări o crăpătură îngustă — o deschizătură — la o depărtare neînchipuit de mare, ca o minunată fâșie de lumină, de culoarea florilor de stânjenei, ca o licărire din paradis. Făcu iute câțiva pași înainte pentru a trece prin ea, dar când ajunse acolo, perdelele se strânseseră din nou. Dezamăgit și amărât — să fi fost el, să fi fost Soames ? — merse mai departe și iată o altă fâșie de lumină printre perdelele desfăcute, dar îndată ce ajunse la ea, perdelele se strânseseră din nou. Și stădania aceasta continua, iar mica făptură stătea tot închisă pe scenă, neputând trece prin cortină. În cele din urmă se deșteptă, cu numele lui Irene pe buze. Visul acesta îl tulbură din cale-afară, mai ales din pricina faptului că el și cu Soames erau întruchipați în aceeași ființă.

Dimineața nu fu în stare să lucreze, de aceea încălecă pe calul lui Jolly, sperând că va reuși să obosească. A doua zi hotărî să plece la Londra, pentru a încerca să obțină permisiunea de a merge în Africa de Sud în urma celor două fiice ale sale. Tocmai începuse să-și facă bagajele, când primi următoarea scrisoare:

*"Green Hotel
Richmond
13 iunie*

Dragul meu Jolyon,

Ai să fii surprins când vei afla cât de aproape sunt de dumneata. A fost cu neputință să mai rămân la Paris, de aceea am venit aici pentru a-ți cere sfatul. Aș dori foarte mult să-ți vorbesc. De când ai plecat din Paris, nu cred că am întâlnit măcar un om cu care să fi putut vorbi. Totul e în ordine cu dumneata și cu fiul dumitale? Cred că până acum nu știe nimeni unde mă aflu. Cu aceeași prietenie de totdeauna,

Irene."

Irene la depărtare mai mică de trei mile de casa lui! Și iarăși în refugiu! Un zâmbet foarte straniu i se așternu pe buze. Lucrul acesta întrecea orice așteptare!

Spre amiază plecă pe jos, trecu prin Richmond Park și cum mergea așa singur, gândi: "Richmond Park! Doamne, Dumnezeule! Cum se mai potrivește cu noi cei din neamul Forsyte!" Nici un Forsyte nu locuia acolo — acolo nu locuiau decât regi, pădurari și sălbăticiuni — dar în Richmond Park parcă și Natura era îngrădită, și cu toată aparența ei îndrăzneată, avea aerul să declare: "Iată-mă, privește instinctele mele, sunt aproape pătimașe, și cât p-aci să mă las târâtă de ele, dar, firește, le țin în frâu. Adevărata glorie a

proprietății e să fii stăpân pe tine". Da! Richmond Park era stăpân pe sine chiar și în acea zi senină de iunie, când pe vârful fiecărui pom cânta cucul și apoi zbura ca fulgerul, pe altă creangă, pentru a-și continua cântecul, iar porumbeii sălbatici anunțau miezul verii.

Pe la ora unu, Jolyon intră în "Green Hotel", așezat aproape față-n față cu renumitul restaurant "The Crown and Sceptre". Era modest, foarte îngrijit, nu-i lipsea niciodată o friptură rece, tarte cu coacăze, din care să se înfrupte una sau două văduve bătrâne, iar în fața hotelului aproape întotdeauna stătea câte o trăsură cu doi cai.

Într-o cameră tapisată cu cînt atît de urât încât excludea posibilitatea oricărei emoții, Irene ședea pe un scaun rotund, acoperit cu broderie, și cânta ceva din *Hänsel și Gretel*, de pe o partitură veche. Pe peretele din față ei, neacoperit încă cu tapet în stil Morris, era un tablou reprezentând pe regină călare pe un ponei, înconjurată de câini de vânătoare, șepci scoțiene și cerb înjunghiați; lângă Irene, pe pervazul ferestrei, într-un vas de flori, niște cerceluși albi și trandafiri. Caracteristicile epoci reginei Victoria erau atît de pregnante în această cameră, încât lui Jolyon i se păru că Irene — îmbrăcată în rochia ei strînsă pe corp — e o Venus care răsare din scoica veacului trecut.

— Dacă proprietarul acestui hotel ar avea ochi care să vadă, îi zise, te-ar pofti să pleci; căci nu te potrivești cu stilul lui .

Și în felul acesta trecu, ușor, peste cele câteva momente de emoție profundă. După ce au mâncat friptură rece, dulceață de nuci, tartă cu coacăze și au băut dintr-un clondir de gresie bere preparată cu enibahar, ieșiră la plimbare în parc, și după ce vorbiră despre una și despre alta, urmă tăcerea de care se temuse atît Jolyon.

— Nu mi-ai povestit ce s-a întîmplat la Paris, zise el într-un târziu.

— Nu. Am fost urmărită multă vreme; și până la urmă m-am obișnuit și cu asta. Dar după aceea a venit chiar Soames. La statuia mică a Niobei... aceeași poveste: îmi cere să mă întorc la el.

— De necrezut!

În timp ce vorbea, privirea ei căta spre pământ, dar apoi o ridică spre el. Ochii aceia negri, ațintiți asupra ochilor lui, păreau a spune atît de deslușit, cum nici un glas de pe lume n-ar fi putut grăi: "Am ajuns la capătul puterilor; dacă mă vrei, iată-mă"!

Trăise vreodată, așa de bătrîn cum era, vreo clipă de emoție atît de puternică?

Cuvintele "Irene, te ador!" aproape îi scăpară de pe buze. Dar în mintea lui apără o imagine atît de limpede, cum n-ar fi crezut niciodată că poate fi o închipuire: îl văzu pe Jolly, cu fața albă ca varul, întins în pat și întors către un perete alb.

— Băiatul meu este grav bolnav pe front, îi zise pe un ton liniștit.

Irene îl luă de braț.

— Te înțeleg; vino să ne plimbăm.

Nu trebuia nici măcar să încerce a-i da vreo explicație. Ea înțelesese totul! Și merse mai departe prin ferigă — crescuse atîta, încât le ajungea

până la genunchi —, trecură printre vizuinile iepurilor, și pe lângă stejari, vorbind despre Jolly. Peste două ore se despărți de ea la Richmohd Hill Gate și porni spre casă.

"Acum știe ce simt pentru ea", cugetă el. Era natural! Așa ceva nu se poate ascunde în fața unei femei ca ea!

Capitolul IV PE CELĂLALT MAL

Jolly era ostenit din cale-afară de atâtea vise. Prea palid și prea slab pentru a visa din nou, zăcea nemișcat, aducându-și vag aminte de lucruri foarte îndepărtate. N-avea putere decât să-și deschidă ochii pentru a privi afară, prin fereastra de lângă patul său de campanie, spre fâșia de apă ce șerpuia prin nisip și spre floarea cucului răsfirată prin Karoo, dincolo de râu. Acum știa ce înseamnă Karoo, cu toate că nu-i văzuse pe buri fugind mâncând pământul — ca niște iepuri — și nici nu auzise șuieratul obuzelor. Molima l-a doborât mișelește înainte de a fi simțit mirosul prafului de pușcă. Cine știe din ce i-a venit? — o zi în care, fiindu-i sete, a băut prea mult, sau poate a mâncat un fruct infectat. Nu știa și nu mai avea putere nici pentru a urî boala care-l doborâse; nu mai avea putere decât pentru a-și da seama că alături de el mai zăceau mulți alții, că era buimăcit de atâtea vise nebunești; nu mai avea putere decât pentru a urmări fâșia de apă și pentru a-și aminti vag lucruri foarte, foarte îndepărtate...

Soarele apusese. În curând va fi mai răcoare. Ar fi vrut să știe cât e ceasul, să pună mâna pe ceasul lui cel vechi, cu capacele moi de tot, să-i audă ticăitul. Ar fi fost ceva prietenos — de acasă. Nu mai avea nici atâta putere încât să-și aducă aminte că bătrânul lui ceas fusese întors pentru ultima dată în ziua în care începuse să zacă în patul acela. Pulsul creierului său bătea atât de slab, încât nu putea distinge fețele celor ce umblau încoace și încolo, infirmiere, doctori, ordonanțe, ca și cum toți ar fi avut o singură înfățișare, indiferentă; iar cuvintele care se rosteau în jurul lui însemnau toate același lucru, adică aproape nimic. Dar lucrurile pe care le făcea odinioară, deși îndepărtate și vagi, erau mai deslușite: pașii lui prin fața bătrânelor trepte de la Harrow, când se făcea apelul... "Prezent, Domnule! Prezent, Domnule!"... felul în care își împacheta ghetetele în *Westminster Gazette*, hârtie verzuie, ghetete lucioase... bunicul lui vine spre el de undeva din întuneric... miros de pământ... pivnița cu ciuperci! Robin Hill... Înurmântarea sărmanului câine Balthazar în frunze... Tata... Casa...

Devenise iarăși conștient, și-și dădea seama că în albia râului nu era apă; cineva îi vorbea. Îl întreba dacă dorește ceva. Nu. Ce poate dori el acum? Era prea slăbit pentru a dori ceva, dar tare ar vrea să audă ticăitul ceasului său...

Holly! Nu știe să arunce mingea cum trebuie. Oh! Arunc-o în sus! Nu târâș!... "Trage barca, Unu și Doi!" El era Doi!... Conștiința îi reveni din nou, și-și dădu seama că cerul amurgului e violet și că răsare o lună aproape

plină... roșie ca sângele. Ochii lui vrăjiți o priveau: și în timp ce în creierul lui nu se petrecea nimic, minutele treceau, și... luna se înălța sus, din ce în ce mai sus...

"Se stinge, doctore!"

Nu-și mai împachetează ghetetele? Niciodată?

"Ține bine vâslele, Doi!" Nu plânge! Du-te liniștit... treci peste valuri... dormi!... Întuneric? Ah, numai dacă cineva... ar fi atât de bun... să... să-i întoarcă ceasul!...

Capitolul V

SOAMES TRECE LA FAPTE

Soames era foarte ocupat cu problemele ridicate de societatea "New Colliery Company" care, aproape imediat după retragerea bătrânul Jolyon de la președinția Consiliului de Administrație, decăzuse atât de vertiginos, încât nu mai rămăsese din ea decât "lichidarea". De aceea, vreme de două ceasuri, nu apucă să citească scrisoarea pe care i-o trimisese domnul Polteed într-un plic sigilat și cu adresa scrisă de mâna lui. Ajuns la masă, la clubul său din City, Soames scoase plicul din buzunar — ținea mult la acest club pentru că, prin anul 1870, lua adeseori masa aici împreună cu tatăl său, care îl aducea mai ales pentru a-i arăta cum va trebui să-și organizeze viața în viitor.

Aici, într-un colț retras, în fața unei farfurii cu friptură de berbec și piure de cartofi, citi:

"Domnule Forsyte,

Conform instrucțiunilor date de dumneavoastră am urmărit chestiunea în cealaltă direcție, și rezultatele sunt multumitoare. Urmărirea lui 47 ne-a dus la descoperirea adresei lui 17: «Green Hotel», Richmond. În cursul săptămânii trecute, cele două persoane s-au întâlnit în Richmond Park. Până acum n-am putut observa nimic de o importanță deosebită. Dar, dacă facem legătura dintre informațiile pe care le-am primit la începutul acestui an de la Paris și cele pe care le avem acum, sunt convins că ne putem prezenta în fața Justiției. Bineînțeles, urmărirea va continua, până vom primi instrucțiuni contrare din partea dumneavoastră.

Cu deosebită stimă, al dumneavoastră,

Claud Polteed".

Soames citi scrisoarea de două ori, apoi făcu semn chelnerului.

— Ia-o de aici, te rog; e rece!

— Să vă aduc alta proaspătă, domnule?

— Nu. Dă-mi, te rog, o cafea în cealaltă cameră.

Apoi, după ce plăti mâncarea pe care n-o mâncase, ieși din sufragerie; trecu pe lângă doi cunoscuți, dar nu-i văzu.

"Ne putem prezenta în fața Justiției!" își zise, în timp ce ședea la o masă

mică cu tăblie de marmură, cu cafeaua în față. Ticălosul de Jolyon! Își turnă cafeaua, puse zahăr și o bău. Îl va dezonora în ochii propriilor lui copii! Și, după ce luă această hotărâre fermă, se ridică; și pentru prima dată simți cât e de neplăcut să fii avocatul propriei tale cauze. O afacere atât de scandaloasă nu putea fi pornită din biroul lui. Era silit să încredințeze unui străin cele mai intime taine ale vieții lui particulare, trebuia să facă apel la un avocat specialist în ceea ce se numea prejudicii aduse onoarei familiale. Oare la cine să se ducă? Poate la "Linkman and Laver", din Budge Row — oameni de încredere, nu aveau cine știe ce renume, îi cunoștea numai din vedere. Dar, înainte de a se duce la ei, trebuie să mai vorbească o dată cu Polteed. Dar la această idee Soames avu un moment de slăbiciune. Să-i dezvăluie taina lui? Cum să găsească cuvintele nimerite? Cum să se expună milei lui Polteed și să se facă singur de râs? Însă, se prea poate ca Polteed să știe totul... Oh, da, știa totul! Și, hotărât să pună capăt acestei chestiuni numaidecât, se urcă într-o birjă și porunci să fie dus în West End.

Era o zi caldă și fereastra biroului domnului Polteed era larg deschisă, singura precauțiune fiind o plasă de sârmă subțire pentru a opri intrarea muștelor. Două sau trei și încercaseră să pătrundă în birou, dar se prinseseră în ochiurile sârmei și acum stăteau agățate acolo, cu aerul că se așteaptă să fie ucise din-tr-un moment într-altul. Domnul Polteed, urmând dispoziția citită în ochii clientului său, se ridică cu aerul că-și cere scuze și închise fereastra.

"Măgar îngâmfat!" gândi Soames. Ca orice om care are o nestrămutată încredere în sine, Soames nu mai ezită, și cu un vag zâmbet în colțul gurii, zise:

— Am primit scrisoarea dumitale. Am de gând să trec la fapte. Bănuiesc că știi cine este doamna pe care ați urmărit-o.

Expresia din acel moment de pe fața domnului Polteed fu o capodoperă. Se citea pe ea absolut deslușit: "Dar cum puteți crede că nu știu? Dar, vă rog, fiți convins că am luat cunoștință de lucrul acesta numai din punct de vedere profesional — vă rog să mă iertați!" Făcu în aer o mică mișcare cu mâna, ca și cum ar fi vrut să spună: "Așa ceva — așa ceva e destul de obișnuit în meseria noastră!"

— Atunci totul e în ordine, zise Soames umezindu-și buzele: nu e nevoie să-ți spun mai mult. Am să însărcinez biroul "Linkman and Laver", din Budge Row, pentru a porni acțiunea în numele meu. Deocamdată nu am nevoie de martorii dumneavoastră, dar vă rog să le trimiteți — până la ora cinci — toate informațiile pe care le aveți. Urmărirea va continua, dar vă rog să păstrați cea mai mare discreție.

Domnul Polteed, cu ochii pe jumătate închiși, avea aerul că e gata să facă tot ceea ce i se cere.

— Ești convins, întrebă Soames, cu un glas care, brusc, devenise energic, că avem probe suficiente?

Domnul Polteed făcu o mică mișcare din umeri.

— Puteți risca, îi șopti: cu ceea ce avem, și cum cunoaștem noi oamenii, cred că puteți porni.

Soames se ridică.

— Îl vei căuta pe domnul Linkman. Mulțumesc; nu te deranja.

N-ar fi putut să-l suporte strecurându-se, între el și ușă, cum făcea de obicei. Ajuns pe trotuarul însoțit de pe Piccadilly, își șterse sudoarea de pe frunte. Ce-a fost mai greu trecuse — cu străinii aceia va merge mai ușor. Apoi se întoarse în City pentru a desăvârși ceea ce mai avea de făcut.

Seara, în Park Lane, privindu-l pe tatăl său care lua masa, fu cuprins din nou de vechea lui dorință de a avea un fiu, un fiu care să stea lângă el când va fi bătrân, care să-l privească cum mănâncă, pe care să-l ia pe genunchi așa cum odinioară îl lua pe el James, un fiu căruia să-i fi dat viață el, care să-l înțeleagă pentru că este trup din trupul lui și sânge din sângele lui, să-l înțeleagă și să-i fie mângâiere, un fiu care să fie și mai bogat și mai cultivat decât el, deoarece pornește din condițiuni mai bune decât cele din care plecase el. Nu! Nu voia să ajungă bătrân — ca făptura aceea slabă, cărunță, deșirată, firavă, ce ședea acolo — și singur, cu bogăția care se aduna grămezi-grămezi în jurul lui; nu voia să-și ducă zilele fără bucurie, pentru că nu avea nici un viitor în fața lui, și nici nu voia să-și lase averea în mână, gura și ochii unor oameni cu care n-avea nimic de împărțit! Nu! Acum va face tot ce trebuie pentru a fi liber să se căsătorească, pentru a avea un fiu de care să se ocupe cât mai e tânăr, înainte de a îmbătrâni ca tatăl său, care-l privea cu aceeași atenție când pe el, când friptura din farfurie.

Se duse la culcare în această dispoziție. Dar după ce se întinse în patul cald, așternut cu cearșafuri fine, de olandă, cumpărate de Emily, amintirile începură a-l chinui. Chipul lui Irene îl obseda, și aproape că-i simțea trupul lângă al lui. De ce a făcut el prostia de-a o revedea, de ce s-a expus de bunăvoie valurilor de vrajă și de amintiri, pentru ca acum să-l doară când se gândește că ea e împreună cu ticălosul acela — cu hoțul acela?!

Capitolul VI O ZI DE VARĂ

În zilele care urmau după prima plimbare făcută cu Irene în Richmond Park, n-a fost clipă în care Jolyon să-și uite fiul. Nu mai primise nici o veste; intervențiile pe care le făcuse la Ministerul de Război nu dăduseră nici un rezultat; de la June și Holly nu se puteau aștepta vești înainte de trei săptămâni. Abia acum își dădea seama cât de puține amintiri avea el în legătură cu Jolly, și că fusese un tată "diletant". N-avea nici măcar o amintire în care să fi jucat vreun rol mânia; nici o împăcare, deoarece n-a fost niciodată vreo ceartă; nici o clipă în care să-și fi deschis sufletul cu toată încrederea, nici chiar când murise mama lui Jolly. Nu rămăsese nimic, în afară de o dragoste cu puternice nuanțe de ironie. I-a fost frică, pe de o parte ca nu cumva să-și piardă libertatea, iar pe de alta ca nu cumva să impieteze asupra libertății băiatului; de aceea s-a ferit cât a putut să-și dezvăluie gândurile.

Numai când era împreună cu Irene simțea o oarecare ușurare, cu toate că, pe măsură ce trecea timpul, își dădea seama din ce în ce mai limpede că

sentimentele lui sunt împărțite între ea și fiul său. De Jolly îl legau ideea continuității și crezul clasei sociale din care făcea parte, convingeri care s-au înrădăcinat în ființa lui de când era tânăr și care s-au adâncit pe vremea când fiul său era elev, apoi student — strădania lui neîncetată de a nu prihăni cu nimic ceea ce tatăl și fiul își datorau reciproc. De Irene îl lega desfătarea lui în fața Frumuseții și a Naturii. Și-și dădea parcă din ce în ce mai puțin seama care din aceste două legături e mai puternică. Dar, într-o după-amiază, când tocmai pleca spre Richmond, fu deșteptat în mod brutal din paralizia sentimentală prin care trecea de un tânăr cu fața ciudată, pe care-l mai văzuse parcă undeva și care venise cu bicicleta; se apropie de el zâmbind ușor:

— Domnul Jolyon Forsyte? Poftim!

Puse un plic în mână lui Jolyon, împinse bicicleta până pe șosea și plecă. Uluit și speriat, Jolyon deschise scrisoarea.

"Citație în procesul de divorț Forsyte contra Forsyte, martor: Forsyte!"

Senzația de rușine și dezgust fu urmată de o reacție spontană: "Dar ce-ți veni? E tocmai ceea ce dorești, de ce nu ești mulțumit?" Desigur că și ea a primit una; trebuie să se ducă imediat la ea. Pe drum căzu însă pe gânduri. Ce poveste ironică! Căci, orice ar scrie în sfânta scriptură despre inimă, nu e destul să vrei pentru a trăi după cum cere legea. S-ar putea apăra foarte bine în acest proces, mai bine zis ar putea încerca să dovedească atât el, cât și Irene, că sunt nevinovați. Dar asemenea procedeu îl revolta pe Jolyon. Chiar dacă, de fapt, nu era amantul ei, moralmente dorea acest lucru, iar el știa că și ea se simte a lui. Citise acest lucru pe fața ei. Nu-și făcea iluzii asupra sentimentelor ei. Ea și-a trăit marea pasiune; și la vârsta lui, nu se mai putea aștepta la o mare dragoste din partea ei. Dar Irene avea încredere în el și ținea la el; simte probabil că poate fi un refugiu pentru ea. Știa c-o adoră; deci, desigur, nu-i va cere să se apere ca să-și dovedească nevinovăția! Slavă Domnului că Irene nu avea acea conștiinciozitate britanică absurdă care, de dragul unui refuz, refuză chiar și fericirea! Trebuie să fie bucuroasă că i se oferă prilejul de a fi liberă — după șaptesprezece ani de moarte vie! În ceea ce privește publicitatea, zarurile erau aruncate! Chiar dacă va încerca să se apere, defăimarea va rămâne. Jolyon încerca sentimentul firesc pentru un Forsyte a cărui viață intimă este amenințată: dacă e vorba să-l condamne Justiția, apoi măcar să aibă de ce! De altfel socotea că e mult mai dezonorant pentru el să apară pe banca martorilor și să jure că între ei n-a avut loc nici un gest, n-a fost rostit nici un cuvânt de dragoste, decât să primească fără replică defăimarea că s-a făcut vinovat de adulter — da, având în vedere sentimentele lui, ar fi fost mult mai dezonorant; iar pentru copiii lui, ar fi fost tot atât de trist și dureros. Ideea că ar fi trebuit să explice — dacă ar fi putut — în public, față de un judecător și doisprezece englezi oarecare, întâlnirile lor de la Paris și plimbările lor din Richmond Park, îl înspăimânta. Jolyon se cutremura de groază numai gândindu-se la brutalitatea și ipocrizia cu care se judecă un asemenea proces; era aproape convins că nimeni nu-i va crede — iar ideea că Irene,

care pentru el întruchipa Natura și Frumusețea, va trebui să stea acolo, în fața acelor ochi bănuitori, cu priviri necuviincioase, era îngrozitoare. Nu, nu! Apărarea în fața unei asemenea acuzații n-ar folosi decât să le dea londonezilor o zi de distracție copioasă, iar ziarelor un tiraj mai mare. E de o mie de ori mai bine să accepte ceea ce Soames și zeii i-au hărăzit!

"Și apoi", își zise el cinstit și sincer, "cine știe? Poate că tocmai în interesul băiatului meu n-aș fi putut răbda multă vreme această situație. În orice caz, de data aceasta scapă și ea din cătușele legii!" Era atât de preocupat, încât nici nu-și dădea seama cât era de cald. Cerul purpuriu se acoperise de nori, doar ici și colo mai era câte o fâșie albă. Când intră în parc, o picătură mare de ploaie desenă o stea în praful de pe alee. "Pfiu", gândi, "furtună! Sper că n-a venit la întâlnire; uite ce răpăială începe!" Dar în aceeași clipă o văzu pe Irene venind spre el. "Trebuie să fugim repede la Robin Hill", își zise.

Pe la ora patru, furtuna se abătu peste Poultry, oferind funcționarilor de prin birouri o distracție binevenită. Soames bea tocmai o ceașcă de ceai, când îi fu înmănată o scrisoare:

"Domnule Forsyte,

Forsyte contra Forsyte și Forsyte în conformitate cu dispozițiunile date de dumneavoastră, vă facem cunoscut că astăzi au fost înmănate citațiile cuvenite atât pârâtei, la Richmond, cât și acuzatului, la Robin Hill.

Cu deosebită stimă,
Linkman and Laver."

Soames rămase câteva minute cu ochii holbați la scrisoare. Din clipa în care dăduse aceste dispozițiuni fusese mereu tentat să le revoce. Era atât de scandalos, atât de dezonorant pentru ei toți! Și, de altfel, dovezile care i s-au adus nu i s-au părut niciodată concludente; nici el nu știa pentru ce, dar pe măsură ce trecea vremea, i se părea tot mai puțin probabil ca ei doi să fi ajuns chiar atât de departe. Dar procesul acesta îi va uni în mod cert; și lucrul acesta îl durea pe Soames. Să se bucure Jolyon de iubirea ei, să aibă Jolyon ceea ce el n-a putut cuceri! Să fie oare prea târziu? Acum, după ce le-a dat un avertisment atât de grav prin citațiile pe care le-au primit, n-o fi existând oare un mijloc pentru a-i sili să se despartă? "Dar dacă nu acționez imediat", își zise, "va fi poate prea târziu, căci acum au amândoi citațiile în mână. Mă duc să vorbesc cu el; mă duc la el chiar acum!"

Și, bolnav de enervare și teamă, trimise să i se aducă un automobil, vehicul pe atunci la modă. Va trece poate multă vreme până când va putea doborî pe acel ticălos, și numai Dumnezeu știe ce hotărâre pot lua ei după un asemenea șoc! "Dacă aș fi un tâmpit și aș vrea să fac pe grozavul, aș lua cu mine o cravașă, un pistol sau ceva asemănător!", gândi el. Dar în loc de toate acestea luă un dosar, cazul "*Magentie versus Wake*", cu intenția de a-l studia în drum spre Robin Hill. Dar nici nu-l deschise măcar; șezu liniștit, scuturat și aruncat înapoi și-ncolo, fără să-și dea seama că e curent și că miroase tare a benzină. Trebuie să se orienteze după atitudinea pe care o va

lua Jolyon; deci, cel mai important lucru este să nu-și piardă firea!

Pe când se apropia de Putney Bridge, Londra își revărsa tocmai muncitorii; șiruri de furnici se puseseră în mișcare și muncitorii, valuri-valuri, se scurgeau spre periferie; munceau cu toții pentru a-și ține zilele, mergând înainte, mereu înainte în marea luptă pentru viață! Poate că pentru prima dată în viața lui, Soames cugetă: "Eu, dac-aș vrea, aș putea să le las toate baltă! Nu m-ar costa nimic, aș putea petrece!" Nu! un om ca el, cu viața pe care a dus-o el, nu poate lăsa totul baltă, să se instaleze la Capua și să-și irosească banii și reputația pe care a dobândit-o. Viața unui om era compusă din ceea ce a agonisit și din ceea ce mai are de agonisit. Numai proștii gândesc altfel, proștii, socialiștii și aventurierii!

Automobilul ajunsese în cartierul de vile și gonea în mare viteză. "Cred că face cincisprezece mile pe oră!" își zise; "motoarele astea vor face ca lumea să nu mai locuiască în oraș!" Și se gândi la efectul pe care-l vor avea asupra proprietăților pe care tatăl său le avea la Londra — el personal nu făcuse niciodată asemenea investiții, fiind colecționar, iar afacerile cu tablourile îl mulțumeau pe deplin. Vehiculul gonea înainte; coborî dealul de la Wimbleson Common. Ah, ce întrevedere! Nu încapă îndoială că un bărbat la cincizeci și doi de ani, cu copii mari, pictor cu renume, nu poate rămâne nepăsător. "Nu poate să dezonoreze familia noastră, l-a iubit pe tatăl său, întocmai cum îl iubesc și eu pe al meu, iar ei au fost frați. Femeia aceasta distruge totul — ce-o fi având? N-am priceput niciodată." Mașina ieși de pe șosea și o luă pe lângă marginea unei păduri; Soames auzi cucul cântând, un cuc întârziat, pentru el, însă, era primul *cu-cu* din anul acela. Ajunse aproape în dreptul terenului pe care îl alesese la început pentru casa lui și pe care Bosinney l-a refuzat, atât de puțin politicos, propunându-l pe cel preferat de el. Scoase batista din buzunar pentru a-și zvânta obrazul și palmele, apoi începu să răsuflă adânc, pentru a fi cât mai calm, și își zise: "Ține-ți firea! Ține-ți firea"!

Automobilul coti pe aleea care ar fi trebuit să ducă la casa lui; se auzea muzică. Uitase că Jolyon are două fete.

— Poate că mă întorc imediat, sau poate voi fi reținut câțeva vreme, îi zise șoferului și sună.

În timp ce mergea în urma femeii de serviciu, care dădu la o parte perdelele spre holul interior, Soames se simți ușurat la ideea că June sau Holly ar putea neutraliza în oarecare măsură ciocnirea ce va avea loc cu prilejul acestei întâlniri, căci, desigur, una din ele cânta la pian. Mare îi fu mirarea când văzu că la pian e Irene, iar într-un fotoliu ședea Jolyon, ascultând-o. Amândoi se ridicară în picioare. Sângele i se urcă la creier și Soames nu mai fu în stare să-și pună în aplicare planul dinainte stabilit. Pe obrazul lui se așternu expresia strămoșilor lui fermieri, încăpățânarea posacă a neamului Forsyte de la malul mării, predecesorii lui "Superior Dosset Forsyte".

— Foarte frumos! le zise.

Glasul lui Jolyon mării:

— Dacă n-ai nimic împotriva, să trecem în birou, aici nu este tocmai

locul potrivit.

Și trecură amândoi printre perdelele desfăcute, iar Soames îi urmă. Intrară într-o încăpere mică; Irene se opri în fața ferestrei deschise, iar "ticălosul" rămase aproape de ea, lângă un fotoliu mare. Soames trânti ușa cu zgomot; sunetul acesta îi reaminti cum odinioară, într-o zi, trântise ușa în fața lui Jolyon dându-l afară pentru că voia să se amestece în treburile lui.

— Ei bine, ce aveți de spus despre purtarea voastră?

Individul avu obrăznicia să zâmbească.

— După cele ce am primit azi, nu mai ai dreptul să ne întrebi. Îmi place să cred că te bucuri că scapi de lațul pe care-l porți de gât.

— Oh, zise Soames; asta o crezi tu! Am venit să-ți spun că dacă nu-mi jurați că de azi înainte nu vă veți mai vedea deloc, voi divorța de ea dezvăluind în fața instanței fapte dezonorante pentru voi amândoi.

Chiar și el se miră de limpezimea cu care vorbi, căci în mintea lui totul era confuz, bâlbâit, iar mâinile îi tremurau. Nici unul din ei nu răspunse; dar i se păru că pe fețele lor citește dispreț.

— Ce ai de spus tu, Irene?

Buzele ei se mișcară, dar Jolyon puse mâna pe brațul ei.

— Las-o în pace! zise Soames furios. Irene, juri?

— Nu.

— Oh! Și tu?

— Și mai puțin.

— Deci sunteți vinovați! Recunoașteți?

— Da, suntem vinovați.

Era glasul lui Irene, senină, cu expresia ei de nepătruns care l-a scos din minți de atâtea ori. De aceea, pierzându-și firea, strigă:

— Ești un diavol.

— Ieși afară! Pleacă din casa asta, căci altfel te nenorocesc!

"Ticălosul ăsta să mă amenințe! Știe el oare că sunt gata să-l strâng de gât?"

— Un fideicomis, zise, care abuzează de bunul ce i s-a încredințat! Un hoț care fură nevasta vărului său.

— Califică-mă cum vrei! Tu ai atitudinea pe care ai vrut-o, noi am luat-o pe a noastră. Ieși afară!

Dacă ar fi avut o armă asupra lui, Soames ar fi făcut uz de ea.

— O să plătești!

— Cu mare plăcere.

La groaznică interpretare pe care a dat-o individul acesta cuvintelor lui — și cine? tocmai fiul aceluia care îl poreclise pe el "Proprietarul" — Soames privi cu ochi mari, sălbatici. Era ridicol!

Aici erau toți trei; o forță ascunsă i-a împiedicat de la orice act violent. Nici vorbă de bătaie, și nu existau nici cuvinte pentru o asemenea situație. Iar Soames nu putea, nu știa cum să se întoarcă și să iasă. Ochii lui mari deschiși erau ațintiți asupra lui Irene — pentru ultima oară privea acea față fatală — da, nu încape îndoială că o vedea pentru ultima oară!

— Ascultă, îi zise el brusc, nădăjduiesc că ai să te porți și cu el așa cum

te-ai purtat cu mine — e tot ce am avut de spus!

O văzu pe Irene tresărind; apoi smuci ușa, cu o senzație care nu era chiar triumf, nici chiar ușurare, trecu prin hol și se urcă în automobilul care-l aștepta. Își sprijini capul în perne și închise ochii. Simți că niciodată n-a fost atât de aproape de crimă, și că niciodată în viață nu și-a pierdut stăpânirea de sine în așa mare măsură — reticența era a doua natură a lui. Se simțea despuiat și gol, parcă nu mai avea nici o vlagă — viața nu mai avea sens, mintea refuza să lucreze. Razele soarelui îl învăluiau, dar lui îi era frig. Scena pe care o trăise dispăruse parcă din creierul său, iar în viitor nu se concretiza nimic, n-avea o imagine precisă, nu se putea agăța de nimic. Era speriat, parcă era suspendat la marginea unei prăpăstii și nu mai trebuia decât o mișcare ca să înnebunească. "Nu-i de mine", gândi; "așa ceva nu-i de mine". Automobilul gonia mereu, trecând în viteză pe lângă pomi, case, oameni, dar alaiul lor nu însemna nimic pentru Soames. "Mă simt foarte prost", își zise; "am să fac o baie turcească. Am... am fost aproape de o nenorocire. Așa nu mai merge!" Mașina coti, trecu peste pod și apoi o luă pe Fulham Road, pe lângă parc.

— Du-mă la Hamman, porunci Soames.

Ce ciudat, ca într-o zi de vară atât de fierbinte, să simtă nevoie de căldură. Când intră în sala de abur uscat, se întâlni cu George Forsyte care ieșea, roșu și lucios.

— *Hallo!* zise George; pentru ce cursă te antrenezi? Pare-mi-se că nu prea ai grăsime de prisos.

Caraghiosul! Soames trecu pe lângă el cu zâmbetul său caracteristic în colțul gurii. Se întinse pe spate și începu să-și frece pielea pentru a asuda; se simțea rău; apoi gândi: "Lasă-l să râdă de mine! Nu vreau să mai sufăr pentru nimic! Nu suport violența! Nu-mi face bine!"

Capitolul VII

O NOAPTE DE VARĂ

După plecarea lui Soames, în micul birou se făcu o liniște de mormânt.

— Îți mulțumesc pentru frumoasa minciună, zise Jolyon pe neașteptate. Hai să ieșim, atmosfera de aici nu mai e cum era!

Se plimbară tăcuți în sus și în jos în fața unui perete orientat spre miazăzi, lângă care creșteau piersici. Între terasa acoperită cu iarbă mărunță și livada umedă, plină de piciorul cocoșului, ochiul boului și margarete, bătrânul Jolyon sădise, din loc în loc, câțiva chiparoși. Vreme de doisprezece ani au crescut și au înflorit, iar acum forma lor îți aducea aminte de Italia. Prin boschetele înverzite păsările zburau grațios; rândunelele treceau în goană, iar trupurile lor mici și sprintene străluceau albastre ca oțelul; iarba pe care pășeau mirosea a primăvară, era proaspătă, verde; iar fluturii se jucau de-a prinselea. După scena dureroasă pe care o trăiseră, liniștea naturii era minunată, dar tulburătoare. Jos, la marginea peretelui scaldat de soare, se întindea un strat îngust de rezeda și pansele, iar dinspre albine venea un

zumzet ușor care învăluia toate celelalte sunete: mugetul unei vaci căreia i s-a luat vițelul, chemarea unui cuc din vârful ulmului de la marginea livezii. Cine ar fi crezut că în spatele lor, la zece mile, începea Londra — Londra, orașul familiei Forsyte, cu bogăția și mizeria lui, cu murdărie și zgomot, cu câteva monumente frumoase, insule de piatră răsfirate în marea cenușie a caselor hidoase de cărămidă roșie și stuc? Londra, care a fost martoră la tragedia de odinioară a lui Irene și la zilele grele pe care le-a trăit Jolyon; acea pânză de păianjen; acel domeniu princiar în care se desfășoară din plin instinctul de proprietate.

Și în timp ce se plimbau, Jolyon se frământa din pricina vorbelor: "Nădăjduiesc că ai să te porți cu el așa cum te-ai purtat cu mine". Atitudinea ei va depinde de el. Dar va putea oare avea încredere în sine însuși? Oare îngăduia natura ca un Forsyte să nu facă o sclavă din ceea ce adora? Merita el oare să i se încredințeze frumusețea? N-ar fi mai bine s-o vadă numai din când în când, să vină la el când vrea ea, să i se dăruiască pentru clipe trecătoare și apoi să se întoarcă la el numai când îi va face plăcere? "Suntem un neam de hrăpăreți!" gândi Jolyon; "meschini și lacomi; floarea vieții e în primejdie când cade în mâinile noastre. Am s-o las să vină la mine numai când vrea ea, iar dacă nu vrea deloc, să nu vină niciodată. Vreau să fiu pentru ea un sprijin, un loc de refugiu; nu vreau să-i ofer o cușcă, nu, niciodată — niciodată!"

Irene reprezenta în viața lui fâșia de lumină, frumusețea din visul lui. Să fie oare acum momentul în care încearcă să treacă printre perdele, pentru a ajunge la ea? Oare cortina aceea bogată și grea care înconjura scena în care se mișca, întemnițată, acea mică făptură neagră — întruchiparea lui și a lui Soames — n-o fi fost țesută din bogăția lor, din preocuparea lor josnică de a-și satisface instinctul de proprietate? Era oare cu putință să despice cortina într-atât încât să treacă în strălucirea minunată pe care o zărise, iar acolo să găsească ceva — care să-i dea mai mult decât satisfacerea simțurilor? "Ah, dac-aș ști", gândi el, "numai dac-aș ști cum să fac să nu distrug nimic!"

Dar când se așezară la masă fură siliți să facă planuri. În seara aceea ea se va întoarce la hotel, iar mâine el va trece s-o ia pentru a merge împreună la Londra. Trebuie să vorbească cu avocatul său, Jack Hering. Nu vor mișca nici un deget pentru a împiedica mersul procesului. Erau gata amândoi să le dea orice satisfacție: daune cât de mari, considerente critice din partea instanței, cheltuieli de judecată și tot ce ei poftesc — numai să se sfârșească povestea cât mai curând, pentru ca, în sfârșit, să scape de lațul ce-i atârna de gât! Mâine va vorbi cu Hering — vor merge la el împreună. Apoi — în străinătate, dându-le probe evidente, absolut neîndoielnice — vor transforma în realitate minciuna pe care o spusese Irene. Jolyon se uită în jurul ei; căci ochii săi, plini de adorație, vedeau parcă mai multe femei șezând în locul ei. I se părea că pe fruntea, părul, buzele și în ochii ei era întipărită acea frumusețe ce nu se poate descrie în vorbe, spiritul frumuseții universale, profund misterios, pe care vechii pictori — Titian, Giorgione, Botticelli — au știut să-l prindă și să-l exprime pe fața femeilor din operele lor.

"Să fie a mea!" gândi el. "Mă înspăimântă!"

După masă ieșiră pe terasă pentru a lua cafeaua. Șezură multă vreme acolo; seara era atât de senină, iar noaptea de vară se lăsa încet-încet. Era cald și aerul era îmbălsămat de mireasma florilor de tei — înfloriseră devreme în vara aceea! Doi lilioci trecură în zbor pe lângă ei, cu zgomotul ușor, misterios al aripilor lor. Joiyon așezase fotoliile în dreptul ferestrei biroului, iar fluturii treceau pe lângă el pentru a ajunge la lumina palidă ce ardea înăuntru. Nici o adiere în frunzele stejarului bătrân — la douăzeci de pași de ei — nici un freamăt. Dinspre crâng răsărea luna, era aproape plină: cele două lumini se luptară între ele, dar până la urmă luna birui, schimbă culoarea și fața parcului, se strecură de-a lungul pietrelor de pe terasă, ajunse la picioarele lor, se urcă mai sus, și le schimbă chipurile.

În cele din urmă Jolyon zise:

— Trebuie să fii foarte ostenită. Ar fi bine să plecăm. Fata o să te conducă în camera lui Holly.

Intră în birou și sună. Fata veni și îi dădu o telegramă. În timp ce se uita cum o conduce pe Irene, gândi: "Trebuie să fi sosit de un ceas, poate și de mai mult chiar, și iată că nu mi-a adus-o imediat! Asta însemnează Ceva! Nu trece mult, și vom fi condamnați pe drept!" Apoi, deschise telegrama și citi:

"JOLYON FORSYTE, Robin Hill. — Fiul dumneavoastră s-a stins din viață fără durere, la 20 iunie. Sincere condoleanțe." Semna un necunoscut.

Scăpă telegrama din mână, se întoarse cu fața la fereastră și rămase încremenit. Razele lunii îl luminau; un fluture îi lovi obrazul. Era prima zi în care nu se gândise tot timpul la Jolly. Făcu, clătinându-se, câțiva pași spre fereastră, se împiedică de fotoliul bătrân — al tatălui său — și se prăbuși pe unul din brațele scaunului. Șezu ghemuit, buimac, cu ochii rătăciți în noapte. S-a stins ca o făclie de ceară; departe de casă, fără iubire, singur de tot, în beznă. Băiatul lui! De când era copil mic, a fost întotdeauna atât de cuminte, atât de bun și prietenos față de tatăl său! Douăzeci de ani, și moartea l-a tăiat cu coasa ca pe un fir de iarbă, nu i-a lăsat nici o fărâmbă de viață! "Eu nu pot spune că l-am cunoscut cu adevărat", cugetă el; "și nici el nu m-a cunoscut pe mine; dar ne-am iubit. *Și în viață numai iubirea are valoare.*"

A murit acolo departe — părăsit — cu dorul de ai lui — cu dorul de casă! Aceasta era pentru inima lui de Forsyte mai dureros, mai chinuitor chiar decât moartea. S-a sfârșit fără apărare, fără ocrotire, fără iubire în ultima clipă a vieții! Și solidaritatea lui, profund înrădăcinată, față de clanul său, sentimentul de familie, strânsa legătură cu cei ce erau trup din trupul lui și sânge din sângele lui, sentiment atât de puternic în sufletul bătrânului Jolyon — atât de puternic în fiecare Forsyte — era lovit, zdrobit și sfâșiat prin faptul că fiul său murise singur, părăsit. Ar fi fost mult mai bine dacă ar fi murit în luptă, n-ar fi avut vreme să-i fie dor de ai lui, să-i cheme lângă el în momentele de delir!

Luna ajunse în dreptul bătrânului stejar și coroana lui căpătă viață; ce straniu — parcă tot copacul l-ar fi spionat — stejarul pe care băiatul lui se cățara cu atâta plăcere, stejarul de pe care a și căzut odată, s-a lovit, dar n-a

plâns!

Ușa scârțâi. Jolyon o văzu pe Irene intrând, ridicând telegrama și citind-o. Auzi fâșâitul ușor al rochiei ei. Căzu în genunchi lângă el, iar el se strădui să zâmbească. Ea întinse brațele și așeză capul lui Jolyon pe umărul ei. Parfumul și căldura ei îl învăluiră; și încetul cu încetul, întreaga lui ființă se topi în vraja ei.

Capitolul VIII JAMES ÎN AȘTEPTARE

Baia de aburi, transpirația îl mai înseninară pe Soames; luă masa la "Remove" și porni spre Park Lane. În ultimele zile tatăl său nu se simțise bine. Întâmplarea din ziua aceea nu trebuia s-o afle. Niciodată nu și-a dat seama atât de limpede ca în clipa de față cât de mult ținea să nu aducă necazuri asupra capului cărunt al lui James, grăbindu-i astfel sfârșitul; și cât de mare era groaza lui de un scandal public. Dragostea pe care o avea pentru tatăl său fusese întotdeauna profundă, dar în anii din urmă se intensificase, căci își dăduse seama că James vedea în el singurul sprijin al bătrâneții. Se gândea cu milă la sărmanul bătrân care fusese toată viața atât de prevăzător și atât de preocupat de prestigiul familiei, încât numele lui era aproape simbolul onoarei, seriozității și bogăției — și acum, în preajma morții, îl va vedea scris în toate ziarele. Asta însemna să dai mâna cu moartea, acest ultim dușman al fiecărui Forsyte. "Trebuie să-i spun mamei", gândi Soames; "și când va apărea, trebuie să găsim un mijloc de a ascunde ziarele. Iar cu străinii aproape că nu se mai întâlnește". Deschise ușa cu cheile lui, și când porni în sus pe scări, auzi mișcare la etajul al doilea. Glasul mamei lui zicea:

— Ascultă-mă, James, ai să răcești. De ce nu poți aștepta liniștit?

Tatăl său răspunse:

— Să aștept? Nu fac decât asta. De ce nu vine acasă?

— Poți vorbi cu el mâine dimineață. N-are rost să stai aici, pe sală, ca o momâie.

— E în stare să se întoarcă, să se ducă de-a dreptul în camera lui și să se culce. Iar eu nu pot adormi.

— Haide, James, vino și te așază în pat.

— Uf! Până mâine dimineață pot muri! Cine știe?

— Nu trebuie să aștepti până mâine dimineață. Mă duc eu jos, îl aștept și ți-l aduc în cameră. Nu te enerva!

— Ia uite la ea! — ce te umfli așa în pene? Te pomenești că nu vine aici astă-seară.

— Foarte bine; dar dacă nu vine, degeaba îl pândești aici, pe sală, îmbrăcat numai în halat.

Soames urcă ultima turnantă a scărilor și dădu cu ochii de tatăl său, înalt, înfășurat într-un halat de mătase cafeniu, vătuit, aplecat peste balustradă. Lumina cădea tocmai pe părul și favoriții lui, argintii, iar capul

părea înconjurat de aureolă.

— Iată-l, a venit! îl auzi spunând pe un ton cam mânios. Iar mama lui, în ușa camerei de culcare, zise cu glasul ei liniștit:

— Foarte bine. Acum vino înăuntru și așază-te să-ți perii părul.

James întinse un deget slab, noduros, ca și cum un schelet ar fi făcut un semn straniu, apoi intră în cameră. "Ce-o fi?" gândi Soames. "Ce l-o fi apucat?" Tatăl său ședea în fața toaletei, cu profilul spre oglindă, iar Emily — cu câte o perie montată în argint în fiecare mână — îi peria ușor părul. Făcea acest lucru de mai multe ori pe zi, căci observase că-l liniștește; părea să-i producă aceeași senzație pe care o simte pisica dacă o scarpini între urechi.

— Bine c-ai venit! zise. Te-am așteptat.

Soames îl mângâie pe umăr, apoi luă în mână un cârlig de argint cu care se încheiau nasturii la ghețe și îi examina marca.

— Arăți mai bine, tată!

James dădu îngrijorat din cap.

— Trebuie să-ți spun ceva ce mama ta n-a aflat încă.

Tonul cu care-l înștiința că Emily nu știe avea o nuanță de mâhnire.

— Tatăl tău a fost toată seara foarte enervat. Și habar n-am pentru ce.

"Fâș-fâș", se auzeau periile pe care le plimba în părul lui James și parcă fâșâitul era continuarea glasului ei catifelat.

— Nu, tu nu știi nimic. Soames îmi poate spune.

Apoi, ațintindu-și ochii cenușii asupra fiului său, cu o privire atât de încordată încât îi făcea rău să te uiți la el, mării:

— Îmbătrânesc, Soames. La vârsta mea nu se poate ști — pot să mor în orice clipă. Rămâne în urma mea o groază de bani. Rachel și Cicely n-au copii; Val e acolo, pe front, tatăl său — secătura aceea — va pune mâna pe tot ceea ce poate. Și nu m-aș mira deloc dacă ar veni vreun neisprăvit s-o ia pe Imogen.

Soames asculta cu gândurile aiurea... toate acestea le mai auzise de câteva ori. "Fâș-fâș", șopteau periile mai departe.

— Dacă asta e tot ce avea de spus..., zise Emily.

— Tot? strigă James; asta nu-i nimic. Abia de aici încolo voi spune ce am de spus.

Și ochii lui se fixară iarăși asupra lui Soames; era de compătimit.

— Tu, băiete, zise el brusc, trebuie să divorțezi!

Vorba aceasta, rostită tocmai atunci de gura tatălui său, îl făcu pe Soames să-și mențină cu greu calmul. Ochii lui se întoarseră asupra cârligului de argint, iar James, cerându-și parcă iertare, continuă în grabă:

— Nu știi ce-o mai fi cu ea... unii spun că e în străinătate. Unchiul tău, Swithin, o admira tare, era un tip de tot hazul.

Așa vorbea el întotdeauna despre fratele său geamăn; pe vremuri li se zicea "Grasul și Slabul".

— N-aș crede că e singură, și cu aceste vorbe bătrânul James spuse pe scurt care este efectul frumuseții asupra firii omenești, apoi tăcu urmărind pe fiul său cu ochi bănuitori, ca de pasăre.

Soames tăcu și el. "Fâș-fâș", se auzeau periile de cap.

— Lasă, James! Soames știe mai bine ce are de făcut. E treaba lui.
— Ah! zise James cu un suspin care venea din adâncul sufletului; dar e vorba de toți banii mei și de ai lui; cine să-i moștenească? Și apoi, după moartea lui, ni se stinge numele.
Soames puse cârligul de încheiat nasturi pe dantela de mătase roz cu care era acoperită masa de toaletă.
— Numele? zise Emily, mai sunt destui pe care-i cheamă Forsyte.
— Și ce-mi pasă mie de ei? bombăni James. Eu am să fiu în mormânt, și dacă nu se recăsătorește, nu va rămâne nimeni în urma lui.
— Ai dreptate, tată, zise Soames liniștit; am cerut divorțul.
— Ce? strigă James. Poftim! Și mie nu-mi spune nimeni nimic.
— Vai! zise Emily; cine și-ar fi putut închipui că tu dorești divorțul?
Soames dragă, asta e o surpriză! După atâta amar de ani...
— O să fie scandal, mormăi James vorbind singur, dar eu nu-l pot opri.
Nu peria atât de tare! Când ai termen de judecată?
— Înainte de vacanța de vară; pârlăta nu se apără.
Buzele lui James se mișcau ușor, făcea socoteli, apoi se auzi vag:
— N-am să trăiesc să-mi văd nepotul.
Emily isprăvi periatul.
— Dar cum să nu trăiești, James? Soames se va grăbi cât se poate de tare.
Urmă o lungă tăcere; în sfârșit, James întinse brațul.
— Așa! dă-mi, te rog, puțină apă de colonie!
O duse la nas, aspiră și întoarse capul spre fiul său. Soames se aplecă și-l sărută pe frunte, tocmai la rădăcina părului. Peste fața lui James trecu un fior de ușurare; se liniștise, parcă nu se mai temea de nimic.
— Mă duc la culcare. N-o să citesc jurnalele când vor scrie despre asta. Gazetarii sunt o șleahtă dezgustătoare, dar eu nu mă pot lua la harță cu ei. Sunt prea bătrân.
Soames era foarte emoționat; pornind spre ușă, auzi glasul tatălui său:
— Sunt foarte ostenit. Am să-mi spun rugăciunea în pat...
Iar mama lui răspunse:
— Foarte bine faci, James; îți va da mai multă liniște.

Capitolul IX

SOAMES SCAPĂ DIN PÂNZA DE PĂIANJEN

Vestea morții lui Jolly, și a o mulțime de alți cavaleriști, a produs reacții diferite la "*Bursa Forsyte*". Când au citit că Jolyon Forsyte (al cincilea descendent în linie directă cu acest nume) a murit — de boală — în serviciul patriei sale, au fost necăjiți cu toții că nu puteau participa mai îndeaproape la această nenorocire. Și astfel a reînviat mânia lor de odinioară față de tatăl băiatului, pentru că se înstrăinase de ei. Marele prestigiu al bătrânului Jolyon dăinuia încă, de aceea cei din neamul Forsyte nu reușeau să se convingă — așa cum ar fi fost natural — că, din pricina purtării imorale a tânărului Jolyon,

ei au fost aceia care l-au exclus din rândurile lor atât pe el, cât și pe fiul său. Firește că această știre a intensificat îngrijorarea și teama pentru Val; pe Val îl chema Dartie; și chiar dacă ar fi murit în război sau ar fi fost decorat cu *Victoria Cross*, faptul nu avea aceeași însemnătate. Era cu totul altceva când era vorba de un Forsyte! Nici chiar dacă băieții Hayman ar fi murit sau ar fi făcut un act vitejesc, familia nu ar fi avut aceeași satisfacție. De aceea, cu prilejul morții lui Jolly, toți erau nemulțumiți că mândria lor familială nu se putea manifesta din plin.

Se zvoni în curând că "ceva îngrozitor, scumpa mea", se apropie; nimeni nu știa de unde auzise, căci Soames — închis și tăcut cum era — nu spusese nici o vorbă. Poate că cineva văzuse lista proceselor "Forsyte contra Forsyte și Forsyte" și făcuse legătura cu "Irene la Paris, împreună cu un domn cu barbă blondă". Sau te pomenești că vreun perete din Park Lane are urechi? Fapt este că se știa că — bătrânii comentau în șoaptă, tinerii discutau în gura mare — mândria familiei va primi în curând o gravă lovitură.

Duminică după amiază, Soames se duse — ca de obicei — în vizită la Timothy; pe drum se gândea că, după proces, nu va mai da pe la ei. Când intră în salon, simți din aer că toată lumea știe. Firește că nimeni nu îndrăzni să spună vreo vorbă, dar toți cei patru Forsyte care erau de față ședeau cu sufletul la gură, știind prea bine că nimic pe lume n-o va împiedica pe mătușa Juley de a lua cuvântul, punându-i pe toți într-o situație neplăcută. De câteva ori începu să vorbească, dar se opri pe neașteptate, uitându-se cu atâta milă la Soames, încât mătușa Hester nu mai putu răbda încordarea și se ridică, cerându-și scuze, căci trebuia să se ducă la Timothy să-i schimbe compresa la ochi — îi ieșise un urciur. Soames, rece și cam disprețuitor, nu stătu mult. Leși zâmbind, dar printre buzele lui palide, subțiri îngână o înjurătură.

Scandalul care se apropia îl chinuia îngrozitor; singura preocupare oarecum liniștitoare erau planurile pe care le făcea zi și noapte, în vederea retragerii lui din afaceri. Împrejurările îl duseseră la această gravă hotărâre. După un proces ca acesta, el nu mai putea sta în fața oamenilor care-l socoteau un "om cu minte ascuțită", un sfetnic fără pereche... nu, era cu neputință! Îngâmfarea și orgoliul său erau, în mod straniu, amestecate cu simțul obtuz al proprietății, așa că Soames nu putea înfrunta opinia publică. Se va retrage, nu va mai lucra în calitate de avocat, va cumpăra mai departe tablouri, își va face renume în calitate de colecționar, căci, în definitiv, picturile îi făceau mai multă plăcere decât științele juridice. Pentru desăvârșirea acestei hotărâri, Soames trebuia să pregătească fuzionarea biroului său cu alt birou, și în felul acesta îi va trece pe nesimțite toate procesele lui, căci dacă i se află planul, curiozitatea oamenilor va fi ațâțată, și el se va simți umilit înainte de vreme. Pusese ochii pe biroul "Cuthcott, Holliday and Kingson", din care doi erau morți. Deci numele complet al firmei va fi: "Cuthcott, Holliday, Kingson, Forsyte, Bustard and Forsyte". Dar după ce cântăriră bine care din morți mai aveau trecere la vii, au decis să reducă titlul biroului la: "Cuthcott, Kingson and Forsyte": Kingson va fi avocatul activ, iar Soames, asociatul pasiv. Soames va primi din partea biroului o

compensație foarte mare, având în vedere numele, prestigiul și clienții pe care îi aducea.

Așa după cum se cuvenea din partea unui bărbat care a ajuns la un punct crucial al carierei sale, Soames socoti, într-o seară, câți bani anume reprezintă averea lui. Calculând reducerile cuvenite în urma devalorizării pricinuite de război, făcea cam o sută treizeci de mii lire sterline. După moartea tatălui său, care — din păcate — nu va întârzia mult, se vor adăuga la averea lui încă cel puțin cincisprezece mii de lire sterline, iar el cheltuia maximum două mii de lire pe an. Stând în picioare în fața tablourilor, în închipuirea lui se deschisera perspectivele unor câștiguri mari, provenite din talentul său de a prețui tablourile mai bine decât alții. Va vinde piesele a căror valoare e în scădere, va cumpăra lucrări a căror valoare e în creștere, va urmări cu atenție evoluția gustului artistic și orientarea lui în viitor, făcând astfel o colecție unică în Anglia, iar după moartea lui aceasta va trece în patrimoniul național, sub denumirea *Legatul Forsyte*.

După pronunțarea divorțului, știa precis cum va proceda cu *Madame Lamotte*. Ea n-avea decât o singură dorință: să fie rentieră și să locuiască la Paris, aproape de nepoții ei. Soames va cumpăra restaurantul "Bretagne" pe un preț exorbitant, mult peste valoarea lui reală. Iar din dobânzile acestor bani — pe care *Madame Lamotte* îi va investi cum va crede de cuviință — va trăi la Paris, ca o regină-mamă. (Îi veni în treacăt ideea să-l angajeze în locul ei un bun administrator, care să conducă mai departe restaurantul. Astfel va face și el o afacere bună. Soho era un cartier în care asemenea afaceri rentau.)

În ceea ce o privește pe Anette, va trece pe numele ei cincisprezece mii de lire sterline (să fie oare o coincidență?), tocmai suma pe care bătrânul Jolyon o lăsase "acelei femei".

Dintr-o scrisoare primită de avocatul său din partea avocatului lor, au dedus că "cei doi" erau în Italia. Aveau de asemenea dovezi că, înainte de plecare, ei au locuit împreună într-un hotel din Londra. Situația era limpede ca lumina zilei, și procesul nu va dura mai mult de o jumătate de ceas; dar în timpul acestor treizeci de minute, Soames va îndura chinurile iadului; iar după această jumătate de oră, toți cei care poartă numele Forsyte își vor da seama că trandafirul numelui lor nu va mai înflori. El nu avea iluzii ca Shakespeare, pe el nu-l mângâia gândul că trandafirii cu alt nume vor înflori tot atât de frumos. Numele nepătat era o parte bine definită din averea lor, și prin acest proces valoarea lui se va reduce cu cel puțin douăzeci la sută. În afară de Roger, care refuzase pe vremuri să-și pună candidatura de deputat pentru a intra în Parlament, și de Jolyon — o, ironie! — care e un pictor cu renume, n-a fost nici un alt Forsyte care să se fi distins în mod deosebit. Dar tocmai această lipsă de distincție întărea prestigiul numelui lor. Era un nume particular, cât se poate de individual, era proprietatea lui; și niciodată n-a fost exploatat de presă, nici în bine, nici în rău. El și membrii familiei lui l-au purtat și l-au cinstit ca pe proprietatea lor, iar lumea din afară nu s-a legat de el, căci nu se făcea publicitate în jurul lui decât atunci când trebuia să se anunțe o naștere, căsătorie sau moarte din familie, în aceste săptămâni de

așteptare a procesului și de pregătire a retragerii lui din avocatură, îl cuprinse un dezgust amarnic față de Lege; îl dureau profund violarea care se va aduce numelui său — în baza Legii — cu atât mai mult, cu cât el singur a fost silit să se expună acestei proceduri, pentru că dorea să aibă un fiu legitim care să-i ducă mai departe numele. Întreaga lui situație era de o nedreptate stridentă, de aceea mocnea în el tot timpul o furie mută. El n-a dorit decât să ducă o viață de familie liniștită, și iată-l după atâția ani grei, irosoți degeaba, în fața instanței, declarând că nu și-a putut păstra soția, expus la mila și disprețul semenilor săi. Totul era pe dos! Drept ar fi fost să sufere ea și individul acela, dar ei... ei erau în Italia! În săptămânile acelea lui Soames i se păru că Legea, slujită cu atâta devotament, respectată cu credință — pentru că apăra proprietatea în toate formele ei — nu era dreaptă. Nu era oare o nebunie să-i spui unui bărbat că, în baza Legii, are o nevastă, și apoi să-l pedepsești pentru că altul i-a răpit-o pe nedrept? Nu știa oare Legea că fiecăruia îi este scump numele ca lumina ochilor, și că era mult mai greu să fie socotit "încornorat" decât "seducător"? Simțea chiar invidie față de Jolyon, pentru că va ști toată lumea că acesta a reușit acolo unde el, Soames, dăduse greș. Îl supăra, de asemenea, problema daunelor. Ar fi vrut să-i facă să sufere, dar își aducea aminte de vorbele vărului său, "cu mare plăcere", și avu o senzație neplăcută: parcă va suferi mai mult el, decât Jolyon. Ba chiar, își dădea seama, cu enervare, că lui Jolyon i-ar face plăcere să plătească: era atât de ușuratic! De altfel nici nu se cădea să ceară daune. În întâmpinarea adresată instanței au introdus, aproape în mod mecanic, și cererea de daune; dar pe măsură ce se apropia ceasul judecății, Soames vedea încă una din manifestările nedrepte și fără noimă ale Legii, care urmărește să-l facă de râs, iar publicul va râde de el zicând: "Ei da, a luat preț bun pe ea"! De aceea ceruse asociatului său să declare că daunele vor fi vărsate în întregime fondului unui "Cămin pentru femeile decăzute". Se gândise el mult până când a ales cea mai potrivită instituție de binefacere; dar după ce se hotărâse la cea de mai sus, se trezea noaptea din somn, zicându-și: "Nu, nu e bine; prea e ostentativ; o să fie încă un prilej de comentarii. Trebuie să găsesc ceva mai neutru, ceva mai discret". Nu iubea câinii, căci ar fi donat daunele unei "Societăți pentru protecția animalelor"; cunoștea prea puține instituții de binefacere, de aceea, în cele din urmă, exasperat, s-a hotărât să aleagă un azil de orbi. Era foarte nimerit, iar Juriul va căuta să fixeze daune cât mai mari.

În vara aceea numărul proceselor era excepțional de redus, și destul de multe din ele fuseseră scoase de pe rol, de aceea procesul lui Soames avea să fie judecat înainte de luna august. Pe măsură ce se apropia ziua, Winifred era singura lui mângâiere. Ea îl înțelegea și lua parte la suferința lui căci, nu demult, trecuse și ea prin aceeași suferință; și, fiind convins că nu-i va spune nimic lui Dartie, Soames avea încredere în ea. Secătura aceea s-ar bucura peste măsură!

Într-o după-amiază, spre sfârșitul lui iulie, în ajunul procesului, Soames trecu pe la ea. Nu plecaseră în vilegiatură, căci Dartie cheltuisese dinainte banița pentru vacanță, iar Winifred nu îndrăznea să se ducă la tatăl ei pentru

a cere alții căci bătrânul voia să afle vești despre procesul lui Soames.

Când intră, o găsi cu o scrisoare în mână:

— De la Val? Întrebă posomorât. Ce mai zice?

— Zice că s-a căsătorit, răspunse Winifred.

— Pentru Dumnezeu! Cu cine?

Winifred se uită în ochii lui.

— Cu Holly Forsyte, fata lui Jolyon.

— Ce spui?

— Și-a luat o permisie și s-a căsătorit. N-am știut nici măcar că o cunoaște. Penibil! Nu-i așa?

Văzând cum încearcă Winifred să reducă importanța faptului, Soames râse amar.

— Penibil! Sper că până nu se întorc acasă, nu vor afla nimic despre proces. Ar fi mai bine să rămână acolo. Individul acela are să le dea bani.

— Dar mie mi-e dor de Val, zise Winifred pe un ton care-ți făcea milă; am nevoie de el, este singurul meu suport în viața asta grea.

— Știu, murmură Soames. Cum se mai poartă Dartie?

— Ar putea fi și mai rău; dar mă usucă de bani. Spune, Soames, vrei să vin mâine cu tine la Tribunal?

Soames întinse mâna către ea. Din acest gest văzu Winifred cât se simțea de singur, și-i strânse mâna.

— Nu-ți mai face sânge rău, băiete. Să vezi cât de bine ai să te simți după ce va trece totul.

— Nu știu cu ce-am greșit, zise Soames aproape fără glas; n-am priceput niciodată. Totul a mers pe dos. Am iubit-o; am iubit-o întotdeauna.

Pe buza lui Soames izvorî o picătură de sânge; Winifred fu foarte emoționată.

— Nu încipe îndoială că s-a purtat prost cu tine! Dar spune-mi, Soames, ce mă fac eu cu căsătoria lui Val? Nici nu știu ce să-i scriu! Cum să-i scriu, când mâine e procesul? Tu ai văzut fata. E drăguță?

— Da, e frumușică, zise Soames. Brună, destul de fină.

Winifred gândi: "Atunci, nu-i chiar atât de rău. De altfel Jolyon avea stil".

— Altă încurcătură! Ce-o să zică tata?

— Nu trebuie să afle, zise Soames. Războiul se sfârșește în curând și ai face bine să-l lași să rămână acolo în chip de fermier.

Vorbele acestea însemnau că, pentru el, nepotul său era pierdut.

— Nu i-am spus lui Monty nimic, șopti Winifred, foarte tristă.

Procesul se judecă a doua zi, înainte de amiază; dezbaterile n-au ținut nici o jumătate de ceas. Soames — palid, elegant, cu o privire tristă — suferise atât de mult până atunci, încât, ajuns în fața instanței, primi totul ca un om mort. În clipa în care se pronunță sentința, plecă din Palatul de Justiție.

Mai erau patru ceasuri și toată lumea va vorbi despre el!

"Divorțul unui avocat!" În locul senzației de moarte, de nesimțire, năvăliră în sufletul său mânia și încăpățânarea. "Să fiți ai dracului!" gândi el. "N-am să fug de voi. Am să mă port ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat".

Deși era foarte cald, merse pe jos prin Fleet Street și Ludgate Hill până la clubul său din City, luă masa și se întoarse la birou. Lucră după-amiaza întreagă fără să se ridice de la masa de lucru.

Când ieși, văzu pe fețele funcționarilor săi că știau totul; drept răspuns la privirile lor ciudate, Soames luă un aer atât de ironic și disprețuitor, încât aceștia se rușinară. În fața bisericii Sf. Paul se opri pentru a cumpăra cel mai serios jurnal de seară. Da! Scria despre el: *"Divorțul unui avocat binecunoscut. Vărul său acuzat de adulter. Daunele dăruite orbilor!"* Așa, deci totul era scris în ziar! Și se uita la toți oamenii care treceau pe lângă el, întrebându-i din ochi: "Oare și tu ai aflat?" Deodată simți că-i vine rău, parcă îi vâjâia capul. Ce-o fi asta? Mai-mai să-și piardă echilibrul! Nu, nu trebuie să se lase! Nu trebuie să se îmbolnăvească! Nu trebuie să se mai gândească la ceea ce a fost! Va merge la Tamisa, va lua o barcă, va vâsli și va pescui. "Nu trebuie să mă las doborât", cugetă.

Deodată îi veni în minte că înainte de a pleca din Londra mai avea ceva important de rezolvat. *Madame* Lamotte! Trebuie să-i explice cum e Legea. Mai sunt șase luni până când va fi cu desăvârșire liber! Dar nu voia s-o vadă pe Anette! Își duse mâna la creștet — era foarte fierbinte.

Trecu prin Covent Garden. Sfârșit de iulie, zăpușeală; aerul îmbâcsit al acestei piețe părăsite îl înăbușea, iar Soho i se păru, mai mult ca oricând, cuibul blestemat al decăderii morale. Numai restaurantul "Bretagne", îngrijit, zugrăvit cu gust, cu arbuști în cele două hârdaie vopsite în albastru, avea o nuanță de distincție și rafinament franțuzesc. La ora aceasta nu era ocupat, chelnerițele palide și curat îmbrăcate pregăteau mesele pentru seară. Soames trecu prin restaurant și bătu la ușa biroului. Spre dezamăgirea lui, îi răspunse Anette. Și ea era palidă și ostenită de căldură.

— N-ați mai dat de mult pe la noi, îi zise cu glas tărăgănat.

Soames zâmbi.

— Nu e din vina mea; am fost foarte ocupat. Unde e mama dumatăle, Anette? Aș vrea să-i spun ceva.

— Mama nu e acasă.

Privirea ei era stranie. Soames se întrebă: "Ce-o fi știind ea? Ce i-o fi spus mama ei?" Efortul de a ghici gândurile fetei îi produse o stare de amețeală. Se prinse cu mâna de marginea mesei; o văzu pe Anette ca prin ceață venind spre el, cu ochii mari deschiși și uluiți. Închise ochii și zise:

— Nu-i nimic. Cred că am o insolație.

Soare! El suferea tocmai din pricina întunericului!

Anette zise cu voce calmă, în limba franceză:

— Luați loc, o să treacă.

Îl apăsă pe umăr; Soames se prăbuși pe un scaun. După ce îi trecu amețeala, deschise ochii; ea îl privea. Ce expresie de nepătruns, ce privire stranie în ochii unei fete de douăzeci de ani!

— Vă e mai bine?

— Da, mi-a trecut, zise Soames.

Instinctul îi spunea că n-are nici un rost să pară slab în fața ei; diferența de vârstă dintre el și ea era o piedică destul de mare. Față de Anette,

singurul lui noroc era că poseda o voință fermă; în ultima vreme pierduse din pricina nehotărârii, acum trebuie să fie atent. Se ridică și zise:

— Am să-i scriu mamei dumitale. Plec pentru o vacanță mai lungă în casa mea de pe malul Tamisei. Mi-ar face plăcere să veniți pentru câteva zile acolo. Acum e sezonul cel mai potrivit. Nu-i așa că veți veni?

— O să fie foarte frumos.

Rostise "r"-ul cu accentul ei caracteristic, dar altfel, nici vorbă de entuziasm. Soames continuă trist:

— Nu suporti bine căldura, Anette! Nu-i așa? Câteva zile pe malul râului o să-ți priască. Noapte bună!

Anette făcu o plecăciune. Gestul ei avea o nuanță de resemnare.

— Sunteți în stare să mergeți? Să nu vă dau o cafea?

— Nu, zise Soames hotărât. Dă-mi mâna!

Anette îi întinse mâna. Soames o duse la buze. Uitându-se la ea, văzu din nou acea expresie stranie. Când ieși, își zise: "Nu știu ce să cred — dar nu trebuie să mă gândesc — nu trebuie să mă amărăsc".

Dar mergând spre Pall Mall, se gândea și era amărât. El era englez, nu era de religia ei, vârstă destul de înaintată, doborât de această tragedie conjugală; ce-i oferea el acestei femei? Numai bogăție, situație socială, viață ușoară, admirație! Era mult, dar era oare destul pentru o fată frumoasă, în vârstă de douăzeci de ani? N-o cunoștea deloc pe Anette. Ba chiar avea o oarecare teamă de firea acestor două franțuzoaice. Atât ea cât și mama ei știau atât de bine ceea ce voiau! Erau aproape ca și cei din neamul Forsyte. Se vedea limpede că nu dau pasărea din mână pentru cea de pe gard!

Când ajunse la club, era la limita puterilor; făcu un efort uriaș și scrisese următorul bilet, adresat lui *Madame* Lamotte:

"Dragă Madame,

Din articolul pe care vi-l trimit aici alăturat, veți vedea că astăzi s-a pronunțat sentința mea de divorț. Totuși, conform legilor din Anglia, nu mă pot căsători decât după confirmarea sentinței, adică peste șase luni. Până atunci însă vă rog să mă socotiți un pretendent serios la mâna fiicei dumneavoastră. Peste câteva zile am să vă scriu din nou, dar vă rog de pe acum să primiți invitația de a petrece câteva zile în casa mea de pe malul Tamisei.

Al dumneavoastră sincer,
Soames Forsyte."

După ce lipi plicul și îl puse la cutie, intră în sufragerie. Trei linguri de supă fură de-ajuns; își dădu seama că nu poate mânca. Trimise după o birjă, se urcă în ea și porunci să-l ducă la Paddington Station, de unde, cu primul tren, plecă la Reading.

Ajunse acasă tocmai când apunea soarele; ieși să se plimbe pe pajiște. Aerul era îmbălsămat de parfum de garoafe și rezeda. Dinspre apă adia un vânt ușor, răcoritor.

Odihnă, liniște! Sărman suflet, odihnește-te! Gonește durerea, rușinea și

mânia din mintea ta! Nu îngădui acestor hidoase păsări de noapte să hoinărească în sufletul tău! Desparte-te de tine, odihnește-te, uite cum dorm porumbeii cocoțați în porumbar, iar acolo departe, în pădure, sălbăticiunile dorm și ele, oamenii simpli în căsuțele lor, chiar pomii și râul se pregătesc de culcare; amurgul coboară încet-încet, apa devine o fâșie argintie, cerul se întunecă, e albastru ca florile de neghină, răsar stelele — uită — odihnește-te!

Capitolul X SFÂRȘIT DE VEAC

La Paris, în ultima zi a lunii ianuarie 1901, Soames se căsătorește cu Anette. Totul a fost făcut cu atâta discreție, încât chiar și Emily află abia după ce faptul fu împlinit. A doua zi după căsătorie, Soames și soția sa s-au instalat într-unul din acele hoteluri liniștite din Londra unde, pentru mai nimic, poți cheltui mai mulți bani decât oriunde pe suprafața pământului. Anette, îmbrăcată la cele mai mari case de modă din Paris, era atât de frumoasă, încât îi dădea mai mare satisfacție decât dacă ar fi cumpărat un porțelan prețios sau un tablou rar; abia aștepta momentul s-o prezinte în Park Lane, Green Street și la Timothy.

Dacă în zilele acelea l-ar fi întrebat cineva: "Spune drept, o iubești pe fata asta?" Soames i-ar fi răspuns: "S-o iubesc? Ce-i aceea iubire? Mă întrebi dacă am pentru ea același sentiment pe care l-am avut odinioară pentru Irene, chiar din clipa în care am văzut-o pentru prima oară? Atunci îți răspund: Nu! Vrei să știi dacă mai sunt în stare să suspin, să tânjesc după o femeie așa cum am suferit pentru Irene când, deși m-a respins de la început, eu n-am avut nici o clipă de liniște până n-a cedat rugămintelor mele? Îți spun: Nu! Mă întrebi dacă admir tinerețea și frumusețea lui Anette, dacă simțurile mele sunt biciuite când o văd în preajma mea? Da! Vrei să știi dacă cred că îmi va fi fidelă, că va fi o soție cumsecade și o mamă bună pentru copiii mei, iarăși îți spun: Da! Ce-mi trebuie mai mult? La urma urmei sunt convins că trei sferturi din femeile măritate nu primesc altceva de la bărbaii cu care se căsătoresc." Iar dacă interlocutorul lui ar fi continuat: "Și socotești că este drept să ceri acestei fete să ți se dăruiască pentru toată viața, atâta vreme cât nu te-ai apropiat de sufletul ei?" Soames ar fi răspuns: "Francezii privesc lucrurile cu totul altfel decât noi. Pentru ei, căsătoria înseamnă bunăstare materială și copii. Iar după experiența mea, mi se pare că au dreptate. De data aceasta nu aștept de la soția mea mai mult decât trebuie, adică mai mult decât îmi poate da. Nu m-aș mira dacă, peste ani și ani, voi avea necazuri cu ea, dar atunci voi fi bătrân și voi avea copii. Am să închid ochii. Eu am trăit marea pasiune a vieții mele; poate că și ea o va avea pe a ei — nu cred s-o facă pentru mine. Eu îi ofer multe, și în schimb nu-i cer decât copii, sau măcar un fiu. Dar sunt convins de un singur lucru: femeia are mult bun-simț!"

Iar dacă interlocutorul, nesatisfăcut, ar merge mai departe cu

întrebările: "Deci dumneata nu cauți să creezi o legătură sufletească în această căsătorie?" Soames l-ar privi peste umăr, cu un zâmbet ironic în colțul gurii, zicând: "Dacă ar exista, bine; dacă nu, și așa-i bine. Eu vreau ca simțurile mele să fie satisfăcute, să am un copil prin care să trăiesc mai departe; iar în casa mea să fie rafinament și o atmosferă plăcută; nu doresc mai mult. Ce pretenții mai pot avea la vârsta mea? Sper că n-am să mă abat de pe calea pe care am pornit, sper să nu mă rătăcesc iar în cine știe ce sentimentalism ridicol." După acestea, orice om cu bun-simț renunță să mai pună întrebări.

Murise regina, iar aerul din cel mai mare oraș al lumii era mohorât de lacrimi reținute. În dimineața funeraliilor, Soames, în haina îmblănită și cu ținut, însoțit de Anette, în haină de blană neagră, trecură prin Park Lane, mergând spre Hyde Park. Deși, de obicei, nu-l prea impresionau evenimentele publice, acesta îl emoționa, căci, simbolic, însemna sfârșitul unei lungi perioade de belșug. În anul 1831, când s-a urcat pe tron regina Victoria, "Superior Dosset Forsyte" construia case pentru a urâți Londra; iar James, un băiețandru în vârsta de douăzeci și șase de ani, punea temeliele carierei sale de avocat. Pe străzi goneau trăsuri cu cai; bărbații purtau baston, își rădeau buza de sus, mâncau scrumbii din butoiașe; la spatele cabrioletelor ședeau lachei; femeile vorbeau afectat și nu aveau avere personală; oamenii erau foarte bine crescuți, iar săracii locuiau în cocini de porci; bieții nenorociți erau spânzurați pentru infracțiuni ușoare, iar Dickens abia începuse să scrie. Aproape două generații își trăiseră traiul — vapoare, căi ferate, telegraf, biciclete, lumină electrică, telefon și acum automobile — și se strânseseră atâția bani, încât în loc de opt la sută, acum se dădea dobândă de numai trei la sută, iar averea celor din neamul Forsyte se măsura cu mia de lire sterline! Criteriile morale se schimbaseră, obiceiurile nu mai erau aceleași, bărbații deveniseră niște maimuțoi care se schimbau de la o zi la alta, Dumnezeu ajunsese Mamona³¹ — iar Mamona era atât de adorat, încât credea chiar și el că e Dumnezeu. Vreme de șaiszeci și patru de ani a înflorit proprietatea și s-a format burghezia; an de an s-a întărit, s-a cizelat, a evoluat până când obiceiurile, ideile morale, vorbirea, înfățișarea, îmbrăcămintea și sufletul ei nu se mai deosebeau de nobile. A fost o epocă în care libertatea individuală a fost pusă în ramă de aur, iar dacă un om avea bani, el era liber în drept și în fapt, iar dacă nu avea bani, era liber în drept și nu în fapt. O epocă în care ipocrizia a fost ridicată la rangul de dogmă, așa încât dacă, în aparență, erai onorabil, lumea te respecta cu adevărat. A fost o epocă grandioasă, care a schimbat totul, în afară de natura omenească și de natura Universului.

Pentru a fi martori la actul care punea capăt acestui veac, toți locuitorii Londrei — orașul favorit și răsfățat al epocii muribunde — se revărsau în Hyde Park prin toate intrările. Acesta era centrul erei victoriene, terenul în care a vânat cu atâta noroc neamul Forsyte. Cerul era cenușiu, ploaia măruntă abia încetase, și mulțimea întunecată se aduna mereu pentru a privi

³¹Nume dat în *Biblie* diavolului.

cortegiul. "Buna, bătrâna" regină, bogată în ani și virtuți, ieșea pentru ultima dată din izolarea ei, pentru a-i da Londrei o zi de sărbătoare. Dinspre Houndsditch, Acton, Ealing, Hampstead, Islington și Bethnal Green; dinspre Hackney, Hormsey, Leyonstone, Battersea și Fulham; și de pe acele pășuni verzi în care înflorește neamul Forsyte — Mayfair și Kensington, St. James și Belgravia, Bayswater, Chelsea și Regent Park — oamenii roiau spre drumul pe care, în curând, va trece moarta cu tot alaiul ei cernit. Nu va mai fi niciodată o regină cu o domnie atât de lungă, iar oamenii nu vor mai avea prilejul să privească, într-un singur spectacol, înmormântarea atâtor ani din istoria neamului. Ce păcat că războiul nu se isprăvise încă, ce bine ar fi fost dacă pe coșciugul ei s-ar fi putut așeza și Coroana Biruinței! De altfel toți și toate veniseră pentru a o sărbători și a o însoți pe ultimul ei drum: soldați, marinari, prinți din țări străine, drapele îndoliate, clopote cântând, și apoi valurile mulțimii mohorâte, întunecate, cu inimile adânc mâhnite sub hainele lor negre de sărbătoare. Căci nu murise numai o regină, murise o femeie care biruise suferința și care trăise cu înțelepciunea și armonia hărăzite ei de Natură.

În mulțimea înșirată lângă gardul de la Hyde Park, ținând-o de braț pe Anette, Soames aștepta. Da, într-adevăr! S-a dus un veac! Sindicalismul începuse să prindă putere, în Camera Comunelor intraseră laburiștii, în aer plutea o senzație stranie, ceva ce nu se poate tălmăci în vorbe, dar simțea că situația s-a schimbat. Soames își aduse aminte de gloata aceea din noaptea Mafeking și de vorbele lui George Forsyte: "Toți sunt socialiști, râvnesc la averea noastră". Întocmai ca și James, Soames nu știa ce să zică, nu se pricepea ce-o să fie când Eduard se va urca pe tron. Nu vor mai fi liniștiți și siguri, ca pe vremea bătrânei Vichy! Strânse brațul tinerei sale soții. Iată ceva sigur, era a lui, o fărămă de proprietate palpabilă, avea, în sfârșit, și el un cămin; averea lui avea un rost, soția lui era un obiect real. Mulțimea îl lipi și mai strâns de Anette; Soames se străduia să-și păstreze locul și se simțea mulțumit. Oamenii din jurul lor se mișcau, mâncau sandvișuri și aruncau firimiturile pe jos; băieții se urcaseră în platani, trăncăneau ca maimuțele, rupeau crengile și zvârleau coji de portocale. Trecuse ora anunțată; în curând trebuia să sosească cortegiul! Și deodată, la spate, în stânga, văzu un bărbat înalt, cu pălărie de fetru și o mică barbă care începea să încărunțească, împreună cu o femeie înaltă, cu pălărie de blană și fața acoperită cu un voal. Erau Jolyon și Irene; vorbeau, își zâmbeau, strânși unul lângă altul, așa cum era el cu Anette! Ei nu-l vedeau; dar Soames, cu o stranie strângere de inimă, îi urmări pe furiș. Păreau fericiți! Ce căutau ei acolo! Făpturi profund imorale, care trădaseră idealurile epocii victoriene! Ce legătură era între ei și mulțimea aceasta? Atât el cât și ea au fost de două ori scoși din rândul oamenilor, pentru că au călcat legile moralei — și acum vin aici să preamărească amorul și desfrânarea! Îi urmări vrăjit; deși o ținea pe Anette de braț, Soames fu silit să-și mărturisească, cu părere de rău, că femeia aceea... Irene... Oh, nu! Nu va recunoaște lucrul acesta niciodată! Și întoarse capul. Nu vrea să-i vadă, nu va îngădui să recunoască în sufletul lui amărăciunea de odinioară, dorința aceea din trecut! Anette se întoarse către

el și zise:

— Soames, uită-te la domnul și la doamna aceea; sunt sigură că te cunosc. Cine sunt?

Soames întoarse capul într-o parte.

— Care?

— Uită-te, acolo! Tocmai acum au plecat. Sunt sigură că ei te cunosc.

— Nu! răspunse Soames; ți s-a părut, draga mea.

— Ce femeie frumoasă! Și ce mers! *Elle est tres distinguée*³².

Soames se uită în urma lor. Așa — legănându-se semeață, străină și de nepătruns — a intrat Irene în viața lui, și tot așa a plecat de la el, fără să-i fi îngăduit să se apropie de sufletul ei. Se întoarse brusc, nu mai voia să privească imaginea trecutului său care se îndepărta.

— Mai bine fii atentă aici. Iată-i că sosesc!

Dar în timp ce o ținea de braț, atent la capul cortegiului, Soames fu cutremurat de senzația că pierduse ceva și că îi va simți lipsa întotdeauna; și fără să vrea, încercă părerea de rău că nu le poate avea pe amândouă.

Încet-încet venea muzica, apoi cortegiul și, în tăcere, intrării prin poarta parcului. Anette șopti:

— Cât e de trist și frumos!

Soames simți cum îl strângea de mână în timp ce se ridicase în vârful picioarelor; emoția mulțimii mișcă și inima lui. Iată-l, sosește: coșciugul reginei, în care se stinge, încet, un veac. Și în timp ce trecea prin fața lor, din mulțime se auzi un geamăt prelung, un murmur cum Soames nu mai auzise, inconștient, primitiv, profund și sălbatic. Sunet atât de ciudat, încât nici el și nici cei din jurul său nu-și dădeau seama dacă și ei au gemut, într-adevăr, straniu! Prinosul unui veac în fața propriei lui morți... Oh!... Viața le scăpase din mâini. Ceea ce li se păruse nemuritor s-a dus! Regina!... Dumnezeu s-o binecuvânteze!

Geamătul mulțimii mergea în urma sicriului, întocmai cum dâra de foc înaintează pe un câmp cu iarba uscată; pas la pas cu el, cobora pe drumul cortegiului o milă, apoi altă milă; iar mulțimea gemea. Parcă era glas de om, și totuși nu era din lumea aceasta; un glas pornit din subconștientul firii animalice, aflată acum față-n față cu moartea și cu deșertăciunea acestei lumi. Nimeni, nici unul din noi nu putem trăi în veșnicie! Urmă o scurtă tăcere — foarte scurtă, căci oamenii reîncepură a vorbi despre cortegiul. Soames rămase până când Anette spuse că vrea să plece; ieșiră din parc și se duseră la masă la tatăl său.

James își petrecuse dimineața privind prin fereastra camerei de culcare. Era ultimul spectacol pe care-l mai vedea — ultimul dintr-un șir atât de lung! S-a dus regina! Era femeie bătrână. El și cu Swithin au fost la încoronarea ei... ce fetișcană tânără, zveltă, n-avea nici vârsta lui Imogen! Mai târziu se îngrășase tare. El și cu Jolyon au fost la căsătoria ei cu neamțul acela, prințul consort; s-a purtat destul de bine până când a murit, și a lăsat-o văduvă cu un fiu. James și-a adus aminte de îngrijorarea cu care priveau ei pe acest

³²E foarte distinsă (fr.).

tânăr fără experiență de viață, cum seri de-a rândul el, frații săi și prietenii lor ședeau la un pahar de vin și un coș de nuci, vorbind despre moștenitorul tronului. Și iată-l că acum e rege! Se zice că e mai serios... James nu știa ce să zică, nu se pricepea! N-ar fi de mirare dacă ar fi și acum cheltuitor.

Ce mulțime de oameni era pe stradă! Parcă nici nu trecuse atât de multă vreme de când, împreună cu Swithin, erau și ei în mulțimea adunată la Westminster Abbey, pentru a vedea încoronarea; după aceea Swithin l-a dus la Cremorne — ce băiat de viață era Swithin! Nu, n-a fost cu mult înainte de Anul Jubiliar când, împreună cu Roger, au închiriat un balcon în Piccadilly. Jolyon, Swithin, Roger s-au prăpădit toți; în luna august el va avea nouăzeci de ani! Soames s-a recăsătorit cu o franțuzoaică. Francezii erau oameni ciudați, dar el auzise că femeile lor sunt mame bune. Vremurile s-au schimbat! Se zice că împăratul Germaniei a venit și el la înmormântare, dar telegrama pe care i-a trimis-o lui Kruger n-a fost la locul ei. Nu ar fi de mirare ca într-o bună zi individul acela să facă un bucluc. Hm, da! S-a schimbat lumea! N-avea ce le face, când el nu va mai fi! Copiii trebuie să se descurce singuri! Dar nu știa unde se va duce el! Iar Emily a poftit la masă pe Dartie, Winifred și Imogen, pentru a le prezenta pe soția lui Soames... Emily făcea întotdeauna câte ceva... Și lumea zice că Irene trăiește cu Jolyon. Desigur că acum se vor căsători.

"Ce-ar fi spus fratele meu Jolyon la toate cele ce s-au întâmplat?" gândi el. Dar își dădu seama că e cu neputință să afle părerea fratelui său mai mare, pe care-l respectase atât de mult odinioară; James se întristă, se ridică din fotoliul de lângă fereastră și, tulburat, începu să se plimbe încet, cu greu, prin cameră.

"Era frumoasă", gândi el. "Mi-a fost foarte dragă. Poate că Soames nu s-a potrivit cu ea — nu știu ce să zic — nu mă pricep. Noi n-am avut niciodată necazuri cu nevestele noastre. S-au schimbat femeile, totul s-a schimbat! Iar acum a murit regina! Da, a murit! N-am ce face!" Mulțimea începu să se agite, James se opri la fereastră, cu nasul lipit de sticla albă, din pricină că geamul era înghețat... "Au adus-o la Hyde Park Corner — acum trec prin fața casei lui! De ce nu vine și Emily să vadă cortegiul? Ce-și pierde vremea cu masa? În clipa aceea Emily îi lipsea, ar fi vrut să fie lângă el! Printre crengile pleșuve ale platanilor, James putu vedea procesiunea; oamenii scoteau pălăriile din cap — mulți din ei vor răci poate, nu e de mirare, căci era frig! În spatele lui auzi un glas.

— De aici vezi foarte bine, James!

— Aici erai? mârâi James. De ce n-ai venit mai devreme? Cât p-aci să scapi cortegiul!

Tăcu și privi încordat.

— Ce e zgomotul acesta? întrebă el deodată.

— Nu e nici un zgomot, răspunse Emily; îți închipui c-o vor aclama?

— Dar eu aud ceva.

— Prostii, James!

Prin ferestrele duble nu se putea auzi nici un zgomot de pe stradă; James auzea însă geamătul din inima lui, durerea că vede cu ochii lui cum se

sfârșește un veac.

— Să nu-mi spui niciodată unde mă veți înmormânta, zise pe neașteptate. Nu vreau să știu.

Se întoarse cu spatele la fereastră. Trecea regina, pleca bătrâna noastră regină; a avut și ea multe necazuri — poate se bucură c-a scăpat de ele! Mai știi?

Emily puse mâna pe periile de cap.

— Abia mai am vreme să-ți perii capul, îi zise; acum trebuie să fie aici. Trebuie să fii cât se poate de frumos, James!

— Ah! mârâi el; am auzit că e frumușică.

Întâlnirea cu noua lui noră avu loc în sufragerie. James ședea lângă cămin. Anette intră. Își sprijini mâinile pe brațele fotoliului și se ridică încet. Purta o redingotă neagră impecabilă; se aplecă ușor înainte, slab ca linia din geometria lui Euclid, strânse mâna pe care i-o întinse Anette, iar ochii lui îngrijorați, în mijlocul obrazului zbârcit și palid, poposiră întrebător asupra lui Anette. Tinerețea ei aduse puțină căldură în ochii lui James și-i îmbujoră obraji.

— Ce mai faci? Îmi închipui că ai fost s-o vedeți pe regină. Ai trecut ușor prin înghesuiala de pe străzi?

Astfel o salută James pe aceea de la care aștepta el un nepot care să-i poarte numele.

Anette îl privi cu mirare — era atât de bătrân, slab, alb și curat — și șopti ceva în limba franceză, dar James nu înțelese nimic.

— Da, da, zise el; desigur, vă e foame. Soames, sună te rog, nu-l mai așteptăm pe Dartie.

Dar tocmai atunci intrară și ei. Dartie refuzase să renunțe la tabieturile lui pentru a ieși în stradă s-o vadă pe "bătrâna". Se dusesse la clubul "Iseum" și, șezând la masă, în fumoar, cu un *cocktail* cam matinal în față, aruncase o privire asupra cortegiului. Iar după ceremonie, Winifred și Imogen au fost obligate să facă încă o dată drumul din parc până în oraș, pentru a-l lua pe Dartie de la club. Ochii lui căprui se opriră asupra lui Anette cu uimire și oarecare satisfacție. Iată a doua femeie frumoasă pe care a pus mâna Soames! Ce-or fi găsind femeile la el? Nu încapă îndoială că și aceasta îi va face o festă ca și prima nevastă; dar până atunci tipul a avut noroc! Dartie își răsucea mustața cu aceleași gesturi de odinioară; nouă luni de viață liniștită, în căminul lui din Green Street, îl readuseseră aproape la greutatea normală și-i redaseră îndrăzneala. La masă, Emily se străduia să facă atmosfera cât mai plăcută. Winifred era distinsă și calmă, Imogen prietenoasă și vorbăreață. Dartie își dădea aere, iar James o poftea mereu pe Anette să mănânce.

Cu toate acestea, Soames simți că nu fusese o masă destul de reușită pentru mireasa lui. Plecară foarte curând. În trăsură Anette zise:

— Domnul Dartie acela, *je n'aime pas ce type-là*³³!

— Zău, nici eu nu-l pot suferi! spuse Soames.

³³Nu-mi place acest tip! (fr.).

— Sora ta e foarte simpatică, fetița e nostimă. Tatăl tău e foarte bătrân. Cred că mama ta are necazuri cu el; n-aș vrea să fiu în locul ei.

Soames dădu din cap; tânăra lui soție văzuse totul just, dar rece și dur; aceasta îl cam neliniștea. Se prea poate să-i fi trecut prin gând: "Când eu voi avea optzeci de ani, ea va avea cincizeci și cinci: o să aibă necazuri cu mine!"

— Mai am niște rude la care trebuie să te duc, o să-ți pară caraghioși, dar trebuie să le facem o vizită. După aceea vom lua masa în oraș și vom merge la teatru.

Astfel a pregătit-o pentru vizita de la Timothy. Dar acolo, lucrurile s-au petrecut altfel. Cu toții au fost încântați să-l vadă pe Soames, care nu mai fusese de atâta vreme pe la ei; și s-au bucurat și de Anette!

— Ești foarte nostimă, scumpa mea; aș putea spune chiar că ești prea tânără și prea frumușică pentru scumpul meu Soames, nu-i așa? Dar el este un soț foarte atent și politic, un soț din cale-afară de bun... aici mătușa Juley se opri și o sărută pe amândoi obraji.

Mai târziu veni Francie, și mătușa Juley îi povesti:

— Are ochi albaștri ca floarea de neghină și-i atât de frumoasă încât nu m-am putut reține s-o sărut. Trebuie să recunosc că Soames are un gust desăvârșit. Are tip de franțuzoică — deși nu mi se pare prea accentuat. În genul ei, mi se pare tot atât de frumoasă ca și Irene — dar nu are distincția și farmecul ei. Nu-i așa că Irene avea farmec? Pielea aceea albă, ochii aceia negri și părul, *couleur de...*³⁴

— *Feuille morte*³⁵, completă Francie.

— Da, da, a frunzei moarte, atât de straniu. Țin minte și acum că, pe vremea când eram fată tânără, înainte de a ne muta la Londra, aveam acasă un foxterier; avea o pată cafenie pe creștetul capului, pieptul era alb, ochii negri minunați și era femelă.

— Bine, mătușico, zise Francie; dar nu văd nici o legătură cu...

— Oh! răspunse mătușa Juley, destul de enervată; era atât de fermecătoare, ochii și părul ei, știi... și brusc tăcu, parcă se speriasse și ea de cele ce spunea.

— *Feuille morte*, zise iute Hester; bagă de seamă, ține minte și tu!...

Între cele două surori se iscase o discuție aprigă, dacă e bine sau nu să-l cheme și pe Timothy pentru a o vedea pe Anette.

— Oh, nu-l deranjați! zise Soames.

— Nu-i vorba de deranj, dar se prea poate să-l enerveze puțin faptul că Anette este franțuzoică. Chestiunea aceea de la Fashoda³⁶ l-a supărat foarte mult. Hester, eu sunt de părere că e mai bine să nu riscăm. Nu e bine să profităm numai noi de prezența ei? Și tu ce mai faci, Soames? Ți-ai revenit complet după...

³⁴Culoarea... (fr.).

³⁵Frunză moartă (fr.).

³⁶Mic oraș situat pe malul stâng al Nilului Alb. În 1900 relațiile dintre Franța și Anglia au fost foarte încordate din pricina stăpânirii acestui oraș.

Hester interveni grabnic:

— Cum îți place Londra, Anette?

Soames, tulburat, aștepta răspunsul. Anette vorbi liniștit, cu bun-simț:

— Oh! Cunosco Londra, am mai fost pe aici.

El n-a îndrăznit să-i vorbească niciodată despre restaurant. Francezii, în general, au cu totul alte păreri despre noblețe și poate că lui Anette i s-ar fi părut ridicol să ascundă că mama ei a avut un restaurant. De aceea Soames a așteptat până după căsătorie, dar acum regreta că nu i-a vorbit mai devreme.

— Și care parte o cunoști mai bine? Întrebă mătușa Juley.

— Soho, răspunse Anette, simplu.

Soames își încleșta fălcile.

— Soho? repetă mătușa Juley; Soho?

"Soho ăsta va trece din gură-n gură până va afla toată familia", gândi Soames.

— Este un cartier foarte franțuzesc și interesant, zise Soames.

— Da, murmură mătușa Juley; unchiul tău, Roger, a avut pe vremuri niște case prin partea aceea; îmi aduc aminte că mereu avea procese de evacuare cu chiriașii.

Soames schimbă vorba și trecu la Mapledurham.

— Desigur că vă veți instala în curând în casa aceea. Noi cu toții abia așteptăm ziua în care Anette va avea un mic..., zise mătușa Juley.

— Juley! strigă mătușa Hester scoasă din fire. Sună să ne dea ceaiul!

Soames nu avu curajul să aștepte ceaiul, ci o luă pe Anette și plecă. Când se văzură așezați în birjă, îi spuse:

— Eu, dacă aș fi în locul tău, n-aș pomeni nimic despre Soho. E un cartier destul de puțin distins al Londrei, iar tu nu mai ai nici o legătură cu restaurantul acela. Adică, vreau să spun că aș vrea să fii în relații numai cu oameni distinși și că englezii sunt de un snobism înspăimântător.

Ochii senini ai lui Anette se deschiseră mari de tot; pe buzele ei apărură un zâmbet ușor și zise:

— Da?

"Hm!", cugetă Soames. "Privirile acestea sunt pentru mine"; și, uitându-se aspru la ea, gândi: "Are spirit comercial înnăscut; de aceea trebuie să înțeleagă odată pentru totdeauna chestiunea aceasta!"

— Ascultă-mă, Anette, este foarte simplu; trebuie doar să mă înțelegi. La noi, liber-profesioniștii și oamenii care nu muncesc se socotesc mai distinși decât negustorii; cei foarte bogați, bineînțelese, se bucură de oarecare considerație însă. Poate să ți se pară stupid, dar asta e situația și n-avem ce-i face. De aceea, în Anglia, nu e bine ca lumea să știe că ai avut restaurant, prăvălie sau ai făcut vreun negoț oarecare. Deși este o ocupație foarte onorabilă, te pecetluiește într-un anumit fel; și nu vei mai putea duce o viață atât de plăcută, nu vei putea avea relații atât de alese. Cred că ai priceput.

— Da, zise Anette; așa e și în Franța.

— Oh! murmură Soames, ușurat și uimit. Într-adevăr, clasa din care faci parte înseamnă mare lucru.

— Da, răspunse ea; *comme vous êtes sage*³⁷!

"Foarte bine", gândi Soames urmărind buzele lui Anette; "numai de n-ar fi atât de cinică". El nu știa atât de bine franțuzește încât să-l îngrijoreze faptul că soția lui nu-i spusese încă "tu". O prinse de mijloc și îi șopti cu greu:

— *Et vous êtes ma belle femme*³⁸.

Anette pufni în râs.

— *Oh, non! Oh, non! ne parlez pas français, Soames*³⁹. Ce voia să spună doamna aceea bătrână, mătușa ta, că toți abia așteaptă să...?

Soames își mușcă buza.

— Dumnezeu știe! îi zise; ea spune totdeauna câte ceva; dar Soames știa mai bine decât Dumnezeu.

Capitolul XI

AȘTEPTARE

Războiul nu se mai sfârșea. Nicholas spusese că dacă războiul acesta nu costase trei sute de milioane de lire sterline, nu costase nici un ban! Impozitul pe venituri era grav amenințat. În schimb, însă, știau pe ce au dat banii, căci Africa de Sud va fi pe veci a Angliei. Și cu toate că noaptea la trei se trezeau foarte îngrijorați — instinctul lor de proprietate nu avea astâmpăr — spre dimineață se mai potoleau, mângâindu-se cu gândul că pe lumea aceasta nu poți căpăta nimic dacă nu dai ceva în schimb, în general, oamenii își vedeau de treburi, parcă nici n-ar fi fost război, parcă n-ar fi existat lagăre de concentrare, parcă n-ar fi fost pe lume de Wet, care conducea atât de bine pe partizanii buri, încât englezii nu puteau pune mâna pe ei, și nici încordare pe Continent; era ca și cum nu-i îngrijora nimic. Atitudinea națiunii era simbolizată de harta lui Timothy, lăsată în părăsire — căci el nu mai deplasa stegulețele, iar ele singure nu se mutau din loc, nu mergeau nici înapoi, nici înainte, așa cum s-ar fi convenit să facă pentru a reprezenta situația de pe front.

Peste tot delăsare! "*Bursa Forsythe*" era în acalmie: erau îngrijorați cu toții, neștiind ce va aduce ziua de mâine. La rubrica anunțurilor de căsătorii din ziarul *The Times*, apăru înștiințarea: "*Jolyon Forsythe căsătorit cu Irene, unica fiică a decedatului Profesor Heron*"; dar neamul Forsythe nu era convins că informația cu privire la Irene era exactă. Totuși, în cele din urmă au răsuflat ușurați, căci ziarul nu preciza: "Irene, fosta soție" sau "soția divorțată" a lui "Soames Forsythe". De altfel familia a avut de la început o atitudine demnă de toată lauda față de povestea cu Irene. James a rezumat-o cel mai bine: "Așa a fost să fie!" N-avea rost să-și mai facă sânge rău! Cui i-ar folosi dacă ar comenta această "ciocnire rușinoasă", ca să vorbim în termenii zilei.

³⁷Ce înțelept sunteți! (fr.)

³⁸Și dumneata ești frumoasa mea soție (fr.).

³⁹Oh, nu! Oh, nu! nu vorbi franțuzește, Soames (fr.).

Dar ce se va întâmpla de acum înainte, după ce Soames și Jolyon s-au recăsătorit? Toți erau curioși. Se auzise că George făcuse prinsoare pe "șase la patru" că se va naște un mic Jolyon mai înainte de un mic Soames. Caraghios mai era și George! Se zvonise, de asemenea, că Dartie și cu George puseseră rămășag și pe James, dacă va trăi adică până la nouăzeci de ani ori ba. Dar nimeni nu știa care din cei doi era de partea lui James.

La începutul lunii mai, Winifred aduse vestea că Val a fost rănit la picior de un glonte rătăcit și că va fi reformat. Îl îngrijea soția lui. O să rămână puțin șchiop, dar nu era nimic grav. Ar fi vrut ca bunicul lui să-i cumpere o fermă în Transvaal, pentru a-și face o crescătorie de cai. Holly primea de la tatăl ei opt sute de lire sterline pe an, așa încât, împreună cu cele cinci sute pe care i le făgăduise bunicul lui, ar putea trăi destul de bine. Dar în ceea ce privește ferma, James nu știa ce să zică; nu se pricepea; în orice caz se temea ca nu cumva Val să-i cheltuiască banii degeaba.

— Dar știți dumneavoastră, Val trebuie să aibă totuși o ocupație, zise Winifred.

Mătușa Hester era de părere că bunicul lui este foarte înțelept, căci dacă nu-i cumpără fermă, băiatul nu va avea cum face afaceri proaste.

— Dar Val adoră caii, zise Winifred. Ar fi ocupația cea mai potrivită pentru el.

Mătușa Juley spuse că, judecând după experiența lui Montague, caii erau o afacere riscantă.

— Val e cu totul altfel, seamănă cu mine, zise Winifred.

Mătușa Juley era convinsă că scumpul lor Val era deștept foc.

— N-am să uit niciodată cum a dat unui cerșetor un ban fals. Bunicul lui a fost atât de încântat! După părerea lui, asta dovedea prezență de spirit. Îmi aduc aminte cum a spus că băiatul ăsta ar trebui să intre în marină.

Mătușa Hester interveni:

— Winifred, tu nu ești de părere că e mult mai bine ca tinerii să fie puși la adăpost și să nu facă afaceri riscante la vârsta lor?

— Ai dreptate, răspunse Winifred, poate că așa ar fi bine dacă ar fi la Londra; căci aici e foarte distractiv să nu faci nimic. Dar acolo, în Africa, se va plictisi de moarte.

Mătușa Hester socotea că, într-adevăr, ar fi foarte bine pentru Val dacă ar munci, dar ar trebui să găsească ceva unde nu poate pierde banii. Dacă n-ar avea bani, situația ar fi cu totul alta. Nu încapă îndoială că Timothy a fost foarte cuminte când s-a retras din afaceri. Mătușa Juley era curioasă să afle părerea lui Montague.

Winifred nu-i răspunse, căci Montague nu spusese decât: "Așteptați până moare bătrânul"!

În acel moment fu anunțată Francie. Ochii îi erau luminoși și zâmbeau.

— Ei, ce aveți de zis?

— Despre ce e vorba, scumpa mea?

— A apărut azi-dimineață în *The Times*.

— N-am văzut nimic; noi citim totdeauna jurnalul după cină; până atunci îl are Timothy.

Francie făcu ochii roată.

— Crezi că ne poți spune și nouă? zise mătușa Juley. Ce este?

— Irene a născut un fiu la Robin Hill.

Mătușa Juley răsuflă adânc.

— Dar... dar, s-au căsătorit abia în martie!

— Chiar așa, mătușico, tocmai asta e interesant!

— Îmi pare bine, zise Winifred. Mi-a fost foarte milă de el când și-a pierdut fiul. Mi-am închipuit ce-ar fi fost pe sufletul meu dacă murea Val.

Mătușa Juley parcă visa.

— Sunt curioasă să știu ce va zice dragul meu Soames, murmură. Atât a dorit să aibă și el un fiu! O păsărică mi-a șoptit întotdeauna că asta era dorința lui.

— Așa și este. Dacă nu intervine ceva neașteptat, va avea și el un fiu, zise Winifred.

Ochii mătușa Juley scânteiau de bucurie.

— Ah, ce minunat! Pe când?

— Noiembrie.

Ce lună norocoasă! Dar ea ar fi încântată să se întâmple mai curând. James era bătrân, avea prea mult de așteptat la vârsta lui!

Să aștepte! Le era grijă de James, căci în ceea ce le privea pe ele, se obișnuiseră cu așteptarea. Într-adevăr, asta era singura lor distracție. Să aștepte! Așteptau să citească *The Times*; așteptau să vină la ei vreo nepoată sau vreun nepot pentru a le aduce puțină viață; așteptau vești despre sănătatea lui Nicholas; despre hotărârea lui Christopher de a se face actor; informații cu privire la mâna nepotului doamnei MacAnder; așteptau doctorul, căci Hester se trezea în ultima vreme în zorii zilei și nu mai putea readormi; așteptau să li se trimită cărți de la biblioteca de împrumut, dar cele pe care le cereau erau întotdeauna date altcuiva; așteptau ca Timothy să răcească; așteptau o zi frumoasă, liniștită, caldă, dar nu prea fierbinte, pentru ca să poată face o plimbare în Kensington Gardens. Așezate una la un colț și alta la celălalt colț al căminului din salonul lor, așteptau să bată ceasul, în timp ce mâinile lor slabe, noduroase, cu vine îngroșate, lucrau sânguincios cu andrelele sau cărligele de croșetat; părul lor primise poruncă să nu-și mai schimbe culoarea și rămânea mereu același. Îmbrăcate în rochii negre, de satin sau de mătase, așteptau să fie primite la Curtea Regală, întrebându-se dacă Hester va putea merge în rochia ei verde închis și Juley în cea cafenie, ceva mai închisă la culoare. Da, așteptau; în timp ce mintea lor era ocupată cu micile bucurii și necazuri, evenimente și speranțe de ale familiei — care reprezenta pentru ele lumea — întocmai cum vacile rumegă, încet și liniștit, iarba de pe pășunea lor. Iar nașterea copilului lui Soames era un eveniment care merita să fie așteptat. Soames a fost întotdeauna nepotul lor preferat; le dăruise din când în când tablouri, venea pe la ele aproape în fiecare săptămână — în ultima vreme le-a lipsit foarte mult, vizitele lui răcindu-se — dar îl iubeau pentru că și-au dat seama că avea nevoie de simpatia lor pe vremea dezastrului din prima căsătorie. Nașterea moștenitorului lui Soames era un eveniment de importanță covârșitoare atât

pentru el, cât și pentru tatăl său, căci James nu putea închide ochii până nu știa precis cum stau lucrurile. James nu putea suporta incertitudinea; cu un ginere ca Montague, nici nu e de mirare că nu putea muri liniștit, lăsând în urmă numai nepoți ai căror tată era Dartie. Și apoi numele, numele familiei, era important! Pe măsură ce se apropia aniversarea de nouăzeci de ani, se întrebau ce măsuri de precauțiuni va mai lua James. El va fi primul Forsythe care a ajuns la vârsta aceasta, stabilind astfel un nou record pentru ele, căci împliniseră una optzeci și șapte, cealaltă optzeci și cinci; cu toate că nu se gândeau atât la ele, cât mai ales la Timothy, care n-avea încă nici optzeci și doi de ani! Desigur că dincolo e o lume mai frumoasă! "În casa tatălui meu sunt multe lăcașuri" era unul din versetele biblice preferate ale mătușii Juley — ori de câte ori îl spunea, simțea mângâiere, căci își aducea aminte de casele cumpărate de Roger, grație cărora și-a strâns o avere atât de mare. Într-adevăr, *Biblia* le era de mare ajutor; în duminicile foarte frumoase se duceau la biserică; câteodată, când știau că Timothy e plecat în oraș, Juley intra pe furiș în biroul lui și puneă, printre cărțile de pe masă, *Noul Testament* deschis — el citea mult, doar fusese editor! Dar băgase de seamă că, de fiecare dată, Timothy era bosumflat la masă. De altfel, și Smither i-a spus că de mai multe ori a găsit câte o carte aruncată pe jos, când făcea curățenie în biroul lui. Însă, cu toate acestea, ele nu erau convinse că în cer vor găsi camere atât de comode ca acestea, în care ele și Timothy au așteptat atâția ani. Îndeosebi mătușa Hester se temea de clipa morții. Pe ea o tulbura peste măsură orice schimbare, mai bine zis ideea unei schimbări, căci în viața lor nu se schimba, niciodată, nimic. Mătușa Juley, care era mai vîoasă, se gândea uneori cu plăcere la schimbarea reședinței. Ce plăcere îi făcuse ei călătoria la Brighton în anul în care a murit scumpa lor Susan! Dar, în același timp, știa precis că Brighton era o localitate frumoasă, în vreme ce era greu de spus cum sunt lăcașurile din cer; de aceea parcă tot mai bine era să aștepte aici, în lumea aceasta.

În dimineața zilei de 5 august, aniversarea lui James, amândouă erau din cale-afară de emoționate. Smither, care le servea ceaiul la pat, ducea de la una la alta bilețele în care se sfătuiau ce au de făcut. Smither trebuia să se ducă până în Park Lane, să-i transmită cele mai bune urări din partea lor și două mici daruri, să întrebe cum se simte domnul James și cum a petrecut noaptea, căci, desigur, și el era emoționat foc. La întoarcere să treacă prin Green Street — nu prea era în drumul ei, dar de la Bond Street poate merge cu omnibuzul, și poate că o mică schimbare îi va face chiar plăcere — și să-i spună doamnei Dartie că e rugată să treacă neapărat pe la ele înainte de a pleca în vilegiatură.

Smither a făcut totul așa cum i s-a poruncit; era o servitoare excelentă, formată cu treizeci de ani în urmă sub îndrumarea mătușii Ann; astăzi nu mai găsești o servitoare desăvârșită. Doamna James a spus că domnul James a dormit foarte bine astă-noapte, și le trimite salutări; doamna James a mai spus că domnul este foarte ciudat și că nu pricepe de ce e atâta agitație în jurul lui. Doamna Dartie le-a trimis salutări; va veni la ceai. Mătușile Juley și Hester erau cam ofuscate pentru că James nu le-a mulțumit în mod special

pentru cadouri; în fiecare an uitau că James nu poate suferi cadourile — "Bani azvârliți pe fereastră din pricina mea", spunea James de fiecare dată. Totuși, erau încântate, căci James era sănătos și bine dispus. Apoi a început așteptarea — venea Winifred. Pe la ora patru a sosit împreună cu Imogen și Maud, care tocmai se întorsese de la școală: "Și Maud se va face fată frumoasă", dar în prezența ei nu puteau afla vești despre Anette. Mătușa Juley își făcu în cele din urmă curaj și întreabă dacă Winifred știe ceva despre ea și dacă Soames este îngrijorat.

— Unchiul Soames e întotdeauna îngrijorat, mătușico, interveni Imogen; el nu e mulțumit niciodată cu ceea ce are.

Cuvintele acestea parcă le mai auzise mătușa Juley. Ah, dar erau pe caricatura aceea făcută de George, dar pe care nimeni n-a vrut să le-o arate! Dar ce voia să spună Imogen? Că unchiul ei râvnea întotdeauna la mai mult decât avea? Nu se cuvenea să gândească astfel.

Vocea lui Imogen se auzi din nou, limpede și hotărâtă:

— Închipuți-vă! Anette e numai cu doi ani mai mare decât mine. Trebuie să fie îngrozitor pentru ea cu un bărbat ca unchiul Soames.

Mătușa Juley ridică amândouă mâinile în semn de indignare.

— Draga mea, tu habar n-ai ce vorbești. Unchiul Soames e un bărbat ideal pentru oricine. Om foarte inteligent, chipeș, bogat, stimat de toată lumea, serios, politicos, și nu e bătrân deloc.

Imogen privi cu ochii ei lucioși pe una, apoi pe cealaltă "bătrână" și se mulțumi cu un zâmbet.

— Sper, zise mătușa Juley, cu severitate, că o să ai și *tu* norocul să găsești un bărbat bun ca el.

— Eu n-am să mă mărit cu un bărbat bun, mătușico, murmură Imogen; bărbații buni sunt plicticoși.

— Dacă vorbești astfel, răspunse mătușa Juley, tot enervată peste măsură, n-ai să te măriți niciodată. Cred că e mai bine să vorbim despre altceva. Apoi, întorcându-se spre Winifred, zise: Ce mai face Montague?

Seara, așteptând să li se servească masa, mătușa Juley zise timid:

— Hester, i-am spus lui Smither să deschidă o sticlă mică de șampanie dulce. Cred că trebuie să închinăm un pahar în sănătatea scumpului nostru James și... în sănătatea soției lui Soames. Dar asta rămâne între noi. O să spun așa: "Bem în sănătatea lui James și *pentru știi tu ce*, Hester!" Apoi vom bea. Altfel poate să se tulbure Timothy.

— Cred că mai degrabă o să ne tulbure pe noi șampania, zise mătușa Hester. Dar cred că trebuie să bem pentru un asemenea eveniment.

— Da, zise mătușa Juley cu entuziasm, este un eveniment! Închipuiește-ți tu ce fericire ar fi să nască un băiat, care să ducă mai departe numele familiei! Acum, că Irene are un fiu, mi se pare că este și mai important. Winifred zice că George l-a poreclit pe Jolyon "Corabia cu trei punți", căci are trei familii. George e atât de caraghios! Și apoi, închipuiește-ți, Hester, Irene locuiește în casa pe care Soames a clădit-o pentru el și ea. Trebuie să fie greu pentru scumpul meu Soames, și doar a fost întotdeauna atât de cumsecade!

Mai târziu, cu obrajii îmbujorați de șampanie, cam tulburată de băutură, cât și de secretul pentru care au ciocnit a doua oară, mătușa Juley se culcă cu cartea de rugăciuni în mână, dar ochii îi erau ațintiți în tavanul pe care se reflecta lumina lămpii. Tinerii! Ce bine era de ei toți! Și ce mulțumită ar fi ea, dacă ar vedea că scumpul ei Soames este fericit! Și, cu toate că Imogen a spus vorbele acelea, Soames trebuie să fie fericit. Doar avea tot ceea ce a dorit! Avere, nevastă și copii! Va trăi mult, va fi tânăr până la bătrânețe, întocmai ca tatăl său, și va uita tot ce a suferit cu Irene și cu procesul acela îngrozitor. Ce bine ar fi dacă ea, Juley, ar trăi atâta, încât să le cumpere copiilor lui Soames primul căluț de lemn pe care să se legene! Ar trimite-o pe Smither să-l cumpere, îi va spune să aleagă un cal frumos, pestriț. Ah! Cum o legăna Roger pe căluțul lui de lemn și n-o lăsa până nu cădea! Ah! Doamne, ce mult e de atunci! A fost odată! "În casa tatălui meu sunt multe lăcașuri..." I se păru că aude un zgomot, parcă zgâria cineva podeaua. "Nu poate fi șoarece", gândi ea. Zgomotul era din ce în ce mai deslușit. Uite-l! *Era* un șoarece! Nu-i frumos din partea lui Smither! De ce a spus că nu sunt șoareci? O să roadă toată lemnăria înainte de a le descoperi cuibul, și atunci trebuie să cheme zidarii. Ce animale distrugătoare! Culcată pe spate, cu ochii aproape închiși, urmărind zgomotul acela ușor, aștepta să-i vină somnul pentru a nu-l mai auzi.

Capitolul XII SE NAȘTE UN FORSYTE

Soames ieși pe poarta grădinii, trecu peste pajiște, se opri pe poteca de pe malul râului, se întoarse, intră iarăși pe poarta prin care ieșise, dar nu-și dădu seama că se mișcase din loc. Zgomotul roților care striveau pietrișul de pe alee îi aduse aminte că timpul trecuse și că doctorul plecase. Oare ce-i spusese? Nu mai știa precis.

"Asta e situația, domnule Forsyte. Dacă o operez, pot să te asigur că salvez viața mamei, dar copilul va fi mort. Dacă n-o operez, e foarte probabil că pruncul se va naște viu, dar viața mamei e în mare primejdie, riscul este enorm. Atât într-un caz cât și în celălalt, cred că nu va mai putea naște nici un copil. În starea în care se află, pacienta e incapabilă să ia o hotărâre, și nu avem timp s-o așteptăm pe mama ei. Eu mă duc să pregătesc toate cele necesare; între timp trebuie să hotărâști dumneata singur. Mă întorc peste un ceas!"

Hotărâre! Ce hotărâre grea! Nu era vreme să cheme un specialist! Nu era vreme pentru nimic!

Zgomotul roților dispăruse, dar Soames stătea tot înlemnit, în același loc; apoi, brusc, își astupă urechile și se întoarse pe malul apei. Naștere prematură, pe neașteptate; era firesc să nu fie pregătit și nici să fi avut timpul s-o fi chemat pe mama ei. *Madame* Lamotte trebuia să hotărască, și n-avea cum sosi de la Paris mai devreme decât deseară! Măcar de-ar fi înțeles ca lumea jargonul doctorului, măcar de-ar fi convins că are în vedere

toate posibilitățile și că le cântărește la justa lor valoare! Dar el n-a înțeles termenii medicali, îi erau cu totul străini, cum ar fi o problemă juridică pentru un om care nu cunoaște dreptul. Și totuși el *trebuie* să ia o hotărâre! Își duse mâna la frunte; era udă, deși afară era răcoare. Dinspre odaia ei se auzeau gemete. Nu, nu se va duce la ea, i-ar fi și mai greu decât aici. Trebuie să fie calm, cu mintea limpede. Pe de o parte era viața, aproape sigură, viața tinerei sale soții, și absolut sigură moartea copilului său; și — în nici un caz — ea nu va mai putea avea copii! Pe de altă parte, *poate* moartea soției lui, și aproape sigură viața copilului. Ce să aleagă?...

De două săptămâni a plouat mereu, apa Tamisei era mare, iar în jurul bărcii acoperite, ancorată lângă debarcaderul său, se adunaseră multe frunze doborâte de aer și aduse de valuri de prin păduri. Frunzele cădeau, viețile erau duse de valuri! Moartea! Să hotărăști moartea cuiva! Și nimeni nu-i venea în ajutor. Viața, odată pierdută, nu se mai întoarce niciodată. Nu e bine să renunți la ceva ce poți păstra, căci dacă dai un lucru din mână, nu-l mai poți lua înapoi. Rămâi gol, întocmai ca pomii cărora le-au căzut frunzele, devii din ce în ce mai gol, și până la urmă te veștejești și cazi. Și, în vârtejul de gânduri care-l chinuiau, i se păru, pentru o clipă, că nu Anette zace acolo, în dosul jaluzelelor luminate de soare, ci Irene. Întinsă pe patul din camera lor de culcare din Montpellier Square, așa cum s-ar fi putut întâmpla să fie cu șaisprezece ani în urmă. Oare în acest caz ar fi ezitat? Nici o clipă! Operație, operație! Salvarea vieții ei! Nu era vorba de hotărâre, era o chemare din adâncul firii, un strigăt de ajutor, cu toate că și atunci știa că Irene nu-l iubește. Dar acum! Sentimentele lui pentru Anette nu-i întunecau rațiunea. În ultimele luni, mai ales, de când a început să-i fie teamă, Soames și-a pus adeseori întrebări. Anette era voluntară, egoistă în felul ei. Totuși era atât de frumoasă! Oare ce dorește ea? Să încerce? "Știu că vrea un copil", gândi el. "Dacă se naște mort și ea nu va mai putea avea niciodată copii, va fi foarte nenorocită. Nici un copil! Totul în zadar! Căsătorit cu ea, ani și ani de zile, fără un copil. N-ar avea scop în viață. Anette e prea tânără. Cum să trăiască ea fără nici o perspectivă în viitor? Dar eu? *Eu ce mă fac?*" Lovindu-se cu mâinile în piept, se întreba de ce nu poate gândi obiectiv, de ce nu poate uita de sine, pentru a ști ce are de făcut? La început simți o durere aprigă, dar care devenea, încetul cu încetul, mai puțin adâncă... ca și cum inima lui ar fi fost apărată de un scut. Să uite de sine? Era cu neputință! Să cadă în gol, în pustiu, unde ochii nu văd, urechile nu aud, degetele nu au ce pipăi? Chiar și gândul era hidos, insuportabil! Aici Soames veni în contact cu realitatea, temeiul sufletului său de Forsyte, și gândurile i se opriră. Când viața omului se sfârșește, totul se sfârșește. Poate că mai trăiește undeva, dar aceea nu e viață! Se uită la ceas. Peste o jumătate de oră doctorul va fi acolo. *Trebuie* să ia o hotărâre! Dacă decide să nu-i facă operație și Anette moare, în ce situație se va afla el față de mama ei și de doctor? Dar față de conștiința lui? Căci copilul pe care îl va naște ea este copilul *lui*. Dacă decide să i se facă operație, atât ea cât și el sunt condamnați să-și trăiască toată viața fără copii. Oare nu se căsătorise cu ea numai pentru a avea un moștenitor legitim? Iar tatăl său, la ușa mormântului, așteaptă vești! "E greu", cugetă el;

"n-ar fi trebuit să ajung în fața unei asemenea hotărâri! E greu!" Porni spre casă. "Măcar de-aș găsi o modalitate simplă, profundă, pentru a hotărî!" Scoase un ban, apoi îl puse în buzunar. Știa prea bine că chiar dacă dă cu banul, nu se va ține de prinsoarea pe care o face. Intră în sufragerie, căci era camera cea mai îndepărtată de cea din care se porneau gemetele acelea. Doctorul a spus că s-ar putea să scape fără operație. Aici, în casă, speranțele lui erau mai mari; nu vedea apa care curge, nici frunzele moarte care pluteau pe valuri. În cămin ardea focul; Soames deschise dulapul cu băuturi. El nu bea aproape niciodată, dar de data aceasta își turnă un pahar cu *whisky* și-l bău până la fund; poate că sângele, va circula mai iute. "Jolyon", gândi el, "mai avusese copii. Acum are o femeie pe care o iubește cu adevărat; și iată că i-a dăruit un fiu! Iar eu!... eu... Mie mi se cere să-mi ucid unicul copil! Nu, Anette nu poate să moară; nu e cu putință să moară. Ea e puternică!"

Soames stătea îngândurat și trist lângă bufet, când auzi trăsura doctorului; ieși în calea lui. Acesta urcă imediat la etaj, iar Soames îl așteptă.

— Ce e, doctore?

— Situația e neschimbată. Ai hotărât?

— Da, zise Soames; nu operezi!

— Nu?! M-ai înțeles, nu-i așa? Riscul e mare!

Fața lui Soames era crispată, totuși buzele îi tremurau:

— Ai spus că s-ar putea să scape fără operație?

— Da, am spus că e o șansă, dar foarte slabă.

— Ai spus că dacă operezi, copilul se va naște — *în mod cert* — mort?

— Da.

— Ești absolut convins că în nici un caz nu va mai putea avea copii?

— Nu există certitudine absolută în asemenea cazuri, dar aici este foarte probabil.

— Ea e puternică, zise Soames; să încercăm. Vom risca.

Doctorul se uită la el cu o privire foarte gravă.

— Îți iei toată răspunderea. Dacă ar fi vorba de soția mea, eu n-aș fi în stare să iau asemenea hotărâre.

Bărbia lui Soames se cutremură, parcă cineva i-ar fi tras o palmă.

— Pot să-ți fiu de folos cu ceva, acolo sus? Întrebă.

— Nu. Du-te unde vrei.

— Atunci, mă duc în galeria de tablouri. Știi unde mă găsești.

Doctorul dădu din cap și urcă la etaj.

Soames rămase pe loc, în picioare, ascultând. "Mâine la ora asta, poate că voi avea pe conștiință moartea ei", își zise. Nu! Nu era drept, e o monstruozitate să gândească astfel! Iarăși îl cuprinse tristețea; se duse în galeria de tablouri. Se opri în fața ferestrei. Vântul bătea dinspre nord; era frig, senin; cerul era foarte albastru, nori albi, grei și zdrențăroși fugeau din calea vântului; prin perdeaua aurie a pomilor se vedea râul — era albastru și el; pădurile străluceau în nenumărate culori, parcă ardeau în razele soarelui — venise prea repede toamna. Dacă ar fi vorba de viața lui oare ar risca-o astfel? "Dar ea, desigur, ar risca-o pe a mea, dacă ar fi vorba să-și salveze

copilul! Nu mă iubește cu adevărat!", își zise. La ce te poți aștepta de la ea, fată tânără, și franțuzoaică? Singurul lucru important pentru ei amândoi, vital pentru căsătoria și viitorul lor, era un copil! "Am trecut prin multă suferință pentru a ajunge aici", cugetă el: "am să perseverez, nu mă las. S-ar putea să-mi rămână amândoi, s-ar putea!" Omul nu dă din mână ceea ce are, nu dă nimic până ce nu i se ia! E firesc! Începu să se plimbe de-a lungul galeriei. Cumpăraseră, nu de mult, un tablou foarte prețios; se opri în fața lui — o fată cu părul de aur mat, parcă făcut din fire de metal — privind cu ochii mari un mic monstru de aur pe care-l ținea în mână. Chiar în aceste momente de groază, Soames își dădea seama de valoarea tabloului, de prețul relativ mic cu care-l cumpăraseră — admira măiestria cu care fuseseră pictate masa, podeaua, scaunul, trupul fetei, expresia feței ei concentrate, firele de aur mat ale părului ei, și aurul strălucitor din care era făcut micul monstru. Colecția de tablouri; din zi în zi era mai bogat! Și la ce bun? Dacă... Brusc, se întoarse cu spatele la tablou și se duse la fereastră. Unii din porumbeii lui zburau în jurul porumbarului cu aripile întinse în bătaia vântului. Soarele era atât de puternic, aerul era atât de pur, încât penele lor albe scânteiau aproape. Zburau departe, sus, sus, desenând hieroglife pe cer. Anette era cea care li hrănea; era un tablou frumos. Mâncau chiar din mâna ei, o cunoșteau bine. Soames simți un nod în gât. Nu va muri, nu poate muri! Prea are mult bun-simț ca să facă una ca asta... și este puternică... cu adevărat puternică, cum e mama ei, deși are o frumusețe atât de fină!

Era aproape întuneric când Soames deschise ușa și ascultă. Nici un zgomot. Scările și etajul de jos erau învăluite în lumina alburie a amurgului. Voia să se întoarcă în galerie, când auzi ceva. Privi în jos și văzu o umbră neagră venind spre el; inima i se opri. Ce s-a întâmplat? A murit? Umbra morții e cea care iese din odaia ei? Nu! era o servitoare fără bonetă și șorț alb. Veni până la scară și zise gâfâind:

— Doctorul dorește să vă vorbească, domnule!

Coborî în fugă. Femeia se lipi de perete pentru a-l lăsa să treacă și spuse:

— Oh, domnule! S-a terminat!

— S-a terminat? strigă Soames pe un ton amenințător: Ce vrei să spui?

— S-a născut, domnule!

Sări deodată patru trepte și aproape se ciocni cu doctorul, care venea spre el pe coridorul întunecos. Tocmai își ștergea fruntea.

— Ce este? Spune repede!

— Amândoi în viață. Cred că totul este în ordine.

Soames se opri încremenit și duse o mână la ochi.

— Vă felicit. Am fost la un pas de moarte, îi zise doctorul.

Soames își luă mâna de pe obraz.

— Mulțumesc. Îți mulțumesc foarte mult. Ce este?

— Fată, din fericire. Un băiat ar fi ucis-o... capul.

O fată!

— Cea mai mare grijă pentru amândoi, zise doctorul, și cred că totul va merge bine. Când sosește mama doamnei?

— Sper că deseară, între nouă și zece.
— Rămân aici până atunci. Doriți să le vedeți?
— Nu, nu acum! După plecarea duminică. Am să spun să-ți servească masa sus.

Soames coborî.

Nespusă ușurare! Dar... o fată... Ce nedreptate! O răspundere atât de gravă, chinurile acestea îngrozitoare pentru el... cât de îngrozitoare!... Și toate astea pentru o fată! Se opri în fața căminului din hol, împinse cu vârful ghetii buștenii care ardeau cu flăcări mari și încercă să se reculeagă. "Ce-o să zică tata!" Amarnică dezamăgire, pe care nu i-o putea ascunde! Se pare că în viață omul nu poate avea tot ce dorește! Și altă viață nu avem, și chiar dacă există alta, nu servește la nimic!

În timp ce stătea acolo, i se aduse o telegramă.

"Vino imediat. Tatăl tău se stinge văzând cu ochii.

Mama."

O citi; simțea că se sufocă. Ar fi putut crede că după tortura prin care trecuse în ultimele ceasuri, nu se mai putea emoționa de nimic. Dar această lovitură îl duru. Era ora șapte și jumătate, primul tren care pleca spre Londra era la nouă, iar *Madame* Lamotte, dacă vine, sosește cu trenul de opt patruzeci de minute; o va aștepta și va pleca imediat. Porunci să se pregătească trăsura, mănă ceva în grabă și urcă sus. Doctorul tocmai ieșea.

— Dorm amândouă.

— Nu intru, zise Soames ușurat. Tatăl meu e pe moarte, trebuie să plec la Londra. Totul e în ordine aici?

Pe fața doctorului se citea admirație și uluire. Parcă zicea: "Dacă toți oamenii ar fi atât de puțin emotivi!"

— Da. Cred că puteți pleca fără grijă. Vă întoarceți curând, nu-i așa?

— Măine, răspunse Soames. Aceasta e adresa la care mă poți găsi.

Doctorul nu știa dacă omul acesta merită sau nu simpatia lui.

— Bună seara! zise Soames scurt și plecă.

Se îmbracă cu blana. Moarte. I se făcea frig când se gândea la ea. În trăsura aprinse o țigară, una din puținele țigări pe care le fumase! Se lăsase noaptea, vântul zbura pe aripi negre; felinarele trăsorii abia luminau drumul. Tatăl lui! Un om bătrân, atât de bătrân! Ce noapte sumbră pentru moarte!

Trenul dinspre Londra intra în gară chiar în momentul sosirii lui Soames. *Madame* Lamotte, puternică, îmbrăcată în negru, foarte galbenă în lumina felinarelor, purtând în mână un mic geamantan, ieșea de pe peron.

— Acesta ți-e tot bagajul? întrebă Soames.

— Cred și eu! N-am avut timp să împachetez. Ce face mititica?

— Bine amândouă. O fată!

— Fată! Ce bucurie! Trecerea peste Marea Mânecii a fost îngrozitoare.

Trupul ei solid, negru, neatins de spaima mării agitate, se urcă în trăsură.

— Tatăl meu e pe moarte, zise Soames printre dinți. Plec la Londra.

Spune-i sărutări lui Anette.

— *Tiens*⁴⁰!, murmură *Madame Lamotte*; *quel malheur*⁴¹!
Soames ridică pălăria și pleacă spre tren. Zise în gând:
"Francezii!"

Capitolul XIII JAMES AFLĂ VESTEA

O simplă răceală, căpătată în camera cu ferestre duble — unde atât aerul cât și vizitatorii erau "filtrați", și din care nu mai ieșise de la mijlocul lunii septembrie — și James se lupta cu moartea. O mică răceală, lipsa de rezistență a organismului și plămânii au fost "prinși". Doctorul le spusese: "Feriți-l de răceală", dar el a răcit totuși. Când a simțit prima dată durere în gât, James i-a spus sorei — căci acum avea o infirmieră — "Poftim, am știut eu ce-o să se întâmple cu atâta aeriseală!" O zi întreagă a fost foarte speriat, și voia să înghită toate medicamentele, să ia toate măsurile: respira cu cea mai mare grijă și își controla temperatura la fiecare ceas. Emily nu era deloc îngrijorată.

Dar a doua zi, când intră în cameră, sora îi șopti:

— Nu mă lasă să-i iau temperatura.

Emily se apropie de pat și îi zise blând:

— Cum te simți, James? și țină termometrul în dreptul buzelor lui.

James ridică ochii spre ea.

— La ce-mi servește? Nu vreau să știu, zise răgușit.

Atunci se sperie și ea. Respira greu, era foarte slăbit, alb ca varul, cu mici pete roșii. Numai Dumnezeu știe câte necazuri avea cu el, dar era James, a fost James al ei vreme de aproape cincizeci de ani; ea nu-și mai amintea viața fără James; cu toată, nervozitatea, cu pesimismul, cu toată asprimea lui aparentă, era profund sentimental, bun la suflet și atât de darnic cu toți ai lui!

În ziua aceea și cea următoare abia vorbi, dar se vedea cum urmărește din ochi tot ce se făcea pentru el, și de pe fața lui, Emily vedea că James luptă; iar ea nu deznădăjduia. Din tăcerea lui, din strădania lui de a economisi fărâma de energie pe care o avea, se vedea cu câtă dârzenie lupta pentru viață. Emily era foarte emoționată, și cu toate că în camera lui fața ei era calmă și plină de curaj, ori de câte ori ieșea, lacrimi mari îi umezeau obraji.

A treia zi, la ora ceaiului, tocmai își pusese altă rochie — James observa tot ce se petrece în jurul lui, de aceea Emily se străduia să nu schimbe nimic din obiceiurile ei, pentru a nu-l speria — starea lui se înrăutăți. Pe fața lui albă erau așternute vorbele: "Nu e nimic de făcut; sunt ostenit", iar când ea se apropie de el, îi șopti:

⁴⁰Auzi! (fr)

⁴¹Ce nenorocire! (fr.).

— Cheamă-l pe Soames!

— Da, James, foarte bine, imediat, îi răspunse liniștit și îl sărută pe frunte. Din ochii ei căzu o lacrimă și când o șterse, întâlni privirea ochilor lui plini de recunoștință. De data aceasta era foarte tulburată, pierduse orice nădejde și trimise telegrama lui Soames.

Din bezna nopții, cu vânt năprasnic, Soames intră în casa cea mare, în care era o liniște de mormânt. Obrazul lat al lui Warmson parcă se subțiasse; îl ajută cu deosebită grijă să-și dezbrace blana, zicând:

— Doriți un pahar de vin, domnule?

Soames refuză dând din cap, și îl privi întrebător. Buzele lui Warmson tremurau:

— V-am chemat, domnule, și își suflă nasul. Sunt ani mulți, domnule, sunt ani mulți de când sunt lângă domnul Forsyte.

În timp ce Warmson îi așeza haina îmblănită, Soames urcă scările. Casa asta în care s-a născut și a crescut nu i s-a părut niciodată atât de caldă, bogată și comodă ca în acest ultim drum spre camera tatălui său. Nu era după gustul lui; dar, așa demodată cum era, cu atmosfera ei de belșug, era simbolul glorios al confortului și siguranței. Iar noaptea era atât de întunecoasă și cu viscol; și mormântul atât de rece și pustiu!

În fața ușii se opri. În cameră nici un zgomot. Apăsă încet pe clanță și intră pe nesimțite. Lampa era acoperită. Mama lui și Winifred ședeau pe marginea patului; sora liberase scaunul de lângă căpătâiul patului. "Pentru mine", gândi Soames. În timp ce venea dinspre ușă, mama și sora lui se ridicară, dar le făcu semn și ele se așezară din nou. Se duse până la scaun și se opri în picioare, privind pe tatăl său. James răsufla greu, parcă se sufoca; ochii îi erau închiși. Văzându-l pe tatăl său atât de ostenit, alb și slăbit, urmărind răsuflarea lui înăbușită, sufletul lui fu cuprins de o furie sălbatică împotriva Naturii, împotriva Naturii brutale, neîndurătoare, care s-a așezat cu genunchii pe pieptul acestui trup firav și-l apasă, îl apasă până scoate din el răsuflarea, până alungă din el viața, viața ființei pe care a iubit-o cel mai mult pe lume. Tatăl său a fost cel mai prevăzător, cel mai moderat, cel mai stăpânit dintre toți bărbații pe care i-a cunoscut, și iată răsplata: încet, dureros, Natura stoarce viața din el!

Și, fără să-și dea seama, zise cu glas tare:

— Îngrozitor!

Văzu cum mama lui își acoperă ochii, iar Winifred își culcă fața pe pat. Femei! Ele suportă totul mult mai bine decât bărbații. Făcu un pas spre tatăl său. De trei zile nu-l mai bărbieriseră, buzele și bărbia îi erau acoperite cu fire albe, tot atât de albe ca și fruntea lui. Aceasta îi dădea un aer de suavitate, o expresie stranie, care nu mai era din lumea aceasta. Deschise ochii. Soames se duse lângă el și se aplecă. Buzele tatălui său se mișcară.

— Am venit, tată!

— Hm... ce... ce e nou? Mie niciodată nu...

Glasul i se stinse, iar de emoție, fața lui Soames se crispă și nu putu vorbi. Să-i spună?... da! Dar ce să-i spună? Făcu un efort uriaș, strânse buzele și zise:

— Vești bune, scumpa mea Anette... un fiu.

— Ah!

A fost cel mai ciudat sunet din câte auzise el: un sunet urât, de ușurare, îți făcea milă și totuși suna a biruință — parcă era un copil mic, după ce i s-a dat ceea ce a cerut. Închise ochii din nou, și Soames auzi aceeași răsuflare înăbușită care continua. Soames făcu câțiva pași înapoi și se așeză pe scaun, încremenit. Spusese o minciună, căci, instinctiv, credea în adâncul sufletului că, după ce va muri, James nu va afla adevărul. Dar, în clipa aceea nu mai avea putere să simtă nimic. Se atinse cu brațul de ceva. Era piciorul tatălui său. În strădania lui de a respira, îl scosese dezvelit de sub așternuturi. Soames îl luă în mână, un picior rece, ușor și subțire, alb, foarte rece. N-are rost să-l așeze la loc, de ce să-l pună sub așternut, căci în curând se va răci și mai tare! Fără să știe ce face, începu să-l încălzească cu mâinile, în timp ce asculta răsuflarea chinuită a tatălui său. În același, timp îi reveni puterea de a simți. Dinspre Winifred se auzea un mic hohot de plâns, înăbușit imediat; mama lui ședea nemișcată, cu ochii ațintiți asupra lui James. Soames făcu un semn sorei.

— Unde e doctorul? zise el în șoaptă.

— Am trimis după el.

— Nu puteți face nimic pentru a-i ușura respirația?

— Numai o injecție, dar n-o poate suporta. Doctorul a spus că în timp ce luptă cu...

— Nu luptă, șopti Soames, ci se înăbușă încet-încet. E îngrozitor!

James se mișcă neliniștit, ca și cum știa ce au spus. Soames se ridică și se aplecă asupra lui. James își mișcă puțin mâinile, iar Soames le prinse în ale lui.

— Dorește să se ridice, șopti sora.

Soames îl ridică. I se păru că-l mișcă ușor, dar pe fața lui James apăru o expresie aproape mâniașă. Sora îi așeză pernele. Soames îi puse mâinile pe pat și, aplecându-se, sărută fruntea tatălui său. Când se ridică, văzu ochii lui James ațintiți asupra lui, cu o privire care venea parcă din profunzimea duhului ce mai rămăsese în el, și spunea: "Eu mă duc, băiete, ai grijă de ei, ai grijă de tine; ai grijă, ție îți încredințez totul".

— Da, da, șopti Soames, da, da.

Soames nu știa ce face sora la spatele lui James, dar tatăl lui făcu un vag gest de opoziție, parcă nu-i plăcea ceva, și deodată răsuflarea i se ușura, se liniști; zăcea nemișcat. Încordarea de pe fața lui dispăru, și în locul ei se așternu o stranie liniște albă. Pleoapele începură să-i tremure, apoi se opriră; fața îi rămase destinsă, senină. Numai mișcarea ușoară a buzelor le spunea că mai respiră încă. Soames se prăbuși pe scaun și reîncepu să-i mângâie piciorul. Sora plângea încet lângă cămin; ce curios că ea — o străină — era singura care plângea dintre cei prezenți! Se auzeau pocnete și vâlvătaie de flăcări în sobă. Încă un Forsyte din generația bătrână pleacă spre odihna de veci — ce oameni minunați au fost! — ce minunat s-a ținut tatăl său până la urmă! Mama și sora lui, aplecate înainte, urmăreau buzele lui James. Iar Soames se aplecase într-o parte și, cu amândouă mâinile, îi încălzea

picioarele; era singura lui mângâiere, cu toate că se răceau din ce în ce mai tare. Deodată se ridică; de pe buzele tatălui său veni un geamăt groaznic, înspăimântător, cum nu mai auzise; inima care suferise atâta se rupsesse cu geamăt prelung. Ce inimă tare a avut, ce puternic le-a zis rămas bun! S-a oprit. Soames se uită la fața lui. Nici o mișcare; nu mai răsuflă! Mort! Îi sărută fruntea, se întoarse și ieși din cameră. Fugi sus în camera de culcare, în fosta lui cameră de culcare, ținută încă la dispoziția lui, se trânti pe pat și izbucni în hohote de plâns pe care le înăbuși în perne.

Puțin mai târziu, coborî și intră în camera tatălui său. James era întins, singur, foarte liniștit; scăpase de griji și temeri, fața lui trasă avea un aer grav, caracteristic oamenilor bătrâni, gravitatea monedelor vechi tocite de vreme.

Soames se uită îndelung la fața tatălui său; la focul din cămin, la toată încăperea cu ferestrele larg deschise în fața unei nopți londoneze.

"Rămas bun!", îi șopti, și ieși.

Capitolul XIV A LUI

În seara aceea și în ziua următoare trebui să se ocupe de multe chestiuni. O telegramă sosită dimineața îl înștiința că Anette e bine; iar el abia prinse ultimul tren spre Reading. Pe drum mai simțea încă pe frunte sărutul cald al lui Emily și în urechi îi răsunau încă vorbele:

"Nu știi ce m-aș fi făcut fără tine, scumpul meu!" Ajunse acasă la miezul nopții. Vremea se schimbaseră, se făcuse iarăși cald, ca și cum după ce și-a îndeplinit sarcina de a trimite un Forsyte în fața Judecății de Apoi, vremea a socotit că se poate domoli. Pe la amiază Soames primi încă o telegramă, care confirmă veștile bune de dimineață. Anette era bine. De aceea, în loc să intre în casă, Soames trecu prin grădina luminată de lună și coborî până la hangarul în care-și ținea barca. Acesta era destul de confortabil, de aceea putea dormi bine acolo. Ostenit peste măsură, se întinse pe canapea, așa cum era, îmbrăcat cu haina îmblănită, și adormi. În zorii zilei se trezi și ieși pe debarcader. Rezemat de balustradă, întoarse privirile spre apus, unde râul făcea o cotitură și curgea încet prin păduri. Față de frumusețile naturii, Soames avea o atitudine ciudată, foarte asemănătoare cu aceea a strămoșilor lui fermieri; o prețuia ca și ei și suferea când era departe de natură, iar cercetările lui în domeniul picturii, îndeosebi al peisajelor, a accentuat și rafinat — firește — această înclinare. Dar zorii zilei au puterea de a transforma și cele mai precise imagini vizuale, așa că Soames fu emoționat. În lumina aceasta palidă și rece, râul apărea cu totul altfel decât îl cunoștea el; în fața lui se dezvăluia o lume nouă, nereală, în care nu pătrunsese nici un om, ca un țărm necunoscut pe care îl descoperă acum pentru prima oară ochii omenești. Coloritul nu era ca acela pe care-l cunoștea el, aproape că nu era nici o culoare; liniile erau șterse și totuși deslușite; liniștea acestei lumi te năucea; nu se simțea nici un miros. Nu știa

nici el de ce era atât de emoționat; dar, pare-se că în această atmosferă se simțea singur, fără nici o rudă și fără nici o avere. Probabil că tatăl său călătorește acum spre o lume ca aceasta, cu toate că seamănă cu cea din care a plecat. Pentru a se refugia din lumea acestor gânduri, Soames se întrebă dacă vreun pictor ar putea reda un asemenea tablou. Apa era cenușie-alburie, semăna cu... cu pântecele unui pește! Cum e cu puțință oare ca toată această lume care se așternea în fața ochilor lui să fie proprietate privată, în afară de cursul râului — dar chiar și apa din el era îngrădită! Nu există pom, tufiș, fir de iarbă, nici pasăre sau sălbăticiune, nici chiar un pește care să nu fie proprietatea cuiva. Și când te gândești, pe vremuri, demult de tot, pe aici era junglă, mlaștină și apă, iar viețuitoarele sălbatice, înspăimântătoare, hoinăreau și zburdau fără nume, căci oamenii nu le cunoșteau pentru a le da vreun nume; vegetația sălbatică și bogată se dezlănțuise în voie pe meleagurile unde sunt azi aceste păduri, plantate și îngrijite de mâna omului, care coboară până lângă apă, iar dincolo, pe câmpie, în mlaștini, creșteau trestii și papură învăluite în ceață. Da! Acum oamenii au supus totul, au pus îngrădiri, le-au scris în acte, le-au înregistrat și le-au strâns grămadă în birourile avocaților. Și foarte bine au făcut! Dar odată și odată vine un moment — ca acesta de acum — în care duhul lumii de odinioară apare, scormonește și urzește în jurul oamenilor, și dacă se nimerește să găsească un om treaz, îi șoptește la ureche: "Toți vă trageți din singurătatea mea, care nu era proprietatea nimănui, și tot acolo vă veți întoarce într-o bună zi!"

În clipa aceea Soames simți că lumea e rece și stranie, nouă pentru el, deși veche cât lumea și pământul; duhul lumii care nu e a nimănui venise pe meleagurile unde trăise... Soames intră în hangar și își făcu un ceai la lampa de spirt. După ce-l bău, scoase din dulăpior hârtie și creion și scrise următoarele două anunțuri:

"În ziua de 20 ale lunii curente a decedat, la locuința lui din Park Lane, James Forsyte, în al nouăzeciunulea an al vieții sale. Înmormântarea la cimitirul Highgate, în ziua de 24 a.c., la ora douăsprezece. Conform dorinței defunctului, rugăm a nu aduce flori."

"În ziua de 20 ale lunii curente, Anette, soția lui Soames Forsyte, a născut o fată, la *The Shelter*, Mapledurham."

Iar mai jos, pe sugativă, scrise cuvântul "fiu".

La ora opt porni spre casă prin grădina îmbrăcată în veșmânt de toamnă. Pe celălalt mal al Tamisei se vedeau tufișurile rotunde, ale căror frunze bogate în culori răsăreau din ceața alburie care se retrăgea; din păduri se ridicau, în coloane drepte și albastre, aburi ca fumul; iar porumbeii uguiau, curățindu-și penele în bătaia soarelui.

Se duse pe furiș în camera lui de toaletă, făcu baie, se rase, își schimbă rufele și se îmbrăcă în haine negre.

Când coborî în sufragerie, *Madame* Lamotte se așezase tocmai la ceai.

Se uită la hainele lui și zise:

— Nu mai spune! și îi strânse mâna. Anette se simte foarte bine. Dar doctorul a spus că nu va mai putea avea copii. Știai?

Soames dădu din cap. Ea continuă:

— Ce păcat! *Mais la petite est adorable. Du café*⁴²?

Soames nu știa cum să plece mai iute din preajma ei. Îl supăra — era atât de solidă, avea atâta spirit practic, iute la minte, știa ce vrea — franțuzoaică. Nu-i plăcea nici cum vorbea, vocalele le intona ciudat, iar litera "r" o pronunța cu totul deosebit; l-a enervat și expresia din ochii ei când i-a spus că Anette nu va putea naște niciodată un fiu — parcă el ar fi fost de vină! Vina lui! Îl enerva și admirația ieftină pe care o avea pentru fiica lui, pe care el nici n-o văzuse încă.

Curios, cum se ferea de întâlnirea cu soția și copilul său. Ne-am fi putut aștepta să alerge în goana mare la ele, chiar din prima clipă. Dimpotrivă, se dădea îndărăt, cu un fel de teamă aproape fizică, el care era atât de mândru de tot ce era proprietatea lui. Îi era frică de tot ceea ce va crede Anette despre el, după ce o supusese la atâtea chinuri, se temea să-și privească fiica și, mai ales, nu știa cum să-și ascundă dezamăgirea pentru prezentul și viitorul care îi așteptau.

Vreme de un ceas se plimbă în sus și-n jos prin salon, până când — în sfârșit — își adună curajul necesar pentru a urca scările și a bate la ușa camerei lor.

Îi deschise *Madame* Lamotte.

— Oh! În sfârșit, ai venit! *Elle vous attend*⁴³!

Ea ieși, iar Soames intră cu pași ușori, cu bărbia încleștată, privind în jurul lui.

Anette, culcată în pat, era foarte palidă și foarte frumoasă. Undeva, pe acolo, era ascunsă și fetița, dar Soames n-o zări. Se duse la pat și, cu o emoție neașteptată, se aplecă și o sărută pe Anette pe frunte.

— În fine, ai venit, Soames, îi zise. Nu mă mai simt rău. Dar am suferit îngrozitor, îngrozitor. Mă bucur că nu mai pot avea copii. Ah! Cât am suferit!

Soames rămase tăcut, mângâindu-i mâna; nu era chip să rostească măcar o singură vorbă de mângâiere, de simpatie, ca fulgerul îi străbătu prin minte gândul: "O englezoaică n-ar fi spus așa ceva!" În clipa aceea își dădu seama că niciodată nu se va putea apropia cu adevărat de ea, și că nici ea nu va fi sufletește una cu el. Pricepu că Anette e un obiect din colecția lui — atât și nimic mai mult! Și, fără să vrea, auzi glasul lui Jolyon spunându-i: "Îmi închipui că ești bucuros că scapi de lațul de la gât"... Ei da, a scăpat, era liber. Dar oare nu s-a legat din nou?

— Trebuie să te hrănim bine, să te refaci curând.

— Nu vrei să vezi fetița, Soames? Acum doarme.

— Ba da, firește, cu plăcere, zise Soames.

Ocoli patul, trecu de partea cealaltă și se opri cu privirea fixă. În primul

⁴²Dar mititica e adorabilă. Dorești cafea?

⁴³Te așteaptă!

moment nu văzu nimic mai mult decât ceea ce se aștepta — un copil nou-născut. Dar în timp ce o privea, cu ochii mari deschiși — fetița respira, obrazul ei subțire făcu o mică mișcare în somn — lui Soames i se păru că chipul ei are ceva personal, că este un tablou, că ar recunoaște-o între mulți alți nou-născuți. Nu era respingătoare, parcă semăna cu o floare înmugurită, era emoționantă. Avea păr negru. O atinse cu un deget, dorea să-i vadă ochii. Fetița îi deschise, erau întunecați la culoare — nu știa dacă erau albaștri sau căprui. Clipi din ochi, îi deschise mari, privindu-l cu o profunzime care parcă venea din lumea viselor. Deodată simți în inimă o căldură ciudată, un fel de exaltare.

— *Ma petite fleur*⁴⁴, zise Anette dulce.

— Fleur, repetă Soames: Fleur! Așa o să-i zicem.

În sufletul lui năvăli sentimentul biruinței și bucuria că mai dobândise ceva.

Doamne, Dumnezeule! Aceasta... aceasta era *a lui!*

⁴⁴Micuța mea floare.